

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ TÜRK HÜKÜMETLERİNİN ASKERİ HAVACILIK
POLİTİKALARI
(1950-1991)

Yüksek Lisans Tezi

Erdem ÇELFİŞ

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ TÜRK HÜKÜMETLERİNİN ASKERİ HAVACILIK
POLİTİKALARI
(1950-1991)

Yüksek Lisans Tezi

Erdem ÇELFİŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İzzet ÖZTOPRAK

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ TÜRK HÜKÜMETLERİNİN ASKERİ HAVACILIK
POLİTİKALARI
(1950-1991)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İzzet ÖZTOPRAK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. İzzet ÖZTOPRAK
Prof. Dr. Vahdet KELEŞYILMAZ
Prof. Dr. Özgür AYTEPE
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

İkinci Dünya Savaşının ardından oluşan iki kutuplu dünya düzeninde, hava üstünlüğü önemli bir rol oynamıştır. Bu gücü üretebilen ülkelerden biri olan A.B.D., Soğuk Savaş süresince, Türkiye'yi kendi tarafında tutmak için Lend and Lease yasasıyla başlayan ve F-16 uçağının ortak üretimine uzanan bir dizi askeri havacılık malzemesi yardımlarında bulunmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren modern bir orduya sahip olmayı hedeflemiş ve milli havacılık sanayinin temellerini 1930'larda atmıştır. Fakat Atatürk'ün ölümüyle birlikte bu sanayi de kısa sürede üretimine son vermiştir. Marshall yardımları ve ardından EISENHOWER doktrini ile Türkiye, A.B.D.'den kısa sürede birçok hava aracı almıştır. Ancak bu malzemelerin idamesinin A.B.D.'ye bağlı olması, bir süre sonra Türkiye'yi A.B.D.'ye bağımlı hale getirmiştir.

A.B.D. yardımları zaman zaman kesintiye uğrasa da, Soğuk Savaş boyunca devam etmiştir. Bu yardımlar 1950'lerde hibe yoluyla yapılırken Savaş sürecinde evrimleşerek savaş sonunda FMS kredilerine dönüşmüştür.

Bu süreçte Türk hükümetleri milli savunma sanayi oluşturma çabalarında bulunmuş fakat TUSAŞ, TAI ve TEI'nin kurulması dışında somut bir gelişme yaşanmamıştır. 1970-1980 döneminde milli savunma sanayine ağırlık verilmiş ancak devamlı olmamıştır.

Nicelik bakımından en çok yardım sırasıyla 1950-1960, 1980-1992, 1960-1970, 1970-1980 yılları arasında olmuştur.

Nitelik bakımından ise en çok faaliyet 1980-1992, 1970-1980, 1960-1970, 1950-1960 yılları arasında olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Askeri Havacılık, Helikopter, Askeri Yardım, Uçak, Kredi, A.B.D. yardımları, Marshall Planı, Truman Doktrini, Eisenhower Doktrini, FMS

ABSTRACT

After the WW II, air possession had an important role among the the polar world system. U.S.A. who can provide this power helped Turkiye during Cold War, in order to put her beside herself. This has started with Lend and Lease law and had a long way to the F-16 plane production.

Turkish Republic has claimed to have a strong- armed forces and started the natioanl aerospace industry in 1930's. But immediately after Atatürk, this initiative had stopped. With the Marshall Program and EISENHOWER doctrine, Turkiye had a plenty of plane and aeospace industry equipment in a very short period. But the the maintenance of this product made Turkiye very deeply dependent to U.S.A.

U.S.A. program continued during Cold War even it stopped for a while. In 1950's this program was on the direct transfer method but aby the and of the Cold War it turned into, evolved to, the FMS credits.

In this period Turkish governments had tried to restart national industry but execpt TUSAŞ, TAI and TEI they couldn't achieved it anyway. Although national industry get started during 1970-1980 but it hasn't lasted long.

Most pieces by numbers received between years of 1950-1960, 1980-1992, 1960-1970, 1970-1980

Most pieces by their specialities received between years of 1980-1992, 1970-1980, 1960-1970, 1950-1960

Key words: Military Aviation, Helicopter, Military Assistance, Plane, Credit, U.S. Assistance, Marshall Plan, Truman Doctrine, Eisenhower Doctrine, FMS

ÖNSÖZ

Uçmak ve gökyüzüne hakim olma tutkusu insanlığın en derin özlemlerindedir. Uzun süren çalışmalar, kayıplar ve meydan okumaların ardından 20nci yüzyılın başlarında ilk uçuşunu yapan uçaklar, ilk kez 1nci Dünya Savaşında askeri anlamda kullanılmıştır. Hemen ardından 2nci Dünya Savaşında da kullanılmış ve soğuk savaşla beraber yepyeni bir boyuta, uzaya taşmıştır. Yaklaşık bir asırlık tarihi boyunca askeri havacılık kavramı, dünya üzerinde kabul gören çeşitli teknolojilerin en hızlı gelişenlerinden biridir.

Bu bağlamda tarih boyunca devletler birbirleriyle olan münasebetlerinde caydırıcı bir güç olarak askeri güce büyük önem vermişlerdir. Binlerce yıl boyunca yapılan sayısız savaşlar, uzun mücadeleler, beraberinde yeni askeri keşifleri de getirmiştir. Modernleşme sürecinde askeri alanda yapılan yenilikler hemen hemen her devlete öncülük teşkil etmiştir. Dünya üzerinde havacılıkta söz sahibi olan ülkeler incelendiğinde, stratejik bir plan dahilinde, devletle eşgüdüm içinde çalışan kuruluşlar ve istikrarlı bir devlet desteği olduğu görülmektedir.

Konuyla ilgili en köklü ülkeler ve havacılık temelini oluşturan kuruluşları; ABD'nin 1915 yılında kurduğu NACA (daha sonra NASA), Rus havacılığının 1917'de Aerodinamik Enstitüsü'dür. Günümüzde, Fransa, İngiltere, Almanya, İspanya, Hollanda, Kanada, Güney Kore, Tayvan, Endonezya gibi hava uzay alanında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tümünde bu alandaki teknolojik çalışmalar devlet politikaları çerçevesinde yürütülmektedir. Aşağıda bazı ülkelerin kuruluşlarının isimleri sunulmuştur. Bütün kurumların isimlerinde "Milli" ibaresinin geçmesi dikkat çekicidir.

DLR, Deutsches Zentrum für Luft-und Raumfahrt (Almanya)

FFA, Flygtekniska Forsokanstalten (İsveç)

NAE, National Aeronautical Establishment (Kanada)

NASA, National Aeronautics and Space Administration (ABD)

NLR, National Lucht-en Ruimtevaartlaboratorium (Hollanda)

ONERA, Office National d'Etudes et de Recherces Aerospeciales (Fransa)

DERA, Defence Evaluation and Research Agency (B.Britanya)

INTA, Instituto Nacional Technica Aerospacial (İspanya)

Bu alandaki gelişimler elbette sadece askeri alandaki tesadüflerle meydana gelmemiştir. Hükümetler bu konu için bütçe, zaman, işgücü, kısaca hükümetler üstü bir politika belirleyerek askeri anlamda ve uluslar arası arenada daha güçlü hale gelmeye çalışmışlar ve çalışmaya devam etmektedirler. Soğuk Savaş döneminde, ABD ve SSCB arasındaki siyasal süreç incelenirse, iki aktörün dış politika stratejileri içinde havacılık ve uzayda üstün olma arzusu, ideolojik yarışta en önemli lokomotif unsurdur.

Bu çalışmada soğuk savaş döneminde Türk hükümetlerinin izlediği askeri havacılık politikaları incelenecektir. Askeri havacılığın Türkiye'deki tarihsel gelişimi hükümetler aldığı kararlar çerçevesinde incelenecektir.

Çalışmam esnasında destek ve katkılarıyla bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım ve hocam Prof. Dr. İzzet ÖZTOPRAK'a değerli hocalarım Prof.Dr. Oğuz AYTEPE ve Prof.Dr. Vahdet KELEŞYILMAZ'a ve sonsuz desteğinden dolayı sevgili eşim Öncü ÇELFİŞ'e şükranlarımı sunarım. Enstitü öğrenci işlerinde görevli Sayın Fatma MESCİ hanıma da ayrıca teşekkürlerimi sunmayı bir borç birlim.

Bu çalışmamın, gelecekte milli duygularla, ulusal havacılık ve uzay sanayini geliştirecek ve dünya devletlerine öncülük edecek yeni bir nesle ibret olmasını, onlara ışık tutmasını can-ı gönülden temenni ederim. Çalışmamı, bu neslin bir ferdi olarak tez yazımı sürecinde dünyaya gelen oğlum Gökalp'e armağan ediyorum

Erdem ÇELFİŞ

Ankara-2010

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AB-205	Agusta-Bell-205
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması
ANAP	Anavatan Partisi
ASELSAN	Askeri Elektronik Sanayi
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz.	Bakınız
CENTO	Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Teşkilatı)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DERA	Defence Evaluation and Research Agency (Savunma Geliştirme ve Araştırma Ajansı)
DLR	Deutsches Zentrum für Luft und Raumfahrt (Alman Hava- ve Uzaycılık Merkezi Kurumu)
DSİ	Devlet Su İşleri
FFA	Flygtekniska Forsokanstalten (Havacılık Araştırma Enstitüsü)
FMS	Foreign Military Sales (Dış Askeri Satışlar)
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla

HAVELSAN	Hava Elektronik Sanayi Anonim Şirketi
Hv.K.K.	Hava Kuvvetleri Komutanlığı
ICAO	International Civil Aviation Organization (Uluslar arası Sivil Havacılık Organizasyonu)
IMET	International Military Education (Uluslararası Askeri Eğitim)
INTA	Instituto Nacional Technica Aeroespacial (Ulusal Havacılık Teknoloji Enstitüsü)
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
MAP	Military Assistance Program (Askeri Destek Programı)
MKEK	Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu
MSB	Milli Savunma Bakanlığı
MSP	Milli Selamet Partisi
NAE	National Aeronautical Establishment (Ulusal Havacılık Kurumu)
NASA	National Aeronautics and Space Administration (Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
NLR	National Lucht-en Ruimtevaartlaboratorium (Ulusal Havacılık laboratuvarı)
No.	Number (Sayı)
OECD	Organization for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
ONERA	Office National d'Etudes et de Recherces Aerospeciales (Milli Havacılık ve Uzay Araştırma Merkezi)
OSİA	Ortak Savunma ve İşbirliği Antlaşması

RP	Refah Partisi
S.	Sayı
s.	Sayfa
S.S.C.B.	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SEİA	Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması
SHGM	Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü
SHP	Sosyal Demokrat Halk Partisi
SRA	Güney Kanat Yardımı
T.B.M.M.	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TAI	TUSAŞ-Türk Havacılık ve Uzay Sanayi A.Ş. (TUSAŞ-Turkish Aerospace Industries Inc.)
TEI	TUSAŞ Motor Sanayi Aş. (TUSAŞ Engine Industries Inc.)
THK	Türk Hava Kurumu
THY	Türk Hava Yolları
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TSKGV	Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı
TUSAŞ	Türk Uçak Sanayii Anonim Ortaklığı
UH-1	Utility Helicopter-1
Vol.	Volume (Cilt)
YDOSG	Yüksek Düzeyli Ortak Savunma Grubu

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	ix
GİRİŞ: 1923–1950 ARASI ASKERİ HAVACILIK ALANINDAKİ GELİŞMELER VE HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞIN İLK ON YILINDA HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI (1950–1960)

1.1. Ulusal ve Uluslararası Faaliyetler.....	19
1.2. Dönemin Meclis Görüşmeleri ve Tahlili	24
1.3. Alınan Uçak, Helikopter ve Bakım Teçhizatı	27
1.4. Yapılan Diğer Faaliyetler ve Dönemin Değerlendirmesi	42

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞIN İKİNCİ ON YILINDA HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI (1960–1970)

2.1. Ulusal ve Uluslararası Faaliyetler.....	43
2.2. Dönemin Meclis Görüşmeleri ve Tahlili	57
2.3. Alınan Uçak, Helikopter ve Bakım Teçhizatı	93
2.4. Yapılan Diğer Faaliyetler ve Dönemin Değerlendirmesi	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞIN ÜÇÜNCÜ ON YILINDA HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI (1970–1980)

3.1. Ulusal ve Uluslararası Faaliyetler.....	102
3.2. Dönemin Meclis Görüşmeleri ve Tahlili	108
3.3. Alınan Uçak, Helikopter ve Bakım Teçhizatı	150
3.4. Yapılan Diğer Faaliyetler ve Dönemin Değerlendirmesi	170

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞIN SON ON YILINDA HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI (1980–1991)

4.1. Ulusal ve Uluslararası Faaliyetler.....	172
4.2. Dönemin Meclis Görüşmeleri ve Tahlili	180
4.3. Alınan Uçak, Helikopter ve Bakım Teçhizatı	223
4.4. Yapılan Diğer Faaliyetler ve Dönemin Değerlendirmesi	242
SONUÇ	244
KAYNAKÇA	251
EKLER	262
EK-1 Almanya'dan Satın Alınacak Uçaklar Hakkındaki Kararname...	265
EK-2 JUNKERS A-20B.....	266
EK-3Kayseri Tayyare Fabrikası Müdürlüğünün Hava Müsteşarlığına Sunduğu Rapor.....	267
EK-4 Hava Müsteşarlığının Başvekalete Sunduğu Rapor	274
EK-5 Başbakan Yardımcısı Faik Ahmet BARUTÇU'nun Başbakan Hasan SAKA'ya Yazdığı Mektup	275

EK-6 Marshall Planı Hakkında Rapor	277
EK-7 Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatının Hazırladığı Marshall Planı ve Türkiye'deki Tatbikatı Hakkındaki Muhtıra.....	286
EK-8 THK Motor Fabrikası Hakkında Hazırlanan Rapor.....	295
EK-9 Türk Hava Kurumuna Uçak Fabrikasının 1948 Yılı Faaliyetleri Hakkında Hazırlanan Rapor.....	301
EK-10 Bay WEDRYCHOWSKI.....	313
EK-11 THK-13 Uçağı	314
EK-12 THK 5/5A Uçağı	315
EK-13 Fransız Hava Kuvvetlerinin Türk Hava Kurumundan Talep Ettiği Uçak Siparişi.....	316
EK-14 Kanada'ya Havacılık Eğitimi İçin Gönderilecek Personel Hakkında Yapılan Diplomatik Yazışma.....	319
EK-15 Amerika Reisisumhuru EISENHOWER'IN Ankara'ya Ziyaretinin Hariçteki Akisleri.....	323
EK-16 A.B.D. Başkını EISENHOWER'IN Başbakan Andan MENDERES'e Yazdığı Mektup.....	330
EK-17 George C. MARSHALL Tarafından Harbi Nazırına Verilen Rapor.....	332
EK-18 A.B.D.'den Satın Alınacak Uçak Yakıtının Ödemesi Hakkındaki Kararname.....	345
EK-19 Hava Kuvvetleri Uçaklarının Bakımı Hakkındaki Kararname.....	346
EK-20 F-84 Uçaklarının Revizyonu Hakkındaki Kararname	347
EK-21 Başbakan Adnan MENDERES'in A.B.D.'ye Gönderdiği Mektup	348
EK-22 İngiltere'den Satın Alınan Uçakların Yedek Parçalarının Teminiyle İlgili Kararname	350
EK-23 T-33 Uçağı	351
EK-24 REPUBLIC F-84 Uçağı	352
EK-25 CANADAİR F-86 Uçağı	353
EK-26 BEECHCRAFT T-34A Uçağı	354
EK-27 REPUBLIC RF-84F Uçağı	355
EK-28 NORTH AMERICAN F-100CDF Uçağı.....	356

EK-29 DOUGLAS C-54 Uçağı	357
EK-30 UĞUR-4 Uçağı	358
EK-31 A.B.D. Askeri yardım direktörü Robert J.WOOD'un Ankara ziyaretinin ardından yazdığı mektup	359
EK-32 MİLLİYET 14.01.1964	361
EK-33 MİLLİYET 22.06.1964	362
EK-34 MİLLİYET 23.06.1964	363
EK-35 MİLLİYET 24.06.1964	364
EK-36 MİLLİYET 25.06.1964	365
EK-37 A.B.D.'ye Gönderilecek Diplomatik Heyet Hakkındaki Kararname	366
EK-38 MİLLİYET 24.10.1965	367
EK-39 Jandarma Genel Komutanlığı İçin Satın Alınacak Helikopterler ile İlgili Kararname	368
EK-40 Jandarma Genel Komutanlığı Helikopterleri için yedek parça Alımı hakkındaki kararname.....	369
EK-41 Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının Vergi Muafiyeti Hakkındaki Kararname.....	370
EK-42 F-4 Uçaklarının Satın Alımında Kullanılmak Üzere A.B.D.'den Alınan 75 Milyon Dolar Kredi Hakkındaki Kararname	371
EK-43 TUSAŞ'ın Yatırım Programına Alınacak Projeler Hakkındaki Kararname.....	372
ÖZGEÇMİŞ	377

GİRİŞ

1923–1950 ARASI ASKERİ HAVACILIK ALANINDAKİ GELİŞMELER VE HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI

Cumhuriyetin ilanından 1950'ye kadar geçen süreç; 1923–1940 ve 1940–1950 olmak üzere iki bölümde incelenecektir.

İlk bölüm için Atatürk'ün "İstikbal Göklerde" sözünü çok güzel bir özetir. Milli politikaları her alanda olduğu gibi askeri havacılık alanında da ortaya koymayı başaran genç Türkiye Cumhuriyeti, 16 Şubat 1925'de kurduğu bir cemiyetle, "Türk Tayyare Cemiyetiyle"¹ hedefine ilerlemeye başlamıştır. Kuruluş tüzüğü'nün ilk maddesi "Türkiye'de havacılık sanayisini kurmak" olmuştur. Hemen ardından 23 Nisan 1926'da "Tayyare Makinist Mektebi"yle bunu desteklemiştir. Ancak uçak üretmek günümüz teknolojisiyle bile pahalı ve zor bir faaliyet iken 1920'lerin ortalarında bu birçok kesim tarafından hayal olarak algılanmıştır.

Lozan'la başlayan bu dönemde savunma sanayi, topyekûn sanayileşme ve kalkınma hareketinin önemli bir parçası olarak kabul edilmiş ve bu doğrultuda, ilk planlı dönemde savunma sanayinin devlet eli ve yönlendirmesiyle geliştirilmesi öngörülmüştür. Karşılaşılan tüm iktisadi ve teknolojik olumsuzluklara rağmen, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulusal savunma sanayimizin temelini oluşturacak nitelikte bazı yatırımlar yapılmış, başta Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu olmak üzere, özellikle silah-mühimmat ve havacılık sektörlerinde önemli girişimlerde bulunulmuştur.²

Dış ortam dinamikleri açısından durum incelenecek olursa: Versailles anlaşması gereği ülkesinde uçak üretemeyen Rusya, Polonya ve Almanya başka ülkelerde fabrikalar kurmak yatırımlar yapmak niyetinde oldukları gözlemlenmektedir.

¹ 1935'de Türk Hava Kurumu adını alacaktır

² Ek-1, B.C.A.030-18-001-002-85-92-3, s.1

Almanya ile yapılan görüşmeler neticesinde 1925 yılında, Alman Junkers Flugzeugwerke AG şirketi ile Türk Tayyare Cemiyeti ortaklığında, üç milyon lira sermaye ile merkezi Ankara olmak üzere Tayyare Otomobil ve Motor Türk Anonim Şirketi (TOMTAŞ) kurulmuştur. TOMTAŞ kuruluş sözleşmesi gereği Türk Hava Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan her türlü uçağı ve motoru üretecek ve bunların revizyonunu yapmakla mükelleftir. Bu amaçla Kayseri'de bir uçak ve motor fabrikası, Eskişehir'de bir onarım ve bakım tesisi kurulmasına karar verilmiştir.³

1925 yılının sonunda Kayseri'deki fabrikanın kurulması için gereken her türlü malzeme Almanya'dan getirilerek Ekim 1926'da 50 Türk, 120 Alman çalışanıyla üretime geçmiştir. Fabrikanın ilk etapta, yine Junkers şirketine lisanslı uçaklardan Junkers A20'lerden⁴ 250 adet üretmesi planlansa da; daha hiç uçak üretilmeden taraflar arasında çeşitli konular üzerinden derinleşen anlaşmazlık sonucu 1928 yılında TOMTAŞ'ın kapatılmasına karar verilmiştir. Milli Savunma Bakanlığı'na devredilen tesisler 1932 yılında Kayseri Tayyare Fabrikası adı ile tekrar faaliyete geçerek yabancı patentli uçak üretiminde kullanılmıştır.⁵

Bu fabrika 1923–1940 yılları arasındaki Türk hükümetlerinin hükümetler üstü titiz, planlı bir çalışmayla yürüttüğü politikalarının bir eseridir. İkinci Dünya Savaşı öncesi bu dönemde, askeri sanayileşme ve modernleşme süreci içerisinde, hükümetler üstü bir politikanın temelleri atıldığı ve kararlılıkla uygulandığı görülmektedir.⁶

1940–1950 yılları arası incelenecek olursa

Dış ortam dinamikleri açısından ise bu dönem İkinci Dünya Savaşı ve hemen ardından Soğuk Savaşın başlangıcının yoğun etkilerini taşımaktadır. 1939–1945 arası ve 1945–1950 yılları Türk hükümetlerinin uyguladığı dış politikalarla ilintili olması bakımından dönemin dinamiklerinin nasıl oluştuğunun kısa bir özeti aşağıda sunulmuştur.

1939–1945 yılları;

³ İhsan TAYHANI, *Atatürk'ün Bağımsızlık Politikası ve Uçak Sanayi 1923–1950*, Türk Hava Kurumu Kültür yayımları, no:1, Ankara, 2004, s. 214–215, 226

⁴ Ek-2

⁵ Ek-3, B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9,s.1-7, Ek-4, B.C.A.030-0-001-000-000-59-399-8,s. 1

⁶ Sabahattin SELEK (Haz.), İsmet İNÖNÜ, *Hatıralar*, Bilgi Yayınevi, 2.basım Ankara, 2006, s.534–538

1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle başlayan ve 8 Mayıs 1945 günü Avrupa'daki kısmı sona eren İkinci dünya savaşı boyunca Türkiye, başlıca hedefi olan "savaşa girmeme" ve "işgale uğramama" politikalarını başarılı bir biçimde yürütmüştür. Bu süreç içinde yaşanan gelişmeler şu şekilde özetlenebilir. Bu kısa özetle çalışmanın kapsamı bakımından sadece çalışmanın konusuyla ilgili olan önemli noktalara ve çalışmaya temel teşkil edecek konulara değinilmiştir.

Paris Barış Konferansında devlet adamlarının "tüm savaşları sona erdiren savaş" olarak nitelediği Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan anlaşmalar kalıcı bir çözüm getirmediği gibi ikinci Dünya Savaşının da temellerini atmıştır. 1929-1934 yıllarında yaşanan ciddi ekonomik kriz Almanya başta olmak üzere İtalya İspanya, Portekiz gibi ülkelerde diktatörlerin yönetimi ele geçirmesine neden olmuştur. A.B.D.'nin 1935 ve 1937 de uygulamaya koyduğu ve 1941 Atlantik Bildirgesine kadar muhafaza edeceği, yalnızcılık politikası, Milletler Cemiyetini zor durumda başlamıştır. Herhangi bir saldırganı etkisiz hale getirebilecek ülke olması açısından Milletler Cemiyetinin güvendiği A.B.D. bir anlamda Nazi Almanya'sının güçlenmesinde etkili olmuştur.

Jeopolitik ve jeostratejik önemi bakımından Türkiye savaşa dahil olan tüm ülkelerin büyük önem verdiği bir ülke olmuştur. Savunma sanayi açısından büyük çaplı bir savaşa giremeyecek durumda olması Türkiye'nin savaşa girip kendi tarafında yer almasını isteyen ülkelere karşı adeta bir fırsata dönüştürülerek yapılan hemen hemen tüm görüşmelerde öne sürülmüştür.

Bu süreçte çalışmanın konusu olabilecek ilk anlaşma 19 Ekim 1939 da İngiltere Fransa ve Türkiye arasında üçlü bir ittifak anlaşmasıdır. Anlaşma, taraf ülkelerden herhangi birine yönelecek olası bir saldırıya karşı Türkiye, İngiltere ve Fransa'yı fiili işbirliğine davet etmektedir. Bununla birlikte anlaşmanın 6ncı maddesi "Bu anlaşma hiçbir devlete karşı yöneltilmiş değildir" demektedir ise de 9 maddelik bu anlaşmaya ek olarak hazırlanan gizli askeri sözleşmede Fransa ve İngiltere, Türkiye'ye, yükümlülüklerini yerine getirdiği takdirde, yardımda bulunmayı taahhüt etmektedir.

Bu anlaşma Almanya tarafından hoş karşılanmamış ve o dönemde büyükelçiliğe yeni atanan Hüsrev GEREDE'yi kabul eden Hitler iyi bir Türk-Alman

politik ilişkisinin her iki ülkenin de çıkarına olacağını; Ankara'da bulunan Von PAPEN ise başbakana olası bir batı yakınlaşmasının Alman çıkarlarını sabotaj kabul edileceğini iletmıştır.⁷

Bu anlaşmanın Türkiye açısından temel dayanağı Fransa idi. Bunun sebebi ise hem Almanya taarruzlarına uzun süre dayanabileceği fikri hem de Akdeniz'in doğal koruyucusu olmasıydı. Bu fikir Haziran 1940'ta İtalya'nın savaşa girmesiyle Türkiye'ye üçlü ittifak gereği doğan savaşa girme yükümlülüğüyle sarsılmıştır. Türkiye'nin savaş dışı kalma çabaları ve ardından Almanya'nın Mart 1941'de Türkiye sınırlarına dayanmasıyla birlikte bu üçlü ittifak çürümüştür. İttifak gereği 1939'da vaat edilen askeri yardım gelmemiştir. Bununla birlikte Fransa'nın kısa sürede yenilmesi anlaşmaya taraf ülkelerden birin bu kadar kısa sürede yenilerek anlaşmanın şartlarını yerine getiremeyeceğinin anlaşılması, şaşkıncı bir şekilde Türkiye'nin savaşa girmemesi için en güzel sebep olmuştur. Fransa'nın yenilgisiyle orta doğudaki durumu tehlikeye giren İngiltere, Türkiye'yi Ortadoğu politikasının temel unsuru olarak görmeye devam etmekte ve Yunanistan yenilse bile savaşın orta doğuda hala kazanılabileceğini düşünmekteydi.⁸ Bununla birlikte İngiltere Türkiye'den savaşa girme çağrısında bulunmamış ancak tarafsızlığını mümkün olduğunca sürdürmesini talep etmiştir. Buna karşılık Türkiye'nin saldırıya uğrayana ya da kendini taahhütlerin uygulamaya yükümlü bulana kadar "tarafsız" değil "savaş dışı" olduğunu hatırlatan dönemin başvekili Şükrü SARACOĞLU üçlü ittifak sürecini bir anlamda noktalamıştır.

1 Mart 1941'de Bulgaristan'ın Mihver'e katılmasıyla Türkiye'nin sınırlarına dayanan Almanya'nın Türk topraklarına saldırmayacağı ve sınıra yaklaşmayacağına dair verdiği taahhütleri gerçekleştirmiştir. 17 Nisanda Yugoslavya ardından 23 Nisanda da Yunanistan'ın teslim olmasıyla Almanya Türkiye'ye karşı savaşın başından itibaren kullandığı S.S.C.B. tehdidi politikası yerine savaş sonrası bazı düzenlemeler ve toprak vaatleriyle Türkiye'yi kontrol etmeye çalışmıştır.⁹

⁷ U.S. Government Printing Office Documents on German Foreign Policy 1918–1945, Washington, 1954, document no:146, s.151, document no:183,s.200

⁸ Winston CHURCHILL, 2nci Dünya Savaşı Hatıraları, Fransa'nın Düşüşü, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2005, 1.basım, s.483

⁹ Baskın ORAN, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I (1919–1980), İletişim yayınları, 13.baskı, İstanbul,2008 s.440

Almanya'nın Ankara büyükelçisi Franz Von PAPEN 12 Mayıs 1941'de Şükrü SARAÇOĞLU'yla yaptığı görüşmede çalışmanın konusu açısından önemli olan madde olarak " İki ülke arasındaki güven ve dostluğu açıklayan herhangi bir şey yapılabilirse, her çeşit savaş malzemesi verebiliriz; bunların Almanya'ya karşı kullanılmayacaklarından emin olmak kaydıyla Türk yükümlülükleriyle çatışan hiçbir şey istemeyeceğiz. "¹⁰ ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'nin önemini vurgulayan bu görüşmede askeri yardımların yapılması için önkoşul olarak askeri malzemelerin topraklarından geçirilmesini talep eden Almanya aynı zamanda S.S.C.B. ile de temaslarına devam ederek Türkiye'nin en büyük endişesi olan " Polonya sendromu", yani her iki ülke tarafından işgale uğrama korkusunu beslemiştir.

Çalışma konusu ile ilgili en önemli olay kuşkusuz A.B.D. ile 11 Mart 1941 de imzalanan "Ödünç Verme-Kiralama Yasası"dır. Bu anlaşma Türk-Amerikan askeri ilişkilerine temel teşkil eder. Bu anlaşmaya göre A.B.D. başkanı kongreden, başkanın korunmasını A.B.D.için çok önemli saydığı herhangi bir ülkeye yiyecek maddeleri de dahil olmak üzere tüm savaş maddelerinin ikmalinde bulunma yetkisi vermiştir.¹¹

Bu anlaşmanın en önemli özelliği ödemelerinin savaş sonuna ertelenmesidir. Türkiye Cumhuriyeti yapılan bu anlaşmayla savaş sonuna kadar toplam 95 milyon dolarlık savaş malzemesi almıştır.¹²

Bu anlaşmanın 18 Haziran 1941 imzalanan Türk-Alman saldırmazlık paktıimzalandığı dönemde A.B.D.'nin Ankara büyükelçisi Mac Murray'in şiddetli itirazlarına rağmen tamamen durdurulmuştur. Ardından İngiltere'nin girişimleriyle az miktarda da olsa tekrar başlamıştır. A.B.D. ile yaşanan bu soğukluk 9 Ekim 1941'de Almanya ile Türkiye arasında imzalanan Krom anlaşmasıyla doruğa çıkmış ve 1942'ye, Pearl Harbour saldırısına kadar devam etmiştir. 3 Aralık 1941'de yani

¹⁰ ORAN, A.g.e. s.441,

¹¹ Çağrı ERHAN, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001,s. 79-90

¹² ORAN, A.g.e. s.411

Japonya'nın Pearl Harbour saldırısından 4 gün önce "Ödünç Verme ve Kiralama Yasası" tekrar uygulanmaya başlanmıştır.¹³

Almanya ise Saldırmazlık Paktının imzalanması İngiltere'nin canını sıktığı gibi Birleşik Amerika'yı da sinirlendirdi.¹⁴ Paktın imzalanmasından 4 gün sonra 22 Haziran 1941'de üç ayrı koldan SSCB'ye saldırarak Türk hükümetini " Polonya sendromu" ndan kurtarmıştır. S.S.C.B.'yi İngiltere ve A.B.D. ile yakınlaşmaya iten bu taarruz A.B.D.'in de savaşa girmesiyle Türkiye açısından bambaşka bir hal almıştır. A.B.D.'nin savaşa girmesi Almanya'nın Türkiye üzerindeki baskılarını arttırmıştır. Baskı aracı olarak On iki adalardan bazılarını vermeyi ve Turancılık hareketini desteklemeyi kullanmıştır.¹⁵

1942 sonlarına doğru Almanya'nın bu baskısının yerini Müttefiklerin baskıları almıştır. 18 Kasım 1942'de Churchill, İngiliz dışişleri bakanı EDEN'in muhalefetine rağmen, İngiliz kurmay başkanlarına Türkiye'nin 1943 baharında Müttefiklerin yanında savaşa girmesi için devamlı bir çaba gösterilmesini bunun için de kış boyunca Türkiye'ye silah sevkiyatı yapılması talimatını vermiştir.

Aynı dönemde A.B.D. ve İngiltere arasında, 1941'de, Atlantik Bildirisi imzalanmıştır.¹⁶ Müttefiklerin silah yardımı taahhüdü 14 Ocak 1943 CASABLANCA konferansında İngiltere'nin sorumluluğuna bırakılmış, ardından Adana görüşmesinde yer almıştır.¹⁷ 31 Ocak-1Şubat 1943'te Adana-Yenice istasyonunda cumhurbaşkanı özel vagonunda yapılan bu görüşmede Türkiye'nin savaşa girmesi karşılığında her türlü askeri yardımın verileceğinin yanı sıra hassas bölgelerin korunması için bir İngiliz uçak filosu da vaat edilmiştir.¹⁸

Almanya'ya karşı açılacak yeni cephenin Fransa'da, Manş denizi kıyılarında olmasını isteyen Roosevelt ile cephenin balkanlarda açılmasını isteyen Churchill'in

¹³ Fahir ARMAOĞLU, "İkinci Dünya Harbinde Türkiye", A.Ü. SBF Dergisi, Cilt 13, S.2, 1958, s.162, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, İsmet İNÖNÜ'nün TBMM'deki konuşmaları 1939-1960, Cilt 2 No.57, Ankara, 1993, s.56

¹⁴ ARMAOĞLU, A.g.m. s.159

¹⁵ ARMAOĞLU A.g.m.,s.162-163, George LENCZOWSKI, The Middle East in World Affairs, Cornell University Pres 4. edition 1980, s.225-235

¹⁶ United States Government Printing Office, American Foreign Policy Basic Documents, 1941-1949, Washington, 1950, s. 1-2

¹⁷ İzzet ÖZTOPRAK, "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Siyasi Yönü", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XVI, S.46, Mart 2000, s.153-193

¹⁸ Şevket Süreyya AYDEMİR, İkinci Adam, Cilt II (1938-1950), Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul2000, s. 258-259

11-24 Ağustos 1943'te QUEBEC'te yaptığı görüşmeler neticesinde cephenin Manş kıyılarında açılması kararlaştırılmıştır. QUEBEC Konferansında Türkiye'nin durumu ele alınmış ve Türkiye'nin henüz savaşa girmeye hazır olmadığına ve savaşa girmesi için erken olduğuna karar verilmiştir. Bununla birlikte havaalanlarını müttefiklerin kullanımına açması gerektiğini ve yapılan askeri yardımların devam etmesi gerektiğine karar verilmiştir.

1943 sonlarına doğru zayıflayan Alman baskısı S.S.C.B.'nin savaşı kazanacağı izlenimini kuvvetlendirmiş ve beraberinde SSCB'nin güçlenerek Türkiye'ye yöneleceği endişesini getirmiştir. 19 Ekim 1943'te yapılan Moskova görüşmelerinde Türkiye'nin savaşa girmesi gerektiği hususu vurgulanmıştır.¹⁹ Görüşmenin ardından Londra'ya dönerken Kahire'de Türk dışişleri bakanı Numan MENEMENCİOĞLU'yla görüşen İngiliz dışişleri bakanı EDEN, Moskova kararlarını kabul ettirmekte başarılı olamamıştır. Türk hükümetine göre havaalanlarını müttefiklere açmak savaşa bilfiil katılmakla eşdeğer idi. Türk hükümeti, Almanya'nın İstanbul, Ankara ve İzmir'e yapacağı saldırılara karşı koyacak gücü olmadığını öne sürmüş, buna karşılık EDEN'in yeterli sayıda avcı uçağı verme fikrini yeterli bir teminat olarak görmemiştir.²⁰

28 Kasım 1943'te Roosevelt, Churchill ve Stalin Tahran'da bir araya gelerek durumu tekrar görüşerek Türkiye'nin 15 Şubat 1944'te savaşa girmesini kararlaştırmışlardır. Almanya'nın kışın da gelmesi sebebiyle geniş bir Türkiye işgal hareketine girişemeyeceğini, bununla birlikte yapabileceği hava taarruzlarına karşılık olarak Türkiye'ye 20 adet uçak filosu ve hava savunma silahı vermenin yeterli olacağı görüşünde hemfikir olmuşlardır.

Bu teklif 1939 Üçlü ittifakıyla birlikte bu tarihe kadar Türkiye'ye teklif edilen en somut askeri yardım taahhüdüdür. Ayrıca düşünülen uçak miktarı dönemin askeri havacılığı açısından da oldukça önemlidir.

Teklifi iletmek üzere Kahire'ye davet edilen İsmet İnönü 4-8 Aralık 1943'te "Operation Saturn" olarak adlandırılan Türkiye'nin savaşa girme projesine prensipte

¹⁹ Kamuran GÜRÜN, *Türk-Sovyet İlişkileri 1920-1953*, Ankara, TTK yayınları, Ankara, 1991, s.239-249

²⁰ ARMAOĞLU, A.g.m., s.165-179, Mahmut GOLOĞLU, *Milli Şef Dönemi, 1939-1945*, Goloğlu Yayınları, Ankara, 1974, s.211-212

katıldığını ancak gerekli askeri yardımın tamamlanmadan böyle bir şeyin söz konusu olamayacağını vurgulamıştır. Bu düşüncesini askeri açıdan tamam olmadan savaş ilan etmenin yersizliğine dayandıran Türk hükümeti, İngiliz baskılarına karşı çeşitli diplomatik yollarla dayanmıştır. Türkiye'nin savaşa katılması için gerekli askeri yardımı tespit etmek amacıyla, Ocak 1944'te Ankara'ya bir İngiliz askeri heyeti gelmiştir. Yaklaşık bir ay sürecek olan görüşmelerden sonuç alınamaması sebebiyle 3 Şubat'ta heyetin Ankara'yı terk etmesi Türk-İngiliz ilişkilerini gerginleştirmiştir.

Söz konusu heyetin ayrılışından bir gün sonra İngiltere Türkiye ilişkilerini durdurduğunu bildirmiş, A.B.D.'den de aynı şekilde davranmasını istemiştir. A.B.D. de Ankara büyükelçisine ilişkileri soğutma talimatı vermiştir. Nihayet 2 Martta İngiltere, 1 Nisanda da A.B.D. askeri yardımları tamamen durdurmuştur.

6 Haziran 1944'te başlayan Normandiya çıkarması, 30 Nisan 1945'te Hitler'in intiharı ve ardından 7 Mayıs'ta Almanya'nın teslim oluşu ile Avrupa'daki kısmı sona eren 2nci Dünya Savaşının son ayağı olan Japonya, 6 ve 9 Ağustos 1945'te atılan atom bombasının ardından 2 Eylül 1945'te teslim olmuş ve savaş resmen sona ermiştir.

Japonya'ya atılan atom bombalarından yaklaşık yedi ay önce, 4-11 Şubat 1945'te, savaş sonrası kurulacak yeni dünya düzenini tartışmak üzere Kırım'da toplanan Yalta konferansında S.S.C.B.'nin Türkiye üzerinde ne derece büyük bir tehdit olduğu boğazlar konusunda Stalin'in yaptığı nabız yoklamasıyla bir kere daha anlaşılmıştır. Bu konferansta A.B.D.'nin karşısında S.S.C.B.'nin yer alacağı belli olmaya başlamıştır.²¹

Ayrıca bu konferansta alınan bir diğer önemli karar gereği, nisan ayı sonunda San Fransisco'da toplanacak olan Cemiyeti Akvam²² konferansına kurucu üye olarak katılacak devletlerin mihvere karşı savaş ilan etmeleri zorunluluğu gereği Türkiye 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Aynı gün Amerikan hükümeti ile Türk hükümeti arasında, iki devlet arasındaki askeri yardımla ilgili ilk

²¹ Fahir ARMAOĞLU, 20.yy. Siyasi Tarihi 1914-1980, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2. baskı Ankara, 1984, s.323, Ataöv TÜRKKAYA, "Soğuk Harbin Doğuşu, San Francisco'dan Mihver Barış Toplantılarına", A.Ü.SBF Dergisi, Cilt XXIII, No: 1, Mart 1968, s. 356

²² "Birleşmiş Milletler", TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, İsmet İNÖNÜ'nün TBMM'deki konuşmaları 1920-1938, Cilt1, No.56, Ankara, 1992, s.428-429. American Foreign Policy Basic Documents, 1941-1949, s. 3

bağit olan, "Askeri Yardım Antlaşması" yapılmıştır. Bu antlaşma doğrultusunda da Amerikan Hükümeti tarafından Türkiye'ye askerî yardıma tekrar başlanmıştır. Bu antlaşma gereğince yapılan yardımlar savaş süresiyle öngörüldüğünden savaşın sona ermesiyle yardımlarda sona erdirilmiştir.²³

Ancak S.S.C.B.yi tatmin etmeyen bu kararın ardından S.S.C.B. 19 Mart 1945'te Türk-Sovyet tarafsızlık ve saldırmazlık paktını tek taraflı olarak fes ettiğini açıklamıştır. Bu hareketle S.S.C.B., Türkiye için artan bir tehdit unsuru olmaya devam etmiştir. Türk hükümetinin 4 Nisan'da verdiği cevabi notasında belirttiği yeni bir anlaşma çabaları Sovyetlerin 7 Haziran'da verdiği notasıyla hayal kırıklığına uğramıştır. Çünkü S.S.C.B., yeni bir ittifaka karşılık olarak Kars ve Ardahan'ın kendilerine terki ve boğazlarda bir takım imtiyazlar istemiştir.²⁴

Görüldüğü üzere tüm bu gelişmeler Türkiye'nin askeri gücünün ne kadar güçlü olması gerektiği gerçeğini gözler önüne sermektedir. Hemen ardından 17 Temmuz–2 Ağustos 1945'te Postdam'da toplanan konferansta S.S.C.B.'nin, Türkiye ile bağımsız olarak ikili görüşmesinden, boğazlar üzerinde üs istemesinden, kısacası kendi çıkarlarına aykırı hareket etmesinden rahatsızlık duyan İngiltere ve A.B.D.'nin S.S.C.B.ile Türkiye üzerindeki politikaları ayrılmıştır.²⁵

Postdam konferansından Japonya teslim olana dek geçen bir aylık süre içinde Türkiye'de S.S.C.B.'nin ağırlığı giderek artan bir şekilde hissedilmiştir. Savaşın ardından 7 Ağustos ve 26 Eylül 1946'da çektikleri, boğazlarla ilgili notalarında, isteklerinde kararlı olduklarını belirten S.S.C.B. hükümetine karşı Türk hükümetinin tek çıkış yolu A.B.D. ile ikili anlaşmalar olarak görülmüştür. Savaşın ardından kesilen A.B.D. yardımları ve İngiltere'nin askeri yardıma karşı olumsuz tavrı ve ilan edilen askeri teyakkuzun getirdiği ekonomik yük Türk hükümetlerine de kısa vadede başka bir yol da bırakmıştır.

²³ İsmail SOYSAL; *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları* 1.Cilt (1920–1945), T.T.K. yayımları, Ankara 2000, s.648.

²⁴ Ayşegül SEVER, *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Ortadoğu 1945–1958*, Boyut yayımları, İstanbul, 1997, s.19–25

²⁵ TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, *İsmet İNÖNÜ'nün TBMM'deki konuşmaları 1939–1960*, c.2, No.57, Ankara, 1993 s.65

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, savaşı galip bitirmiş olmanın verdiği güvenle S.S.C.B., Doğu Avrupa, Ortadoğu ve Uzakdoğu yönlerine doğru askeri ya da ideolojik yayılma politikası izlemeye başlamıştır.²⁶

İngiltere savaşın ardından aldığı ağır darbeleri sarma çabasının yanında ekonomik kriz neticesinde 1947 yılında Türkiye ve Yunanistan'a yapmakta olduğu geleneksel askeri ve mali yardımı sonlandırdığını ve Yunanistan'da konuşlanmış olan askeri birliklerini de çekmeyi planladığını bildiren bir nota çekmiştir. Notada ayrıca bölgenin sorumluluğunun A.B.D.'ye kaldığını belirtmiştir.²⁷

12 Mart 1947'de Başkan Harry Truman, Senato ve Temsilciler meclisinin yaptığı ortak oturumda yaptığı Truman Doktrini'ni ilan eden konuşması, işte tüm bu gelişmelerin bir ürünüdür. Bu doktrin Lend and Lease Yasasının ardından Türk savunma sanayi ve nihayet askeri havacılığın gelişimi açısından ikinci yapıtaşdır. A.B.D. başkanı Truman konuşmasında "Yakın ve Orta Doğu'ya bir göz attığımızda buranın çok kritik bir bölge olduğunu görüyoruz. Bu bölgede zengin doğal kaynaklar bulunmaktadır. En hareketli kara, deniz ve hava yolları bu bölgeden geçmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı bu bölge büyük ekonomik ve stratejik öneme sahiptir" sözüyle Türkiye, Yunanistan ve İran'ın jeopolitik önemini vurgulamıştır. Truman Doktrini gereği kongreden Türkiye için 100, Yunanistan için 300 milyon dolarlık yardım paketi içeren "Türkiye ve Yunanistan'a Yardım Yasası" 22 Mayıs 1947'de, Truman'ın Japonya'ya atılan atom bombası kararından sonra en önemli karar olarak gördüğü yasa, onaylanmıştır.²⁸

Truman Doktrini A.B.D.'de onaylandıktan sonra Türkiye'ye General Lundsford OLIVER'in başkanlığında gelen heyet 23 Mayıs 1947'den itibaren altı hafta süresince çeşitli temaslarda bulunarak 12 Temmuz 1947'de "Türkiye'ye

²⁶ ARMAOĞLU, A.g.e., s.423

²⁷ Haluk ÜLMAN, *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri 1939-1947*, A.Ü. SBF Dış Münasebetler Enstitüsü yayınları., Ankara 1961, s.93-94, Mcghee, George, *ABD- Türkiye- NATO- Ortadoğu*, Çev: Belkis Çorakçı, Bilgi Yayınevi, 1.basım, Ankara, 1992, s.53

²⁸ A.B.D. Başkanı Truman'ın Senatoda yaptığı konuşma metni için bkz: U.S. Senate 80.Congress, Session 1. Document No.171, The Recommendation For Assistance To Greece And Turkey, 14.04.1947, Nasuh USLU, *Türk-Amerikan İlişkileri*, 21.yy. yayınları, Ankara, 2000, s.98, Cenan Sahir Silan (Çev.), *Amerika Türk Yardım Programı*, Ankara, Genelkurmay yayınları, 1948, s.14-

²¹ ARMAOĞLU, A.g.e., s.443, Falih Rıfık ATAY, "Yeni Amerikan Politikasının Zaferi", *Ulus gazetesi*, 11.05.1947

Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşma" adlı bir anlaşma imzalamıştır. "Türkiye'nin hürriyetini ve bağımsızlığını korumak için ihtiyacı olan güvenlik kuvvetlerinin takviyesini temin ve aynı zamanda ekonomisinin istikrarını muhafazaya devam maksadıyla..." ifadesiyle başlayan ve daha sonra imzalanacak birçok anlaşmaya temel teşkil edecek olan anlaşma TBMM tarafından 1 Eylül 1947 tarihinde 5123 sayılı kanunla onaylanmıştır.²⁹

Amerikan Askeri Yardım Kurulu Başkanı Tümgeneral H.L.Mc. Bridge yardımların nedenini şu şekilde açıklamıştır.

"Türkiye Ortadoğu ve Arap dünyasının kilit noktasında, Sovyet yayılmasına karşı cephe teşkil eden tek ülkedir. Türkiye'ye yapılan yardımın amacı şudur; Birincisi, Türklerin Sovyet baskılarına karşı sağlam bir milli cephe halinde mukavemet azim ve kabiliyetlerini pekiştirmek. İkincisi, herhangi bir savaş halinde Türklerin Sovyet tecavüzüne karşı, kuvvetle karşı koymasını sağlayarak Türk askeri potansiyelini ıslah etmektir. Türk ordusu genellikle geçmiş ve hurda olarak nitelendirilebilecek silah ve teçhizatla donanmıştır. Bütün ülkelerin silah ve teçhizatıyla donanmış bir koleksiyona sahiptirler diyebiliriz.³⁰ 1947 tarihli kanunla verilen 100 milyon dolarlık yardım programı Türklerin savunma imkanlarını ıslah etmek üzere malzeme yardımı mahiyetinde yapılmaktadır. Bugün dünyada bu kadar az bir masrafla tecavüze karşı koyma kararlılığını etkili bir şekilde gösteren bir başka ülke bulmak güçtür. Amerikan Yardımı Türk ordusunun küçük bir kısmını, küçük bir hava kuvvetinin teçhizini ve az miktarda deniz teçhizatı ve üs malzemesini kapsamaktadır. Oysa tam bir donanım için 3 milyar, belki de 4-5 milyar dolar gerekecektir."³¹

Diğer bir Amerikalı yetkili, Amerikan Yardım Heyeti Başkanı PENDLATON ise Türkiye'ye yapılan yardımın nedenini şu şekilde açıklamıştır:

"1940'lı yılların sonundan 1950'lerin ortasına kadarki dönemde Türk ordusu adeta yeniden inşa edildi diyebiliriz. Ortada büyük bir gereksinim vardı. Ancak bu programın gerçekleşmesinin diğer ve en önemli nedeni de bizim elimizde silah,

²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 6, Birleşim 67, 02.06.1947, Oral SANDER, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, SBF, Ankara, 1979, s.26

³⁰ Yavuz GÜLER, "II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, S.2, 2004, sf.209-224

³¹ Sezai ORKUNT, *Türkiye-Amerika Askeri İlişkileri*, İstanbul: Milliyet yayınları, 1978, s.144-145.

malzeme ve cephanenin çok olmasıydı, hem de ne yapacağımızı bilemeyecek kadar."³²

S.S.C.B. temsilcileri bu yardımların kontrol edilmesi gerektiğini ileri sürerek konuyu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde tartışmaya açmak istemişlerse de bir sonuç alamamışlardır.³³

Bu anlaşmadan yıllar sonra anlaşmanın 4ncü maddesi³⁴ Kıbrıs hareketinde tekrar gündeme gelecektir. Çeşitli kaynaklara göre gelen askeri yardımın dağılımı şu şekildedir.³⁵

Kara kuvvetleri	: 48.500.000 dolar.
Hava Kuvvetleri	: 26.750.000 dolar.
Deniz Kuvvetleri	: 14.750.000 dolar.
Mühimmat Takviyesi	: 5.000.000 dolar.
Otoyolların Geliştirilmesi	: 5.000.000 dolar

Görüldüğü üzere A.B.D.'nin gönderdiği yardımın önemli bir kısmı Türk Hava Kuvvetlerine harcanmıştır. Bu dönemde gönderilen uçaklar çeşitli havacılık malzemeleri şu şekildedir:³⁶

241 adet P-47 Avcı Uçağı
32 adet A-32 Saldırı ve Hafif Bombardıman Uçağı
100 adet AT-6 İleri Eğitim Uçağı
67 adet AT-11 Eğitim Uçağı
50 adet C-47 Nakliye Uçağıdır.

³² GÜLER, A.g.m. s.223

³³ Fahir ARMAOĞLU, "Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı 1945-1948, 1.bölüm", A.Ü. SBF Dergisi, Cilt XXIII, No: 1, Mart1968 s.436

³⁴ Antlaşmanın 4. maddesi şu şekildedir : "Türkiye Hükümeti, Birleşik Devletler Hükümetinin muvafakati olmadan, bu neviden hiçbir madde veya malumatın mülkiyet veya zilyedliğini devredemeyeceği gibi, aynı muvafakat olmadan Türkiye Hükümetinin subay, memur veya ajanı sıfatını haiz bulunmayan bir kimse tarafından bu maddelerin veya malumatın kullanılmasına veya bu malumatın bu sıfatı haiz olmayan bir kimseye açıklanmasına ve bu maddeler ve malumatın verildikleri gayeden başka bir gayede kullanılmasına müsaade etmeyecektir."

³⁵ MCGHEE, A.g.e., s.90, SANDER A.g.e.,s.23

³⁶ ORAN A.g.e. s.535

A.B.D. Askeri yardımları ³⁷

Year	Funding
1947-1948 (Greek-Turkish Aid Bill)	993,600
1950	1,117,023
1951	3,876,786
1952	4,157,367

(Source: Hovey, 1965:5, and DSAA, 1990)

Türk silahlı kuvvetlerinin mevcut savaş uçaklarının çok üzerinde bir teknolojiye sahip olan bu uçaklar uzun yıllar envanterde kalmıştır.

Türkiye'nin dış politikasında adeta bir devrim niteliğinde olan Truman Doktriniyle beraber Türkiye A.B.D. yanlısı bir dış politika izlemeye başlamıştır. Ancak bu yardımların arkasındaki gerçek kısa süre sonra ortaya çıkmıştır. Verilen askeri malzemelerin birçoğu savaş artığı malzeme olmasının yanı sıra yedek parça bakımından sadece A.B.D.'ye bağlı kalınacak olması alınan yardımların misliyle geri alınmasına yol açarak Türkiye'yi büyük ekonomik sıkıntılara sürüklemiştir. Şöyle ki, alınan 100 milyon dolarlık yardıma karşılık ihtiyaç duyulan yedek parça ve bakım malzemeleri giderlerinin yıllık olarak ortalaması yaklaşık 400 milyon dolara ulaşmıştır.³⁸ Böylelikle kısa sürede elindeki dolar rezervi eriyen Türkiye, A.B.D.'ye yönelik dış politika, aynı zamanda askeri havacılık, bağımlılığının da temelini kendi elleriyle atmış bulunmaktadır denilebilir.

Ayrıca Türkiye Amerika Birleşik Devletlerinden gelen araç ve gereçlerin yedek parçalarını bu devletten para karşılığı almak durumunda olduğu için, dolar

³⁷ George S.Mazul (USAF Capt.), Air Force Institute of Technology, Graduate School of Logistics And Acquisition Management Yüksek Lisans Tezi, *Formation of U.S. Security Assistance Policy 1947-1959*, Ohio, 1997, s.25

³⁸ Mehmet GÖNLÜBOL-Haluk ÜLMAN, "*Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965*", A.Ü. SBF Dergisi Cilt 21, no:1 1966, s.155, Mehmet GÖNLÜBOL-Haluk ÜLMAN *Olaylarla Türk Dış Politikası, (1919-1995)* A.Ü. SBF Dış Münasebetler Enstitüsü, 9.baskı Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s.220, Selcen KORKMAZCAN, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, *Truman Doktrini ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*, Ankara, 2005, s.56-79

bulmak sıkıntısı çekmiştir. Zira bu dönemde Türk dış ticareti büyük ölçüde Avrupa'ya dayanmaktaydı. Sonuç olarak, Türkiye Amerikan yardımı sonucu aldığı araçların yedek parçalarını alabilmek için yine bu devletten kredi veya yardım almak zorunda kalmıştır.³⁹

Yıllarca dış politikası gereği Arap ülkelerine destek veren Türkiye'nin kuruluşundan 10 yıl sonra İsrail'i tanınması bu bağımlılığın en çarpıcı ve ilk örneklerinden bir olarak gösterilebilir.⁴⁰

Askeri sistemde tek bir sorumlu hükümet organını öngören Amerikan yardım anlaşmasının da etkisiyle Genelkurmay Başkanlığının Milli Savunma Bakanlığına bağlanması da aynı derecede ilintilidir.⁴¹

A.B.D.'nin Truman Doktrininin hemen ardından Avrupa'nın yeniden imarı için yürürlüğe koyduğu Marshall Planı ise askeri yardım anlamında Truman Doktrininden bazı noktalarda ayrılmıştır.

Marshall Planının ana amaçları, savaştan büyük bir yıkımla çıkan Avrupa'nın S.S.C.B.'ye karşı sağlam bir duruş sergileyebilmesi, A.B.D.ekonomisinin alıcı bulabilmesi ve en önemlisi dengelerin A.B.D. yararına tekrar düzenlenebilmesidir. Fikir babalığını ünlü A.B.D.'li düşünür Walter LIPMANN'ın yaptığı, A.B.D. dışişleri bakanı George MARSHALL'ın 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesindeki söyleminde ilk kez değindiği ve topyekûn Avrupa'nın kalkınmasını öngören Marshall Planı şu yönleriyle Truman Doktrininden ayrılmaktadır. Plan, Truman Doktrininden farklı olarak ekonomik tamir üzerine vurgu yapmaktaydı.⁴² Açlık, yoksulluk ve kargaşayla mücadeleye yönelen bu planda herhangi bir askeri yardımdan söz edilmemekle birlikte Yunanistan ya da Türkiye gibi bir ülke adı telaffuz edilmeksizin tüm Avrupa vurgusu yapılmıyordu. Aynı

³⁹ GÜLER, A.g.e., 224

⁴⁰ GÖNLÜBOL-ÜLMAN, A.g.m.,s.160, Ömer KÜRKÇÜOĞLU, *Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945-1970*, A.Ü. S.B.F. yayımları, Ankara, 1972, s.30

⁴¹ ORAN A.g.e.s.537

⁴² ARMAOĞLU, "Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı 1945-1948, 1.bölüm", s.439

zamanda bu girişimi engellemeye kalkışacak ülkelerin karşılarında A.B.D. direnişiyile bulacaklarını açıkça ifade edilmiştir.⁴³

Batı Avrupa Devletlerinin ekonomik sıkıntılarını çözmek isteyen Amerika Birleşik Devletleri, 1945 Haziranından 1946 yılının sonuna kadar nu ülkelere 15 milyar dolar yardım yapmıştır.⁴⁴

12 Temmuz 1947'de Paris'te dış işleri bakanlığı binasında⁴⁵ toplanan ve Türkiye, Avusturya, Danimarka, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Luxemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre, İngiltere, Fransa temsilcileri Avrupa'nın acil ihtiyaçlarını belirlemek ve için A.B.D.'nin isteği biçimde Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı (CEEC) isimli bir örgüt kurmuşlardır.⁴⁶

Yapılan Paris toplantısında Türkiye'nin ihtiyaç olarak belirttiği 615 milyon dolarlık yardım talebi Amerikalı yetkililerce kabul edilmemiş, bununla birlikte Türkiye'nin A.B.D. için hayati öneme sahip krom ve bazı sanayi hammaddelerinin A.B.D.'ye ihracatı görevi de Türkiye'ye yüklenmiştir.⁴⁷ A.B.D.'nin bu tutumu Türk iç kamuoyunda büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.⁴⁸ Doğrudan doğruya A.B.D. hükümetine başvuran Türk hükümeti, askeri ve siyasi istikrar arasındaki işbirliğine vurgu yaparak Marshall Planından daha geniş ölçüde yararlanmak istediğini bildirmiştir. A.B.D., Türkiye'nin kalkınma planında, tarım aletlerinin modernizasyonu ve ulaşım sisteminin yenilenmesi ve krom çıkarılmasını öngören bazı değişiklikleri yapması karşılığında Türkiye'nin Marshall yardımlarından yararlanmasını kabul etmiştir.⁴⁹

3 Nisan 1948'de Truman tarafından onaylanarak yürürlüğe giren bu yasa çerçevesinde yardımların nasıl kullanılacağına dair E.C.A (Economic Cooperation

⁴³ Çağrı ERHAN, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı", A.Ü. SBF Dergisi Cilt LI No:1-4, Ankara, 1996 s.279, Ataöv TÜRKKAYA, "Marshall Planından NATO'nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp", A.Ü.SBF Dergisi, Cilt XXIII No.3, Ankara, 1968, s.277, ORAN A.g.e., s.539

⁴⁴ ARMAOĞLU, "Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı 1945-1948, 1.bölüm",s.439

⁴⁵ "Quai d'Orsay", ERHAN, A.g.m., s.280

⁴⁶ ORAN A.g.e. s.539 -Bazı kaynaklarda 16'lar konferansı da denmektedir.

⁴⁷ Senem ÜSTÜN, "Turkey and the Marshall Plan: Strive for Aid", The Turkish Yearbook of International Relations, Vol.XXVII, 1997, s.35-39

⁴⁸ Dönemin Dışişleri Bakanı Necmeddin SADAK tarafından TBMM'nde şu şekilde vurgulanmıştır : "Türkiye'nin iktisadi sahalarındaki bütün ihtiyaçlarına ve zarurelerine rağmen bütçesinin yarısını millî müdafaaya hasretmeye mecbur olması Avrupa'da en ziyade baskıya maruz kalan devlet olduğunu göstermeğe kâfidir." Nadir NADİ, "Sadak'ın Nutku", Cumhuriyet 02 Şubat 1948

⁴⁹ Ek-5, B.C.A.030-0-001-000-000-111-700-14,s. 1-2

Administiration) isimli bir örgüt kurulmuştur. Bu yardımların Türkiye'ye yansımaları ise şu şekildedir. 1948-49 döneminde 59 milyon dolar direk yardım almıştır. 1949-50 devresi için 30 milyon verilebileceği duyurulan yardıma Türkiye itiraz ederek bu miktarı 59 milyon dolara çıkarttırmıştır.⁵⁰ 1948-1952 Yılları arasında Türkiye toplam 352 milyon dolarlık bir yardım almıştır.⁵¹ Bazı kaynaklara göre bu rakam 18,0 milyon doları hibe olmak üzere toplam 184,5 milyon dolardır. Türkiye MARSHALL yardımları süresince 9.290,2 milyonu hibe olmak üzere toplam 12.992,5 milyon dolar yardım almıştır.⁵²

Sovyet basını, MARSHALL planına da Truman doktrininin bir devamı olarak bakıyordu. Marshall yardımı teklifine ilk Sovyet tepkisi 16 Haziran tarihli Pravda gazetesinde görülüyordu. Başyazı bu yardım tasarısını da başka ülkelerin içişlerine karışmak sayıyordu.⁵³

Yardımlarla alınan özellikle tarım aletlerinin bakımları ve yedek parçalarının A.B.D.'ye bağımlı olması uzun vadede yardımların tekrar A.B.D.'ye dönmesi hususunda Truman Doktriniyle paralellik göstermektedir.

Askeri havacılık açısından bu yardımların birebir kullanıldığı bir yer olamamakla birlikte bu yardımlar "Ödünç verme ve Kiralama Yasası", Truman Doktriniyle birlikte Türk askeri havacılık sanayisini temelden sarsmış ve tamamıyla dışa bağımlı hale getirmiştir.

Öte yandan 14 Mayıs 1950 seçimleriyle Türkiye'de iktidara gelen Demokrat Parti, yoğun Amerikan yardımı sayesinde, tarımsal üretimde bir patlama sağlamış, köylüyü memnun ederek 1954 seçimlerinde oy oranını artırmıştır.⁵⁴

A.B.D.'nin yakın doğu ve Afrika işleri bürosunun 1946'daki raporuna göre "şişenin ağzındaki tıpa"⁵⁵ olarak gördüğü ülke Türkiye'nin durumu 4 Nisan 1949'da kurulan NATO'ya girmek Türkiye için S.S.C.B. tehdidinden korunmak ve A.B.D. ile

⁵⁰ Ek-6, B.C.A.030-0-001-000-000-80-507-5, s. 4-12, Ek-7, B.C.A. 030-0-001-000-000-125-801-5, s.1,2,3,11,12,14,16-18, GÜLER A.g.m., s.214,

⁵¹ ORAN, A.g.e. s.542, ÜSTÜN, A.g.m., s.34

⁵² ERHAN A.g.m. s.287

⁵³ TÜRKKAYA, "Marshall Planından NATO'nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp"s.278

⁵⁴ ERHAN A.g.m. s.285

⁵⁵ J.C. HURREWITZ., *Middle East Dilemmas: The Background of United States Policy*, Harper and Brothers, New York, 1953, s.92, USLU, A.g.e., s.93, GÜLER A.g.e s 220

yakınlaşmak çabasını içerdiği yadsınamaz. 18 Şubat 1952'de Türkiye'nin NATO'ya girmesiyle 2 nci dünya savaşı Türkiye için sona emiştir.⁵⁶

A.B.D.'nin uyguladığı Truman Doktrini ve Marshall yardımlarını, Türk hükümetlerinin hangi tarihsel sürecin ardından kabul ettiği, yukarıda incelenmiştir

İç ortam dinamikleri açısından İkinci Dünya Savaşı bu dönemdeki politikalara damgasını vurmuştur. Daha geniş ölçekli ve öz kaynaklara dayalı bir uçak sanayisinin kurumsallaştırılması ihtiyacı ön plana çıkmıştır. 1941 yılında, devrin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Alı Yücel ve THK Başkanı Şükrü Koçak tarafından, ulusal havacılığın kendi kendine yeterli ve tam bağımsız bir endüstri kolu olarak hayata geçirebilmesi için birbiriyle ilişkili üç önemli karar alınmıştır.

Alınan bu kararlar:

- * Ankara'da bir uçak ve motor fabrikası kurulması;
- * Uçak mühendisliği eğitimi veren bir bölümün teknik üniversitede kurulması;
- * Bu iki kuruluşa hizmet verecek bir araştırma-geliştirme enstitüsünün temelini oluşturacak bir aerodinamik araştırmalar merkezi kurulmasıdır.⁵⁷

Bu yıllara kadar ortaya konan girişimler THK'na belli oranda bir altyapı ve birikim kazandırmıştır ve aynı zamanda Türkiye'ye sığınmış olan yabancı teknik uzmanlar da konuyla ilgili önemli katkılar sağlamıştır.

THK, Türkiye'ye sığınan Alman ve Polonyalı uçak mühendisi ve teknisyenlerinin de girişimiyle Etimesgut'ta daha önce kurulmuş olan atölyelerin genişletilmesiyle "Uçak Fabrikası" projesini 1942 yılında gerçekleştirmiştir.⁵⁸

Yaklaşık Sekiz milyon liralık bir yatırım olan Etimesgut Uçak Fabrikası'nda başta müdür WEDRYCHOWSKI⁵⁹ olmak üzere 35 kadar Polonyalı mühendis ve teknisyen olmak üzere toplam 1200 işçi, mühendis ve teknisyen görev almıştır.

⁵⁶ Mehmet SARAY, *Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin NATO'ya girişi III. Cumhurbaşkanı Celal BAYAR'IN Hatıraları ve Belgeler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000, s.114-123, ORKUNT, A.g.e., s.78

⁵⁷ Ek-8, B.C.A.030-0-001-000-000-61-409-24, s. 1-6

⁵⁸ Ek-9, B.C.A.030-0-001-000-000-100-619-6, s. 1,3, 6-7, 17-20, 31, 50-52

1945 yılında uçak fabrikasına paralel olarak uçak motor fabrikası projelendirilerek ve 1948 yılında Atatürk Orman Çiftliği arazisinde 60.000 m²'lik bir alanda kurulmuştur. Fabrikanın lisansör firması İngiliz De Havilland adlı özel şirkettir. Fabrika için 4.5 milyon lira, makine teçhizatı ile birlikte toplam 9 milyon lira harcanmıştır. Fabrika için makineler İngiltere, Amerika ve İsviçre'den temin edildiği halde kapasitesinin altında çalışmıştır. Bununla birlikte pek çok yan üretimde (musluk, piston, kuyu tulumbası vb.) bulunmuştur.

Etimesgut uçak fabrikasının en önemli özelliği 6 yüksek mühendis, 4 mühendis ve 11 teknik ressam olmak üzere 21 kişiden oluşan ve tamamı yerli tasarım uçaklar geliştirmek amacıyla kurulan bir ekip içeriyor olmasıdır. Bu ekip, 1952 yılına kadar 16 tip uçak tasarımı gerçekleştirmiş, bunlardan 12'si sonuçlandırılmış ve bu süreçte 126 adet Türk tasarımı uçak üretilmiştir. Bu projeler arasında deneysel delta kanat planör gibi öncü teknolojilere sahip olan THK 13⁶⁰ adlı proje, Paris'te havacılık fuarında sergilenmiş ve ilgi görmüş, ambulans/turizm uçağı olarak tasarlanmış olan THK 5/5A⁶¹ Danimarka'ya ihraç edilmiştir. Fransız Hava Kuvvetleri için de uçak siparişi alınmıştır.⁶² Görüldüğü üzere bu dönemde Cumhuriyetin ilk döneminde temelleri atılan kurumlar çalışmalarına hız vermiş ve uluslararası arenada başarılar kazanacak kadar güzel projeler ortaya koymuştur.

⁵⁹ Ek-10

⁶⁰ Ek-11, Yıldırım SALDIRANER, "Sivil Havacılık Faaliyetleri ve Türk Sivil Havacılık Otoritesi İçin Organizasyon Yapısı Önerisi", Anadolu Üniversitesi SHMYO Yayınları, Eskişehir 1992, s.25-35

⁶¹ Ek-12

⁶² Ek-13, B.C.A.030-0-001-000-000-61-410-24, s. 1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞIN İLK ON YILINDA HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI (1950-1960)

1.1 Ulusal ve Uluslararası Faaliyetler

Bu bölümde 7 Ocak 1946 tarihinde resmen kurulan Demokrat Partinin dört yıllık başarılı bir muhalefetten sonra, 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri kazanarak iktidara gelmesiyle başlayıp 27 Mayıs 1960'ta son bulan 19-23ncü hükümetlerin askeri havacılık alanında izlediği politikalar tartışılacaktır.

Savaş sonu ortaya çıkan, olabildiğince keskin iki kutuplu dünya düzeni beraberinde hükümetlerin takip etmesi bir yerde zorunlu olan, keskin dış politikaları getirmiştir. Mecliste yapılan görüşmelerde, özellikle 1945 yılından itibaren sivil hava taşımacılığının önemi çeşitli oturumlara konu olmakla birlikte askeri havacılığın önemi de üstü kapalı dile getirilmektedir.⁶³

Bu dönemde gerek önceki bölümde değinilen uluslar arası ortam gereği, gerekse Demokrat Partinin politik hırsları sebebiyle, dış ve iç politikada A.B.D.'ye yaklaşarak, güdümünde hareket etme eğilimi yoğunlaşmaktadır.

Bunun en çarpıcı örneğini 4 Nisan 1949'da NATO'yu kuran Kuzey Atlantik Anlaşmasında gözlemleyebiliriz. Türkiye bu örgüte S.S.C.B.'nin etkisinden kurtulabilmek, yalnız kalmamak, batıya dönük politikalar izlemek ve A.B.D.'nin ekonomik ve askeri yardımlarından mahrum kalmamak için bu örgütle yakından ilgilenmiştir.⁶⁴

Örgüt kurulduğunda davet almayan Türkiye, ilk kez 11 Mayıs 1950'de CHP hükümeti döneminde NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmuştur. İngiltere bu

⁶³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 7, Cilt 20, Birleşim 21, 28.12.1945, Ş.SÖKMENSÜER(Erzincan)'in yaptığı konuşma s.597-600

⁶⁴ TÜRKKAYA, "Marshall Planından NATO'nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp", s.294-310

süreçte Türkiye'ye, NATO yerine Ortadoğu komutanlığı projesini benimsetmeye çalışmıştır.⁶⁵

Türkiye'nin NATO dışında kalması 1950 seçim kampanyasının en hararetli konularından, Türkiye'nin NATO'ya katılması ise Demokrat Partinin amaçlarından biri olmuştur.⁶⁶

Birleşmiş Milletlerin Kore'ye asker gönderme kararı almasının ardından muhalefetin yoğun itirazına rağmen TBMM ve muhalefete danışmadan KORE'ye 4500 asker göndermeyi kararlaştırmıştır. Bunun altında şüphesiz NATO'ya kabul edilme isteği yatmaktadır.⁶⁷ Nitekim bu kararın hemen ardından 1 Ağustos 1950'de NATO'ya ikinci kez başvuran hükümetin bu isteği de NATO tarafından reddedilmiştir.

Kore'ye gönderilen birlikler içinde A.B.D.'den sonra en fazla asker gönderen ikinci ülke olan Türkiye'nin 4500 askerinin⁶⁸, 721'i şehit,672'si yaralı, 234'ü esir, 175'i kayıp olmuştur.⁶⁹

Kore Savaşıyla birlikte A.B.D., Türkiye'nin NATO'ya alınması konusundaki fikri giderek değişmiştir. S.S.C.B.'nin nükleer silahlara sahip olduğunu açıklaması, A.B.D.'nin, S.S.C.B.'ye yakın ülkelerde üs ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Türkiye, üs talebini NATO'ya üyelik şartını öne sürerek reddetmiştir.⁷⁰ Ayrıca komünist ya da sosyalist bir Türkiye'nin A.B.D.'nin çıkarlarını ve NATO'nun güney doğu kanadının emniyetini tehlikeye atacağını söylemek yanlış olmaz. Bununla birlikte Türk askeri birliklerinin Kore'de sergiledikleri kahramanlıkların da kamuoyunda etkisi olmuştur.

A.B.D. öncülüğünde FRANSA, İTALYA, HOLLANDA ve LUXEMBURG'un girişimleri sonucunda 20 Eylül 1951'de NATO Bakanlar Konseyi Türkiye ve Yunanistan'ı NATO'ya davet etmiştir. Türkiye 18 Şubat 1952'de NATO'ya resmen üye olmuştur. Bu tarih, Türkiye açısından İkinci Dünya Savaşının sona erdiği gün olarak kabul edilebilir.

⁶⁵ ORAN A.g.e. s.618

⁶⁶ GÖNLÜBOL-ÜLMAN, A.g.m.,s.158

⁶⁷ GÖNLÜBOL-ÜLMAN, A.g.m.,s.160-161

⁶⁸ Bu sayı daha sonra 6000 olacaktır.

⁶⁹ ORAN, A.g.e. s.547

⁷⁰ Eylül 1949

Buraya kadar özetlenen olayların etkisiyle başlayan soğuk savaş, keskin iki kutuplu bir dünya düzeni doğurmuş, Türkiye de bu yeni düzenin içerisinde giderek artan bir ivmeyle A.B.D.'nin tarafına doğru kaymıştır.

NATO'ya girmeden önce Lend-Lease Yasası, Truman Doktrini ve Marshall Yardımlarının askeri anlamda en yoğun olanının Truman Doktriniyle gelen yardımlar olduğu yukarıda bahsedilmişti. Truman Doktrini gereği bu dönemin hemen başında A.B.D ve KANADA'ya havacılık eğitimi almak üzere askeri personel gönderilmiştir.⁷¹

Türkiye'nin NATO'ya girmesiyle birlikte yapılan askeri yardımlar giderek artan bir şekilde devam etmiştir. Askeri yardımlardaki bu artışın bazı sebepleri vardır. Bu sebepler aşağıda sunulmuştur.

Türkiye'nin olası bir S.S.C.B. saldırısını "sünger gibi emmesi"ni amaçlayan A.B.D., Türk ordusunun modernleştirilmesine oldukça önem vermiştir.⁷²

Bununla birlikte A.B.D. Türkiye'de en çok bu dönemde askeri üs kurmuştur.⁷³ Kurulan bu üslerin korunması amacıyla da yardım yapılmasını istemekteydi.

NATO'nun çıkarları dışında Ortadoğu'daki petrol ve siyasi birtakım çıkarlarına hizmet edecek olan bu üsleri kullanabilmek için Türk kamuoyunun tepkisini azaltmak için de bu dönemde yardımlara hız vermiştir.⁷⁴ Nihayet ileride çıkabilecek bir bağlantısızlar hareketi gibi bir oluşum içine girebilme ihtimali olan bir Türkiye'yi önceden boyunduruk altına alma isteği de söylenebilir.⁷⁵

Buna karşılık dönemin iktidarı MENDERES hükümetleri, yardımların bu şekilde artacağını umarak A.B.D. ile bütün politikalarını uyumlulaştırma çabası içine girmişlerdir.

22 Mayıs 1950'de açıkladığı hükümet programında bunu şu şekilde dile getirmiştir: ".....bugün herhangi bir partinin değil bütün milletin müşterek

⁷¹ Ek-14, B.C.A.030-0-001-000-000-125-807-7, s. 1-4

⁷² NATO'nun Lizbon Zirvesi, 20-15 Şubat 1952 "Sınırlı Savaş" Stratejisi bu zirvede benimsenmiştir.

⁷³ İncirlik Üssü, Bayrak Garnizonu, Jusmmat vs.

⁷⁴ Başkan EISENHOWER döneminde bu faaliyetler oldukça fazladır. Ek-15, B.C.A. 030-0-001-000-000-133-863-3, s.1-7, Ek-16, B.C.A. 030-0-001-000-000-41-245-7, s.1-2

⁷⁵ Ek-17, B.C.A.030,01-56.344.30, s.1-13

kanaatinin bir ifadesi olan dış siyasetimiz hakkında fazla bir şey söylemeye ve Birleşmiş Milletler idealine olan samimi bağlılığımızı tekrara lüzum görmüyoruz... Truman Doktrini ve Marshall yardımı ile bu sulhü siyasetimizi desteklediğinden dolayı kendisine milletçe samimi şükran hisleri beslediğimiz büyük dostumuz Birleşik Amerika ile ve büyük müttefiklerimiz İngiltere ve Fransa ile siyasi, iktisadi, kültürel münasebetlerimizi, samimiyet ve anlayış havası içinde her gün daha kuvvetlendirmek en büyük emelimizdir."⁷⁶

Sonuç olarak Türkiye 1949–1953 yılları arası A.B.D.’den 225,1 milyon dolarlık ekonomik yardım almıştır. Aynı dönem içerisinde alınan askeri yardım oranı 305,7 milyon dolardır.

1954–1962 Arası ekonomik yardım 867,5 milyon dolar iken askeri yardım, 1.550 milyon dolardır.

Aşağıdaki tablo yapılan ekonomik yardım miktarlarını göstermektedir.

YILLARA GÖRE ABD’NİN EKONOMİK YARDIMLARI (milyon dolar)⁷⁷

1948-52	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
197,1	46,2	92,3	68,1	99,9	96,9	85,7	103,3	84,4

Görüldüğü üzere Türkiye’ye yapılan yardımlarda askeri amaç ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte yardımların birçoğu A.B.D.’nin yönlendirmesiyle tarım makinelerinin iyileştirilmesinde kullanılarak sanayinin gelişimi arka planda tutulmuştur.⁷⁸ Bununla birlikte yedek parça ve bakım malzemelerinin yine A.B.D.’den alınacak olması sebebiyle Türkiye’nin A.B.D.’ye ödediği amortisman

⁷⁶ Faruk SÜKAN Başbakan Adnan MENDERES’in Meclis Konuşmaları 1950–1960, Kültür ofset, Ankara, 1991, s.13

⁷⁷ Ek-7, B.C.A. 030-0-001-000-000-125-801-5, s.18-19 ORAN, A.g.e., s.553-558

⁷⁸ İlhan TEKELİ, Selim İLKİN, Savaş Sonrası Ortamda 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı 1.cilt, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara 1981, s. 6–16

giderleri yine Türkiye'ye askeri yardım olarak geri dönmüştür. Bu giderlere uçak yakıtı da dâhildir.⁷⁹

Yani Türkiye daha önce de olduğu gibi yine aynı şekilde borçlanmaya başlayacaktır. Alınan yardımlarla birlikte plansız ekonomik büyümeye giden hükümet 1954'ten itibaren hissedilir biçimde ekonomik istikrarsızlığa sebep olmuştur.⁸⁰

A.B.D. güdümünde planlanmaya başlayan dış ve iç politika eksenleri gereği bu ülke ile bir takım ikili anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalar ve içerikleri şu şekildedir.

Türkiye'nin NATO'ya henüz üye olmadan imzaladığı ve A.B.D.'nin askeri girişimlerini desteklemek ve gerekirse bu girişimlere yardım etmek yükümlülüğü altına sokan "Ortak Güvenlik Anlaşması";

A.B.D.'nin Türkiye'de çeşitli üslere sahip olması, askeri tesisler kurması ve personel barındırmasını içeren "NATO Kuvvetler Sözleşmesi (SOFA)" ;

"NATO Kuvvetler Sözleşmesi"nin daha önceden kabul edildiği ve bu anlaşmanın yürütülmesine ilişkin bir anlaşma olduğu gerekçesiyle T.B.M.M.'ye gelmeyen ve içeriğinin bir kısmının 1970lerde açıklandığı "Askeri Tesisler Anlaşması"⁸¹;

Bu anlaşmayla A.B.D.'nin hava, deniz ve kara kuvvetlerinin Türk topraklarını kullanmasına izin verilmiştir. Savunma tesisi, üs ya da mevzi adlarıyla hangi tesisin nerde kurulacağı konusu açık bırakılmıştır. Amerikan askeri uçaklarının Türk askeri havaalanlarını kullanabilmeleri, kurulacak üslere Türk hükümetinin de izniyle lojistik ikmalinde bulunabileceği ve masrafların iki ülke tarafından ortak karşılanması gerektiği konuları karara bağlanmıştır. Yine bu anlaşma ile Türkiye'de 90'nın üzerinde askeri ve sivil nitelikte tesis kurulmuştur.⁸²

Ortak savunma için Amerikalılarca yapılacak olan harcamaların vergiden muaf tutulmasını öngören "Vergi Muafiyeti Anlaşması";

⁷⁹ Ek-18, B.C.A. 030-0-018-001-002-131-16-8, s.1, Ek-19, B.C.A. 030-0-018-001-002-133-87-7, sf.1, Ek-20, B.C.A. 030-0-018-001-002-136-60-11, s.1,

⁸⁰ Ek-21, B.C.A. 030-0-001-000-000-28-163-3, s.1-2, ÜSTÜN, A.g.e., s.19

⁸¹ Haydar TUNÇKANAT, İkili Anlaşmaların İçyüzü, Tekin yayınevi, Ankara, 1975, s.231-233

⁸² ORAN, A.g.e. s.553-558

A.B.D.'nin bilimsel önderliğinde ve desteğinde kurulacak olan nükleer araştırma merkezini konu alan "Atom Enerjisi Anlaşması"

Bu anlaşmalar İkinci Dünya Savaşının ardından peş peşe imzalanmış olup birbirini tamamlar niteliktedir. Tezin konusu bakımından en önemli anlaşma kuşkusuz "NATO Kuvvetler Sözleşmesi ve Askeri Tesisler Anlaşması"dır. Bu iki anlaşmayla birlikte uzun yıllardır süregelen askeri ve ekonomik yardımların iç yüzü ortaya çıkmaya başlamış ve A.B.D. çıkarlarını tahsil etmeye başlamıştır. Bu döneme kadar çeşitli modernleşme süreçlerini geçiren Türk ordusu, özellikle bu dönemden itibaren köklü değişikliklere maruz kalacaktır.⁸³

Türk ordusunun NATO'ya girmesiyle birlikte bütün talimname, yönerge, kısaca doktrini değişmiştir. Özellikle A.B.D. askeri talimnamelerinden çeviriler bu dönemde yoğunlaşmıştır. Türk ordusu neredeyse tamamen A.B.D. menşeli silahlarla teçhiz edilmiştir.⁸⁴

Aynı bağlamda 16 Ekim 1950' de Türk Hava Kuvvetlerinde pilot olarak görev yapan sekiz subay A.B.D.'ne gönderilerek yaklaşık altı ay boyunca dört değişik jet uçağıyla eğitim görmüşlerdir. Bu pilotlar aynı zamanda Türkiye'nin ilk jet savaş pilotlarıdır.⁸⁵

Ayrıca İNGİLTERE'den satın alınan uçakların yedek parçalarının teminine devam edilmiştir.⁸⁶

1.2. Dönemin Meclis Görüşmeleri ve Tahlili

Meclis tutanakları incelendiğinde 1950–1960 yılları, bugünün sivil havacılık esaslarının belirlendiği yıllar olarak görülmektedir. Bununla birlikte askeri havacılıkla ilgili konuların, bu dönemde mecliste görüşülmediği görülmektedir. Buna

⁸³ Çetin YETKİN, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika*, Ümit Yayınevi, Ankara, 1995, s. 23

⁸⁴ Doğan AVCIOĞLU, *Türkiye'nin Düzeni, Dün- Bugün-Yarın (Birinci Kitap)*, Bilgi Yayınevi 4. baskı, Ankara, 1969, s. 380, USLU, A.g.e.,s.100,

⁸⁵ Yzb İbrahim TOZAN, Yzb. Cevat TUNA, Yzb. Tarık GÖKERİ, Yzb. Necdet HORASAN, Ütğm. Lütfü GÜNDOĞDU, Ütğm. Oğuz BARUT, Ütğm. Ali TEKİN, Ütğm. Tacettin GÖKDENİZ

⁸⁶ Ek-22, B.C.A. 030-0-018-001-002-125-39-7, s.1

sebepler olarak, bu konunun A.B.D. ile ilgili gizli ikili anlaşmaların metinlerinin meclise getirilmemesi gösterilebilir.

Yine de mecliste yapılan görüşmeler incelendiğinde, meclisin dünya üzerindeki gelişmeleri uzaktan da olsa takip ettiği söylenebilir. İstanbul, Ankara, İzmir, Afyon, Adana, Elazığ, Erzurum olmak üzere yedi ana meydanını uluslararası uçuşlara açılması bu dönemde olmuştur. Devlet Hava Meydanları İşletmesinin kurulması ve uluslar arası havacılık örgütünün (ICAO)'ne üyelik de yine bu dönemde gerçekleşmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde uçuş yapan subay ve astsubayların günlük harcayacağı kalorilere göre yiyecek miktarlarının tespit edilmesinden, pilot ve makinistlerin yevmiyelerine kadar en ince detaylar yine bu dönemde mecliste görüşülmüştür.

Yine askerlik süresi bu dönemde kısaltılmıştır.⁸⁷ Bursa'da 1950 yılında meydana gelen bir askeri uçak kazasının ardından Hava Kuvvetleri Komutanı Korg. Muzaffer GÖKSENİN mecliste bu kazayla ilgili ve meydana gelmiş olan diğer kazalarla ilgili bir izahatte bulunmuştur. Bu açıklamaya göre bu tarihe kadar meydana gelen toplam 127 kazada 33 personel hayatını kaybetmiştir. Bu kazaların nedenleri olarak ise: 71 pilotaj, 40 malzeme, 2 bakım, 5 uçuş disiplinsizliği, 4 meteoroloji olarak gösterilmiştir.⁸⁸

GÖKSENİN konuşmasında ayrıca uçakların ve genel askeri havacılığımızın durumu hakkında yaptığı açıklama konuyla ilgisi bakımından son derece önemlidir:

"Yüksek Heyetinizce de bilindiği gibi memleketimizde bir havacılık sanayi kurulamamıştır. Bu sebeple hava kuvvetlerimizdeki tayyareler müttefik ve dostlarımız tarafından faize satılmak veya yardımdan verilmek suretiyle temin olunmuştur. Her ne kadar bu tayyarelerin bir kısmı harb içinde kullanılıp revizyonu yapıldıktan sonra bize verilmiş ise de yıpranmış olmaları varit değildir. Esasen tayyare gibi nazik bir silâhın yıpranmış olanını kullanmaya imkan yoktur. Bu gibiler hemen hizmet harici edilirler ve uçuşa verilmezler.

⁸⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi Dönem 9, Cilt 1, Birleşim 21, 11.08.1950, s.22

⁸⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi Dönem 9, Cilt 3, Birleşim 19, 15.12.1950, s.26

İşe yaramazlık mevzuunu ise: Bu mevzuu

a) Uçuş eğitimi bakımından;

b) Harb kudret ve kabiliyeti bakımından;

c) Bakım imkanları cihetinden ayrı ayrı mütalâa etmek icabeder.

Uçuş eğitimi bakımından: Halen elimizde mevcut tayyareler İkinci Dünya Harbi içinde imal edilmiş olmalarına rağmen uçuş eğitimimizi sağlayacak kifayette bulunmaktadırlar. Bu bakımdan işimize yarayacak durumdadırlar.

Harb kudret ve kabiliyeti bakımından ise:

Bilindiği gibi İkinci Dünya Harbinden sonra hava orduları çok üstün vasıflı tepkili uçaklarla teslih edilmektedir. Bugün hava ordumuzda kullanılan" tayyareler İkinci Dünya Harbinin en üstün vasıflı tayyareleri olmasına rağmen tepkili uçaklarla yapılacak mukayesede düşük vasıflar arz ederler. Bu bakımdan işe yararlık dereceleri kâfi addedilemezler.

Bakım imkanları cihetinde ise: Elimizdeki bu tip tayyareler tedarik ettiğimiz memleketlerin imalat planlarından yıllarca evvel çıkarıldıkları için bunların malzeme tedariki fevkalâde güç bir vaziyet arz etmektedir. İhtiyacımız bulunan malzeme ancak hususi imalata tabi tutulduğu için fiyatları çok üstün ve teslim müddetleri uzundur. Bir kısım malzemenin temini de imkansız bir durum arz etmektedir. Bu cihetten mütalâa edilince bakım güçlükleri işe yararlık dercesine mühim miktarda tesir etmektedir."⁸⁹

Görüldüğü üzere Hava Kuvvetleri Komutanı envantere bulunan hava araçlarının bakım güçlüğüne dikkat çekerek Türkiye'nin havacılık sanayinin olmadığını belirtmiştir. GÖKSENİN ayrıca konuşmasında kazaların en aza indirilmesini sağlamak amacıyla hava alanları, meteoroloji istasyonları ve seyrüsefer kolaylıklarının geliştirilmesi gerektiğine değinmiştir. Ayrıca uçucu personelin teçhizatının tam olması gerektiğine, özel hayatında sorun olmaması gerektiğine de değinmiştir.

⁸⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi Dönem 9, Cilt 3, Birleşim 19, 15.12.1950, s.28

1.3. Alınan Uçak, Helikopter ve Bakım Teçhizatı

Askeri havacılık alanında Türkiye Cumhuriyet döneminde başlayan atılımı tamamen durmuş bir durumdadır. NATO'nun, Türk Hava Kuvvetlerinin modernleşmesinde ne denli önemli bir rol oynadığını işaret etmesi açısından bu dönemde alınan askeri uçaklar ve havacılık malzemeleri aşağıda sunulmuştur.

1- Lockheed T-33A/RT-33, Canadair T-33Mk.III "Silverstar"⁹⁰

A.B.D.'li Lockheed firmasının 1948'de geliştirdiği bu uçak temel olarak askeri pilotlara jet uçağı intibak kursunu vermek amacıyla tasarlanmıştır. Türkiye'ye ise 27 Aralık 1951 yılında gemiyle girmiştir. 1951-1993 yılları arasında toplam 110 adet T-33 uçağı Türk Hava Kuvvetlerinin envanterine girmiştir. 1950-1960 yılları arasında, Lockheed T-33A/RT-33, Canadair T-33Mk.III "Silverstar" uçaklarının Ülkemize geliş tarihleri, geldiği ülke ve kuyruk numaraları aşağıda sunulmuştur.

2- Republic F-84G "Thunderjet"⁹¹

Nükleer bomba taşıma kapasitesi olan bir jet uçağı, soğuk savaşın başlangıcından itibaren A.B.D. ve S.S.C.B.'nin ilgisini çekmiştir. Bu düşüncenin ürünü olan F-84G Türkiye'ye, ilk sekizi 29.03.1952'de uçarak olmak üzere, toplam 459 adet gelmiştir. Bu uçakların 358 adedi A.B.D. (A.B.D. Hava Kuvvetleri)'tan, diğer 121'i ise değişik NATO ülkelerinden gelmiştir.

3- Canadair Sabre Mk. II (F-86E)⁹²

A.B.D. F-86 uçaklarını yoğun bir şekilde Kore Savaşında kullanmıştır. Kanada'da üretilen bu uçaklar daha ziyade hava hava muharebesinde kullanılmıştır. Türk Hava Kuvvetlerine toplam 107 adet gelmiş olan bu uçaklar F-86 E (M) olarak adlandırılmıştır.

4- Beechcraft T-34A "Mentor"⁹³

Bu uçaklar ilk kez 1948 yılında üretilmiştir. Kanada'da hibe şeklinde 1956 yılında Türkiye'ye gönderilmiştir.

⁹⁰ Ek-23

⁹¹ Ek-24

⁹² Ek-25

⁹³ Ek-26

5- Republic RF-84F "Thunderflash"⁹⁴

F-84'lere oldukça benzeyen bu uçak bir hava foto/keşif uçağıdır. Türkiye'ye 1956 yılından itibaren gelen bu uçakların bazıları Türkiye'ye ulaşmamıştır.

6- North American F-100C/D/F "Super Sabre"⁹⁵

Hafif nükleer bombardıman uçağı, avcı uçağı ve eğitim uçağı modelleri olmak üzere üç farklı modeli olan bu uçak North American firması tarafından geliştirilmiştir. Türkiye'ye 1958 yılından itibaren gönderilmeye başlanan bu uçaklar Kıbrıs Harekatında yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

7- Douglas C-54 "Skymaster"⁹⁶

İkinci Dünya Savaşı boyunca A.B.D.'nin en yoğun kullandığı nakliye uçağı olan C-54 uçağından Türkiye'ye iki adet gönderilmiştir. Bu uçaklar 1973 yılına kadar envanterde hizmet etmiştir.

Yukarıda sunulan savaş uçaklarının tamamı Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla birlikte gönderilmiştir. Bununla birlikte Makine Kimya Endüstrisinin ürettiği UĞUR-4⁹⁷ adlı uçak dönemin tek yerli uçağıdır.

⁹⁴ Ek-27

⁹⁵ Ek-28

⁹⁶ Ek-29

⁹⁷ Ek-30

Lockheed T-33A			Canadair T-33 Mk.III (CT-33AN)			Lockheed RT-33		
Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi	Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi	Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
50-0443	KANADA	19.07.1955	54-21017	KANADA	10.09.1959	53-5209	A.B.D.	xx.02.1955
50-1275	KANADA	17.07.1955	54-21021	KANADA	10.09.1959	53-5238	A.B.D.	xx.01.1955
50-1276	KANADA	14.05.1955	54-21030	KANADA	10.09.1959	53-5308	A.B.D.	xx.03.1955
51-4058	A.B.D.	27.12.1951	54-21204	KANADA	10.09.1959	53-5322	A.B.D.	xx.02.1955
51-4059	A.B.D.	27.12.1951	54-21214	KANADA	10.09.1959	53-5384	A.B.D.	xx.02.1955
51-4063	KANADA	19.05.1955	54-21220	KANADA	17.05.1958	53-5420	A.B.D.	xx.02.1955
51-4084	KANADA	14.05.1955	54-21223	KANADA	10.09.1959	53-5430	A.B.D.	xx.02.1955
51-4117	A.B.D.	29.02.1952	54-21237	KANADA	17.05.1958	53-5466	A.B.D.	xx.03.1955
51-4118	A.B.D.	29.02.1952	54-21240	KANADA	10.09.1959	53-5474	A.B.D.	xx.03.1955
51-4119	ALMANYA	14.05.1955	54-21241	KANADA	17.05.1958	53-5539	A.B.D.	xx.03.1955
51-4125	FİNLANDIYA	14.05.1955	54-21268	KANADA	10.09.1959	53-5546	A.B.D.	xx.04.1955
51-4155	A.B.D.	18.03.1952	54-21285	KANADA	10.09.1959	53-5594	A.B.D.	xx.04.1955
51-4156	KANADA	14.05.1955	54-21289	KANADA	10.09.1959	53-5613	A.B.D.	xx.04.1955
51-4193	A.B.D.	02.07.1952	54-21309	KANADA	10.09.1959	53-5619	A.B.D.	xx.04.1955
51-4228	A.B.D.	02.07.1952	54-21310	KANADA	10.09.1959	53-5626	A.B.D.	xx.04.1955
51-6573	A.B.D.	08.10.1952	54-21336	KANADA	10.09.1959	53-5631	A.B.D.	xx.04.1955
51-6575	A.B.D.	12.10.1952	54-21339	KANADA	17.05.1958	53-5668	A.B.D.	xx.05.1955
51-6773	A.B.D.	27.12.1952	54-21340	KANADA	10.09.1959	53-5675	A.B.D.	xx.05.1955
51-6774	A.B.D.	07.12.1952	54-21344	KANADA	17.05.1958	53-5781	A.B.D.	xx.05.1955
51-6775	A.B.D.	12.10.1952	54-21364	KANADA	17.05.1958	53-5790	A.B.D.	xx.07.1955
51-8930	A.B.D.	22.06.1953	54-21368	KANADA	10.09.1959	53-5795	A.B.D.	xx.07.1955
51-8931	A.B.D.	23.03.1953	54-21392	KANADA	10.09.1959	54-1522	A.B.D.	xx.07.1955
51-8934	A.B.D.	22.06.1953	54-21399	KANADA	10.09.1959	541.543	FINLANDIYA	08.04.1983
52-9831	A.B.D.	23.03.1954	54-21407	KANADA	10.09.1959	54-1548	FINLANDIYA	08.04.1983
51-17451	A.B.D.	11.10.1953	54-21431	KANADA	17.05.1958			
51-17493	A.B.D.	19.03.1954	54-21436	KANADA	17.05.1958			
51-17495	A.B.D.	22.09.1954	54-21445	KANADA	10.09.1959			
51-17515	A.B.D.	19.03.1954	54-21461	KANADA	17.05.1958			
51-17517	A.B.D.	19.03.1954	54-21473	KANADA	10.09.1959			
51-17519	A.B.D.	19.03.1954	54-21475	KANADA	10.09.1959			
51-17528	A.B.D.	19.03.1954	54-21476	KANADA	17.05.1958			
51-17551	A.B.D.	23.03.1954	54-21493	KANADA	17.05.1958			
52-9889	A.B.D.	23.03.1954	54-21495	KANADA	17.05.1958			
52-9891	A.B.D.	04.05.1954	54-21498	KANADA	17.05.1958			
52-9911	A.B.D.	04.05.1954	54-21514	KANADA	17.05.1958			
52-9919	A.B.D.	04.05.1954	54-21527	KANADA	10.09.1959			
53-5742	A.B.D.	21.06.1955	54-21532	KANADA	10.09.1959			
53-5743	A.B.D.	21.06.1955	54-21534	KANADA	17.05.1958			
53-5744	A.B.D.	21.06.1955	54-21537	KANADA	17.05.1958			
53-5746	A.B.D.	21.06.1955	54-21545	KANADA	17.05.1958			
53-5747	A.B.D.	21.06.1955	54-21549	KANADA	17.05.1958			
53-5788	A.B.D.	15.07.1955	54-21636	KANADA	10.09.1959			
53-5789	A.B.D.	14.07.1955						
53-5791	A.B.D.	14.07.1955						
53-5792	A.B.D.	15.07.1955						

TOPLAM 24 ADET

TOPLAM 42 ADET

53-5793	A.B.D.	15.07.1955
54-1607	A.B.D.	21.10.1955
54-1608	A.B.D.	21.10.1955
54-1609	A.B.D.	21.10.1955

TOPLAM 49 ADET

GENEL TOPLAM 125
ADET

Republic RF-84F "Thunderflash"

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi		Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
51-1843	07.10.1957	A.B.D		52-7302	19.09.1956	A.B.D
51-1844	07.10.1957	A.B.D		52-7338	19.09.1956	A.B.D
51-1845	25.10.1957	A.B.D		52-7450	19.09.1956	A.B.D
51-1846	04.06.1958	A.B.D		52-8733	04.06.1958	A.B.D
51-1848	12.05.1958	A.B.D		52-8750	19.09.1956	A.B.D
51-1849	12.05.1958	A.B.D		52-8753	17.09.1956	A.B.D
51-1850	07.10.1957	A.B.D		52-8757	17.09.1956	A.B.D
51-1851	11.10.1957	A.B.D		52-8758	04.09.1956	A.B.D
51-1853	07.10.1957	A.B.D		52-8759	19.09.1956	A.B.D
51-1854	07.10.1957	A.B.D		52-8760	07.10.1957	A.B.D
51-1855	07.10.1957	A.B.D		52-8761	19.09.1956	A.B.D
51-1856	07.10.1957	A.B.D		52-8762	19.09.1956	A.B.D
51-1857	11.10.1957	A.B.D		52-8763	19.09.1956	A.B.D
51-1860	11.10.1957	A.B.D		52-8764	04.09.1956	A.B.D
51-1861	11.10.1957	A.B.D		52-8765	19.09.1956	A.B.D
51-1863	24.11.1957	A.B.D		52-8766	04.03.1957	A.B.D
51-1864	11.10.1957	A.B.D		51-1939	24.11.1957	A.B.D
51-1866	24.10.1957	A.B.D		51-11251	12.05.1958	A.B.D
51-1868	24.10.1957	A.B.D		51-11258	25.10.1958	A.B.D
51-1871	04.06.1958	A.B.D		51-11287	25.10.1958	A.B.D
51-1872	24.11.1957	A.B.D		51-11290	25.10.1958	A.B.D
51-1901	25.02.1958	A.B.D		51-11291	04.06.1958	A.B.D
51-1917	25.10.1958	A.B.D		51-17018	19.09.1956	A.B.D

TOPLAM

56 ADET

F-86-E (M)

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke	Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
19103	22.04.1955	KANADA	19286	22.04.1955	KANADA
19120	03.09.1954	KANADA	19289	11.07.1955	KANADA
19124	29.12.1955	KANADA	19301	29.12.1955	KANADA
19126	22.04.1955	KANADA	19315	10.08.1954	KANADA
19129	14.10.1954	KANADA	19317	22.04.1955	KANADA
19130	06.10.1955	KANADA	19318	03.09.1954	KANADA
19134	29.12.1955	KANADA	19325	14.10.1954	KANADA
19136	08.05.1956	KANADA	19335	26.01.1955	KANADA
19138	16.05.1955	KANADA	19337	31.03.1955	KANADA
19139	08.05.1956	KANADA	19338	03.12.1954	KANADA
19142	22.04.1955	KANADA	19342	08.05.1956	KANADA
19147	16.03.1956	KANADA	19353	03.12.1954	KANADA
19150	31.03.1955	KANADA	19354	10.08.1954	KANADA
19153	16.05.1955	KANADA	19359	31.03.1955	KANADA
19157	08.05.1956	KANADA	19364	16.07.1955	KANADA
19160	03.12.1954	KANADA	19371	10.08.1954	KANADA
19162	29.12.1955	KANADA	19375	16.07.1954	KANADA
19164	29.12.1955	KANADA	19376	29.12.1955	KANADA
19165	31.03.1955	KANADA	19379	26.01.1955	KANADA
19166	18.06.1956	KANADA	19380	16.07.1954	KANADA
19170	16.07.1955	KANADA	19385	14.10.1954	KANADA
19173	10.08.1954	KANADA	19386	16.07.1954	KANADA
19175	25.05.1955	KANADA	19387	16.07.1954	KANADA
19176	22.04.1955	KANADA	19389	03.12.1954	KANADA
19179	16.05.1955	KANADA	19391	14.10.1954	KANADA
19180	29.12.1955	KANADA	19394	26.01.1955	KANADA
19183	18.06.1956	KANADA	19396	22.04.1955	KANADA
19184	03.12.1954	KANADA	19399	14.10.1954	KANADA
19190	08.05.1956	KANADA	19401	27.05.1955	KANADA
19192	29.12.1955	KANADA	19405	26.01.1955	KANADA
19194	29.12.1955	KANADA	19406	29.12.1955	KANADA
19195	18.06.1956	KANADA	19408	16.07.1954	KANADA
19197	16.07.1955	KANADA	19410	16.07.1955	KANADA
19198	24.02.1955	KANADA	19412	26.01.1955	KANADA
19203	29.12.1955	KANADA	19413	16.07.1955	KANADA
19207	16.07.1955	KANADA	19414	16.07.1955	KANADA
19214	22.04.1955	KANADA	19415	22.04.1955	KANADA
19215	16.07.1954	KANADA	19417	14.10.1954	KANADA
19216	29.12.1955	KANADA	19419	03.09.1954	KANADA
19217	10.08.1954	KANADA	19420	16.07.1955	KANADA
19223	16.07.1955	KANADA	19421	16.05.1955	KANADA
19226	03.09.1954	KANADA	19427	14.10.1954	KANADA
19227	10.08.1954	KANADA	19431	03.09.1954	KANADA
19230	16.07.1955	KANADA	19435	16.07.1955	KANADA
19231	10.08.1954	KANADA	19437	16.05.1955	KANADA

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke	Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
19241	31.03.1955	KANADA	19445	03.12.1954	KANADA
19247	16.07.1955	KANADA	19446	31.03.1955	KANADA
19248	16.05.1955	KANADA	19449	03.12.1954	KANADA
19249	26.01.1955	KANADA	19450	31.03.1955	KANADA
19268	16.05.1955	KANADA	19451	26.01.1955	KANADA
19270	29.12.1955	KANADA	19473	04.09.1954	KANADA
19275	29.12.1955	KANADA	TOPLAM	107 ADET	

F-84G

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi	Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
51-9628	29.03.1952	A.B.D.	51-10226	06.04.1954	A.B.D.
51-9647	29.03.1952	A.B.D.	51-10227	06.04.1954	A.B.D.
51-9649	29.03.1952	A.B.D.	51-11200	06.04.1954	A.B.D.
51-9655	29.03.1952	A.B.D.	51-11218	06.04.1954	A.B.D.
51-9656	29.03.1952	A.B.D.	51-10074	28.04.1954	A.B.D.
51-9667	29.03.1952	A.B.D.	51-10093	28.04.1954	A.B.D.
51-9679	29.03.1952	A.B.D.	51-10175	28.04.1954	A.B.D.
51-9690	29.03.1952	A.B.D.	51-10204	28.04.1954	A.B.D.
51-9668	30.04.1952	A.B.D.	51-10212	28.04.1954	A.B.D.
51-9686	30.04.1952	A.B.D.	51-10277	28.04.1954	A.B.D.
51-9689	30.04.1952	A.B.D.	51-11183	28.04.1954	A.B.D.
51-9691	30.04.1952	A.B.D.	51-11195	28.04.1954	A.B.D.
51-9693	30.04.1952	A.B.D.	51-16667	28.04.1954	A.B.D.
51-9698	30.04.1952	A.B.D.	51-10066	28.04.1954	A.B.D.
51-9714	30.04.1952	A.B.D.	51-10002	04.05.1954	A.B.D.
51-9786	30.04.1952	A.B.D.	51-10111	17.05.1954	A.B.D.
51-9831	30.04.1952	A.B.D.	51-10122	17.05.1954	A.B.D.
51-9843	30.04.1952	A.B.D.	51-10132	17.05.1954	A.B.D.
51-9860	30.04.1952	A.B.D.	51-10225	17.05.1954	A.B.D.
51-9834	20.05.1952	A.B.D.	51-10031	25.05.1954	A.B.D.
51-9850	20.05.1952	A.B.D.	51-10059	25.05.1954	A.B.D.
51-9862	20.05.1952	A.B.D.	51-10073	25.05.1954	A.B.D.
51-9870	20.05.1952	A.B.D.	51-10108	25.05.1954	A.B.D.
51-9919	09.06.1952	A.B.D.	51-10169	25.05.1954	A.B.D.
51-9946	09.06.1952	A.B.D.	51-10173	25.05.1954	A.B.D.
51-9756	12.06.1952	A.B.D.	51-10270	25.05.1954	A.B.D.
51-9784	12.06.1952	A.B.D.	51-10282	25.05.1954	A.B.D.
51-9795	12.06.1952	A.B.D.	51-11140	25.05.1954	A.B.D.
51-9851	12.06.1952	A.B.D.	51-10081	14.06.1954	A.B.D.
51-9855	12.06.1952	A.B.D.	51-11135	14.06.1954	A.B.D.
51-9927	12.06.1952	A.B.D.	51-11214	15.06.1954	A.B.D.
51-9943	12.06.1952	A.B.D.	51-10194	24.06.1954	A.B.D.
51-9807	13.06.1952	A.B.D.	51-10191	29.06.1954	A.B.D.
51-9917	13.06.1952	A.B.D.	51-10229	09.07.1954	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geldiği Ülke	Geliş Tarihi	Kuyruk Numarası	Geldiği Ülke	Geliş Tarihi
51-9920	13.06.1952	A.B.D.	51-10177	19.07.1954	A.B.D.
51-9937	13.06.1952	A.B.D.	51-10128	23.07.1954	A.B.D.
51-9953	13.06.1952	A.B.D.	51-11149	29.07.1954	A.B.D.
51-9969	18.06.1952	A.B.D.	51-11130	29.07.1954	A.B.D.
51-10023	18.06.1952	A.B.D.	51-11153	29.07.1954	A.B.D.
51-10026	18.06.1952	A.B.D.	51-11133	04.08.1954	A.B.D.
51-10032	18.06.1952	A.B.D.	51-11151	04.08.1954	A.B.D.
51-9842	25.06.1952	A.B.D.	51-10214	17.09.1954	A.B.D.
51-9905	25.06.1952	A.B.D.	51-11108	17.09.1954	A.B.D.
51-10045	10.07.1952	A.B.D.	51-11132	17.09.1954	A.B.D.
51-10063	14.07.1952	A.B.D.	51-11217	22.09.1954	A.B.D.
51-10021	19.07.1952	A.B.D.	51-11235	30.09.1954	A.B.D.
51-10084	19.07.1952	A.B.D.	51-16726	30.09.1954	A.B.D.
51-10028	24.07.1952	A.B.D.	51-11177	04.10.1954	A.B.D.
51-10036	24.07.1952	A.B.D.	51-11211	05.10.1954	A.B.D.
51-10067	24.07.1952	A.B.D.	51-11244	05.10.1954	A.B.D.
51-10068	24.07.1952	A.B.D.	51-16661	19.10.1954	A.B.D.
51-10095	24.07.1952	A.B.D.	51-16731	19.10.1954	A.B.D.
51-10057	29.07.1952	A.B.D.	52-2906	19.10.1954	A.B.D.
51-10065	29.07.1952	A.B.D.	51-1126	02.12.1954	A.B.D.
51-10086	29.07.1952	A.B.D.	51-10285	02.12.1954	A.B.D.
51-10087	29.07.1952	A.B.D.	51-10316	02.12.1954	A.B.D.
51-10097	29.07.1952	A.B.D.	51-10434	02.12.1954	A.B.D.
51-10102	29.07.1952	A.B.D.	51-11176	02.12.1954	A.B.D.
51-10106	29.07.1952	A.B.D.	51-11184	02.12.1954	A.B.D.
51-10056	05.08.1952	A.B.D.	51-16732	02.12.1954	A.B.D.
51-10072	05.08.1952	A.B.D.	51-11202	13.01.1955	A.B.D.
51-10091	05.08.1952	A.B.D.	51-1145	16.02.1955	A.B.D.
51-10092	05.08.1952	A.B.D.	51-1226	16.02.1955	Belçika
51-10304	06.10.1952	A.B.D.	51-2907	16.02.1955	A.B.D.
51-10505	08.10.1952	A.B.D.	51-1161	01.04.1955	A.B.D.
51-10510	08.10.1952	A.B.D.	51-1183	01.04.1955	A.B.D.
51-10302	13.10.1952	A.B.D.	51-1193	01.04.1955	A.B.D.
51-10472	13.10.1952	A.B.D.	51-10290	01.04.1955	A.B.D.
51-10493	13.10.1952	A.B.D.	51-11236	01.04.1955	A.B.D.
51-10303	24.10.1952	A.B.D.	51-16666	01.04.1955	A.B.D.
51-10484	24.10.1952	A.B.D.	51-1073	06.04.1955	A.B.D.
51-10566	07.12.1952	A.B.D.	51-16673	06.04.1955	A.B.D.
51-10604	07.12.1952	A.B.D.	51-1027	08.04.1955	A.B.D.
51-10602	27.12.1952	A.B.D.	51-10401	08.04.1955	A.B.D.
51-10623	27.12.1952	A.B.D.	51-1104	03.05.1955	A.B.D.
51-10698	27.12.1952	A.B.D.	51-1115	03.05.1955	A.B.D.
51-10713	27.12.1952	A.B.D.	51-1205	03.05.1955	A.B.D.
51-10735	27.12.1952	A.B.D.	51-1212	03.05.1955	A.B.D.
51-10743	27.12.1952	A.B.D.	51-1221	03.05.1955	A.B.D.
51-10950	27.12.1952	A.B.D.	51-16700	03.05.1955	A.B.D.
51-10787	05.01.1953	A.B.D.	51-10418	08.05.1955	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi	Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
51-10812	05.01.1953	A.B.D.	51-1041	09.05.1955	A.B.D.
51-10823	05.01.1953	A.B.D.	51-1196	09.05.1955	A.B.D.
51-10825	05.01.1953	A.B.D.	52-8437	09.05.1955	A.B.D.
51-10826	05.01.1953	A.B.D.	51-714	20.05.1955	A.B.D.
51-10887	05.01.1953	A.B.D.	51-1142	20.05.1955	A.B.D.
51-10561	23.01.1953	A.B.D.	51-1167	20.05.1955	A.B.D.
51-10572	23.01.1953	İtalya	51-1208	20.05.1955	A.B.D.
51-10589	23.01.1953	A.B.D.	51-10435	20.05.1955	A.B.D.
51-10612	23.01.1953	A.B.D.	51-10437	20.05.1955	A.B.D.
51-10635	23.01.1953	A.B.D.	51-1056	26.05.1955	A.B.D.
51-10686	23.01.1953	A.B.D.	51-10370	26.05.1955	A.B.D.
51-10702	23.01.1953	A.B.D.	51-10456	26.05.1955	A.B.D.
51-10722	23.01.1953	A.B.D.	51-1052	03.06.1955	A.B.D.
51-10742	23.01.1953	A.B.D.	51-1135	03.06.1955	A.B.D.
51-10044	29.01.1953	A.B.D.	51-1207	03.06.1955	A.B.D.
51-10953	29.01.1953	A.B.D.	51-1050	28.06.1955	A.B.D.
51-10966	29.01.1953	A.B.D.	51-10429	28.06.1955	A.B.D.
51-10967	29.01.1953	A.B.D.	51-1066	29.06.1955	A.B.D.
51-10914	12.02.1953	A.B.D.	51-11197	29.06.1955	A.B.D.
51-10920	12.02.1953	A.B.D.	51-1160	30.06.1955	A.B.D.
51-10938	12.02.1953	A.B.D.	51-1195	30.06.1955	A.B.D.
51-10942	12.02.1952	A.B.D.	51-16682	05.07.1955	A.B.D.
51-10943	12.02.1952	A.B.D.	51-1214	08.08.1955	A.B.D.
51-10958	12.02.1952	A.B.D.	51-11185	02.12.1955	A.B.D.
51-11033	12.02.1953	A.B.D.	51-9967	24.06.1956	Hollanda
51-10960	03.03.1953	A.B.D.	51-10008	24.06.1956	Hollanda
51-10963	03.03.1953	A.B.D.	51-10194	24.06.1956	Belçika
51-10989	03.03.1953	A.B.D.	51-10516	24.06.1956	Belçika
51-11004	03.03.1953	A.B.D.	51-10733	24.06.1956	Belçika
51-11009	03.03.1953	A.B.D.	51-10932	24.06.1956	Hollanda
51-11019	03.03.1953	A.B.D.	51-10949	24.06.1956	Hollanda
51-11032	03.03.1953	A.B.D.	51-9715	27.06.1956	Belçika
51-11038	03.03.1953	A.B.D.	51-10664	27.06.1956	Belçika
51-22042	03.03.1953	A.B.D.	51-1766	04.07.1956	Belçika
51-11050	03.03.1953	A.B.D.	51-9671	04.07.1956	Belçika
51-10927	12.03.1953	A.B.D.	51-10732	04.07.1956	Belçika
51-10740	23.03.1953	A.B.D.	51-9864	20.07.1956	Fransa
51-10983	23.03.1953	A.B.D.	51-10593	20.07.1956	Belçika
51-10985	23.03.1953	A.B.D.	51-10599	20.07.1956	Belçika
51-11036	23.03.1953	A.B.D.	51-9650	22.07.1956	İtalya
51-11060	23.03.1953	A.B.D.	51-9728	22.07.1956	İtalya
51-11080	23.03.1953	A.B.D.	51-9741	22.07.1956	İtalya
51-10977	10.04.1953	A.B.D.	51-9743	22.07.1956	İtalya
51-10979	10.04.1953	A.B.D.	51-9800	22.07.1956	İtalya
51-11001	10.04.1953	A.B.D.	51-9817	22.07.1956	İtalya
51-11003	10.04.1953	A.B.D.	51-9827	22.07.1956	İtalya

Kuyruk Numarası	Geldiği Ülke	Geliş Tarihi	Kuyruk Numarası	Geldiği Ülke	Geliş Tarihi
51-11096	10.04.1953	A.B.D.	51-9926	22.07.1956	İtalya
51-11099	10.04.1953	A.B.D.	51-10217	22.07.1956	Fransa
51-11119	19.04.1953	A.B.D.	51-10961	22.07.1956	Fransa
51-11125	19.04.1953	A.B.D.	51-9744	31.07.1956	İtalya
51-11225	19.04.1953	A.B.D.	51-9757	31.07.1956	İtalya
51-11238	19.04.1953	A.B.D.	51-9882	31.07.1956	İtalya
51-11247	19.04.1953	A.B.D.	51-9902	31.07.1956	İtalya
51-11098	19.04.1953	A.B.D.	51-9912	31.07.1956	İtalya
51-11101	19.04.1953	A.B.D.	51-10234	31.07.1956	İtalya
51-2926	07.05.1953	A.B.D.	51-10248	31.07.1956	İtalya
51-3033	07.05.1953	A.B.D.	51-9694	02.08.1956	Belçika
51-3035	07.05.1953	A.B.D.	51-10690	02.08.1956	Belçika
51-3038	07.05.1953	A.B.D.	51-9763	05.08.1956	Belçika
51-3055	07.05.1953	A.B.D.	51-10884	05.08.1956	Fransa
51-3058	07.05.1953	A.B.D.	51-9909	11.10.1956	İtalya
51-3063	07.05.1953	A.B.D.	51-9932	11.10.1956	İtalya
51-3084	07.05.1953	A.B.D.	51-10687	11.10.1956	Belçika
52-2959	19.05.1953	A.B.D.	51-10703	11.10.1956	Belçika
52-3056	19.05.1953	A.B.D.	51-10813	11.10.1956	Belçika
52-3081	19.05.1953	A.B.D.	51-9699	12.10.1956	İtalya
52-3028	28.05.1953	A.B.D.	51-9903	12.10.1956	İtalya
52-3050	28.05.1953	A.B.D.	51-9762	13.10.1956	Belçika
52-3051	28.05.1953	A.B.D.	51-9972	13.10.1956	Belçika
52-2927	22.06.1953	A.B.D.	51-9992	13.10.1956	Belçika
52-2940	22.06.1953	A.B.D.	51-10302	13.10.1956	Belçika
52-2943	22.06.1953	A.B.D.	51-10644	13.10.1956	Belçika
52-2957	22.06.1953	A.B.D.	51-10658	16.10.1956	Fransa
52-2977	22.06.1953	A.B.D.	51-10679	16.10.1956	Fransa
52-3009	22.06.1953	A.B.D.	51-10968	16.10.1956	Fransa
52-3021	22.06.1953	A.B.D.	51-10148	19.10.1956	Hollanda
52-3044	22.06.1953	A.B.D.	51-10183	19.10.1956	Hollanda
52-3059	01.07.1953	A.B.D.	51-9891	12.11.1956	Fransa
52-3068	01.07.1953	A.B.D.	51-10171	12.11.1956	Fransa
52-2968	09.07.1953	A.B.D.	51-10182	12.11.1956	Fransa
52-2974	09.07.1953	A.B.D.	51-10859	12.11.1956	Fransa
52-2980	09.07.1953	A.B.D.	52-3023	12.11.1956	Fransa
52-3002	09.07.1953	A.B.D.	51-10578	02.01.1957	İtalya
52-3011	09.07.1953	A.B.D.	51-10583	02.01.1957	İtalya
52-3014	09.07.1953	A.B.D.	51-10831	02.01.1957	İtalya
52-3017	09.07.1953	A.B.D.	51-10055	04.01.1957	İtalya
52-3022	09.07.1953	A.B.D.	51-10256	04.01.1957	İtalya
52-3029	09.07.1953	A.B.D.	51-9755	21.01.1957	İtalya
52-8317	16.07.1953	A.B.D.	51-9876	21.01.1957	İtalya
52-8361	16.07.1953	A.B.D.	51-10117	21.01.1957	İtalya
52-3061	23.07.1953	A.B.D.	51-10130	30.01.1957	İtalya
52-3160	23.07.1953	A.B.D.	51-11154	09.02.1957	İtalya
52-8301	23.07.1953	A.B.D.	51-10261	14.02.1957	Fransa

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi	Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
52-8309	23.07.1953	A.B.D.	51-10987	14.02.1957	Fransa
52-8310	23.07.1953	A.B.D.	51-11023	14.02.1957	Fransa
52-8320	23.07.1953	A.B.D.	51-11088	14.02.1957	Fransa
52-8329	23.07.1953	A.B.D.	51-10519	19.02.1957	İtalya
52-8339	23.07.1953	A.B.D.	51-10272	19.02.1957	İtalya
52-8362	23.07.1953	A.B.D.	51-1057	06.03.1957	İtalya
52-8363	23.07.1953	A.B.D.	51-10104	06.03.1957	İtalya
52-8369	23.07.1953	A.B.D.	51-9941	24.04.1958	Hollanda
52-8371	23.07.1953	A.B.D.	51-10210	08.07.1957	Hollanda
52-8374	23.07.1953	A.B.D.	51-10640	08.07.1957	Belçika
52-8380	23.07.1953	A.B.D.	51-9789	09.07.1957	Hollanda
52-8382	23.07.1953	A.B.D.	51-9791	12.07.1957	Hollanda
52-8389	23.07.1953	A.B.D.	51-10007	12.07.1957	Hollanda
52-8348	28.08.1953	A.B.D.	51-10192	12.07.1957	Hollanda
52-8476	28.08.1953	A.B.D.	51-9886	12.07.1957	Fransa
52-8481	28.08.1953	A.B.D.	51-9627	12.07.1957	Belçika
52-8367	26.09.1953	A.B.D.	51-10141	01.09.1957	Hollanda
52-8472	26.09.1953	A.B.D.	51-9788	01.11.1957	Hollanda
52-8477	26.09.1953	A.B.D.	51-10172	02.11.1957	Hollanda
52-8480	26.09.1953	A.B.D.	51-10794	02.11.1957	Hollanda
52-8486	26.09.1953	A.B.D.	51-10633	19.11.1957	Belçika
52-3818	10.10.1953	A.B.D.	51-10597	19.11.1957	Hollanda
52-8307	10.10.1953	A.B.D.	51-10194	19.11.1957	Hollanda
52-8342	10.10.1953	A.B.D.	51-10845	19.11.1957	Fransa
52-8469	10.10.1953	A.B.D.	51-10300	14.12.1957	Fransa
52-8460	10.10.1953	A.B.D.	51-10897	30.12.1957	Fransa
52-10616	30.11.1953	A.B.D.	51-10575	25.02.1958	İtalya
52-11014	29.01.1954	A.B.D.	51-10969	25.02.1958	İtalya
52-8422	12.03.1954	A.B.D.	51-11024	25.02.1958	İtalya
52-3151	19.03.1954	A.B.D.	51-11056	25.02.1958	İtalya
52-3154	19.03.1954	A.B.D.	52-3174	25.02.1958	İtalya
52-8345	19.03.1954	A.B.D.	51-9810	24.04.1958	Hollanda
52-8429	19.03.1954	A.B.D.	51-9941	24.04.1958	Hollanda
52-8431	19.03.1954	A.B.D.	51-10908	24.04.1958	Hollanda
52-8439	19.03.1954	A.B.D.	52-3018	21.05.1958	İtalya
52-8441	19.03.1954	A.B.D.	52-8415	21.05.1958	İtalya
52-8461	19.03.1954	A.B.D.	51-9729	27.01.1960	Hollanda
52-8569	19.03.1954	A.B.D.			
51-10100	06.04.1954	A.B.D.			
51-10104	06.04.1954	A.B.D.			
51-10133	06.04.1954	A.B.D.			
51-10140	06.04.1954	A.B.D.			
GENEL TOPLAM	459 ADET				

F-100D					
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke	Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
54-2147	16.10.1959	A.B.D.	55-2759	16.05.1959	A.B.D.
54-2159	07.09.1959	A.B.D.	55-2760	27.05.1959	A.B.D.
54-2161	05.12.1958	A.B.D.	55-2763	17.12.1958	A.B.D.
54-2164	31.10.1958	A.B.D.	55-2764	10.02.1960	A.B.D.
54-2170	09.11.1959	A.B.D.	55-2766	30.05.1959	A.B.D.
54-2172	09.01.1959	A.B.D.	55-2767	09.07.1959	A.B.D.
54-2173	12.11.1958	A.B.D.	55-2825	18.12.1969	A.B.D.
54-2175	13.05.1959	A.B.D.	55-2874	18.12.1969	A.B.D.
54-2182	29.05.1959	A.B.D.	55-2888	18.12.1969	A.B.D.
54-2188	12.11.1959	A.B.D.	55-2899	21.01.1970	A.B.D.
54-2200	27.05.1959	A.B.D.	55-2910	18.12.1969	A.B.D.
54-2201	31.10.1958	A.B.D.	55-2916	18.12.1969	A.B.D.
54-2202	26.11.1958	A.B.D.	55-2143	29.05.1959	A.B.D.
54-2207	24.05.1959	A.B.D.	55-2193	29.05.1959	A.B.D.
54-2208	13.05.1959	A.B.D.	55-2940	17.02.1969	A.B.D.
54-2214	17.03.1960	A.B.D.	55-3721	18.12.1969	A.B.D.
54-2216	10.11.1959	A.B.D.	55-2960	18.12.1969	A.B.D.
54-2218	29.05.1959	A.B.D.	55-3390	21.01.1970	A.B.D.
54-2219	24.05.1959	A.B.D.	55-3457	17.12.1969	A.B.D.
54-2224	17.12.1958	A.B.D.	55-2754	09.01.1958	A.B.D.
54-2228	13.05.1959	A.B.D.	55-2755	21.10.1958	A.B.D.
54-2230	09.07.1959	A.B.D.	55-2757	21.10.1958	A.B.D.
54-2238	26.11.1958	A.B.D.	55-2758	30.05.1959	A.B.D.
54-2242	24.05.1959	A.B.D.			
54-2245	10.10.1959	A.B.D.	TOPLAM 62 ADET		
54-2251	28.10.1958	A.B.D.			
54-2275	21.10.1958	A.B.D.			
54-2276	20.02.1960	A.B.D.			
54-2277	27.02.1959	A.B.D.			
54-2282	16.05.1959	A.B.D.			
54-2740	17.03.1960	A.B.D.			
54-2742	11.07.1959	A.B.D.			
54-2743	29.05.1959	A.B.D.			
55-2746	29.05.1959	A.B.D.			
55-2749	03.12.1958	A.B.D.			
55-2750	11.07.1959	A.B.D.			
55-2752	24.05.1959	A.B.D.			

55-2753	07.09.1959	A.B.D.
56-3454	27.01.1960	A.B.D.
C-54		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
42-72582	12.12.1959	A.B.D.
42-72683	12.12.1959	A.B.D.

TOPLAM 2 ADET

MKEK Model-4 "Uğur" Eğitim Uçağı

THvKv seri no	Teslim tarihi	Birlik	Görevden çıkış	THvKv seri no	Teslim tarihi	Birlik	Görevden çıkış
5101	1955	Hava Okulu	1956	5127	1956	Hava Okulu	1962
5102	1955	Hava Okulu	1956	5128	1956	Hava Okulu	1962
5103	1955	Hava Okulu	1956	5129	1956	Hava Okulu	1962
5104	1955	Hava Okulu	1962	5130	1956	Hava Okulu	1962
5105	1955	Hava Okulu	1962	5131	1956	Hava Okulu	1962
5106	1955	Hava Okulu	1962	5132	1956	Hava Okulu	1962
5107	1955	Hava Okulu	1962	5133	1956	Hava Okulu	1962
5108	1955	Hava Okulu	1962	5134	1956	Hava Okulu	1962
5109	1955	Hava Okulu	1962	5135	1956	Hava Okulu	1962
5110	1955	Hava Okulu	05.07.1955	5136	1956	Hava Okulu	1962
5111	1955	Hava Okulu	1962	5137	1956	Hava Okulu	1962
5112	1955	Hava Okulu	1962	5138	1956	Hava Okulu	1962
5113	1955	Hava Okulu	1962	5139	1956	Hava Okulu	1962
5114	1955	Hava Okulu	1962	5140	1956	Hava Okulu	1962
5115	1955	Hava Okulu	1962	5141	1956	Hava Okulu	1962

5116	1955	Hava Okulu	1962	5142	1956	Hava Okulu	1962
5117	1955	Hava Okulu	1962	5143	1956	Hava Okulu	1962
5118	1955	Hava Okulu	1962	5144	1957	Hava Okulu	1962
5119	1955	Hava Okulu	1962	5145	1957	Hava Okulu	1962
5120	1955	Hava Okulu	20.01.1960	5146	1957	Hava Okulu	1962
5121	1956	Hava Okulu	1962	5147	1957	Hava Okulu	1962
5122	1956	Hava Okulu	1962	5148	1957	Hava Okulu	1962
5123	1956	Hava Okulu	1962	5149	1957	Hava Okulu	1962
5124	1956	Hava Okulu	1962	5159	1957	Hava Okulu	1962
5125	1956	Hava Okulu	20.01.1960	5151	1957	Hava Okulu	1962
5126	1956	Hava Okulu	1962	5152	1957	Hava Okulu	1962
5153	1957	Hava Okulu	1962	5155	1957	Hava Okulu	1962
5154	1957	Hava Okulu	1962	5156	1957	Hava Okulu	1962
5157	1957	Hava Okulu	1962	TOPLAM 57 ADET			

Beechcraft T-34A

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
54-5201/2-201/OK-1	KANADA	25.08.1956
54-5202/2-202/OK-2	KANADA	25.08.1956
54-5203/OK-3	KANADA	25.08.1956
54-5204/2-204/OK-04	KANADA	10.06.1956
54-5205/OK-05	KANADA	10.06.1956
54-5206/2-206/OK-06	KANADA	25.08.1956
54-5207/2-207/OK-07	KANADA	25.08.1956
54-5208/2-208/OK-08	KANADA	25.08.1956
54-5209/2-209/OK-09	KANADA	25.08.1956
54-5210/2-210/OK-10	KANADA	10.06.1956
54-5211/2-211/OK-11	KANADA	10.06.1956
54-5212/2-212/OK-12	KANADA	10.06.1956
54-5213/OK-13	KANADA	10.06.1956
54-24214/2-214/OK-14	KANADA	25.08.1956
54-24215/2-215/OK-15	KANADA	10.06.1956
54-5216/2-216/OK-16	KANADA	10.06.1956
54-5217/2-217/OK-17	KANADA	25.08.1956
54-5218/2-218/OK-18	KANADA	25.08.1956
54-5219/2-219/OK-19	KANADA	25.08.1956
54-5220/2-220/OK-20	KANADA	10.06.1956
54-5221/2-221/OK-21	KANADA	10.06.1956
54-24222/2-222/OK-22	KANADA	10.06.1956
54-24223/2-223/OK-23	KANADA	10.06.1956
54-24224/OK-24	KANADA	10.06.1956

TOPLAM 24 ADET

1.4. Yapılan Diğer Faaliyetler ve Dönemin Değerlendirmesi

1950–1960 dönemi soğuk savaşın başladığı yıllar olup Türkiye'nin savunma sanayi ve dolayısıyla askeri havacılık politikasının yurtdışına bağımlılığının temellerinin atıldığı dönem olmuştur. Adnan MENDERES hükümetlerinin aldığı kararlar neticesinde alınan savaş uçakları hibe yoluyla gelmiş ve yerli üretimi olumsuz etkilemiştir.

Türk savunma sanayi, 1920'li ve 1930'lu yıllarda elde ettiği üstünlüğü ve kabiliyetlerini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Bu nedenle bütün askeri fabrikalar, 15 Mart 1950 yılında çıkarılan 5591 sayılı yasa ile Kamu İktisadi Devlet Teşekkülü şeklinde kurulan Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) Genel Müdürlüğü bünyesine alınmıştır. Bu dönemde alınan diğer kararlar incelendiğinde en önemli kararın Makina Kimya Endüstrisinin kurulması olduğu söylenebilir.

Ancak bu on yıllık dönemde atılan adımların ulusal havacılık sanayine hizmet ettiği söylenemez. Örneğin, THK-5A hafif nakliye uçağı üretimi gerçekleştirerek, söz konusu uçağın ambulans versiyonunu DANİMARKA'YA ihraç eden Türk Hava Kurumu (THK) uçak fabrikası MKEK'ye devredilmiş, ancak söz konusu fabrika 1968 yılında tekstil fabrikasına dönüştürülmüştür.

Türkiye en çok bu dönemde uçak almıştır. Alınan uçakların fazlalığı ve çeşitliliğinin sebebi olarak;

A.B.D.' elindeki eski uçakları kısa süre içinde elden çıkarıp yeni teknoloji uçakları envanterine dahil etmek istediğı,

A.B.D.'nin Türkiye'yi en kısa sürede kendine bağımlı hale getirmek istediğı,

Askeri yardım konusunda daha önce bu kadar geniş çaplı bir yardımda bulunmadığı için acemi davrandığı,

S.S.C.B.'ye karşı güvenliğini en kısa sürede tamamlamak istemesi gösterilebilir.

Türkiye attığı ulusal savunma sanayinin temelini bu dönemde yıkmıştır. Uzun yıllar sürecek olan bir bağımlılığın ilk somut adımlarını bu dönemde atmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞIN İKİNCİ ON YILINDA HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI (1960–1970)

2.1. Ulusal ve Uluslararası Faaliyetler

Türkiye Soğuk Savaşın bu dönemine 27 Mayıs 1960 darbesiyle başlamıştır. Adnan MENDERES hükümetlerinin yaklaşık on yıldır yönettiği Türkiye Cumhuriyeti, 1954'ten ibaren başta ekonomi olmak üzere birçok alanda duraklama ve gerilemeye başlamıştır.

Demokrat Parti iktidarının son yıllarında, yöneticiler, iç ve dış gelişmeler karşısında körü körüne izlenen bir batı bağılılığı politikasının Türkiye'nin ulusal çıkarlarını sağlamaya yeterli olmadığını hissetmeye başlamışlardı. Demokrat Partililere bu gerçeği anlatan dış gelişmeler yanında özellikle 1957'lerden sonra içeride gittikçe kötüleşmeye yüz tutan siyasal ve ekonomik durumdur.⁹⁸

27 Mayıs darbesinde; alınan yardımların savurganca kullanılması, A.B.D. ile yapılan gizli ikili anlaşmaların ve bu anlaşmaların içeriğinin muhalefetçe bilinmemesi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu dönemde diğer devlet kurumlarına göre daha kötü yaşam koşullarına sahip olması ve en önemlisi; Demokrat Parti yönetiminin diktatörce bir havaya bürünmesi gibi birçok sebep etkili olmuştur. Milli Birlik Komitesi adıyla örgütlenen subaylarca yapılan kansız bir darbe ile Demokrat Parti hükümeti son bulmuştur.

Bu darbede A.B.D. hakkında birçok yorum yapılmış olsa da, çalışmanın konusu ile ilgili olarak A.B.D.'nin Türkiye üzerindeki planlarında Adnan MENDERES ile çıkarlarının örtüşmediği söylenebilir. A.B.D.'nin, Türk ekonomisinin kötüye gittiği zamanlarda ekonomik yardımları azaltarak hükümeti kasıtlı olarak zor durumda bıraktığı çeşitli kaynaklarda yer almaktadır.

⁹⁸ GÖNLÜBOL-ÜLMAN, A.g.m., s.170

A.B.D.'nin Adnan MENDERES'i gözden çıkarmış olması ihtimali, yardımların azalması ve Adnan MENDERES'in S.S.C.B. gezisinin aynı tarihlere rastlamasıyla artmaktadır. Bu yolculuk çağrısının Sovyetler Birliğinden geldiği göz önüne alınca, Sovyet yöneticilerinin, Türkiye'nin o sırada batı yardımından duyduğu hoşnutsuzluktan faydalanarak iki ülke arasındaki ilişkilere böylece yeni bir yön vermeyi denemek istediklerini söylemek yanlış olmaz.⁹⁹

Yapılan darbenin hemen ardından Milli Birlik Komitesi, NATO ve CENTO'ya bağlı kalınacağı ve gereklerinin yerine getirileceğine dair bir açıklama yapmıştır.¹⁰⁰ A.B.D., 30 Mayıs 1960'ta yeni hükümeti tanıdığını ilan etmiştir. MENDERES hükümetlerince imzalanan ve birçoğu meclise getirilmeyen ikili anlaşmaların akıbetiyle ilgilenen A.B.D., yeni dışişleri bakanı Selim SARPER'in anlaşmalara bağlı kalınacağına dair yaptığı açıklamayı memnuniyetle karşılamıştır.

Aynı dönemde A.B.D.'ye karşı olan borçların ödenmesi esnasında askeri açıdan zorluk çekilebileceğine dair bir açıklama yapan devlet ve hükümet reisi Cemal GÜRSEL A.B.D. ve Avrupa'nın Türkiye'ye yardımlarını arttırması gerektiğini vurgulamıştır. Askeri anlamda NATO'nun güçlü bir Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu, bu sebeple MENDERES döneminde başlayan borçlanma ve borcu borçla kapatma eğiliminin devam edeceğinin sinyalini vermiştir.

Milli Birlik Komitesinin en önemli özeliği bütün samimiyetine rağmen kararsızlığı ve teşebbüs yeteneğinden yoksun olmasıdır. Milli Birlik Komitesi görevde kaldığı bir buçuk yıl süresince o kadar çok iç politika sorunları üzerine eğilmek zorunda kalmıştır ki bazı üyelerinin birbirleri ile çelişik olarak aldıkları durumlar ve yaptıkları konuşmalar dışında dış politika üzerinde fazlaca durmak fırsatını bulamamıştır. Dışişleri bakanı Selim SARPER, 1960 Eylülünde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda yaptığı konuşmada bile dış politika sorunlarından çok 27 Mayıs devrimi üzerinde durmaktadır.¹⁰¹

⁹⁹ GÖNLÜBOL-ÜLMAN, A.g.m., s.172

¹⁰⁰ "Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk'ün Yurtta Sulh, Cihanda Sulh prensibi bayrağımızdır. Bütün İttifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Düşüncemiz, Yurtta Sulh, Cihanda Sulhtur. "27 Mayıs Bildirisinin son paragrafi.

¹⁰¹ GÖNLÜBOL-ÜLMAN, A.g.m.,s.173

Türkiye’de yaşanan bu darbe öncesinde A.B.D. başkanı Eisenhower’ın 5 Ocak 1957’de kongreye yolladığı ve daha sonra kendi adıyla anılacak olan doktrin, A.B.D.’nin Ortadoğu politikasında bir dönüm noktası olmuştur. Genel olarak Marshall yardımları ve Truman doktrinine paralel olan Eisenhower doktrininde A.B.D. bu bölgedeki tüm çıkarlarını açıkça ortaya koymuştur.¹⁰²

Petrol ve din unsurlarının yoğun şekilde işlendiği bu doktrinde A.B.D. başkanına askeri yardımların programlarını hazırlayabilme, komünizme karşı yardım talep eden ülkelere asker kullanma dâhil gerekli yardımın ulaştırılması ve bu bölgeye yapılacak askeri yardımların nasıl kullanılacağına karar verme yetkisi verilmiştir. Bu doktrin 9 Ocak 1957’de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Bu doktrin Soğuk Savaşın en önemli kilometre taşlarından biri olarak görülebilir. Türkiye bu doktrine 22 Mart 1957’de Eisenhower’ın özel danışmanı Büyükelçi James RICHARDS’ın Ankara’ya yaptığı resmi ziyaret sırasında yayınlanan ortak bir bildiriyle katılmıştır.

Bu bildiriyle, A.B.D. açısından stratejik önemi artan Türkiye’ye bu dönemde yapılan askeri yardımlar artmıştır. Fakat en önemli sonucu Türkiye’nin şimdiye dek NATO’nun çıkarları için kullandığı askeri üslerin Orta doğudaki A.B.D. çıkarları için kullanılmasına izin vermesi olmuştur.¹⁰³

Bu doktrine paralel olarak A.B.D. ile Türkiye arasında 5 Mart 1959’da "Türk Amerikan Güvelik ve İşbirliği Anlaşması"nın imzalanmıştır. Bu anlaşmayla A.B.D., Türkiye’ye yapılacak bir saldırı halinde, Türk hükümetinin talebiyle, silahlı güç de kullanmak üzere her türlü yardım ve işbirliğine hazır bulunmayı taahhüt etmiş ve ayrıca askeri ve ekonomik yardımları arttırmayı kabul etmiştir.¹⁰⁴

Bu anlaşmanın giriş kısmında Türkiye’ye doğrudan ya da dolaylı saldırı ifadesi mecliste yapılan görüşmede yoğun bir tartışma konusu olmuş ve darbeye etkili bir sebep olmuştur.

Küçük çaplı öğrenci hareketlerinin bile dolaylı saldırı sayılabileceği görüşü, Türkiye’nin zaten NATO üyesi olması sebebiyle yeni bir savunma anlaşmasına

¹⁰² Fahir ARMAOĞLU, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, TTK Yayınları, Ankara, 1991 s.242

¹⁰³ ARMAOĞLU, *Türk-Amerikan Münasebetleri*, s.243–250

¹⁰⁴ ORAN, *A.g.e.* s.569

ihtiyacı bulunmaması ve sadece Türkiye'ye bir saldırı senaryosunu içeren bir anlaşma metninin Türkiye'nin itibarını zedeleyeceği düşüncesi bu eleştirilerin dayanakları olmuştur.

Bir önceki on yıllık dönemde başlarda hızlı bir gelişme gösteren ekonomi 1950'li yılların sonuna doğru gerilemeye başlamıştır. Türkiye'nin dış borcu 1961 yılında hiç yok iken 1964'te 964 milyon dolar, 1969'da 1 milyar 678 milyona ulaşmıştır. A.B.D.'nin Lend and Lease yasası ile başlattığı ve Türkiye gibi ülkeler için uzun vadede dışa bağımlılığa sebep olacak ekonomik ve askeri yardımların olumsuz etkileri de yine bu yıllarda görülmeye başlanmıştır.

Türkiye'de yaşanan bu gelişmelere karşı Soğuk Savaş tarafları arasında da bazı değişimler yaşanmıştır. 1950–1960 yılları arasında Türkiye'yi büyük bir uçak gemisi olarak gören NATO ve A.B.D. giderek bunun yerine Türkiye'yi Avrupa ve kendi topraklarından uzak bir füze rampası olarak görmeye başlamıştır.

A.B.D. ve S.S.C.B. arasındaki soğuk savaşta 1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'nin, A.B.D. ve NATO için öneminin arttığı görülmektedir. Savaş boyunca konvansiyonel silahlardan nükleer başlık taşıma kapasitesine sahip füzelere doğru uzanan bir süreç izleyen askeri gelişmeler her iki tarafın da stratejilerini ve uluslar arası politikalarına yön veren ana unsur olmuştur. Nükleer kapasiteye sahip silahlar en yoğun şekilde, bu dönemde gövde gösterilerine sahip olmuştur.

1960 lı Yıllara gelindiğinde her iki tarafın da kendine bağlı ülkeleri denetim ve kontrol altında tutmakta zorlandıkça karşı tarafa bağlı ülkelere yakınlaşarak karşı tarafa zarar vermeye çalıştığı gözlemlenmektedir.¹⁰⁵

A.B.D.'nin, Vietnam savaşında yaşadığı yenilgiler, yaşadığı ekonomik sıkıntılar, Almanya- Japonya rekabeti ve Watergate skandalı gibi olumsuz etmenlerle birlikte, bu dönemde S.S.C.B.'ye karşı bir miktar gerilediği söylenebilir.¹⁰⁶

S.S.C.B. ise 1957'de denediği SPUTNIK–1 uydusu ve hemen ardından SPUTNIK–2 uydusuyla, topraklarına tek bir bomba düşmeden İkinci Dünya Savaşımlı atlatan A.B.D.'nin güvenliğini tehlikeye sokmuştur. Böyle bir durumda her iki taraf için de ilk vuran olmak son derece önemli hale gelmiştir. Bu kapsamda A.B.D.,

¹⁰⁵ ORAN A.g.e.,s.658

¹⁰⁶ Henry KISSINGER, *Years of Renewal*, Touchstone first edition, New York, 2000, s.520-547

S.S.C.B.'nin çevresindeki ülkelere nükleere ve balistik füze yerleştirmeyi, benimsemiştir.

S.S.C.B.'nin açık hedefi haline gelme pahasına, Türkiye başta olmak üzere İtalya ve İngiltere, S.S.C.B.'nin uyarılarına rağmen topraklarına füze yerleştirebileceklerini A.B.D.'ye bildirmişlerdir. 25 Mart 1959'da Paris'te imzalanan gizli bir anlaşmayla A.B.D. Türkiye'ye 15 adet JÜPİTER füzesi yerleştirmiştir. Bu anlaşma da T.B.M.M.'nin onayına sunulmamıştır. Bu füzelerin yerleştirilmesi 1960 yılının sonunda tamamlanmış ancak Türk askeri personelinin eğitimi geciktiği için 1962 yılında kullanıma hazır hale gelmiştir. Bu füzeler 1962 sonbaharında Soğuk Savaşın en büyük krizlerinden olan Küba füzeleri bunalımının temel nedenlerinden birini teşkil edecektir.¹⁰⁷

Bu on yıllık dönemde yaşanan Küba bunalımı, çalışmanın konusu açısından son derece önemlidir.

A.B.D.'nin Türkiye'ye ve İtalya'ya yerleştirdiği JÜPİTER füzeleriyle topraklarına bomba düşmeden S.S.C.B.'yi vurabilme kapasitesine erişen A.B.D.'nin yarattığı psikolojik üstünlük, S.S.C.B.'yi aynı oranda karşılık vermeye itmiştir. Bu sebeple Küba'ya 1962'den itibaren JÜPİTER benzeri füzeler yerleştirmeye başlayan S.S.C.B., füzelerin başlıklarını taşıyan gemilerinin, A.B.D. tarafından Küba karasularına sokulmaması ile 22 Ekim 1962'den itibaren A.B.D. ile bizzat karşı karşıya gelmiştir. Ülkesinde JÜPİTER füzeleri bulunan Türkiye bunalımın kendini bunalımın içinde bulmuştur. Her ne kadar A.B.D. başkanı KENNEDY, JÜPİTER füzelerinin savunma amaçlı, S.S.C.B. füzelerinin taarruz amaçlı olduğunu iddia ederek geri adım atmamaya çalışsa da, S.S.C.B.'nin Türkiye'deki füzelerin sökülmesi koşulu karşısında açmaza girmiştir.

Türkiye açısından S.S.C.B. tehdidine karşı bir güvence olarak görülen bu füzeler sökülmesi durumunda A.B.D.'ye olan güven sarsılacak ve A.B.D. ile S.S.C.B.'nin Türkiye üzerinden pazarlık yaptığı iddiası kuvvetlenecek idi.

Tam bu sırada 24 Ekim 1961'de Cemal GÜRSEL Türkiye'nin A.B.D.'nin dostu ve müttefiki olduğuna dair bir açıklama yapmıştır. Dönemin dış işleri bakanı Feridun Cemal ERKİN ise A.B.D.'nin Ankara büyükelçisiyle bir araya gelerek, Türk

¹⁰⁷ USLU, A.g.e., s.137

kamuoyunun karamsarlık içinde olduğunu ve F-100 ve F-104 bombardıman uçaklarının tesliminin hızlandırılmasını istemiştir.

A.B.D.'nin NATO' bünyesinde sorunu çözme girişimi, Türkiye'nin veto edebilme hakkı karşısında erimiştir. Ardından Türkiye'ye füzelerin çekilmesi için baskı yapılması kararına varan A.B.D., Türkiye'nin füzeler konusunda kararlı olduğunu görerek bu baskıdan vazgeçmiştir.

A.B.D. Türkiye gibi bir müttefikin S.S.C.B. ile yakınlaşma ihtimalini tehlikeye atmak istemese de S.S.C.B. ile gizli bir anlaşma yapmaya mecbur kalarak Küba'daki gemilerin çekilmesi halinde Türkiye'deki füzelerini çok kısa bir zamanda çekmeyi ve Küba'yı işgal etmeyeceğini taahhüt etmiştir.¹⁰⁸

Türkiye, tarihe Küba bunalımı olarak geçecek bu krizde, A.B.D.'nin çıkarları doğrultusunda dış politika izlemeye devam etmiştir. Türkiye; A.B.D. ile S.S.C.B nin, füzelerin konusunda yaptıkları pazarlıktan ise çok daha sonra bilgi sahibi olmuştur.

1963 Nisanında JÜPİTER füzeleri sökülerek yerine POLARİS sınıfı denizaltılar Türkiye'ye gönderilmiştir. A.B.D. askeri yardım direktörü Robert J.WOOD bu dönemde Türkiye'ye birtakım ziyaretlerde bulunmuştur.¹⁰⁹

Her iki ülkenin de nükleer savaşın eşliğinden döndüğü bu bunalım, Soğuk Savaşın en önemli kilometre taşlarından biridir. Türkiye açısından ise tek taraflı dış politika izlemenin yanlışlarının görüldüğü, A.B.D.'nin kendi çıkarları için alacağı kararların Türkiye'nin hayatını tehlikeye atabileceğini göstermiş olması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca askeri havacılık anlamında Türkiye'ye gelmesi planlanan F-100 ve F-104 savaş uçaklarının nakliyatı da hız kazanmıştır.

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'ye gelmeye başlayan F-100 savaş uçaklarının yanı sıra F-104 savaş uçaklarının da eklenmesi askeri anlamda Türk ordusunun modernleşmesi için önemli bir adım olmuştur. Çünkü F-104 savaş uçakları F-100 ve önceki uçakların aksine tasarım ve performans açısından yeni nesil bir savaş uçağıdır.

¹⁰⁸ William HALE, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, çev. Petek DEMİR, Arkeoloji ve Sanat yayınları Mozaik dizisi, İstanbul, 2003, s.137-138, Turan CAVLAN, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, *Türk Siyasi Partilerin Dış Politika Yaklaşımları*, İstanbul, 2007, s.138-145, Yavuz TURAN, *Satılık Müttefik Gizli Belgeler Işığında 1962 Küba Füze Krizi ve Türkiye*, Doğan yayınevi, İstanbul, 1999, s.150-157

¹⁰⁹ Ek-31, B.C.A. 030-0-001-000-000-59-362-9, s.1-2, GÖNLÜBOL-ÜLMAN, A.g.m., s.148

1960'lı yıllara Küba kriziyle hızlı bir başlangıç yapan Türkiye, aynı zamanda ikili anlaşmalarla ülkesinde kurulan üslerden havalanan A.B.D. uçaklarının rotaları hakkında tam bir kontrol sağlayamamıştır. A.B.D., S.S.C.B.'nin detaylı haritalarını çıkarmak, yaptığı çalışmaları takip etmek ve hedefleri tespit etmek amacıyla U-2 uçaklarını yoğun bir şekilde kullanmıştır. Türkiye'deki İncirlik üssünden havalanan bu uçaklar S.S.C.B. üzerinde keşif ve istihbarat uçuşları yapmışlardır. 1 Mayıs 1960'da İncirlik'ten kalkan bir U-2 uçağının Pakistan yakınlarında düşürülmesi sonucunda S.S.C.B. Türkiye'yi ağır şekilde eleştirmiştir. 28 Aralık 1965'te yine bir U-2 uçağının Karadeniz'de düşürülmesinin ardından Türkiye'nin talebi üzerine bu keşif uçuşları durdurulmuştur.¹¹⁰

Küba bunalımının hemen ardından 1963'den itibaren, Rum'lar, Kıbrıs'lı Türklere yönelik saldırılarını arttırmışlardır. 21 Aralık 1963'teki "Kanlı Noel" saldırısı Türk hükümetini harekete geçirmiştir. Cumhurbaşkanı Cemal GÜRSEL A.B.D. başkanı Lyndon JOHNSON'a bir mektup göndererek Rum tarafına baskı yapılmasını istemiş, fakat A.B.D. başkanının cevabi mektubunda Türkiye'yi tatmin etmemiştir. A.B.D.'deki Rum lobisinin tepkisini çekmemek için içerisinde Rum sözünün dahi geçmediği, çok dikkatle hazırlanmış olan bu mektubunda A.B.D. üstü kapalı bir biçimde Türkiye'ye taraf olmak istemediğini belirtmiştir. Küba krizinde ortaya çıkan ulusal menfaat kavramı Türkiye için bu konuda etkili rol oynamıştır.¹¹¹

A.B.D.'den beklediği desteği bulamayan Türkiye, Kıbrıs Cumhurbaşkanı başpiskoposu MAKARIOS'a bir mesaj göndererek adadaki şiddetin durdurulmasını, aksi takdirde Türkiye'nin adadaki Türklerin hakkını koruyacağını bildirmiştir. Aynı dönemde başbakan İsmet İNÖNÜ'nün isteği üzerine T.B.M.M. 16 Mart 1964'te gerekli gördüğü takdirde adaya askeri müdahale yetkisi vermiştir.¹¹²

Bu yetkinin ardından Türkiye, ilki Haziran 1964'te, olmak üzere toplam üç kez adaya müdahaleye teşebbüs etmiştir. İlk teşebbüste yaşanan ve tarihe "JOHNSON mektubu" olarak geçen diplomatik A.B.D. müdahalesi, Türkiye'nin 1950'lerden

¹¹⁰ Türkaya ATAÖV, "Türk Dış Politikası Üzerine Düşünceler", A.Ü.SBF Dergisi, Cilt 24, S.1, 1969, s.106, ARMAOĞLU, Türk-Amerikan Münasebetleri, s.262

¹¹¹ Enver Bozkurt, Havva Demirel, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu, Nobel yayımları, Ankara, 2004, s. 28-32, ARMAOĞLU, Türk-Amerikan Münasebetleri s.265

¹¹² ORAN A.g.e.,s.685

itibaren izlediği tek yönlü dış politikasında o güne kadar ki en önemli dönüm noktası olmuştur.¹¹³

Aldığı askeri yardımların, yedek parçaların, eğitimin, bakım sisteminin, meydanlarının, pilotlarının uçurduğu hava araçlarının, kullandığı paraşütlerin, kısacası her şeyin planlı bir şekilde A.B.D. menşeli olması Türkiye'nin Kıbrıs konusunda A.B.D. menfaatlerine ters kararlar almasına engel teşkil etmiştir.

İçeriğinin ancak 13 Ocak 1966'da Hürriyet gazetesine sızdırılmasıyla kamuoyu tarafından öğrenilecek olan "JOHNSON mektubu"nda toplam yedi madde ortaya konmuştur. Bunlar;

1. A.B.D. yıllar boyunca Türkiye'nin en sağlam bir müttefiki olmuştur. Türkiye, A.B.D.'ye danışmadan böyle bir karar almamalı ve uygulamamalıdır.
2. Türkiye garanti anlaşmasına dayanarak, Kıbrıs'a askeri bir müdahalede bulunabileceğine inanmaktadır. Fakat bu garanti anlaşması tarafından menedilen bir yöntem olan "Taksim" in gerçekleşmesine neden olacaktır. Türkiye, garanti anlaşmasına taraf diğer devletlerle görüşme imkânlarını tüketmeden, müdahalede bulunmamalıdır.
3. Müdahale iki NATO üyesi ülke olan Türkiye ve Yunanistan arasında bir çatışmaya yol açacaktır. Böyle bir çatışma, NATO tarafından hiç istenmemektedir. İki ülke de NATO'ya katılarak bir daha savaşmayacaklarını kabul etmişlerdir.
4. (...)Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak bir müdahale S.S.C.B'nin soruna doğrudan doğruya karışmasına neden olabilir. NATO müttefikleri tam rıza ve muvaffakiyetleri olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket sonucunda ortaya çıkacak bir S.S.C.B. müdahalesine karşı Türkiye'yi savunmak yükümlülükleri olup olmadığını müzakere etmek fırsatını bulamamışlardır.

¹¹³ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s.789

5. Türkiye'nin tek taraflı müdahalesi BM'nin sürdürdüğü arabuluculuk faaliyetlerini de sekteye uğratacaktır.
6. Yürürlükte olan Temmuz 1947 tarihli anlaşmanın IV. maddesi gereği, askeri yardımların verilmiş amaçlarından ayrı gayelerde kullanılması için Türk hükümetinin A.B.D.'nin muvaffakiyetini alması gerekmektedir. Mevcut koşullarda Türkiye'nin adaya yapacağı bir askeri müdahalede A.B.D. tarafından sağlanmış olan askeri malzemelerin kullanılmasına A.B.D., muvafakat etmemektedir.
7. Başbakan İNÖNÜ'nün tasarladığı müdahaleyi gerçekleştirmeden önce Washington'da başkan JOHNSON ile görüş alışverişinde bulunması memnuniyetle karşılanacaktır.

Tezin kapsamı açısından "JOHNSON mektubu" nun 6ncı maddesi hayati öneme sahiptir. Çünkü Türk ordusunun Kıbrıs' askeri müdahalede bulunmak için elinde yeterli teçhizat yoktu; eldeki tüm teçhizat ise A.B.D. menşeli idi. Türkiye bu mektubun ardından savaş araç gereçlerini A.B.D. dışındaki ülkelerden de alma yolunda adımlar atmıştır. Türkiye'nin askeri açıdan A.B.D.'ye bağımlılığını adeta ezerek vurgulamıştır.¹¹⁴

Mektupta, S.S.C.B.'nin çıkarlarına hizmet edecek olası bir Yunan-Türk savaşına engel olma kaygısı yoğun bir şekilde hissedilmektedir.¹¹⁵

Mektubun ardından 13 Haziran 1964'te Başbakan İsmet İNÖNÜ'nün gönderdiği cevabi mektupta A.B.D.'nin gösterdiği tüm sorulara yanıt veren Türk hükümeti yalnızca askeri malzemelerin müdahalede kullanımına ilişkin maddeye yanıt vermemiştir.¹¹⁶

¹¹⁴ ORKUNT, A.g.e. ,s. 78, ARMAOĞLU Türk-Amerikan Münasebetleri, s.269

¹¹⁵ Haluk ŞAHİN, Johnson Mektubu,: Türk-A.B.D. İlişkilerini Değiştiren Olayın Perde Arkası, Gendaş yayımları, İstanbul, 2002, s.12-14

¹¹⁶ Ek-32 Milliyet gazetesi, 14.01.1964

Verilen cevabi mektubunun ardından başkan JOHNSON'ın davetlisi olarak 22-23 Haziran 1964'te A.B.D.'ye giden İNÖNÜ, A.B.D.'nin Kıbrıs konusunda Türkiye ile hemfikir olduğuna dair bir açıklama yapmıştır.¹¹⁷

Bu görüşmeler esnasında A.B.D. savunma bakanı McNamara, Yunanistan başbakanı Yorgo PAPANDREU ile yaptığı görüşmede Türk Hava Kuvvetlerinin Yunanistan'dan çok daha güçlü ve etkin olduğundan bahsetmiştir. İki ülke arasında çıkabilecek olası bir hava muharebesinde A.B.D.'nin müdahale etmeyeceğini ima eden bakana Yunanistan Başbakanı da Türkiye'nin, S.S.C.B.'ye komşu olduğunu hatırlatmıştır.

JOHNSON mektubu, Türk dış politikasında bir dönüm noktası olmuştur. NATO üyesi ülkelerin olası bir S.S.C.B saldırısında, üyeliğinin gereklerini yerine getirmekte tereddüt edeceğini görmüştür. Ayrıca A.B.D. merkezli tek taraflı dış politika izlemenin olumsuz etkileri de oldukça yoğun hissedilmiştir. Türkiye savunma sanayi açısından kendine yeter bir ülke olmadığını anlamış ve S.S.C.B başta olmak üzere üçüncü dünya ülkeleriyle ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmenin yollarını aramaya başlamıştır.¹¹⁸

Türk kamuoyunda A.B.D. ile olan ilişkiler, bu ülkenin Türkiye'deki askeri varlığı sorgulanmaya başlanmıştır. 1969 yılında A.B.D. ile yapılmış olan tüm ikili anlaşmalar gözden geçirilerek OSİA (Joint Defense Agreement) adı altında birleştirilmiştir.

1960'lı Yıllar, Küba bunalımı ve "JOHNSON mektubu" nun yanı sıra A.B.D. askerlerinin Türkiye'deki olumsuz tavırları (gümrükten muaf malzemelerin kaçak olarak satılması gibi) da A.B.D. karşıtı tavrı peçinlemiştir. Bunun en güzel göstergesi olarak, A.B.D.'nin İstanbul ve İzmir'i ziyaret eden 6ncı filosunun askerlerinin denize atılması gösterilebilir.

¹¹⁷ ARMAOĞLU, *Türk-Amerikan Münasebetleri*, s.275, Ek-33 *Milliyet gazetesi*, 22.06.1964, Ek-34, *Milliyet gazetesi* 23.06.1964, Ek-35, *Milliyet gazetesi* 24.06.1964, Ek-36, *Milliyet gazetesi* 25.06.1966

¹¹⁸ ORAN A.g.e. s.690

A.B.D., 1960'lı yılların sonlarına doğru Türkiye'de bulunan askeri personelinin sayısında azaltma yoluna giderek bu olumsuz havayı dağıtmaya çalışmıştır.¹¹⁹

Yaklaşık bir buçuk yıl süren Cemal GÜRSEL iktidarı ve dokuz ay kadar süren ÜRGÜPLÜ hükümetini saymazsak, 1960–1970 yıllarına, İsmet İNÖNÜ ve Süleyman DEMİREL iktidarlarının hüküm sürmüştür.

27 Ekim 1965'te iktidara gelen Süleyman DEMİREL hükümeti kamuoyundaki bu rahatsızlığı gidermek için A.B.D.ile görüşmelere başlayarak yapılan tüm anlaşmaların tek bir metinde toplanmasını istemiştir.¹²⁰

Yapılan uzun çalışmaların ardından 3 Temmuz 1969'da Ortak Savunma İşbirliği Anlaşması (OSIA) imzalanmıştır. İçeriği gizli tutulan bu anlaşmanın ana hatlarını DEMİREL, 7 Ocak 1970'te basın toplantısında anlatmıştır.

17 Mart 1975'te tam metni yayınlanacak olan bu anlaşmada, A.B.D.'nin Türkiye'deki üslerini, NATO amaçları dışında kullanmayacağını taahhüt etmiştir. Bu anlaşmada ayrıca üslerdeki askeri personelin mevzuatı da düzenlenerek ana hatlarıyla bugünkü şeklini almıştır. Ancak 1975'teki silah ambargosu sebebiyle bu anlaşma uzun ömürlü olmamıştır.

Genel hatlarıyla yukarıda bahsedilen olaylarla şekillen bu dönem, iç ve dış politika açısından oldukça keskin bir dönemdir. Bu dönemdeki iktidarlar, MENDERES hükümetleri ile başlayan, yardıma dayalı ekonomik kalkınma hareketini devam ettirmeye çabalamıştır. Bu yardımlar 1960–1964 yılları arasında yılda ortalama 243 milyon dolar, OECD aracılığıyla 1965–1969 arasında ise 284 milyon dolar kredi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²¹

Dönemin ekonomik ve askeri yardımları incelendiğinde, A.B.D.'nin, Soğuk Savaş boyunca da izleyeceği gibi, Türkiye'yi S.S.C.B.'ye bırakmamak için, bölgede bir boşluk oluşmaması için, Türkiye'ye yaptığı ekonomik yardımlarını devam ettirdiği görülmektedir. Ancak A.B.D., yapılan ekonomik yardımların sadece kendisi tarafından değil diğer Avrupa ülkeleri tarafından da yapılabilmesi için, 1962 yılında

¹¹⁹ Keeping a Low Profile (Görüntüyü Azaltmak) 1968'de 24.000 olan bu sayı 1970'te 16.000'e indirilmiştir.

¹²⁰ Ek-37, B.C.A. 030-0-018-001-002-188-63-8, sf.1, Ek-38 Milliyet Gazetesi, 24.1.1965

¹²¹ ORAN A.g.e.,s.679

OECD ülkelerine yaptığı öneri ile "TÜRKİYE'YE YARDIM KONSORSİYUMU" adı altında bir organizasyon kurulmasını sağlamıştır. Bu konsorsiyumun amacı verilen ekonomik yardımların kalkınma amaçlı kullanılması idi. Fakat bu örgüt yardımların ulaştırılması ve yardımın parasal miktarı açısından A.B.D.'ye göre oldukça ağır kalmıştır. 1964 yılındaki yardımın 237 milyon dolardan 147 milyon dolara düşmesi sebebiyle Türkiye konsorsiyumun belirlediği ekonomik hamleleri uygulamayacağını açıklamıştır.¹²²

Alınan yardımların miktarı, A.B.D.'nin dış ve iç politikasına bağlı olarak 1960-1968 yılları arasında ortalama seyretmiştir. Ancak 1968 yılında devlet harcamalarının önemli bölümü olan dış yardımların azaltılması yönündeki kamuoyu baskıları karşısında A.B.D., tüm ülkelere yapılan yardımlarda indirim gitmiştir. 1967'de 155,7 milyon dolar olan bu miktar, 1968'de 106,6 milyon dolara düşmüştür.

Bu keskin indirim, A.B.D.'den gelen dış yardımlara bağlı bir ekonomisi olan Türkiye'yi olumsuz etkilemiş ve ağustos 1970'de hükümet, devalüasyona gitmek zorunda kalmıştır.

Ekonomik yardımlarda bu gelişmeler yaşanırken askeri yardımlarda ise bir azalma görülmemektedir. A.B.D., Türkiye'de 1950'li yıllarda inşa ettiği hava üsleri ve Akdeniz'deki 6ncı Filo sayesinde S.S.C.B.'ye karşı hava ve deniz üstünlüğü sağlamış bulunuyordu. Bu sebeple Türk kara ordusunun teçhiz edilmesini, yardımların bu yönde kullanılmasını istemiştir. Buna bir başka sebep olarak da, Türkiye'nin Kıbrıs'a havadan ya da denizden bir müdahalesini engellemek istemesi de gösterilebilir.

Bu öneriye karşı çıkan Türk Genelkurmayı, A.B.D.'ye Deniz Kuvvetleri Komutanı Org.Necdet URAN'ı göndermiştir. Deniz Kuvvetlerinin modernizasyonu için çeşitli görüşmelerde bulunan Türk hükümeti, A.B.D.'nin 1969'a kadar 5 destroyer satmasını sağlamıştır.

Savunma sanayi açısından alınan yardımlar ve hibelerle belirli bir seviyeye gelen Türk Silahlı Kuvvetleri, yedek parça ve bakım desteği açısından A.B.D.'ye bağımlı hale geldiği için uluslararası konularda S.S.C.B.'ye yakınlaşması söz konusu olmamıştır. Bu konuda S.S.C.B.'nin de Prag'da ve Akdeniz'de askeri birlikleriyle

¹²² ORAN A.g.e.,s.699

gözdağı vermesinin de etkisi olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin, yalnızca Kıbrıs konusunda çıkarları doğrultusunda bir dış politika izlediği söylenebilir.

Türkiye'nin uluslararası alanda Kıbrıs sorunu sebebiyle karşılaştığı yalnızlığa karşı tepkisi kamuoyunun da devreye girmesiyle çok yönlü dış politika başlığı altında, ama temelde iki yönde olmuştur. Yumuşamanın imkanları çerçevesinde Batı Blokundaki yükümlülüklerinden ve dış politikadaki ana çizgiden vazgeçmeden bir yandan başta Sovyetler Birliği olmak üzere Doğu bloku ile diğer yandan genelde tüm Üçüncü dünya ile özel olarak bunun içindeki İslam dünyası ile ilişkilerin geliştirmesi hedeflenmiştir.

Bu bağlamda, Türkiye 1960'ların ortalarından itibaren başta Sovyetler Birliği olmak üzere Doğu bloku ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. 1964-1965 yıllarında yapılan karşılıklı ziyaretlerle iki ülke arasında başlayan siyasi ilişkiler ticari alanda gelişmelerle devam etmiştir. 1970'li yıllarda Türk-Sovyet ilişkileri yeniden bir durgunluk ve hatta bir soğukluk dönemine girmiş, 1982 yılından itibaren ilişkiler tekrar normalleşmeye başlamıştır.¹²³

1965'ten itibaren Sovyetler Birliği ile özellikle sınaî tesis inşasında işbirliğine gidilmiştir. Bu durum Türkiye'nin dış ilişkilerinde başta gelen ölçütünün finans sağlamak olduğunu göstermiştir; öncelik, gerçekleştirilecek yatırımlar için kaynak bulabilmektir. Bu da iç tasarrufların yetersizliğine işaret etmekte ve ülkenin dışa bağımlılık zincirini kıramamasına neden olmuştur. Yetersiz üretim-aşırı tüketim yeni kaynaklar ve dolayısıyla ilişkilerde çeşitliliği artırma yolları aranmasının sebeplerinden biridir. Bu açıdan bakınca yakınlaşmanın bir başka boyutu da olduğu ortaya çıkmaktadır. Tek başına yumuşama ve Türkiye'nin uluslararası arenada yalnız kalması, yani siyasî nedenler dışında bir de ekonomik sebebin varlığı anlaşılmaktadır. Borç sorunu doğal olarak dış politikada da değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır çünkü kaynakları çeşitlendirebilmek için o güne kadar bozuk olan ilişkileri düzeltmek gerekmiştir. Türkiye 1960'ların ikinci yarısında SSCB'den de

¹²³ Yusuf SARINAY, "Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme", ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ, Cilt XVI S.48, Kasım 2000, Ankara, 2000, s.865-870

kredi almıştır. 25 Mart 1967 tarihli anlaşmayla SSCB'den 200 milyon liralık kredi alınmıştır. Kredi 15 yılda %2,5 faizle geri ödenecektir.¹²⁴

"Milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına, gerektirdiği önceliklerle yöneltmek ve iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Karma Komisyonu, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde görüşülüp 21 Kasım 1962 tarihinde onaylanan, ve 3 Aralık 1962 tarihli ve 11272 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan"¹²⁵, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı incelendiğinde, askeri yardımlarla gelen kamyonların montajı ve bir kısım bakımının da yurt içinde yapılmasına özen gösterilecektir denilmektedir. Bu ifadeden başka A.B.D.'den yardımlarla gelen malzemenin bahsedilmemektedir. A.B.D. ile olan ilişkiler dikkate alındığında bu durumun normal olduğu söylenebilir. Ayrıca planda:

"UÇAK ONARIM SANAYİİ

1. BUGÜNKÜ DURUM:

Bugün elde bulunan onarım atelyeleri ile her türlü pistonlu uçakların bakımı ve onarımı yapılmakta, fakat bu tiplerin yerini almakta olan jet uçaklarının motor, bakım ve onarımları yapılamamakta; bu iş için motorlar başka ülkelere gönderilmektedir. Bunun için harcanan dövizin tasarrufu bakımından bir onarım atelyesine ihtiyaç vardır.

2. TALEP PROJEKSİYONU:

Bugünkü durumda sadece Türk Hava Kuvvetleri ve THY'nin elindeki jet malzemesinin revizyonu bir jet uçak ve motoru bakım ve onarım üssünü besleyebilecek durumdadır. Ayrıca bu üs bir milletlerarası hava alanı yanına kurulursa, alana gelen ve arızalananlarla komşu ülkelerin uçaklarının da onarım yapılabilir.¹²⁶

¹²⁴ Mehmet Altan, *Süperler ve Türkiye: Türkiye'deki Amerikan ve Sovyet Yatırımları*, Afa Yayınları, İstanbul: 1986, s. 132

¹²⁵ Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, *Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, giriş Metni s.351

¹²⁶ Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, *Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, s.364

2.2. Dönemin Meclis Görüşmeleri ve Tahlili

Askeri havacılık konusunda mecliste yapılan görüşmeler incelendiğinde yapılan görüşmelerden bazı önemli kesitler aşağıda sunulmuştur:

1960–1962 yılları arasında:

A.B.D.’nin 1960 yılında ekonomik yardımlarındaki duraklama ilk birleşimde ifade edilmiştir.¹²⁷

A.B.D.’den gelen her türlü askeri yardımın cetvellerde gelir, ödenek ve gider olarak kaydedilmesine Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.¹²⁸

Milli Savunma Bakanlığının Bütçe Komisyonuna sunduğu ödenek teklifinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçları aşağıdaki şekilde sunulmuştur.(1962 yılı için)¹²⁹

Kuvvet	Miktar (Lira)	Yüzdesi
K.K.K	1.486.613.957	58.13
Hv.K.K.	391.469.895	15.31
Dz.K.K.	302.043.272	11.81
Hrt.Gn.Md.	12.445.184	00.48
Müşterek Hizmetler	364.973.786	14,27

Görüldüğü üzere en büyük yüzdeyi Kara Kuvvetleri oluşturmaktadır. Aynı bölümde Milli Savunma Bakanlığının yardım programından bazı malzemelerin

¹²⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 28, 02.02.1962, Mali bütçe tasarısına ait gerekçe hakkında yapılan konuşmalar s.520–550

¹²⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 28, 02.02.1962, 1962 mali yılı bütçe tasarısının metnine ait gerekçe, madde–3 s.3

¹²⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 28, 02.02.1962, Milli Savunma Bakanlığına ait bütçe teklifi hakkında Karma Plan Bütçe Komisyonunun hazırladığı rapor, s.119

çıkarıldığına işaret ettiği görülmektedir. Fakat bu malzemelerin ne olduğundan diğer kaynaklar bahsetmemektedir.

".....Amerikan Askerî Yardım Programına göre her yıl Silâhlı Kuvvetlerimize verilmekte olan yardım malzemesinden bir kısmının yurt içinde temin ve tedarikinin mümkün olacağı ileri sürülerek ordu için hayati önemde olan bir kısım malzeme yardım programından çıkarılmıştır. Netice itibariyle yardım programından çıkan bu malzemenin de millî kaynaklarımızdan temin ve tedariki zarureti hâsıl olmuştur. Bu itibarla harb gereçleri, giyecekler, okullar, gemi onarım ve yapımı, tersaneler, giderleri tertiplerinde 1961 malî yılma nazaran bir miktar artış göze çarpmaktadır. Bu suretle millî bütçeden karşılanması zarureti olan çeşitli malzemenin yurt içinden sağlanması, yerli sanayiimizin bu arada Makina Kimya Endüstrisi, Sümerbank müesseselerinin kalkınmasına da endirekt etki yapılmış olacaktır."¹³⁰

1963–1965 yılları arasında yapılan görüşmelerde ise

Yurtdışında eğitim için gönderilecek askeri personelin yevmiyeleri,

Bir önceki yılda kabul edilen Bakanlar Kurulunun kayıt yetkisi,

Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu tarafından Türkiye'ye verilen krediler maliye bakanlığı tarafından şu şekilde arz edilmiştir:

ALINAN	KULLANILAN (Milyon Dolar)	
1960	193.3	41.6
1961	188.5	145.5

¹³⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 28, 02.02.1962, Milli Savunma Bakanlığına ait bütçe teklifi hakkında Karma Plan Bütçe Komisyonunun hazırladığı rapor, s.120

1962	114.9	186.3
1963	198.2	187.7
1964	303.7	192.4
TOPLAM	998.6	753.5

Bu kredilerin ülkelere göre dağılımı da şu şekilde sunulmuştur:¹³¹

Konsorsiyum kredileri

Memleketler	Alınan krediler		Kullanılan krediler	
	1963	1964	1963	1964
A. B. D.	35.0	70.0	15.4	77.9
Almanya	40.0	40.0	38.1	24.5
Avusturya	0.9	1.1		0.9
Belçika	1.6			1.4
Danimarka		0.5		
Fransa		35.3		6.1
Holânda	1.8	2.5	0.8	1.0
İngiltere	10.8	19.2	10.7	10.7
İsveç	1.0	1.0		
İtalya	10.0		10.0	
Lüksemburg		0.1		
Norveç		0.5		
IMF	21.5	21.5	21.5	19.0
EMA	50.0	20.0	50.0	20.0
Toplam	172.6	211.7	146.5	161.5

¹³¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 29, 25.01.1965, Maliye Bakanlığı'nın devlet borçları ve Türkiye'nin dış borçlar hakkında hazırladığı rapor, s.329

Aynı yasama yılı içerisinde meclis çatısında yapılan görüşmelerin genelinde, 1964 yılına kadar alınan yardımların Kıbrıs sorunu ile birlikte azalmaya başladığına dair kaygıların artmaya başladığı da söylenebilir.

".....Silâhlı Kuvvetlerimizin tümünün NATO'ya tahsis edilmesinin doğurduğu mahzurları, Kıbrıs konusunda yapılan genel görüşme esnasında açıklamıştık. Binaenaleyh meselenin bu açıdan hükümetlerce ele alınmasını faydalı mütalâa etmekteyiz. Bugün, dış yardımların, politikamızı etkileme yönünde kullanılması eğilimi karşısında bulunduğumuzu da belirtmek isteriz....." ¹³²

".....Arkadaşlarım, son iki senedir Amerika'nın askerî yardım ve savunmaya destek yardımlarında bir azalma görülmektedir. Hibe mahiyetindeki bir kısım yardımlar, uzun vadeli kredilere çevrilmektedir. Hükümetimizin bu yardımların artırılması hususunda ciddî bütün teşebbüslerine rağmen mâli ve ekonomik zorluk içinde olan ve fakat askerî ittifak şartlarına sadakatle bağlı kalan NATO ya en büyük kara kuvvetini veren Türkiye'ye haklı ve lâıyk olduğu yardımı esirgeyen Amerika ve bir- kısım NATO müttefiklerimize üzüntü ve teessüflerimizi beyan ederiz. Bu meyanda 50 milyon marklık askerî yardım veren Batı - Almanya müttefikimize teşekkürlerimizi sunarız." ¹³³

Milli Savunma Bakanı İlhami SANCAR'ın, 1965 yılında mecliste yaptığı konuşma, askeri yardımlar açısından Türkiye'nin, o tarihteki durumunu çok güzel özetlemektedir:

".....NATO savunma plânlaması ve NATO'ya yapılan askerî yardım isteği ile ilgili çalışmalar sonunda NATO standartlarına ulaşabilmek için 39 milyar liraya yakın bir finansman kaynağına ihtiyaç bulunduğu tespit edilmiştir. İçinde bulunduğumuz malî ve ekonomik şartlar karşısında böyle bir harcama mümkün görülmemiştir. Silâhlı Kuvvetlerimizin bugünkü hedefi, «Kabul edilebilir asgari standartlar» seviyesine ulaşabilmektir. Bu maksatla hazırlanan plânın malî portesi 27 milyar lira olup üç yılda tahakkuk ettirileceği esasına göre bir yıla isabet eden finansman ihtiyacı 9 milyar liradır. Bir yıllık ihtiyacın ortalama 3 milyar lirası millî

¹³² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 29, 25.01.1965 Milli Birlik Grubu adına Muzaffer YURDKULER'in yaptığı konuşma s.27-35

¹³³ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 32, 28.01.1965, CHP Grubu adına Cemal YILDIRIM'ın yaptığı konuşma s.372-376

bütçe ile karşılandıktan sonra geriye kalan 1,5 milyar liranın da dış yardımlarla karşılanabileceği tahmin edilmektedir. Böylece finansman kaynağı bulunamayan yıllık ihtiyaçlarımızın tutarı 4,5 milyar lirayı bulmaktadır. NATO çerçevesi içerisinde iki yıldan beri devam eden teşebbüslerimizin olumlu bir sonuca ulaşacağını ve bakiye ihtiyacımızdan bir kısmının bu yoldan karşılanacağını ümit etmekteyiz. Bu vesile ile Muhterem Heyetinize dış yardımlar hakkında bilgi vermeyi uygun görüyorum.

Amerikan askerî yardımı Amerikan Hükümetinin ve Kongresinin takip ettiği politikaya göre değişmektedir. Tavanı sabit tutulmak (suretiyle yardım çeşitlerinde yapılan değişiklikler millî sanayimizin gelişmede ve savaş gücümüzün artmasına olumlu etkiler yapmakla beraber, bakiye ihtiyaçlarımızın temini için millî bütçemizden yapılması gereken harcamaları artırmaktadır. Nitekim 1960-1964 yılları arasında ortalama olarak her yıl Amerikan yardım miktarı 120 milyon dolar civarındadır. Bu tavan sabit olduğu halde yardım programına giren araç ve malzemenin bünyesinin değişik olması sebebiyle Amerikan yardım listelerinden çıkarılan malzemenin tutarı 520 milyon lirayı bulmuştur. Bundan başka, bir kısım araçlar demonte olarak verilmekte ve yerli fabrikalarda monte ettirilmektedir. Araçların monte edilmesi bütçeye 53 milyon liralık bir malî yük yüklemektedir.

Deniz Kuvvetleri fabrikalarında 1964 malî yılı sonuna kadar çeşitli tiplerde 18 parça gemi tamamlanmış olacak; 1965 malî yılında 7 si 1964 ten sâri olmak üzere 53 parça gemi yapılmış olacaktır. 1964 yılına kadar overholleri Amerika'da yapılan denizaltılar bu tarihten itibaren Türkiye'de overhole tabii tutulmuş ve 1965 yılı içinde 12 denizaltı ve 9 muhribin overholü plânlanmıştır. Silâhlı Kuvvetlerimizin çeşitli tipte mühimmat imali için 1965 malî yılında 58 milyon liralık ödenek tefrik edilmiştir.

Diğer taraftan Amerikan Hükümeti savunma masraflarını azaltmak için 1963 – 1968 yıllarını kapsayan bir programı uygulamaktadır. Bu programın, Amerikan askerî yardım listelerinde yeni kısıntılar yapılmasına sebep olacağı tahmin edilebilir. Amerikan askerî yardımı alan bütün ülkelerdeki tatbikat da bu merkezdedir. NATO çerçevesindeki Alman askerî yardımı 1964 yılında başlamıştır. Almanya'da Ekim 1964'te yaptığım temaslar sonunda bu yardımın devam etmesi kararlaştırılmıştır.

NATO Genel Sekreterliğinden alınan bir dokümandan, NATO memleketleri silâhlı kuvvetler mevcudunun 1965 yılından itibaren artırılması tavsiye ve temenni edilmektedir. Malî ve ekonomik şartlarımız ve bütçe gerekçesinde açıklanan durum karşısında bu temenninin tahakkuk ettirilmesine imkân görülememiştir. Dış yardımların devamı ve kararlılığı hakkında kesin bir garantiye sahip değiliz. Bu bakımdan ihtiyaçlarımızın millî imkânlarımızla karşılanması konusunda büyük gayretler sarf edilmesini zaruri bulmaktayız. Bilhassa harb silâh, araç ve gereçlerini imal eden müesseselerimizin yeterli bir kapasiteye sahibolmaları ciddi bir önem taşımaktadır.

Sayın arkadaşlarım;

Millî güvenlikle, iktisadi kalkınma, toplum refahının en önemli iki unsurunu teşkil etmektedir. Hayati önemi haiz olan bu iki ana faktör arasında isabetli bir denge kurulması lâzımdır. Memleketimizin içinde bulunduğu malî ve ekonomik şartlar Silâhlı Kuvvetlerimizce çok iyi takdir edilmektedir. Ancak, Silâhlı Kuvvetlerimizin millî ve milletlerarası vecibelerini yerine getirmeye hazır ve muktedir bir durumda bulunması da zaruridir. İç ve dış kaynakların Silâhlı Kuvvetlerimizin ihtiyaçlarını tatminkâr bir ölçüde karşılanmaması halinde, NATO içerisinde, farklı kuvvet hedeflerini, farklı teşkilâtlanma ve teçhizatlanma seviyesini esas alan yeni bir savunma plânlamasına gidilmesi ihtimali göz önünde tutularak çalışmalar yapılmaktadır.

Türkiye NATO camiası içinde, millî gelirden Silâhlı Kuvvetlere ayrılan kaynakların fert başına isabet eden miktarları bakımından en geride yer almaktadır. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin teşkilâtı ve mevcudu göz önünde tutulursa diğer devletlerin savunma standartlarından ne kadar geride bulunduğumuz kolaylıkla tahmin edilebilir. Devlet bütçesi on iki yıl içerisinde beş misline yakın bir gelişme göstermiştir. Aynı süre içerisinde Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin kaydettiği gelişme üç mislini biraz geçmiştir. 1965 malî yılında Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin millî bütçe içindeki yeri % 19,42 yi bulmuştur. 1964 Devlet bütçesi 13,5 (milyar T.L.) iken 1965 te % 12,36 1,897 artışı ile Toplam 15,351 bulmuştur.

1964 M.S.B. Bütçesi ise, 2,911 iken 1965 te % 2,38 71 artış ile Toplam 2,981 olmaktadır.

.....1965 bütçe teklifimizde; Cari harcamalar 2.600.000.000 lira olup bütçe teklifinin % 90 nını teşkil etmektedir. Yatırım harcamaları 248 milyon lira olup teklifin % 8,3 nü teşkil etmektedir. Transfer harcamalarımız ise 49 milyon liradır.

Silâhlı Kuvvetlerin cari harcamaları 2.684.709.301 liradır. Bu harcamaların bölümleri şöyledir.

Ödenekler ve personel giderleri 1 milyar 423 milyon T.L. % 53,04,

Yönetim giderleri 1 milyar 200 milyon T.L. % 44,00,

Hizmet giderleri 14 milyon T.L. % 0,50,

Kurum giderleri 7 milyon T.L. % 0,30,

Çeşitli giderler 40 milyon T.L. % 1,50.

Yatırım harcamaları iki yüz kırk sekiz milyon liradır. Bu harcamaların bölümleri şöyledir:

Etüt ve proje giderleri 2 yüzbin T.L. % 0,2,

Yapı, tesis, büyük onarım giderleri 214 milyon T.L. % 86,1,

Makina, teçhizat ve taşıt alımları 34 milyon Tl. % 13,7.

Diğer çeşitli savunma hizmetlerimizin ifası için geriye altı yüz milyon liraya yakın bir para kalmaktadır. Bu altı yüz milyon liranın da dört yüz beş milyon lirası savaş gereçleri ile ilgili hizmetlere ayrılacağına göre yüz doksan iki milyon lira ile bunun dışındaki diğer savunma hizmetlerinin tahakkuku gerekmektedir, Bu izahatım Silâhlı Kuvvetler bütçesinin bir gelişme bütçesi olmaktan ziyade bir idame bütçesi karakterinde olduğunu göstermektedir. Geçen yıllarda da böyle olmuştur.

..... İnsan gücü:

Türk Silâhlı Kuvvetleri insan gücü bakımından yeterli kaynaklara sahip bulunmaktadır.

.....Malzeme ve teçhizat :

Silâhlı Kuvveti erimizin hemen bütün ana malzeme ve teçhizat ihtiyacı yurt dışından, çoğunlukla dış yardımlarla karşılanmaktadır. Mühimmat ihtiyacımızın bir kısmının, Amerikan askerî yardımından alman hammaddenin, Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumunda imal ettirilmesi yolu ile karşılanması plânlanmıştır. Ancak, bütçemizde millî kaynaklarımızla karşılanan mühimmat imalâtımızın dışında kalan ve hammaddesi yardımdan alman imalât karşılığı bu yılki bütçe teklifimize konulamamıştır. ¹³⁴

Dönemin Milli Savunma Bakanının yukarıda ifade ettiği gibi Türk Ordusu büyük ölçüde askeri yardımlarla beslenmeye devam etmiştir. Ancak yardımlarla birlikte yapılması gereken milli harcamaların da farkına varılmaya başlanmış olduğu gözlenmektedir. "JOHNSON Mektubu" nun meclisteki yansımalarına tanık olduğumuz bu dönemdeki önemli konuşmalardan biri de Muzaffer YURDAKULER'e aittir:

"Müttefiklerimizin askerî yardım faslından, maksatlı olarak, vermekten kaçındıkları silâh, çıkarma aracı ve gereçleri kendi paramızla, bir kısmının imali memlekette yapılırken diğer kısımlarının; Yunanistan'la aramızdaki dengenin lehimize değiştirilmesinden kaygı duymayacak dost devletlerden satın alınması yoluna gidilmesini, böylece kısa zamanda neticeye ulaşılarak, politikamızın silâhla desteklenme imkânının yaratılmasını; bu arada 2 nci Dünya Savaşı topçuluğunda en üstün vasıfları olan Raynmetal toplarını yapacak kadar gelişmiş modern tezgâh ve bilgili elemanlara sahip bulunan ve fakat bir zamanlar paydos edilecek derecede ihmale uğramış olan harp sanayimizin mevcut imkânlarının tekrar gözden geçirilerek ve verimli 'bir çalışmaya kavuşturulması için tedbirlerin alınmasını tavsiye ederiz.

Kaide olarak Millî Savunmanın gereklerini ülkenin özel durumu ortaya koyar ve savunma gücü de buna göre tanzim edilir. Gerekirse bu güç, ittifaklarla desteklenir. Fakat bu ittifaklar o milletin elini kolunu bağlayacak zafiyette olamaz. Bütün bu kaideler unutulurken, hayal kırıklıkları ve neticede millet ve Silâhlı Kuvvetler gücünde zaafı yaratan ittifak ümitlerine bağlanış yüzünden bu hal meydana gelmiştir.

¹³⁴ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 32, 28.01.1965, Mili Savunma Bakanı İlhami SANCAR'ın konuşması s.381-389

Bugün jeopolitiğimizizin ve dünya dış politikasının yeni ulaştığı gelişmeler göz önüne alınarak Silâhlı Kuvvetlerimizin kendi bünyemize uygun şekilde teşkilâtlanması ve buna göre ihtiyaçlarının sağlanmasını mümkün kılacak bir Millî Savunma politikasının meydana getirilmesini, millî politikamızın önemli bir kısmı saymaktayız. ¹³⁵

1965 Yılı meclis içi görüşmelerin hemen hemen hepsinde Türk savunma sanayinin millileştirilmesi geçmektedir.

"Muhterem arkadaşlar,

Evvелce de bevan ettiğimiz gibi, NATO emrine tahsis edilmiş kuvvetlerimiz dışında, millî ihtiyaçlara cevap verecek, kendi silah ve imkânlarımızla teslim edilmiş bir kuvvetin süratle hazırlanmasını; Deniz Kuvvetlerimizin takviyesini, çıkarma araçlarımızın çoğaltılmasını beklemekteyiz.

Donanma Cemiyetinin ihvası hususundaki bu kürsüden üç ay evvel yapılan teklifimizin tahakkuku yolunda sarf edilen gayretlere teşekkür edebiz. Parlâmento üyelerimizin, iş adamlarımızın, bütün basınımızın bu hayırlı teşebbüse ön ayak olmalarını dileriz.

Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumunun bugün için ve yarın için, Silahlı kuvvetlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek hale getirilmesini Hükümetten rica ederiz.

..... Muhterem arkadaşlar,

Her türlü maddi ve manevi güce sahip yurtsever ordumuzun planlı kalkınmamıza muvazi bir plan içerisinde kalkınmağa katılmasını önemle rica ederiz. Bu hayırlı gayretler memleketimizin istikbali kadar ordumuzun geleceği için de ferahlık yaratacaktır. ¹³⁶

"15 milyar 195 milyonluk 1965 bütçesinde Silâhlı Kuvvetlerimiz olarak Millî Savunma Bakanlığına yapılan tahsis, 3.004.792.303 liradır. Bu miktar genel bütçe giderleri arasında % 19,6'lık bir nisbeti ifade etmektedir. NATO ya girdikten sonra

¹³⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 27, Birleşim 76, 05.05.1965, Milli Birlik Grubu adına Muzaffer YURDKULER'in yaptığı konuşma s.31-35

¹³⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 27, Birleşim 78, 07.05.1965, CHP grubu adına Cemal YILDIRIM'ın yaptığı konuşma, s.181-182

millî bütçelerden verilen tahsisatların genel olarak % 90 ı ile Millî Savunmanın cari harcamaları karşılanmaktadır.

Silâh, araç, gereç ve enfastrüktür harcamalarda kullanılan dış yardımlarla birlikte bütün Millî Savunma ihtiyaçlarımız için gerçekten yapılan harcamalar genel bütçenin 1/3 ünden daima fazla bulunmaktadır.....

.....NATO ya bağlanan kuvvetlerimizin bu andlaşmalarda tesbit ve taahhüdedilen standartlara yükselebilmesi için 38,5 milyar liralık bütçe dışı ek bir masrafa ihtiyaç vardır. Şu özeti inceleme göstermektedir ki, millî bütçelerden ve dış yardımlardan Millî Savunma gelirleri için ayrılan ödenek genel bütçenin 1/3 ünü aşkın olduğu halde lüzumlu ihtiyacı sağlamaktan henüz çok uzaktır. Geniş hudutlarda milletçe emniyetimizi sağlayacak savunma masraflarının bu yüksek rakamlarını huzuruza sermekle bu hedefe erişebilmek için millet olarak ne derecede ekonomik bir kalkınma zorunluluğu içerisinde olduğumuzu görmemiz, ekonomik bünye, kalkınma hedefleri, savunma icapları, ve stratejisi, ittifaklar ve dış politika ilişkilerini iyice bilmemiz gereğince işaret etmek istiyorum.

.....Silâhlı Kuvvetlerimizin aktüel ve geleceğe ait çeşitli problemleri üzerindeki düşüncelerimizi başlıca 5 konu etrafında toplayacağız.

1. Millî bünyeye uygun savaş doktrininin tespiti,
2. Teşkilât problemleri,
3. Millî icaplar ve ittifaklar yönünden ordu,
4. Harp sanayiinin durumu,
5. Kıbrıs ile ilgili problem.

Millî bünyeye uygun savaş doktrininin tespiti:

.....NATO Askerî Teşkilâtı içinde eğitim, teşkilât, plân, lojistik ve harb sanayi olarak her çeşit askerî hazırlıkları ile Türkiye'nin sadece nükleer savaş doktrini esasına göre hazırlanması; 3 ncü Dünya Harbinin, müttefik harbi icaplarına, uygun ve fakat muhtemel, bölgesel savaş icaplarına aykırıdır. Türkiye'nin aktüel ve gelecekteki muhtemel problemler karşısında, bütün ittifaklarına rağmen, tek başına kalmayacağını kimse temin edemez.

.....Bütün bu faktörlerin ışığı altında, Türkiye'nin bölgesel savaş ihtiyaçlarını karşılayacak millî bünyeye uygun bir savaş doktrinini tespit ve uygulamaya girişmesi milletçe var olmamızın ve kalkınmamızın başlıca şartı ve millî menfaatlerimizin bir icabıdır.

.....Bu vesile ile teşkilâta millî olmak, ve her türlü yeniliği yakından takibederek millî kalmanın zaruretiyle önemle değinmek isteriz.

Teşkilat Problemleri:

.....Amerikan askerî yardımına esas olmak üzere, tercüme edilerek aynen uygulanan TMK, TPMK kadroları ve bunlar üzerinde sık sık yapılan değişikliklerde küçük birliklerde istikrarsızlık, büyük karargâhların lojistik hesaplamalarında gecikme ve karışıklıklara sebeb olmuştur.

.....Bu vesile ile teşkilâta millî olmak, ve her türlü yeniliği yakından takibederek millî kalmanın zaruretiyle önemle değinmek isteriz.

Millî icaplar ve ittifaklar yönünden ordu :

.....Özet olarak iç ve dış problemlerimiz, komşularımızla olan çeşitli ilişkilerimiz, yaşadığımız vatan toprağı üzerinde bugün belki gizli kalan, fakat yarın her hangi bir vesile ile ortaya çıkması mümkün olan yabancıların menfaat mücadeleleri, çeşitli ideolojik veya emperyalist emelleri, bizi şimdiden millî icap ve ihtiyaçlarımızı derinden ve yakından düşünmek zorunluluğunda bırakmaktadır.

Harb sanayiinin durumu:

Başından beri bu konuşmamıza mesnet olarak millî ihtiyaçlarımızı ve millî bünyeye uygun savaş doktrinini tesbit edilmesini almış bulunuyoruz. Böyle bir doktrin, Devlet olarak tek başımıza savaş yapmak durumunu ve bunun ihtiyaçlarını bilhassa kapsayacaktır. Hal böyle olunca, millî ekonomimizle birlikte millî sanayimizin de yaşatılması, lüzumu ortaya çıkmaktadır.

Bugün harb sanayii tesisleri olarak Kırıkkale fabrikaları ve Gölcük tersanesinin öteden beri mevcut potansiyelleri umut verici bulunmaktadır. Fakat dış askerî yardımlar başladıktan sonra bu mükemmel tesislerin âtil kapasiteye mâruz bırakılması, bazı tesislerin sökülmesi harb sanayiimizi çöktürmüştür. Silâh, mühimmat, araç ve gemi olarak yeniden istihsale geçilmesi ve tesisleri takviye için

biraz yatırım yapılması kısa zamanda harb sanayiimizin yeniden ihyasına imkân verecektir. Bu arada millî petrol politikamızın yeniden gözden geçirilmesi de savaş gücümüzü takviye edecektir. "¹³⁷

".....Sayın senatörler, bir ordunun savaş gücünün artırılması için elbette birinci şart paradır. Ve fakat her milletlin, kendi millî bünyesine ve jeopolitik durumuna, dâhil olduğu andlaşmalara ve zamanın i c ab ettirdiği diğer şartlara göre, Silâhlı Kuvvetlerini bir kompozisyon içinde teşkilâtlandırması, askerlik sanatının değişmez bir kaidesidir. Kanaatimizce, son Kıbrıs olayları ve değişen şartlar, Türk Silâhlı Kuvvetlerinde de, bugünkü Statünün dışında, yeni bir Millî Savunma Komseptinin tatbikini ve bunun neticesi olarak da Silâhlı Kuvvetlerimizde bir reorganizasyon yapılmasını zaruri kılmaktadır.

Aziz arkadaşlarım, elimizdeki tasarıdaki Millî Savunma Bütçesinde kuvvetlere ayrılan ödenek miktarı nispeti az farklarla şöyledir:

% 66.40 K. K.

% 18.99 Hv. K.

% 12.60 D.K.

% 3.45 Müşterek

% 0.56 Harita Genel Md.

Bu orantılar, hemen hemen 10 – 15 senedir hiç değişmemiştir. Bu hal Türkiye'nin bugünkü savunma ihtiyaçlarına uymamaktadır. Meselâ keza, geçen konuşmamızda da temas ettiğimiz gibi, milletlerin, Millî Savunma Bütçelerinden, Hava Kuvvetlerine ayırdıkları miktarlar da şöyledir:

İtalya : Millî Savunma Bütçesi % 40 nı

İngiltere : Millî Savunma Bütçesi % 37 ini

Yunanistan : Millî Savunma Bütçesi % 38 ini

Amerika : Millî Savunma Bütçesi % 45 ini

Türkiye : Millî Savunma Bütçesi % 19 unu

¹³⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 27, Birleşim 78, 07.05.1965, Milli Birlik Gurbu adına Suphi KARAMAN'ın konuşması, s:182-187

Diğer taraftan Deniz Kuvvetlerimiz de bir nispet dâhilinde, takviye ve geliştirilmelidir. Deniz Kuvvetlerimizin vurucu kuvveti olan Muhripler 1970 de, ömürlerini tamamen doldurmuş olacaktır.

Diğer taraftan:

Üzerinde durulması icap eden bir problem daha vardır ki, o da dış askerî yardımların artık süratle azalmaya ve şekil değiştirmeye başlamasıdır.

Bu sebeple dış askerî yardımlar, problemi yeniden tetkik ile vakit geçirmeden plânlı bir istek haline getirilmelidir. Çünkü dış askerî yardımların dolayısıyla, Millî Savunma Bütçemizde yapılacak tasarrufların kalkınmamıza yapacağı etki büyük olacaktır. Öte yandan, kalkınma plânı içinde yeni bir anlayışla millî bünyeye uygun bir Harb ekonomisi ve Sanayii Plânı hazırlanmalıdır.

Bunun için de en kısa yol, evvelce Makine Kimya Kurumunda devredilen bâzı askerî fabrikaların yemden harb sanayiine ait teşekküller haline getirilmesi ile mümkün olacaktır. Bunu yaptığınız takdirde evvelce olduğu gibi klâsik harb silâh ve araçlarının büyük bir kısmını kendi yurdumuzda yapma imkânına sahip olacağız ve dışarıya da satabileceğiz. ¹³⁸

"Sayın arkadaşlarım, geçen yıl bütçesinde grubumuz adına yapılan konuşmada, dünya şartlarının bugünkü durumu karşısında, İkinci Cihan Savaşı ve 20 yıldır devam eden soğuk harb devresinde görülenlerin ışığı altında savaş konseptinde bazı yeni fikirlere doğru eğilmemizin lüzumuna kısaca değinmiştik. Daha çok, bilinen ve bizi yakından ilgilendiren olaylar bugün, bu konuda biraz daha açıklık ve genişliğe kavuşmamızı icap ettiriyor.

Kıbrıs olayları gözümüzü açmış, ufkumuzu genişletmiştir. Yıllarca önce ortaya konulduğu vakit yetkililerimizce dogmatik fikirler olarak reddedilen düşünceler, bugün uygulama kabiliyeti kazanmıştır. Her şey ve gelecek günlerin teminatı, realitenin üzerine eğilmeye, karar vermekte ve uygulamakta geç kalmamaya bağlıdır. Her şeyden önce, fikirlere ortaya koymak ve tartışmayı kabul etmek lâzımdır.

¹³⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 27, Birleşim 78, 07.05.1965, Adalet Partisi grubu adına Emin DURUL'un yaptığı konuşma, s.189-192

.....Millî Savunma meselelerinde doğru olan ise millî ihtiyaçlar, millî hedefler ve millî düşünce tarzıdır. İttifakların millî ihtiyaçlar ve millî hedefler dikkate alınarak yapılacağı bir gerçektir. Fakat bizim ittifaklarımız millî ihtiyaçlar, millî hedefler ve millî düşünce tarzımız bakımından her meselemizi karşılamadığı da ortaya çıkmıştır."¹³⁹

Yukarıdaki konuşmalar gösteriyor ki, hükümet ve muhalefet, milli ordu ve milli savunma politikası hakkında 1965 yılına kadar aynı doğrultuda hareket etmiştir.

27 Ekim 1965 yılında iktidara gelen Süleyman DEMİREL hükümetiyle birlikte hükümetle muhalefetin birlikteliği giderek artan bir ivmeyle bozulacaktır. Aşağıda yine bazı önemli kesitler sunulmuştur:

"Şimdi, 1966 malî yılı Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin kısaca tahliline gireceğim. 1966 malî yılı, Devlet bütçesinin, 1965 malî yılı Devlet bütçesine nazaran artış nisbeti, 3 milyar liraya yakın bir farkla % 15,9 dur. Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin artışı nisbeti ise;

1965 Bütçesi	1966 Bütçesi
3.255.232.303	3.377.921.009

1966 Millî Savunma Bakanlığı Bütçesi artışı ise, 122 700 Tl. ile, % 3,7 dir. 1966 malî yılı, M. S. Bakanlığı bütçesinin karakterine gelince; Strüktür itibariyle, 1964 malî yılından beri, uygulanmaya başlanan bütçelerin bünyeleri klâsik bütçe tertibinden daha üstün özelliklere sahip bulunmaktadır. "¹⁴⁰

"Millî Savunma sistemimiz, (gücümüz), hakikaten, Türk Milletini ne taraftan ve ne gibi silâhlarla gelirse gelsin tam mânasiyle savunacak kudret ve kifayetinde midir?

Bu hususta, çok hulâsa bir kanaata varmak için, önce, Silâhlı Kuvvetlerin bünyesine ve teşkilâtına bir göz atmak kâfi gelir. 1923 yani Cumhuriyet tesisinden beri Silâhlı Kuvvetlerin bünyesi, (yani kara - hava- deniz kuvvetleri, silâhlan,

¹³⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 32, Birleşim 40, 03.02.1966, Milli Birlik Grubu adına Suphi KARAMAN'ın yaptığı konuşma, s.318-323

¹⁴⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 32, Birleşim 40, 03.02.1966, Adalet Partisi Grubu adına Mehmet Emin DURUL'un yaptığı konuşma s. 323-326

teçhizatı, teşkilâtı, cins ve miktarları ve bu kuvvetler arasındaki nisbetler tetkik edilirse, şu hususlar dikkati çeker :

a) Silâhlı kuvvetler, Millî Savunma konsepsiyonunu tam mânasiyle kavriyacak ve kapsayacak şekilde değil, yalnız vurucu kuvvet olarak tertip ve teşkil edilmiştir.

b) Kara - hava - denizden gelecek tehlikeleri karşılayacak, önliyecek kifayetli bir nispet dengesi kurulmamıştır.

c) Bilhassa havadan, denizden gelecek tehlikeleri karşılayacak cins ve sayıda silâh, teçhizat ve tertibat büyük mikyasta eksik ve kifayetsizdir.

d) Nükleer millî savunma mevcut değildir.

e) Millî Savunmamız için en önemli birçok silâh vasıta ve teçhizat yönünden yalnız dost devletlerin yardım ve himayeleriyle iktifa edilmiştir. Daha fazlasını söylemeye lüzum kalmaz, 43 seneden beri Millî Savunma anlayışı ve bu hususta alınmış olan tertibatın kifayet derecesi hakkiyle ve millî olarak kontrol edilebilseydi şimdiye kadar Millî Savunma kudretimiz, hiç olmazsa esaslı surette gelişir ve her halde % 50 nin üstüne çıkmış bulunurdu.

.....Bu husustaki teklifim;Millî Savunma ile ilgili güçlere mensup seçme bir karma heyetin ki, buna Millî Savunma Araştırma ve Kıymetlendirme Yüksek Kurulu diyebiliriz. Bunun kurulması ve bugünkü şartlar altında millî savunma kudret ve kifayetimizin ne ve nasıl olması icabettiğinin her veçhesiyle inceleyip gerekli teklifleri getirmesi, vazifesinin verilmesini arz ve teklif ederim. ¹⁴¹

".....NATO'ya girildikten, maalesef bütün Silâhlı Kuvvetler müşterek savunma için NATO emrine verildikten, Amerikan yardımı başladıktan sonra, esefle ifade ederim ki, millî kaynak ve imkânlardan faydalanarak harb sanayinizi zamanın inkişafına göre geliştirmek ihmal edilmiş, bütün ümitler dış yardımlara bağlanmıştır.

¹⁴¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 32, Birleşim 40, 03.02.1966, Tekin ARIBURUN'un yaptığı konuşma, s.327-329

Bu yanlış görüşün tesiriyledir ki, Kırıkkale'deki harb sanayii fabrikaları Millî Savunmadan alınarak kuruluş amacına aykırı olarak Makina Kimya Endüstrisi adıyla Sanayi Bakanlığına bağlanmıştır.

.....NATO'ya tahsis edilen kuvvetler dışında ve bu kuvvetlerde bir reorganizasyona edilmek suretiyle, tasarruf edilecek kuvvetle, bir millî teşkilât kurulmalıdır.

Ege Denizinde Yunanlılar karşısında yetersiz olan donanmamızın, millî imkân, Donanma Cemiyetimizin ele yardımından faydalanılarak artırılması üstünlüğün sağlanması lâzımdır.

Bu arada harb sanayiinin geliştirilmesi için de; Kırıkkale fabrikalarının yine bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak Millî Savunmaya bağlanması; Deniz tersanelerinin, uçak fabrikalarının, ihtiyaca göre geliştirilmesi gücümüzün yettiği derecede harb gemileri, uçak yapma imkânlarının sağlanması. Her türlü lojistik desteği sağlayacak tesislerin de millî kaynaklardan da faydalanarak Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyacını sağlayacak bir duruma getirilmesi,

Bunlara yardımcı olarak özel sektöre ait sanayinin teşvik edilerek geliştirilmesi; Sefer stoklarının da mevcut plânlara göre eksiklerinin senelere bölünerek tamamlanması lâzım gelmektedir.

Bu amaçları sağlamak için: Anayasanın 111 nci maddesi uyarınca tesbit edilmiş olan millî savunma politikasının. Bugünkü siyasi duruma, Yeni Beş Yıllık Kalkınma Plânına göre yeniden gözden geçirilmesi; Yeni bir millî savunma politikasının tesbitini lüzumlu görmekteyim. Böyle bir politikaya dayanan Beş Yıllık bir Millî Savunma Kalkınma Plânı hazırlanmalı; Bu plânda, yıllık hedefler tesbit edilmeli; Her yıl için normal bütçeden ayrı bir Millî Savunma kalkınma ödeneği ayrılarak bu hedeflere ulaşılması sağlanmalıdır. ¹⁴²

"Silâhlı Kuvvetlerimizin görev ve vecibelerini yerine getirebilmesi için gerekli finansman; biri millî bütçeden, diğeri dış askerî yardımlardan sağlanmaktadır. İç tedarikin genişliği; millî ekonomi imkânları ile sınırlıdır. Yurt içinde tedariki mümkün olan ve Amerikan askerî yardım programından çıkarılarak millî

¹⁴² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 32, Birleşim 40, 03.02.1966, Muzaffer ALANKUŞ'UN yaptığı konuşma s.329-331

imkânlarımızla sağlanması gereken malzemenin tutarı, 1965 yılında 403 milyon lirayı bulmuştur. 1966 yılında bu miktarın daha da artacağı tahmin olunmaktadır.

Millî endüstrimizi geliştirmek için teşvik edici bir unsur olan bu malzeme tutarları, Silâhlı Kuvvetler bütçesinin ortalama olarak % 13 üne tekabül etmektedir.

Dış kaynaklar genel olarak: Amerikan ve Kanada askerî yardımları ile NATO âcil yardımlarıdır. 12 Temmuz 1947 tarihinde imzalanan Anlaşma esaslarına göre, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'ye askerî yardım yapmaktadır. Amerikan askerî yardımlarının yıllık ortalaması 1,5 milyar lira civarındadır. Bu yardım, her yıl değişen bir seviyede Silâhlı Kuvvetlerimize verilmektedir.

Kanada askerî yardımı:

Kıbrıs olaylarına kadar yardım devam etmiş, fakat bundan sonra durdurulmuştur. Bugün sınırlı ve çeşitli yedek parça yardımı olarak devam etmektedir. Paris'te yapılan NATO toplantısında yapılan yeni temaslarımız neticesinde, bu yardımların yeniden başlayacağını ümitlemekteyiz.

NATO âcil yardımı :

NATO Bakanlar Konseyinin karar altına aldığı ve malî imkânları daha yetersiz olan üye devletlere diğer NATO devletlerinin bir yardımudur. Bu tarzda yardımı burada şükranla arz etmek isterim. Silâhlı Kuvvetlerimizin yeniliğe ve modernizasyona olan ihtiyacının Amerikan askerî yardımından sağlanamayan bir kısmı, NATO âcil yardım programı gereğince Federal Almanya'dan ve Amerika'dan sağlanmaktadır. 1964 ve 1965 yıllarında 12 şer buçuk milyon dolarlık Alman askerî yardımı sağlanmıştır. Ayrıca, Amerika'dan da 18 milyon dolarlık bir yardım yapılacaktır. NATO âcil yardımı çerçevesinde İtalya'dan da yardım vaadi alınmıştır.

.....Silâhlı Kuvvetlerimizin tersaneleri, Silâhlı Kuvvetlerimizin fabrikaları, hakikaten İktisadi Devlet Teşekküllerimizin, fabrikalarının çalışma tarzının kat kat üstündedir. Bunu geçen sene Senato Heyeti olarak denize indirdiğimiz çıkarma gemilerindeki müşahedemizle görmüşüzdür, sabit olmuştur. Bir ay içinde yapılması imkânsız olan çıkarma gemilerini kumandanlarının verdiği emre itaat eden ve onun yerine getirilmesini arzu eden işçi, mühendis, usta, ustabaşı

arkadaşlarım geceli gündüzlü, uyumadan çalışarak zamanında denize indirdiklerini şayanı şükranla görmüşüzdür arkadaşlarım.

Elverir ki, biz başka yerlere verdiğimiz büyük sermayeleri, büyük paraları buralara verip, hem memleketin iktisadi hayatını ve hem de ordunun gücünü kuvvetlendirebiliriz. Maalesef eğer bu sahalarda bir gerileme varsa veyahut da bu sahalarda istediğimiz netice alınamıyorsa bu tamamen parlâmentoların bir kabahatidir arkadaşlarım.

Muhterem arkadaşlarım, havacılığımız da o nisbette güzeldir. Bir hava tatbikatında buldum: Amerikan uçaklarının indirdiği paraşütçülerle bizim Türk Ordusunun indirdiği paraşütçüler arasındaki fark, bizim lehimize idi. Onlar dağınık indirdiler, bizimkiler üst üste değil, fakat yan yana indirdiler. Bu da şayanı iftihadır. Demek ki ordumuz, her şeyi yapmaya kadirdir.

.....Hulâsa edecek olursak arkadaşlar; verdiğimiz para ordumuza azdır. Ne yazık ki, memleketin iktisadi bünyesi, budur. Ordumuz bu az imkânlar ile Türk Milletinin şerefine lâayık, Türk Milletine lâayık, her türlü düşünüşlerden âri, Türk Milletinin istiklâlini, Türk Milletinin hürriyetini, Türk Milletinin demokrasisini devam ettirmek azminde demokrasiye inanmış, samimî inanmış ve onun korunmasına göz bebeği gibi itina ediyor. Binaenaleyh, onlara verdiğimiz bu para azdır. Zamanı gelince bunu çoğaltmak bizim boynumuzun borcudur. "¹⁴³

Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu da bu dönemde mecliste görüşülmüştür. Tezin kapsamı bakımından bu kanunda jet pilotları ve denizaltıcı personel için bir yıl bekleme zorunluluğu kaldırılması da kararlaştırılmıştır. Bu konuyla yapılan bir konuşma oldukça ilginçtir.

"Sayın Başkan, sayın senatörler; Komisyonun1 getirmiş olduğu teklifte (a) fıkrasında havacılar için, uçucu jet pilotu (havacılar için üsteğmenlik, yüzbaşı ve binbaşılıkta ve buna paralel olarak, denizaltıcılar için de konan birer yıllık bekleme sürelerinin azaltılmış olması çok yerinde bir karardır.

Bu esasen öteden beri ordumuzun devam eden bir geleneği idi, bir usulü idi. Bunları bu kanunun esprisi içinde değiştirmek çok yanlış olacaktır. Arkadaşlar şunu

¹⁴³ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 32, Birleşim 40, 03.02.1966, Milli Savunma Bakanı Ahmet TOPALOĞLU'nun yaptığı konuşma s.332-339

ifade etmek istiyorum. Haydar TUNÇKANAT benim sınıf arkadaşımıdır. 1941 de Harbiyeden çıktı. O tarihte Harbiyeden mezun olarak yüz havacı çıktı, bugün hayatta olan 21 arkadaş vardır, arkadaşlar.

Ben Harb Akademisinde bir karacı kurmay arkadaşım ile bu yüzden münakaşa etmişimdir, neden havacılara kıdem veriliyor diye. Sen de istiyorsan havacı olsaydın, dedi. Ben bir karacı subay olarak teğmenliğimde Orgeneral olmayı, Genelkurmay Başkını olmayı düşünmüşümdür, kafama koymuşumdur. Ama karacı olduğum için oymuşumdur. Eğer havacı olsaydım her halde bunu kovmazdım kafama. Binaenaleyh, kanunun getirilen bu maddesinin (A) fıkrasındaki jet uçucularına, bu birer yıllık noksan bekleme sürelerinin' konmuş olması gayet yerindedir.

Bugünün gayet teknik F-104 tayyareleri ile ve daha ilerdeki inkişaf edecek ses üstü tayyareleri ile uçabilmek için genç olmak lâzımdır. Kendi silâhına 'hâkim olamıyan bir kumandan general olduğu vakit, maiyetine hâkim olamaz. Bu itibarla havacı subaylar için, albaylığa ve generalliğe kadar üç sene evvel terfi inkânı sağlayan teğmenlikte, yüzbaşılıkta, binbaşılıkta birer yıl bekletilmesinin noksan olması gayet yerindedir, bu karara iştirak ediyoruz. "¹⁴⁴

1967 Yılı meclis görüşmelerinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin bütçesinin diğer devletlerle karşılaştırması şu şekilde yapılmıştır.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 34, Birleşim 53, 02.03.1966, Suphi KARAMAN'ın yaptığı konuşma, s.524

¹⁴⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 38, Birleşim 25, 31.01.1967, Milli Savunma Bakanlığına ait bütçe teklifi hakkında Karma Plan Bütçe Komisyonunun hazırladığı rapor, s.183

Silâh Kuvvetler 1966 yılı Bütçesinin NATO ve bazı devletlerle mukayesesi

Memleket	Nüfus (1 000)	Silâhlı Kuvvetler mevdu (1 000)	Savunma giderleri (1 000) TL.	Savunma giderlerinde	
				Silâhlı Kuvvetler mensuplarına düşen TL.	Nüfus başına düşen TL.
Türkiye	31 974	498	3 377 000	105 781	106
Belçika	9 464	116	5 010 000	48 190	520
Kanada	19 604	149	15 570 000	104 496	794
Danimarka	4 756	58	2 860 000	49 310	601
Fransa	48 922	710	51 240 000	72 169	1 047
Batı - Almanya	59 012	579	49 790 000	85 993	844
İngiltere	54 595	817	58 550 000	71 664	1 072
A. B. D.	194 572	3 624	518 480 000	143 068	2 664
İtalya	51 575	531	19 340 000	36 421	375
Lüksemburg	331	2	100 000	50 000	302
Hollanda	12 292	152	7 500 000	49 342	610
Norveç	3 723	49	2 650 000	54 081	712
Portekiz	9 167	186	2 520 000	13 548	275
Yunanistan	8 557	198	2 070 000	10 454	242
Rusya	224 000	3 248	142 230 000	43 790	635
Birleşik Arap C.	26 059	250	3 330 000	13 320	127
İsrail	2 500	250	1 820 000	7 200	720
Yugoslavya	19 350	260	4 220 000	14 250	210
Bulgaristan	8 111	129	1 971 000	15 279	243
Pakistan	110 000	225	2 942 000	11 444	26
Irak	6 538	58	1 975 000	34 050	302

"Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumunun harb sanayiimize ve sivil sektöre destek olması bakımından son senelerdeki gayretleri ümit vericidir. Ancak bu tesisler kapasitelerinin üçte biri ile çalışmaktadırlar. Bu kurumun kuruluşunu sağlayan 440 sayılı Kanunda gerekli tadilat yapılarak bünyesi içinde savaş endüstrisi ve endüstri kolları ayrılmalı, bilhassa savaş endüstrisi kısmında Millî Savunma Bakanlığının ve Silâhlı Kuvvetler Komutanlığının murakabesi yolları yönetim kurullarında bu makamların temsil hususları sağlanmalıdır.

Yönetim kurullarına tayinlerde hatır gönül oluyor. Hâlbuki bilhassa askerî endüstrinin yapıldığı kısımda mutlaka bu işten anlayan askerî mühendislerin veya orduda emek vermiş, bu işten anlayan arkadaşların bulunması, Sayın Bakanın ve Silâhlı Kuvvetler Komutanının oradaki icraatı bakımından, arzuları bakımından çok faydalı oluyor. Yeni kanunda bunların dikkat nazara alınmasını arz ederiz ve hattâ Hükümetin bugün dahi yapacağı iştir.

Millî Güvenlik Kurulu kararı ile bu maksada, kanun olmadan dahi ulaşabilir. Deniz Kuvvetlerimiz emrindeki Gölcük tersanesinin sivil sektör ihtiyaçlarına uygun

bir çalışmaya girmesi şayanı şükrandır. Biliyorsunuz orada Ulaştırma Bakanlığı için 15 bin tonluk veya yahut 10 500 tonluk bir şilebin yapılmasına başlandı. Ancak Gölcük fabrikaları da kapasitesinin üçte biri ile çalışmaktadır. Eldeki tesisleri tam kapasiteyle çalıştırmak, fazla kapasiteyi sivil sektörde kullanmak, ekonomik ihtiyaçlarımızın temininde çok yardımcı olacaktır. Ancak bundan sonra yeni tesislere gidilmelidir. Kayseri'deki Uçak fabrikasının da pervaneli topçu uçakları, zirai ilaçlama uçakları, özel uçaklar imali için harekete geçirilmesini de bir defa daha rica ederiz. Bilhassa zirai ilaçlama uçaklarının memlekette büyük ölçüde kullanıldığı görülmektedir. İhtiyaç büyüktür. Bu uçakları satın alacak, kullanacak geniş ölçüde müşterisi de vardır. Binaenaleyh bu uçakları ve diğer pervaneli uçakları Kayseri de yapmak yollarını araştıralım."¹⁴⁶

Aynı görüşmelerde Haydar TUNÇKANAT Milli savunma sanayi için şunları söylemiştir:

".....1960 da yapılan bir hesaba göre yalnız Kara Ordumuzun her sene modernleştirilmesi için 408 milyon TL., malzeme ihtiyatlarının tamamlanması için 180 milyon TL., cephane stokları için de 780 milyon lira lâzımdır ki; toplam olarak 1 milyar 368 milyon lira eder. Hava ve Deniz kuvvetlerinin benzeri ihtiyaçlarının tamamlanması için de en azından 1,5 milyara ihtiyaç vardır.

Bu miktar, bütçede görülmediğine göre; ihtiyaçların karşılanması Amerikan askerî yardımından ve ikili anlaşmalara göre; verileceği faraziyesine dayandırılmıştır. Bunun da sakıncaları artık bütün çıplaklığı ile ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Çünkü bu yardımlar, yardımı yapan devletin maksat ve niyetine bağlıdır. Önemli noksanlar, senelerden beri ne içten ve ne de bu yardımdan sağlanamamaktadır. Meselâ; bu yardımdan modern harb gemileri ve çıkarma gemileri alamayız. Çünkü Yunanistan'la aramızdaki, kuvvet dengesi bizimi lehimize bozulamaz. Tutum ve davranışlarımız, yardımı yapanın görüş ve çıkarlarına uymuyorsa, en kritik zamanlarda, yardım malzemesini keserek, uçaklarımızı hareketsiz ve birliklerimizi iş yapamaz hale getirebilirler.

¹⁴⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 38, Birleşim 28, 03.02.1967, CHP Grubu adına Cemal YILDIRIM'ın yaptığı konuşma s.557-562,

.....Bir başka mahzur da, demode olduğu ve muharebe standartlarının altına düştüğü için hizmet dışı edilen silâh, teçhizat ve araçların yardım malzemesi olarak alınması, savunma bütçelerimize altından kalkınmasına imkân olmıyan ağır masraflar yüklemektedir. Zaten bunu veren devlet, onların bakım ve onarım masraflarının fazla oluşundan onları saf dışı etmiş olduğuna göre; o zengin milletlerin başaramadığını, biz nasıl başaracağız?

.....Biz bu yardımları almadan önce; mal karşılığı kendi harb gemilerimizi, uçaklarımızı ve silâhlarımızı satın alırdık, bugün dostumuz Amerika buna dahi mâni olmaktadır.Türk Silâhlı Kuvvetlerini niçin modern harbin emrettiği şekilde teşkil ve teçhiz etmiyoruz da, kendi hatalarımızı onların kahramanlık ve fedakârlıklarıyla, kanları ve canlarıyla ödemelerini istiyoruz? Buna hakkınız var mı?

.....Birinci Dünya Harbinde avantajlı olan savunma ve mevzi harpleri, savunucuya "kendisini toparlaması ve hazırlıklarını tamamlaması için zaman kazandırıyor. İkinci Dünya Harbinde ise tayyareler ve taarruz tanklarının süratleri savunana plânlarını boşa çıkarmaya yetmişti. Uçak, harblerin kazanılmasında en önemli ve hâkim bir faktör oldu.

.....Görülüyor ki anlaşmalarla Amerika'dan aldığımız malzemeyi, Kıbrıs gibi millî birdâvamızda haklı olduğumuz halde dâhi kullanmak yetkisine sahip değiliz. Gerçek, bu, o halde yine bir soruyu burada tekrar sormak lâzım. Biz hükümran bir Devlet miyiz?

.....Şimdi buraya kadar yaptığımız konuşmada verdiğimiz örnekler ve ortaya koymuş olduğumuz gerçeklerin ışığı altında şu sonuçlara varmak mümkündür.

1. Amerikanın askeri yardımdan bize vermiş olduğu malzeme ve silâhları Amerika'nın rızası hilâfına kullanmamıza imkân yoktur. Bu ise millî güvenliğimiz ve hükümranlık haklarımızla kabili telif değildir.

2. Yine ikili anlaşmalarla Amerikalılara tanınan halklar ve verilen imtiyazlarla kurulan üsler, Türkiye'nin istemeyerek bir harbe sürüklenmesine her zaman sebeb olabilir. Diğer taraftan, Amerika'nın benimsediği kademeli harb stratejisine göre, yardım alan devletlerin günün birinde Amerika'nın güvenliği uğruna feda edilmesi ihtimali de gözden ırak tutulmamalıdır.

3. NATO andlaşmasının, NATO üye devletlerinin aralarındaki anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözmelerini öngören 1 nci maddesi, Kıbrıs anlaşmazlığında bütün gayretlerimize rağmen işletilemediği, aksine, Kıbrıs'a çıkarma yapmamızı önlemek üzere karşımıza çıkarıldığı bir gerçektir.

4. NATO andlaşması üyelerinden birinin mâruz kalacağı tecavüz, bütün üyelere yapılmış kabul edilerek, mütecavize karşı otomatikman harekete geçileceğini bildiren 5 nci maddesini A. B. Devletlerinin bizim anlamadığını, durulma, şartlara ve hattâ üyenin kimliğine göre, farklı yorumladığı kendi ifadeleriyle isabet olmuştur.

.....Su halde yapılacak iş nedir? Kanaatimizce, yapılacak ilk iş Silâhlı Kuvvetler mevcudunu ve tümen adetlerini indirmektir. Bu suretle cari harcamalardan yapılacak tasarrufla Silahlı Kuvvetler senede asgari bir milyar lira ile harb sanavii yatırımlarına girişmelidir.

Türkiye'de, bir plana göre; motor sanayii, elektronik cihazlarla, muhabere araç sanavii, gemi, uçak sanavii, araştırma ve geliştirme merkezleri kurulmalı, mevcut harb sanavii fabrikaları da süratle geliştirilerek, Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyaçları yurt içinden karşılanmalı ve sonra da, ticari alanda imalâtım teşmil ederek yurt kalkınmasına iştirak etmelidir.

Bilindiği gibi bunların hepsi Millî savunmaları için askerlerin uzak görüşleri bilgin ve teknisyenlerinin işbirliği sayesinde askerî maksatlar için geliştirilmiş sonra da o ülkenin kalkınması için ticari maksatlarla kullanılmak üzere yurt hizmetine verilmişlerdir. Silâhlı Kuvvetlerin yurt kalkınmasına katkıları böyle olursa değer kazanır. Ağaç dikmekle yurt kalkınması olmaz.^{147*}

".....Harb silâh, araç ve gereçlerinin millî kaynaklarımızdan temin etmeyi bütün varlığımızla arzu etmekteyiz. Bu hedefimizdir. Lojistikte 5 sınıf ikmal maddesinin temininde cephedeki her er için yurt içinde 10 kişinin çalışması lâzım geldiği bilinen bir husustur. Sayın senatörler; Harb sanayiinin kurulması, millî gelirimizin artması ve sanayileşmemizle Mümkündür. Harb sanayiini kurmakta ağır sanayiye dayanmaktadır. Aksi faalde memleketimizde bu sanayi yaşatmaya imkân yoktur.

¹⁴⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 38, Birleşim 28, 03.02.1967, Milli Birlik Grubu adına Haydar TUNÇKANAT'ın yaptığı konuşma, s.563-576

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynaktan yer aldığı şekildedir.

Bugün umumiyetle hafif silâh ve cephane gibi malzemeyi imal edebilmekte ve daha büyük çapta tamir ve yenileme yapabilmekteyiz. Ordumuz için modern harb silâh ve araçlarını, NATO'dan yardım olarak almaktayız. Hükümetin sanayileşme gayretleri yanından buna muvazi olarak harb sanayiinde kurmasını en yerinde bir karar saymaktayız. Bunun için de harb sanayiine 543 milyon lira sarfının lazım geldiğini bu sene için 117 milyon lira sarf edileceğini ve Makina Kimya Kurumunun genişletileceğini öğrenmiş bulunuyoruz.

.....Bu suretle millî sanayimizle, millî ordumuzun kuruluşuna doğru gittiğimizi umumi efkâra bildirirken Hükümetimizi ve Silâhlı Kuvvetlerimizi tebrik etmeyi bir vazife bilmekteyiz. "¹⁴⁸

".....Amerikan yardımı, başladığı 1948 yılından bu tarihe kadar yaklaşık olarak 2,5 milyar dolara baliğ olmuştur.

Silâhlı Kuvvetlerimizin modernizasyonu için Birleşik Amerika Hükümeti ile bir yıldan beri yapılan askerî müzakereler sonuçlanmıştır. Bu müzakerelerde karara bağlanan 670 milyon dolarlık askerî teçhizat ve malzeme yardımı ile NATO standartlarına göre 1966–1970 kuvvet hedefleri tesbit edilmiştir.

.....NATO ittifakına dâhil olduğumuz 1952 yılından bugüne kadar yurdumuzda yapılmış olan NATO müşterek askerî tesislerinin nakdî değeri 139 milyon 717 bin sterlidir ki, yaklaşık olarak 3,5 milyar Türk Lirasıdır, önümüzdeki yıllar için NATO'nun memleketimize yapacağı diğer önemli bir yardımı da Türkiye hava savunma sisteminin geliştirilmesine matuf yardımlar olacaktır. 4 – 5 yıl içinde geliştirilecek olan bu yardımların tutarı da 18 milyon sterlinin üstünde olup, 450 milyon lira tutmaktadır ki, bunun mukavelesi 22 Aralık 1966 tarihinde Bakanlığımızda imzalanmıştır.

Bu izahatımızdan anlaşılacağı üzere Silâhlı Kuvvetlerimiz ihtiyaçlarının önemli bir kısmı dış yardımlarla karşılanmaktadır. Ancak, dış yardımların da belli bir seviyede tutulduğu bir gerçektir. Bu durum, Karne Bütçe ve Plân Komisyonunda arz ettiğim gibi artan ihtiyaçlar karşısında M. S. B. lığı bütçelerinin yıldan yıla mutlak

¹⁴⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 38, Birleşim 28, 03.02.1967, Adalet Partisi Grubu adına Akif TEKİN'in yaptığı konuşma, s.577–581

bir artış göstermesine sebep olmaktadır. Yıllar itibariyle M. S. B. lığı bütçelerinin Devlet bütçeleri içindeki yeri;

Yıllar	M. S. B. Bütçesinin Devlet bütçesine oranı % si
1962 yılında	% 25,2
1963 yılında	% 23,2
1964 yılında	% 21,
1965 yılında	% 22,2
1966 yılında	% 20,1
1967 yılında ise	% 20,99

olacaktır. Devlet bütçesi içindeki nisbeti bu sene için % 21 civarında olacaktır.

.....Aşağıdaki bilgileri birlikte inceleyecek olursak askerî şahıs başına İtalya'da 36 bin 421, Yunanistan'da 10 bin 554, Rusya'da 43 bin 790, Birleşik Arap Cumhuriyetinde 13 bin 320, Yugoslavya'da 14 bin 250, Bulgaristan'da 15 bin 279, Pakistan'da 11 bin 444 lira düşmekte olup; Türkiye'de ise 6 bin 781 lira ile en düşük orandadır. Yani Türkiye'de bir askerî personelin yıllık masrafı diğer devletlere nazaran en ucuzdur.

Sayın senatörler;

Dış yardımların aksaması, azalması veya tamamen kesilmesi ihtimallerini daima göz önünde tutarak ihtiyaçlarımızı millî imkânlarımızla karşılamak arzusunda olduğumuzu muhtelif vesilelerle ifade etmiştik. Bu husus dikkat nazara alınarak harb sanayimizin geliştirilmesi için bu yıl ilk defa 1967 bütçe teklifine 117,5 milyon lira konmuş bulunmaktadır.

Ayrıca, Karma. Bütçe ve Plân Komisyonu üyelerinin muvafakati ile savaş gereçlerinden 50 milyon lira yatırımlar bölümüne gemi yapım ve onarımı maksadiyle aktarılmıştır. Bu aktarma teklifinin kabulü harb sanayii kolunun desteğine büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Böylece harb sanayi koluna 167,5 milyon lira ayrılmıştır.

.....Harb sanayii kuruluşu hakkındaki temennilerine aynen iştirak ediyorum ve Hükümetiniz bu ihtiyacı tesbit ederek, biraz evvel konuşmamda da arz

ettiğim gibi, bu sene ilk defa harb sanayinin kurulması için 167,5 milyon liralık, azımsanmayacak bir rakamla huzuruza gelmiş bulunmaktadır. İleriki yıllarda bu parayı sarf etmişse o nisbetin daha da yükseleceğini ki yine biraz sonra cevap vereceğim, sayın bir senatör de bu koyduğumuz parayı dahi sarf edemeyeceğimizi ifade ettiler. O halde - ki onun da cevabını arz edeceğim - bu sene koyduğumuz 167,5 milyon lira azımsanmayacak bir rakamdır.

.....Şimdi Millî Birlik Grubu adına konuşan Sayın Tabî Senatör Haydar TUNÇKANAT'ın konuşmalarına, tenkid ve temennilerine cevap arz etmek istiyorum.....Sayın Haydar TUNÇKANAT, bu sene yatırım olarak ayırdığımız 167,5 milyon liranın sarf edilmeyeceğini ve bilhassa Gölcük tezgahlarındaki faaliyetin istenen neticeyi veremeyeceğini ve onun için hazırlıkların kâfi olmadığını ifade ettiler. Ve Demir - Çelik Fabrikasının istenen çeliği zamanında veremeyeceğini, ihalenin zorunluluğundan, makina siparişlerinin zorunluluğundan bahsettiler. Ben kendilerine şunu ifade etmek isterim ve şimdiden tarih veriyorum: 9 Markta Gölcükle Millî Savunma Komisyonu üyeleri ve Bütçe Komisyonu üyeleri davetlidirler, ilk Türk muhribimin omurgası atılacaktır arkadaşlarım.

.....Bir seneden beri Genelkurmayımız bir harb sanayii kurulması çalışmaları üzerindedir. Ve Hükümete brifingle bu sanayinin lüzumunu, hazırlıklarını dosyalarıyla izah etmiş ve Genelkurmayımızın gayet yerimde yaptığı bu hazırlıklar içerisinde Hükümetiniz de bu sanayiin kurulması için çalışmalarına başlamış ve ilk bütçe dilimi olarak da bu sene 167,5 milyon lira ile huzuruza gelmiştir. Bu sadece bir rakam olarak önünüze gelmiş değildir. Bir hazırlıklı çalışmasının neticesidir ve bu paralar sarf edilecektir.

.....Türkiye'nin hükümran bir Devlet olup olmadığında tereddüt hâsıl olduğunu ifade ettiler. Ama yine Sayın Haydar TUNÇKANAT Haziran ayında bu malzemeleri o zamanın Hükümeti kullanmazken Ağustos ayında yine aynı tertiple alınmış olan Türk uçaklarının Kıbrıs'ı bombaladığını unutmaktadırlar. O halde Haziran ayında hükümran değil, Ağustos ayında hükümran.....binaenaleyh, bu bir tatbikat meselesidir, yoksa bu silâhların alınmasının doğru olmayacağı ve Türk savunması için faydalı olmadığı şeklindeki bir anlayışı kabul etmek mümkün değildir.

.....Türk Silâhlı Kuvvetlerinin konvansiyonel silâhlar bakımından takviyesi için bir yıldan beri yapılan müzakerelerin bu istikamette olduğunu ve temin edilen 670 milyon dolarlık Amerikan yardımı ile Türk Silâhlı Kuvvetlerinin modernizasyon için çalışılmakta olduğunu takdim konuşmamızda ifade etmiştik. Bu konuşmalarımı iştirak etmediğim görüşlerini cevaplamış oluyorum. Elbette ki, bir asker olarak uzun konuşmalarında faydalı olabilecek bilgileri de bize verdiler. Bunlardan dolayı da kendilerine teşekkür ederim. "149

"Dış Askerî Yardımlar, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin sahip olduğu imkânlarının önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Son beş yıllık ortalamaya göre Türk Silâhlı Kuvvetleri ihtiyaçlarının % 72,5 i Millî bütçe ile, % 27,5 i Dış Askerî yardımlarla karşılanmaktadır. "150

Yıllar	Amerikan As. Yardımı	Alman As. Yardımı	İtalyan As. Yardımı
1963			
1964	916 000	112 500	
1965	1 007 000	112 500	
1966	1 076 000	112 500	
1967	1 209 000	112 500	10 800
Toplam	5 658 000		10 800

"..... Bütün bu rakam A. P. iktidarının üç senedir arka arkaya Millî Savunmamıza ve dolayısıyla Silâhlı Kuvvetlerimize tahsis etmekte olduğu paranın aşağı yukarı aynı olduğunu ve 900 – 950 milyon lira civarında olduğunu göstermektedir.

Fiyat artışlarından doğan farklar ortadan kaldırılamayacağına ve bütçe de geçen yılki bütçenin aynı olduğuna göre, 1968 yılında Silâhlı Kuvvetlerimiz bir yıl öncesine nazaran daha büyük sıkıntı çekeceklerdir.

1964 Kıbrıs Buhranı sırasında, gerek NATO'nun işleyip işlemeyeceği ve gerekse Amerikan Askerî Yardımından alınmış olan silâhların kullanılıp kullanılmayacağı konusunda çıkan tartışmaların en tabîî neticesinin, Türk Silâhlı

¹⁴⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 38, Toplantı 7, Birleşim 28, 03.02.1967, Millî Savunma Bakanı Ahmet TOPLAOĞLU'nun yaptığı konuşma s.588-601

¹⁵⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 45, Birleşim 24,12.11.1968, Millî Savunma Bakanlığına ait bütçe teklifi hakkında Karma Plan Bütçe Komisyonunun hazırladığı rapor s.228

Kuvvetlerinin şartlı dış yardımlara bağımlılığını azaltacak âcil ve yeterli tedbirler almak olduğu ve olması gerektiği meydandadır, iktidarın bu yolda ciddî bir adım atmadığı ve atmaya da niyetli olmadığı üç yıldır getirdiği bütçelerin ortaya koyduğu bir gerçektir.

Dış Askerî yardıma bağımlı olmanın zararlarını, Silâhlı Kuvvetlerimiz açığa vurulmamış olmasına rağmen, son Kasım 1967 Kıbrıs buhranında çekmişlerdir, öyle görülüyor ki bugünkü şartların devamı halinde, ileride de çekmeye devam edeceklerdir. Millî Güvenlik kaygımız ve anlayışımız dolayısıyla bu konuda bildiğimiz bazı gerçekleri burada açıklamayacağız.

Bütün bu sözlerimden sonra, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin dışa bağımlılığını azaltmak ve ortadan kaldırmak için, Millî Askerî Sanayimizin süratle ihyası ve geliştirilmesi lüzumu ortaya çıkmaktadır. Hükümeti bu yolda ciddî ve cesur tedbirler almaya davet ediyoruz.

1968 yılı Millî Savunma Bütçesi, Silâhlı Kuvvetlerimizi, bırakın NATO standartlarına, kabul edilirse asgari standartlara bile ulaştırabilecek ve ayrıca Türk Silâhlı Kuvvetlerini ağır şartlı dış askerî yardım ve desteğe daha az bağımlı kılacak, tedbir ve imkânlardan yoksun bulunması sebebiyle kifayetsizdir.

Hükümeti, Millî Savunma politikamızı yeniden gözden geçirmeye ve cesur ve ciddî tedbirlerle Parlâmentonun huzuruna gelmeye davet ediyoruz. Yalnız millî mefahire, komutanlarımızın yüksek niteliklerine ve askerlerimizin feragat ve kahramanlıklarına güvenmenin, zamanımızın şartları altında yeterli olamayacağını hatırlatmayı görev biliyoruz. ¹⁵¹

".....Sayın arkadaşlar, Ordumuzun malzeme yönünden şayanı dikkat tarafa kadro malzemelerinin durumudur. Bugün Ordumuzun elinde bulunan malzeme, normal kadroların çok altındadır ve modern ordulara kıyasen bir kısmının demode durumda olduğu bir hakikattir. Demode olanların yerine modern olanının konmasını bir tarafa bırakalım; sadece noksan olanların tamamlanması için 5 milyar Türk lirasına ihtiyaç vardır.

¹⁵¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 45, Toplantı 7, Birleşim 27, 04.02.1968, CHP Grubu adına Saffet URAL'ın yaptığı konuşma, s.450-454

Görüyoruz ki, Türk Ordusunun modern malzeme ile teçhizi çok mühim ve büyük bir problemdir. Bunu görmemezlikten gelemeyiz. Amerikan yardımı, hepimizin bildiği gibi bazı politik sebeplerle günden güne azalmaktadır. Amerikan yardımı azaldıkça millî bütçeye düşecek yük çoğalmaktadır.

Şu halde, Ordumuzun malzeme ihtiyaçlarını temini için kendi millî kaynaklarımızı, şimdiden organize ederek Amerikan yardımının bıraktığı boşlukları doldurmak için çalışmalıyız. Ordunun ihtiyaçları küçümsenecek gibi değildir. Bunun için ille de falan memleket veya memleketlerden yardım beklemek çıkar bir yol değildir.

Sayın arkadaşlarım; yukarıda kısaca üzerinde durduğum stokların ve bugünkü ihtiyaçların temini için bütçeye konan tahsisatın çok az olduğu kendiliğinden meydana çıkmış olmaktadır. Ordumuzun mühimmat ve cephane gibi mühim malzemenin Türkiye'mizde yapılması için acilen harb sanayinin geliştirilmesine çalışılması, memleket savunması için mühim ve gerekli olduğu kanaatindeyiz.¹⁵²

".....Memleket ekonomisi geri de olsa savunma gücü, muhtemel hasımların sahip olduğu ileri savunma gücüne en azından eşit olmalıdır.

.....Millî bütçe kaynaklarımız: 1968 Millî Savunma Bütçesi Cari harcamalar 3 milyar 800 milyon, Yatırım harcamaları 82 milyon, Transfer harcamaları 77 milyon TL olmak üzere toplam olarak 3 milyar 959 milyon 780 bin liradır. Geçen yıl bütçesine nazaran 33 milyon 943 bin liralık bir artışla huzurunuzda gelmiş bulunuyor.

Dış Askerî yardımlar: Silâhlı Kuvvetlerimize dış kaynaklardan yakılan askerî yardımlar Amerikan, Alman ve İtalyan yardımlarından ibarettir. Bu yardımların son beş yıllık (1963 – 1967) toplamı 6 milyar 118 milyon 896 bin lira olup, yıllık ortalaması 1 milyar 235 milyon lirayı bulmaktadır.

Başka bir deyimle Türk Silâhlı Kuvvetlerinin sahip olduğu imkânın ortalama olarak % 27,50 sini dış yardımlar teşkil etmektedir. Diğer taraftan Amerikan askerî yardımından silâhlı kuvvetlerimize verilen malzemelerden memleketimizde imal edilebilecek olanları listelerden çıkarılmaktadır. Bunların miktarı her geçen yıl biraz

¹⁵² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 45, Toplantı 7, Birleşim 27, 04.02.1968, Güven Partisi Grubu adına Sami TURAN'ın yaptığı konuşma 2.s.457-459

daha artmaktadır. Bu durum ekonomik gelişmemizin bir delili olmakla beraber millî bütçemizden yapılan savunma harcamalarını artırmakta, buna karşılık bu artışı millî bütçe ile tam olarak karşılayamamaktayız. Bu da silâhlı kuvvetlerimizin gelişmesi aleyhinde olmaktadır.

Arz edeceğim şu misaller bu gerçeği resmen açıklamaktadır. Amerikan yardımından çıkarılan malzemelerin millî bütçeye yüklediği malî külfet:

1965 de 395 milyon lira, bunun yerine millî bütçeden tahsis edilen 133 milyon

1966 da 597 milyon lira, bunun yerine millî bütçeden tahsis edilen 199 milyon

1967 de 615 milyon lira, bunun yerine millî bütçeden tahsis edilen 208 milyon dur.

1968 için plânlanan miktar ise 615 milyon olup karşılığı henüz bilinmemektedir. ¹⁵³

".....Genç bir subay iken İngiltere'ye gitmişim, hava kıtalarını geziyorduk. Erlerin ve subayların âmiri olarak bir kaç kat ve çok iyi kumaşlardan güzel elbiseleri, ayakkabı ve diğer teçhizatı olduğunu görerek hayran olmuşum. Bu husus, yalnız (masraf ve bütçe) yönünden mülahazaya alışmış olan bizler için adeta bir lüks mahiyetini taşıyordu.

Merak edip sorduğumuz zaman, işi kavrayan ilgili subay bizlere (baylar, sayet biz su veya bu sebeple veya tasarruf saikasıyla askerin giyim, kuşam ve teçhizatının mükemmeliyetinde ufacık bir ihmal göstersek İngiliz Milleti kıyameti koparır ve Millî Savunma erkânını fena halde hırpalar. Bu kıyafet ve teçhizat İngiliz Milletinin ve Devletinin şeref ve haysiyet sembolüdür.

Ve bütün millet bunu müdriktir, arar demiş ve bizi de uzun uzun düşündürmüştü. Niye düşündürmüştü? Çünkü, o zaman büyük bir zaferden çıkmıştık.

.....Şimdi hamdolsun Silâhlı Kuvvetlerimizin giyim, kuşam meselesi halledilmiştir. Fakat süratli teknik tekâmül neticesinde modern silâh ve teçhizatın samanında ve kifayitle temini meselesi daima bir problem olacaktır. ¹⁵⁴

¹⁵³ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 45, Toplantı 7, Birleşim 27, 04.02.1968, Milli Birlik Grubu adına Mucip ATAĞLI'nın yaptığı konuşma, s.462-469

¹⁵⁴ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 45, Toplantı 7, Birleşim 27, 04.02.1968, Tekin ARIBURUN'un yaptığı konuşma, s.469-471

".....1967 malî yılında kabul buyurduğunuz bütçeden harb sanayiine tahsis edilen 137 milyon lira, ile yatırım tertiplerinden, aynı maksat için ayrılan ödenekler; en çok muhtaç olduğumuz kritik harb sanayii tesislerinin kurulması genişletilmesi ve imalâta his verilmesi yolunda kullanılmıştır.

Yapılan işler arasında:

Eskişehir Jet Revizyon Atölyesi kurulmuştur. Şimdiye kadar jetlerimiz dışarıda revize edilir ve senede 7 – 10 milyon lira ödenirdi. 20 milyon liraya kurulan bu jet atelyesi kendini amorti edecektir.

.....Millî Savunma Bakanlığının huzurunuzda bulunan 1968 mali yılı bütçe teklifi 3 milyar 933 milyon 753 bin liradır."¹⁵⁵

".....1967 ve 1968 malî yılları bütçelerinde harb sanayii için ayrılan ödenek miktarı 223 milyon liradır. 1969 teklifinde ise, bu maksat için, 32 milyon lirası Teçhizat Sefer Stokları karşılığı olmak üzere, 186 milyon lira ayrılmıştır.

Toplam, 09 milyon lirayı bulan bu ödenekle;

- Jet revizyon atelyesi,
- Tank palet ve taşıyıcı tekerlek fabrikası,
- Bir tersane,
- Doğu'da bir İstihkâm Anatamir Fabrikası,
- Sualtı mayın imali ve Tamir Fabrikası,
- Sualtı ve Suüstü Silâhları Çaplama ve Tamir Fabrikası,
- Paraşüt İmalâthanesi,

.....Silâhlı Kuvvetlerimizin muharebe kabiliyetini artıracak yenilikler bulmakla görevli olan Arge Başkanlığı, kendine sağlanabilen (imkânları nisbetinde çalışmalarına devam etmektedir. Yeni imalât ve geliştirme etütleri ile bir kısım hizmetlerin daha az bir malî imkânla ifası istikametindeki bu çalışmalarını

¹⁵⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 45, Toplantı 7, Birleşim 27, 04.02.1968, Milli Savunma Bakanı Ahmet TOPALOĞLU'nun yaptığı konuşma s.482-493

arasında;.....80/81 Oktanlı uçak yakıtının Türkiye'de imali.....gibi konular yer almaktadır. "156

Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinin NATO ve komşu devletlerle mukayesesi

Memleketler	Nüfus 1967 1 000	Silâhli Kuvvetler Mar. 1967 1 000	Gayrisıfî millî hâsıl 1967 (1 000 TL.)	Devlet bütçeleri 1967 (1 000 TL.)	Savunma bütçeleri 1967 (1 000 TL.)	Ferdî silâhli	Savunma bütçesi			
							Part başına G.S.M. Ehri.	M. İor mensup- lurana düşen	Devlet bütçe oranı	G.S.M. hâsılına oranı
Amerika	197 072	4 477	6 719 654 000	1 226 099 000	653 308 000	34 097	3 316	145 924	5,528	0,72
Batı Almanya	55 700	467	941 232 000	173 727 000	44 713 000	16 823	802	55 745	25,73	4,75
Belçika	9 450	116	153 778 000	46 852 000	4 266 000	16 272	447	38 431	9,10	2,77
Danimarka	4 300	59	92 352 000	23 317 000	2 946 000	19 240	614	49 966	12,04	3,19
Hollanda	12 634	152	170 847 000	53 199 000	7 690 000	14 343	613	50 592	14,45	4,27
İngiltere	55 235	829	805 535 000	261 371 000	49 724 000	15 472	899	59 980	17,67	5,81
İtalya	53 375	452	534 630 000	140 004 000	19 360 000	10 016	363	42 376	13,84	3,62
Kanada	20 100	142	448 966 000	81 474 000	14 725 000	22 087	732	103 697	18,07	3,31
Lüksemburg	398	1	6 083 000	1 578 000	78 000	17 997	239	78 000	4,93	1,28
Norveç	3 765	48	66 801 000	15 399 000	2 798 000	17 742	743	58 281	18,17	4,18
Portekiz	9 200	180	85 984 000	6 382 000	2 096 000	3 896	291	14 377	42,23	7,49
Türkiye	32 894	503	83 735 000	18 977 000	3 926 000	2 516	119	7 805	20,68	4,68
Yunanistan	8 614	177	55 687 000	14 074 000	1 931 000	6 464	239	11 192	14,07	3,56
Fransa	50 400	505	944 320 000	55 424 000	18 736	1 093	109 750	5,86		
Rusya	235 000	3 220	3 250 640 000	361 202 000	13 832	1 637	112 174	11,11		
Irak	8 500	82	19 976 000	2 288 000	2 350	269	27 902	1,14		
Pakistan	110 000	324	118 948 000	4 667 000	1 081	42	14 404	3,93		
İsrail	4 000	40	33 688 000	5 702 000	8 172	1 425	142 590	1,74		
Birleşik Arap Cümhu.	31 500	211	46 308 000	6 265 000	1 470	198	29 691	1,35		
Suriye	5 600	60	9 534 000	1 243 000	1 792	221	20 716	1,30		
İran	26 000	221	63 560 000	4 494 000	2 444	172	20 334	7,97		
Bulgaristan	8 500	153	68 100 000	2 070 000	8 011	243	13 529	3,03		

NOT : - Çiğinin üzerinde kalan NATO devletlerinin silâhli kuvvetler mevcuduna, sivil personel dâhil, (Jandarma askeri ve sivil personeli hariç) tir.
- Çiğinin altındaki devletlerin silâhli kuvvetler mevcuduna, sivil personel ve jandarma dâhil değildir.
- İtalya Silâhli Kuvvetlerinde, jandarma miktarı yaklaşık olarak dâhil edilmiştir. (72 000)
- Çiğinin üzerindeki bilgiler NATO Senelik Tevkiî Sualnamelerinden, altındaki bilgiler The Military Balance kitabından alınmıştır.

".....Çok önemli bir mesele de son günlerde Hava Kuvvetlerimizde vuku bulan kazaların artması keyfiyettir. Bu kazaların gerçek sebepleri nelerdir? Geçen yıllara nazaran oranı nedir, ne gibi tedbirler alınmaktadır? Sayın Bakanın bunları cevaplandırmasını rica ediyoruz.

.....Netice olarak sayın senatörler, tahlile çalıştığımız MSB Bütçesi az gelişmişliğin ve ekonomik güçsüzlüğün yanında kifayetsiz bir millî savunma politikası olmamasından dolayı güçlü Silâhli Kuvvetlerin elde bulundurulması bakımından çok yetersizdir. Dış kaynaklar ise güven verici değildir. Doğulu olmanın büyük insani vasıfları yanında alâyiş ve gösteriş geleneğinin etkilerinden kurtulamadığımız için silsileli meratiple birbirimizi yanlış kanılara itmekte devam etmekteyiz.

.....Bu vesileyle şunu hatırlatmak isteriz ki, 2 nci Cihan Harbi arifesinde

Avrupa'nın en güçlü silâhlı kuvvetlerinden biri olan Türk Kara ve Deniz ve Hava Kuvvetleri dış yardımlarla değil, millî bütçe imkânlarıyla teçhiz ve teşkil edilmişti."¹⁵⁷

".....Sayın senatörler, millî ordu, ulusal ordu ne demektir? Her bakımdan - lütfen sözüme dikkat buyurun - her bakımdan kayıtsız şartsız, bağımsız bir ülkenin her bakımdan kayıtsız şartız, bağımsız devletinin emrinde savunma sistemi, savunma vazifesi yapan askerî birliktir. Bağımsızlık bir ordunun temel unsurudur. Vazgeçilmez, asla ve asla vazgeçilmez unsurudur. Emir ve kumanda cihazına, hareket plânlarına, savunma sistemine veyahut savunma sistemi üstünde kayıtlar bulunan ordular bağımsız olamazlar, bağımsız değildirler. Bağımlı ordular ize çökmeye mahkûmdur.

Bir misal arz edelim: Meşrutiyet devresinde Osmanlı Ordusu anlaşmalarla bir devletin kontrolüne girmişti. Sonu ne oldu biliyor musunuz? Sonu bu ordu çeşitli cephelerde kahramanlıklar yaratmasına, bol şehit vermesine ve bol kanlar akıtmasına karşılık hem kendi çöktü, hem memleketi çöktü.

.....Millî Savunma bütçesi 4.483.482.000 lira olarak teklif edilmiş bulunmaktadır. Senede vasati olarak Amerikan askerî yardımı, 114 milyon dolar civarındadır. Bundan başka Almanya ve İtalya'dan da gerekli yardım gelmektedir. Ancak, bu yardımların süresiz devam edeceği düşünülemez. Bunun için harb sanayimizi geliştirmek çareleri aranmalıdır. "¹⁵⁸

".....Bugün ulusal ordudan sonra bağımsız Devlet ve bağımsız ordu mefhumlarının da bu kürsüden ifade edildiğini gördük, işte bunun üstünde duracağımı. Gelin söyleyiniz, her kimin şüphesi varsa Türkiye Cumhuriyetinin bağımlı mı bağımsız mı olduğunu ifade etsin. Türkiye Cumhuriyetini bağlayan kimse yok.. Türkiye Cumhuriyetinin her türlü kararlarını Yüce Parlâmentosu verir. Türkiye Cumhuriyetinin hangi devletlerle münasebette bulunması lâzım geldiğini dikte mi ediyorlar? Dikte mi etmişlerdir?

¹⁵⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 50, Toplantı 8, Birleşim 25, 31.01.1969, Milli Birlik Grubu adına Mucip ATAĞLI'nın yaptığı konuşma, s.494-498

¹⁵⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 50, Toplantı 8, Birleşim 25, 31.01.1969, Kontenjan grubu adına Osman KÖKSAL'ın yaptığı konuşma, s.500-502

.....Türk Devleti bağımlı, Türk Ordusu ulusal olmayı özler durur. Tablo bu değil Türkiye'de. Bu olmayacaktır Türkiye'de tablo. Siz Türk Ordusunu, bağımsız ordu tabirinin içine sığdırmakla aslında yine bir yanlışlık yaptınız. Bağımlı ordu. Bu bağımlı ordu tabirini kullanmakla yine bir yanlış yaptınız. Yani, ordu ulusal ordu olmaktan çıktı, şimdi bağımlı ordu oldu. Niye? Çünkü Devlet bağımlı olunca, ordu da bağımlı olur. "159

".....Bunun için genel olarak millî savunma sahasında millî sanayi meselesi üzerinde ehemmiyetle durulması da ve bunun içinde çok yeterli araştırma, geliştirme yapılarak yeni bir plân, program ve bunları yapabilmek için de lazım gelen kanuni teşebbüslerin yapılması veya lüzumu üzerinde dikkatlerinizi çekmek için bir kanaate vasil oldum. Bilhassa helikopter harb sanayi kurulması lazım geliyor bizde kanaatimce. Muhtelif füzeler harb sanayii. Sivil atom enerji komisyonu veya kurumu ile müştereken askerî bir atom sanayiinin temellerinin atılması ve çalışmalarına başlanabilmesi. "160

".....Dünya ve bölge sulhlarının korunması için bugün düşünülebilen tek çarenin kuvvet dengesi olduğudur. Bu gerçekler karşısında büyük Atatürk'ün Yurtta sulh cihanda sulh sözünde ifadesini bulunan Türkiye'nin iç ve dış siyaseti Türk Silâhlı Kuvvetlerinin bu görevi yapabilecek bir kuvvet seviyesinde bulundurulması ile mümkündür.

.....Yukarıda arz ettiğim gerekçe ile Türk Silâhlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarını daima ön plânda mütalâa eden Hükümetimiz; savunma politikasını, dolayısıyla savunma harcamalarını şu iki gayeyi tahakkuk ettirecek şekilde yürütmektedir.

.....Silâhlı Kuvvetlerimizin modernizasyonu ve sosyal şartlarının iyileştirilmesine ayrılan ödenek miktarı her yıl bir evvelki yıla nazaran terakki kaydederek gelmiştir. Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin Genel Bütçedeki oranında düşme kaydedilmesine mukabil, bütçe içerisinde bilhassa enfastrüktür ve harb

¹⁵⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 50, Toplantı 8, Birleşim 25, 31.01.1969, Başbakan Süleyman DEMİREL'in yaptığı konuşma s.507-513

¹⁶⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 50, Toplantı 8, Birleşim 25, 31.01.1969, Tekin ARIBURUN'un yaptığı konuşma s.517-519

sanayii yatırımlarında terakki kaydedilmiştir. Bu sahalara ayrılan ödeneklerin, Millî Savunma Bakanlığı bütçelerine nazaran oranı :

1965 te % 17,00

1966 da % 17,04

1987 de % 19,20

1968 de % 20,34

1989 da % 23,04 e çıkmıştır.

Muhterem arkadaşlarım; son dört yılda kanunlaşan bütçenin;

1 Milyar 439 milyon lirası Enfrastrüktür hizmetlerine,

97 Milyon lirası Sağlık sektörüne,

40 milyon lirası Eğitim sektörüne,

180 milyon lirası Konut sektörüne,

23 milyon lirası Turizm Sektörüne, olmak üzere, toplam 1 Milyar 759 milyon lirayı bulan bu ödenekle bitirilen.....

.....Hükümetimiz harb sanayiimizin geliştirilmesi konusunu Önemle ele almış bulunmaktadır, ilk defa 1967 malî yılında başlayan bu faaliyetlerimiz için 1967 ve 1963 malî yılları bütçelerinde 223 milyon lira ayrılmış bulunmaktaydı, bu ödenekle.....Jet revizyon atölyesi, Paraşüt imali ile ilgili tesisat ile Alçak Hava Savunma silâhlan Roket ve çeşitli bomba imali çalışmalarına başlanacaktır.

.....Türkiye, henüz harb sanayini kendisi kuramamış ve dışardan askerî yardımlar gören ve millî bütçeden - biraz evvel arz ettim - millî bütçesinin ancak % 34 ünü Silâhlı Kuvvetlerinin harp gücüne ayırabilen bir devlettir. Elbette ki, bir memleketin Genelkurmayı savunma hizmetlerini tanzim ederken, memleketin malî imkânlarını ve gücünü, coğrafi durumunu, milletin gücünü hepsini hesaba katmaya mecburdur.

.....Çok muhterem arkadaşlarım, bir harb sanayini kurmak hemencecik oluveren bir iş değildir. Evvelâ bu harb sanayiini işletecek elemanı da beraber

yetiştirmek gerekir. Nitekim kendileri bunu anlamış olacaklar ki, bana sordukları sualde kaç tane mühendis, kaç tane kimyager olduğunu da sormaktadırlar.

Bir harb sanayii yetiştirilmiş harb sanayii erbabı ile ancak yürütülebilir. 1967 ve 1968 yıllarında ayırdığımız 223 milyon lira bu sene ayırdığımız 186 milyon lira ancak bugünkü elimizdeki kadro ve imkânlarla sarf edeceğimiz miktardır. Bir memlekette harb sanayii yalnız ve yalnız Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kendi imkânları ile kurulacak değil, memleketteki diğer yan sanayii de beraber mütalâa ederek kurulması mümkün olan bir sanayidir.

Harb sanayi kendi nevine has özellikleri olan ve çünkü harb silahlarındaki terakkilerin süratle gelişmesi içerisinde üzerinde dikkatle durulması gereken ve bugün sizin kabul ettiğiniz bir silâhın bir sene sonra modasının geçmesi ihtimaline karşı, çok dikkatli olunması ve yeniliklerin takip edilmesi lâzım gelen bir sanayidir. Onun için harb sanayiinde adımlar dikkatle atılmalıdır ve birden bir para sarfı da mümkün değildir ve ancak sarf edilebilecek miktarlarda harb sanayiine para ayrılmaktadır.

Sayın Sami Turan ne kadar mühendis olduğunu sormuşlardı. Toplam olarak 51 albay, 61 yarbay, 58 binbaşı, 17 yüzbaşı, 11 üsteğmen, 7 teğmen olmak üzere Türk Silâhlı Kuvvetleri bünyesinde 209 mühendis ve kimyager bulunmaktadır.

.....Sayın Mucip Ataklı Hava Kuvvetlerimizde son yıllarda kaza adedinin artış sebebi üzerinde durdular. Hava Kuvvetleri eğitim uçuşlarındaki kaza adedinin sebepleri çeşitlidir ve burada bu kazanın sebebi şudur veya bu kazanın sebebi budur demek mümkün değil. Ama üzülererek ifade edelim ki, son yıllarda kırım zayıatından küçük bir nisbette bir artış vardır ve bunun için eğitim üzerinde dikkatle durulmaktadır ama sebebi şudur diye eğer bilsek zaten o sebebi, kaldırırız ortadan. Yani biz kırımın bir zayıatın sebebi şudur diye bildiğimiz gün o sebep ortadan kaldırılır. Ama bu şeyler eğitim sırasındaki uçak kazaları ki, huzurunuzda üzüntü ile ifade edeyim daha iki üç gün evvel yine kötü hava şartları içinde iki jet pilotumuzun kaybı da yine gazetelerde okudunuz, radyolarda dinlediniz bir kötü hava şartı

içerisinde yapılmış bir zayıftır. Bütün bunların önlenmesi için Hava Kuvvetlerimiz dikkatle çalışmak ve bilhassa eğitim üzerinde dikkatle durulmaktadır. ¹⁶¹

Görüldüğü üzere bu dönemdeki konuşmalar milli savunma sanayi üzerinde yoğunlaşmıştır. Dış politikanın A.B.D. güdümünde yapılmasının doğuracağı olumsuz sonuçlar konuşulmuş fakat askeri havacılık için somut bir adım atılmamıştır. Bununla birlikte askeri denizcilik sanayi için Gölcük ve Taşkızak tersaneleri faaliyete geçirilmiştir.

2.3. Alınan Uçak, Helikopter ve Bakım Teçhizatı

C-130		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
63-13186	21.10.1964	A.B.D.
63-13187	21.10.1964	A.B.D.
63-13188	15.12.1964	A.B.D.
63-13189	15.12.1964	A.B.D.
64-17949	01.10.1965	A.B.D.
TOPLAM 5 ADET		
C-130		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
70-1947	19.10.1971	A.B.D.
70-0991	1974	A.B.D.
71-1468	30.11.1973	A.B.D.
TOPLAM 3 ADET		

¹⁶¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 50, Toplantı 8, Birleşim 25, 31.01.1969, Milli Savunma Bakanı Ahmet TOPLAOĞLU'nun yaptığı konuşma s.534-541

CITATION-II

Kuyruk Numarası		Geliş Tarihi	Geldiği ülke
84-12001	12-001	21.10.1964	A.B.D.
84-12002	12-002	21.10.1964	A.B.D.
TOPLAM 2 ADET			

Republic RF-84F "Thunderflash"

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke		Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
52-7280	22.03.1963	Hollanda		51-17017	08.10.1963	Fransa
52-7284	22.03.1963	Hollanda		51-17027	05.05.1964	Fransa
52-7286	11.06.1964	Hollanda		52-7303	16.05.1963	Fransa
52-7298	16.05.1963	Fransa		52-7305	04.02.1963	Fransa
52-7299	1963	Fransa		52-7306	05.05.1964	Fransa
52-7301	01.07.1964	Fransa		52-7323	05.05.1964	Fransa
52-7434	17.10.1963	Hollanda		52-7330	08.10.1963	Fransa
52-7442	30.05.1964	Fransa		52-7333	05.05.1964	Fransa
52-7444	22.03.1963	Hollanda		52-7334	04.02.1963	Fransa
52-8722	01.06.1964	Fransa		52-7336	04.02.1953	Fransa
51-1890	17.10.1963	Hollanda		52-7337	08.10.1963	Fransa
51-1901	25.02.1958	A.B.D.		52-7559	08.10.1963	Fransa
51-1910	17.10.1963	Hollanda		52-8719	08.10.1963	Fransa
51-1917	25.10.1958	A.B.D.		52-8720	05.05.1964	Fransa
51-1924	17.10.1963	Hollanda				
51-17000	22.03.1963	Hollanda		TOPLAM	38 ADET	
52-7231	17.10.1963	Hollanda				
52-7233	17.10.1963	Hollanda				

52-7234	11.03.1963	Fransa				
52-7239	22.03.1963	Hollanda				
52-7241	17.10.1963	Hollanda				
52-7242	17.10.1963	Hollanda				
52-7243	22.03.1963	Hollanda				
52-7252	16.05.1963	Fransa				

F-5-A

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke		Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
64-13333	25.12.1965	A.B.D.		64-13351	25.12.1965	A.B.D.
64-13334	25.12.1965	A.B.D.		65-10561	21.12.1966	A.B.D.
64-13335	25.12.1965	A.B.D.		66-9121	08.12.1966	A.B.D.
64-13336	25.12.1965	A.B.D.		66-9122	14.12.1966	A.B.D.
64-13337	25.12.1965	A.B.D.		66-9123	14.12.1966	A.B.D.
64-13338	25.12.1965	A.B.D.		66-9124	14.12.1966	A.B.D.
64-13339	25.12.1965	A.B.D.		66-9125	07.12.1966	A.B.D.
64-13340	25.12.1965	A.B.D.		66-9126	19.12.1966	A.B.D.
64-13341	25.12.1965	A.B.D.		66-9127	21.12.1966	A.B.D.
64-13343	25.12.1965	A.B.D.		66-9128	19.12.1966	A.B.D.
64-13344	25.12.1965	A.B.D.		66-9134	21.12.1966	A.B.D.
64-13345	25.12.1965	A.B.D.		66-9151	11.12.1966	A.B.D.
64-13346	25.12.1965	A.B.D.		66-9152	11.12.1966	A.B.D.
64-13347	25.12.1965	A.B.D.		66-9153	11.12.1966	A.B.D.
64-13348	25.12.1965	A.B.D.		66-9156	19.03.1966	A.B.D.
64-13349	24.12.1965	A.B.D.		66-9157	19.03.1966	A.B.D.
64-13350	24.12.1965	A.B.D.		66-9158	19.03.1966	A.B.D.
				TOPLAM	34 ADET	

F-5-B

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke		Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
64-13383	24.12.1965	A.B.D.		64-13351	25.12.1965	A.B.D.
64-13384	24.12.1965	A.B.D.		65-10561	21.12.1966	A.B.D.
65-10590	21.12.1966	A.B.D.		66-9121	08.12.1966	A.B.D.
65-10591	21.12.1966	A.B.D.		66-9122	14.12.1966	A.B.D.
65-10592	08.12.1966	A.B.D.		66-9123	14.12.1966	A.B.D.
65-10593	12.12.1966	A.B.D.		66-9124	14.12.1966	A.B.D.
67-21273	09.01.1968	A.B.D.		66-9125	07.12.1966	A.B.D.
67-21274	06.02.1968	A.B.D.		66-9126	19.12.1966	A.B.D.
67-21281	09.08.1968	A.B.D.		66-9127	21.12.1966	A.B.D.
67-22556	05.11.1968	A.B.D.		66-9128	19.12.1966	A.B.D.
66-9151	11.12.1966	A.B.D.		66-9134	21.12.1966	A.B.D.
66-9152	11.12.1966	A.B.D.		66-9156	19.03.1966	A.B.D.
66-9153	11.12.1966	A.B.D.		66-9157	19.03.1966	A.B.D.
				66-9158	19.03.1966	A.B.D.
				TOPLAM	26 ADET	

RF-5-A

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke		Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
64-13342	25.12.1965	A.B.D.		69-7137	09.01.1970	A.B.D.
67-21181	03.06.1968	A.B.D.		69-7138	09.01.1970	A.B.D.
67-21192	03.06.1968	A.B.D.		69-7139	10.07.1970	A.B.D.
67-21194	03.06.1968	A.B.D.		69-7140	10.07.1970	A.B.D.
67-21201	22.06.1970	A.B.D.		69-7141	10.07.1970	A.B.D.
67-21202	22.06.1970	A.B.D.		69-7142	22.02.1970	A.B.D.
67-21203	14.06.1970	A.B.D.		69-7143	22.07.1970	A.B.D.
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke		Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
67-21206	03.06.1970	A.B.D.		69-7146	24.03.1970	A.B.D.
67-21207	14.08.1970	A.B.D.		69-7147	26.05.1970	A.B.D.
67-21208	14.08.1970	A.B.D.		69-7149	18.06.1970	A.B.D.
67-21219	14.08.1970	A.B.D.		69-7150	01.07.1970	A.B.D.
67-21210	14.08.1970	A.B.D.		69-7152	01.07.1970	A.B.D.
67-21211	14.08.1970	A.B.D.		69-7153	10.06.1970	A.B.D.
68-9097	16.03.1970	A.B.D.		69-7155	10.07.1970	A.B.D.
68-9098	16.03.1970	A.B.D.		69-7156	10.07.1970	A.B.D.
68-9099	03.05.1970	A.B.D.				
TOPLAM	35 ADET					

F-100 D

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
54-2214	17.03.1960	A.B.D.
55-2764	10.02.1960	A.B.D.
54-2276	20.02.1960	A.B.D.
54-2740	17.03.1960	A.B.D.
55-2825	18.12.1969	A.B.D.
55-2874	18.12.1969	A.B.D.
55-2888	18.12.1969	A.B.D.
55-2910	18.12.1969	A.B.D.
55-2916	18.12.1969	A.B.D.
55-3509	13.01.1970	A.B.D.
55-3596	13.12.1969	A.B.D.
55-3617	13.01.1970	A.B.D.
55-3651	14.01.1970	A.B.D.
55-3700	17.12.1969	A.B.D.
55-3718	19.12.1969	A.B.D.
55-3750	13.01.1970	A.B.D.
55-3756	13.01.1970	A.B.D.
55-3761	13.01.1970	A.B.D.
56-2929	13.01.1970	A.B.D.
56-2941	21.01.1970	A.B.D.
56-2951	19.12.1970	A.B.D.
56-2966	21.01.1970	A.B.D.
56-3039	13.01.1970	A.B.D.
56-3083	18.12.1970	A.B.D.
56-3096	21.01.1970	A.B.D.
56-3235	07.01.1970	A.B.D.
56-3355	18.12.1970	A.B.D.
56-3376	27.01.1970	A.B.D.
56-3391	21.01.1970	A.B.D.
56-3399	18.02.1969	A.B.D.
56-3433	21.12.1969	A.B.D.
56-3454	27.01.1960	A.B.D.
55-2940	17.02.1969	A.B.D.
55-3721	18.12.1969	A.B.D.

55-2960	18.12.1969	A.B.D.
55-3390	21.01.1970	A.B.D.
55-3457	17.12.1969	A.B.D.
TOPLAM	39 ADET	

F-100 F

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
56-3952	18.12.1969	A.B.D.
59-2559	09.04.1962	A.B.D.
59-2560	09.04.1962	A.B.D.
59-2562	13.08.1960	A.B.D.
59-2563	14.08.1960	A.B.D.
TOPLAM	5 ADET	

Lockheed T-33A						
Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi		Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
52-9857	A.B.D.	16.04.1965		52-9866	A.B.D.	20.03.1965
51-17476	ALMANYA	05.03.1969		52-9965	ALMANYA	29.01.1969
51-17485	ALMANYA	11.10.1968		53-5035	A.B.D.	16.04.1965
57-6734	ALMANYA	08.10.1968		53-5062	A.B.D.	26.04.1965
52-9903	ALMANYA	13.08.1968		53-5327	A.B.D.	13.05.1965
				53-5329	A.B.D.	05.05.1965
				53-5625	ALMANYA	05.03.1969
				53-5632	ALMANYA	09.07.1968
				53-5772	ALMANYA	13.08.1968
				54-1526	ALMANYA	09.07.1968
				TOPLAM 15 ADET		
AYRICA 50 ADET T-37 C DE BU DÖNEMDE ALINMIŞTIR (MAP)						

2.4. Yapılan Diğer Faaliyetler ve Dönemin Değerlendirmesi

1960–1970 dönemi değerlendirilmesi için şunlar söylenebilir:

Türk hükümetlerinin askeri modernleşmeye en çok ağırlık verdikleri dönem bu dönemdir. Bunu gerek mecliste yapılan görüşmelerden, gerek basından ve Türk Silahlı kuvvetlerinin altyapı çalışmalarının temellerinin bu dönemde atılmış olduğundan anlayabiliriz.

27 Mayıs 1960 darbesinin A.B.D. askeri yardımlarına doğrudan bir etkisi olmamıştır. Bununla birlikte 1960–1965 yılları arasında hükümetler ve muhalefet asker modernleşme konusunda aynı doğrultuda hareket etmelerine karşılık 1965 yılından itibaren askeri modernleşme ve milli ordu konusunu karşılıklı eleştiri malzemesi olarak kullanmışlardır.

Askeri havacılık için bu dönemde atılan her hangi bir yenilik yoktur. A.B.D. askeri yardımları ile gelen savaş uçakları bu dönemde de gelmeye devam etmiştir. Ayrıca bu dönemde UH-1H/AB-204/AB-205 helikopterleri de Türk Silahlı Kuvvetleri envanterine girmiştir. Bu helikopterler halen hizmet vermektedir.¹⁶²

Ayrıca bu dönemde yalnızca A.B.D.'den değil İngiltere'den de yedek parça satın alınmıştır.¹⁶³

Milli ordu ve milli savunma stratejisi tartışmalarının yoğun bir biçimde yaşandığı gözlenmektedir. Bunun sebebi Kıbrıs konusunda A.B.D.'nin tavrı, özellikle JOHNSON Mektubunun önemini oldukça fazla olduğu söylenebilir.

Genel hatlarıyla 1950–1960 öneminden ayrılan önemli bir farklılığı bulunmamasıyla birlikte dış politika yine A.B.D.ve NATO güdümünde planlanmıştır.

¹⁶² Ek-39, B.C.A. 030-0-018-001-002-219-34-20, s.1

¹⁶³ Ek-40, B.C.A. 030-0-018-001-002-227-82-3, s.1

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞIN ÜÇÜNCÜ ON YILINDA HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI (1970-1980)

3.1. Ulusal ve Uluslararası Faaliyetler

Soğuk savaşın tüm şiddetiyle devam ettiği 1970-1980 dönemi Türkiye için oldukça hareketli geçmiştir. Marshall yardımlarıyla başlayan, yardıma dayalı ekonomi ve savunma anlayışı bu dönemde de görülmektedir.

Bu döneme damgasını vuran A.B.D. dış işleri bakanı Henry KISSENGER ve başkan FORD'un dış politikasının özü, A.B.D. açısından yumuşamanın ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerin önceliğe sahip olduğu anlayışı idi.

Bu anlayışa göre, temelde hala "iki-kutuplu" niteliğini sürdüren ve kitlesel ölüm gözdağının gerçek bir tehlike olduğu bugünkü yeryüzünde, "insan hakları" gibi evrensel nitelikte törel bir değer, Sovyetler Birliği'nin içişlerine karışma derecesine varacak kadar ileri bir ölçüde savunulması doğru değildir. Çünkü böyle bir tutum, doğal olarak, ya barışı tehlikeye sokacak ya da en azından yeniden soğuk savaş yıllarına dönülecektir. Her iki durumda da özlenen insancıl amaçlar gerçekleşmeyecektir. Bu ikiliye göre, haklı-yasal bir kararlılık, Avrupa'nın son zamanlarda en önemli gereksinmesiydi. Bu tür bir kararlılık da, ancak Sovyetler Birliği ile varılacak bir anlaşma ile sağlanabilirdi. Bu düşüncenin, 1975 Helsinki Belgesinin imzalanmasında payı vardır. Kısaca, eski yönetimin dış politikası, kabaca, "ya yumuşama ya çekirdek güçlü savaş" anlayışına dayanmaktaydı.¹⁶⁴

A.B.D. menşeli silahların, Türk ordusu içinde oldukça yaygın olarak kullanılması, bakım ve yedek parça ihtiyacının iç kaynaklarla temin edilememesi ve ikili anlaşmaların bağlayıcılığı gibi sebepler, bu dönemde, dışa bağımlılığı arttırmıştır.

¹⁶⁴ Oral SANDER, "Türkiye'nin Batı Bağlantısı A.B.D. ve Türkiye", A.Ü. SBF Dergisi, Cilt 34, S.1, 1979, s.65

Bu bağımlılık, dış politikayı doğrudan etkileyerek, Kıbrıs konusunda bağımsız politika izlenmesini sekteye uğrattığı gibi, ardından uygulanan ambargo ile de Türk hükümetlerinin tek taraflı yardımların sonuçlarını acı bir şekilde tecrübe etmesine sebep olmuştur.

Bu dönemde hükümetler, bağımsız dış politika izlemek için bağımsız savunma sanayine sahip olunması gerektiği düşüncesi ile milli savunma sanayi oluşturma çabalarına hız vermiştir.

Bu düşünceden hareketle 16 Temmuz 1970'te Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı kurulmuştur.

Ayrıca A.B.D., doktrinsel olarak ele aldığı yardım konusunu ilk kez bu dönemde iç politika malzemesi olarak kullanmıştır. Bununla ilgili olarak dönemin ilk krizi haşhaş üretimiyle ilgili yaşanmıştır.

A.B.D. başkanı Richard NIXON, 1968 yılındaki seçim kampanyasının temel dayanaklarından olan uyuşturucu ile mücadele gereği, bazı ülkelerin haşhaş üretimini yasaklama yoluna gitmiştir.¹⁶⁵

A.B.D. kontrolü altına alamadığı gerilla bölgelerinde üretilen haşhaş müdahale edemediği için, kısa vadeli bir çözüm yoluna gitmeye çalışmıştır. Başkan NIXON, ikinci kez başkan seçilmeyi hedeflediği için ve Türkiye'nin askeri yardıma olan bağımlılığı sebebiyle A.B.D.'nin isteklerini daha kolay yerine getirmesini sağlayacağına inandığı için, Türkiye'de üretilen haşhaş karşı bir kampanya üzerine yoğunlaşmıştır.

A.B.D. dışişleri bakanı Eliot RICHARDS, A.B.D.'ye giren uyuşturucunun %80'inin Türkiye'de üretildiğini söyleyerek haşhaş üretiminin durdurulmasını aksi takdirde askeri yardımlarda bir azalma söz konusu olacağını ifade etmiştir.

Aynı dönemde Süleyman DEMİREL hükümeti, 1970 yılı bütçesinin onaylanmaması üzerine istifa etmiş ardından Cumhurbaşkanı Cevdet SUNAY tarafından tekrar Başbakan olarak görevlendirilmiştir.

12 Mart 1971 askeri darbesinin ardından A.B.D. ile haşhaş üretiminin tamamen yasaklanması konusunda müzakerelere başlayan Nihat ERİM hükümeti,

¹⁶⁵ KISSINGER, A.g.e.,s.43-91

A.B.D.'nin haşhaş üreticilerinin zararları için önerdiği 30 milyon dolarlık teklifi kabul ederek Haziran 1971'den itibaren haşhaş ve afyon üretimini tamamen yasaklamıştır. A.B.D. ayrıca vaat ettiği yardımın sadece üçte birini yollayarak haşhaş üretiminden geçimin sağlayan yaklaşık yüz bin aileyi zor durumda bırakmıştır.

Bu durum 1974'e kadar bu şekilde devam etmiştir. 26 Ocak 1974'te iktidara Bülent ECEVİT başkanlığında gelen hükümet ilk işlerden biri olarak 1 Temmuz 1974'te afyon yasağını kaldırmıştır.

Bunun A.B.D.'deki yansması ise oldukça sert olmuştur. Senato ve Temsilciler Meclisinin aldığı bir kararla Türkiye'ye yapılan askeri yardımlar askıya alınmıştır. Bunu Türkiye'ye toptan bir ambargo uygulama kararı takip etmiştir.¹⁶⁶

Dönemin en önemli olayı kuşkusuz Kıbrıs'tır. Bu konudaki gelişmeler şöyle özetlenebilir:

1964 yılında meclisin verdiği müdahale yetkisi, Geçitkale ve Boğaziçi köylerindeki saldırılar ve 1967 bunalımı, 12 Mart 1971 darbesiyle başlayan yaklaşık 2,5 yıl süren ara rejim dönemi, milli savunma sanayisini geliştirme çabaları ve bu ara rejimin MAKARIOS-Albaylar cuntası anlaşmazlığı fırsatını değerlendirememiş olması gibi birçok dönüm noktaları yaşamıştır.¹⁶⁷

Ve nihayet 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a ilk askeri müdahaleyi yapmıştır. Eldeki mevcut çıkarma gemileri ile yapılan bu ilk harekât askeri açıdan Türk ordusunun bağımsız dış politikasının bir sonucu olarak kullanıldığı yakın tarihteki en önemli askeri harekâttir.

Bu harekâtın ardından Cenevre'de bir konferans toplanmış ve Türk diplomasisi için çok önemli bir zafer olan Cenevre Protokolü imzalanmıştır. Bu protokolün ardından İkinci Cenevre görüşmesi esnasında sonuç alınamayacağına kanaat getiren Türkiye 14 Ağustos 1974'te İkinci Kıbrıs Harekâtına başlamıştır.¹⁶⁸

Kıbrıs harekâtının Türk ordusunun sınırları dışında, Kore hariç, kullanıldığı ilk yerdir.

¹⁶⁶ ORAN A.g.e., s.704

¹⁶⁷ KISSINGER, A.g.e.,s.192-197

¹⁶⁸ KISSINGER, A.g.e.,s.224-239

Bu harekâtın A.B.D. askeri yardımları açısından yansımaları şu şekilde olmuştur.

19 Eylül 1974'te Senatoda, 24 Eylül 1974'te de Temsilciler Meclisinde onaylanan bir karar ile Türkiye'ye ambargo uygulanmasına kararlaştırılmıştır. Tam adı "Türkiye'ye Yapılan Silah Satışlarının ve Verilen Askeri Kredilerin Durdurulması" olan bu karar A.B.D. başkanının vetosu ile sonuçlanmıştır.

Ayrıca Senato Kütüphanesi tarafından yapılan bir araştırma sonucu Türkiye'nin harekâta kullandığı silahların ikili anlaşmalardan 1961 yılında imzalanan anlaşmaya aykırı olduğu açıklanmıştır. Bu rapor üzerine Türkiye'nin, Kıbrıs harekâtında, A.B.D. silahlarını kullanıldığının saptanması halinde yardımların derhal durdurulmasını öngören yasa tasarısını kabul eden Temsilciler Meclisine karşı yine A.B.D. başkanı veto hakkını kullanmıştır.

Alınan bu kararlara direnen A.B.D. başkanı, artan iç baskılar karşısında 30 Aralık 1974'te Türkiye'ye ambargo uygulanmasını kabul etmiştir. Bu kararla birlikte 5 Şubat 1975'te askeri yardımlar durdurulmuştur.¹⁶⁹

Bu karardan yaklaşık altı ay önce, anlaşmazlığa düşen CHP-MSP iktidarı 19 Eylül 1974'te istifa etmiştir. DEMİREL ve ECEVİT yeni bir hükümet kuramayınca Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilen Sadi IRMAK tarafından kurulan hükümet 31 Mart 1975'e kadar görev yapmıştır. 31 Mart 1975'te Süleyman DEMİREL tarafından kurulan Birinci Milliyetçi Cephe hükümetine kadar geçen sürede A.B.D. ambargosuna yeterli tepki gösterilememiştir. Bununla birlikte az da olsa gösterilen tepkilerin ana dayanağı A.B.D.'nin silah yardımlarının bir lütuf değil, ittifakın bir zorunluluğu olduğu vurgusu olmuştur.¹⁷⁰

Gösterilen bazı kısır tepkilerin yanında, Milli Savunma Bakanlığının 9 Şubat 1975'te yaptığı bir açıklamayla, ambargonun kaldırılmaması halinde Türkiye'deki üslerin kapatılabileceği uyarısı yapılmıştır.

Süleyman DEMİREL hükümetinin göreve gelmesiyle de değişmeyen bu tutum karşısında A.B.D. senatosu ambargoyu kaldırma kararı almıştır. Fakat

¹⁶⁹ ARMAOĞLU Türk-Amerikan Münasebetleri, s.286

¹⁷⁰ KISSINGER, A.g.e., s.197-242, USLU A.g.e., s. 200

Temsilciler Meclisinin bu karara yanaşmaması üzerine A.B.D. dışişleri bakanı Henry KISSINGER Süleyman DEMİREL'den üslerin kapatılmamasını istemiştir.

Ardından 25 Temmuz 1975'te alınan Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye tek taraflı olarak OSİA'yı feshetmiştir.

Ambargonun kaldırılması süreci ise şu şekilde gelişmiştir:

Yıllardan beri devam eden yardımların bir anda kesilmesi, Türk ordusunda büyük bir eksiklik yaratsa da; milli savunma sanayinin oluşturulması çabalarına hız vermiştir. Yaklaşık üç yıl kadar süren ambargo süresince özellikle denizcilik alanında savunma sanayine katkıda bulunacak faaliyetler yapılmıştır. Taşkızak ve Gölcük tersaneleri, bu dönemde yoğun imal faaliyetlerde bulunmuştur.

Ambargonun devam etmesinin kendi açısından da yararlı olmayacağı değerlendiren A.B.D., ambargoyu kaldırma çalışmalarına başlamış fakat önce üs ve tesislerini güvenceye almak için bir anlaşma imzalamak istemiştir.

Türkiye ise NATO menfaatleri dışında kullanılması için izin verdiği A.B.D. üslerinin kullanımını kısıtlamak istemiştir. Bu şartlarda 26 Mart 1976'da "Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" (SEİA) imzalanmıştır.

Bu anlaşmanın 19 ncu maddesi Türkiye'ye yapılacak askeri yardımın miktarını açıklamaktadır. Ancak, A.B.D. Senato'sunun her yıl yaptığı bütçe görüşmeleri ve bu bütçeler üzerinde siyasi nedenlerle yapabileceği değişiklikleri kısıtlaması sebebiyle, A.B.D.'de hoş karşılanmamıştır. Bunun ardından A.B.D. Kongresi anlaşmayı onaylamamış ve SEİA yürürlüğe girmeden ortadan kalkmıştır.¹⁷¹

Kıbrıs harekâtı sebebiyle Türkiye'yi cezalandırmaya yönelik olan bu ambargo 4 Ağustos 1977'de ve ardından 12 Eylül 1978'de tamamen kaldırılmıştır. Bu ambargonun hedefine kısmen ulaştığı söylenebilir. Askeri yardımlar üç yıl süre ile durmuş ve Türk ordusunun yerli savunma sanayine olan ihtiyacı artmıştır.

Diğer taraftan bu dönemde, S.S.C.B., A.B.D. ile giriştiği soğuk savaştaki üstünlüğünü yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Demir perde, A.B.D.'nin 1960'lı

¹⁷¹ ARMAOĞLU Türk-Amerikan Münasebetleri s. 288, KISSINGER, A.g.e., s.834-860

yıllarda başlattığı bilimsel devrim, otomasyon ve toplumsal yapı dönüşümlerine ayak uyduramadığı için bu dönemde başarısız olmuştur.¹⁷²

Türk S.S.C.B. ilişkileri açısından ise MENDERES dönemi sonundaki ertelenen ziyaret 1965 yılında Başbakan ÜRGÜPLÜ tarafından yapılmıştır. Bu görüşmede kültürel ve ekonomik işbirliği anlaşması imzalanmıştır. 1965 yılında iktidara gelen Süleyman DEMİREL hükümeti ise bu anlaşmanın onaylanmasını geciktirerek ilişkilerde temkinli davranmıştır. Daha sonra 1966'da S.S.C.B. Başbakanı KOSİGIN Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyarette Kıbrıs konusunda görüşmeler yapılmıştır.

Türk-Sovyet ilişkilerinde 25 Mart 1967 yılında imzalanan "Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması" çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Ardından 19-29 Eylül 1967'de DEMİREL, 8 Eylül 1968'de de dışişleri bakanı ÇAĞLAYANGİL S.S.C.B.'yi ziyaret etmiştir.

İlişkiler Ağustos 1968'deki S.S.C.B.'nin ÇEKOSLOVAKYA'ya müdahalesinin ardından bir süre duraklamış, ardından ilk kez 12 Kasım 1969'da Cumhurbaşkanı seviyesinde bir ziyaret gerçekleştirilmiştir.¹⁷³

11-17 Nisan 1972'de Yüce Sovyet Presdiyum Başkanı POGORNI'nin Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında imzalanan "İyi Komşuluk İlkeleri Bildirgesi" iyi ilişkilerin göstergesinden biri olmuştur. Bu anlaşma ile Türkiye ülkesindeki üslerin saldırgan amaçlarla kullanılmamasını taahhüt ederken S.S.C.B. ise, Türkiye'deki komünist akımları desteklemeyeceğine dair garanti vermiştir.

Birinci Kıbrıs hareketini destekleyen S.S.C.B., İkinci Kıbrıs Harekatını desteklememiştir. Buna sebep olarak Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından çekilmesi ve adanın %35'inin Türkiye'nin eline geçmesi düşüncesi gösterilebilir. S.S.C.B., buna rağmen bu hareketi kınamamıştır.

Harekâtın ardından başlatılan ambargo sürecinde, Türkiye S.S.C.B. ile daha fazla yakınlaşmıştır. İlk kez ilişkiler, askeri alana bu dönemde yayılmıştır. Daha önce

¹⁷² Cemal ACAR, *Soğuk Savaş, Süper Güçlerin Hâkimiyet Kavgası*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2007, s.156-180

¹⁷³ Baskın ORAN, "Türkiye'nin Kuzeydeki Büyük Komşu Sorunu - Türk-Sovyet İlişkileri, 1930-1970", *A.Ü. SBF Dergisi*, Cilt XXV, no.1 Haziran 1971, s.41-93

1973 yılında Sovyet savaş uçaklarının, Mısır'a gitmek üzere, Türk hava sahasını kullanmasına izin veren Türkiye; 25 Ocak-6 Şubat 1976'da Gürcistan ve Ermenistan toprakları üzerinde yapılan S.S.C.B. tatbikatına askeri yetkililer göndermiştir. Tatbikatın ardından askeri yetkililer S.S.C.B.'ye giderek Savunma Bakanı GRECKO ile görüşmüşlerdir. Bunu Nisan 1976'da Genelkurmay Başkan Yardımcısı Kenan EVREN'in başkanlığındaki kalabalık bir heyetin S.S.C.B.'yi ziyareti izlemiştir. Ayrıca 28 Nisan 1979'da Sovyet uçak gemisi KIEV'in boğazlardan geçmesine de izin verilmiştir.

Her ne kadar, askeri, siyasi, ekonomik alanda ilişkiler iyi olsa da Türkiye bu dönemde S.S.C.B.'den silah almaya yanaşmamıştır. Nisan 1978'de S.S.C.B. Genelkurmay başkanı Mareşal OGARKOV Ankara'ya ziyaret etmiştir. Bu ziyaret tehdidin artık kuzeyden değil batıdan geldiğini ifade eden meclis konuşmalarının yoğunlaştığı bir döneme rastlamıştır. Bu ziyaretinde Türkiye'ye silah yardımı yapabileceklerini ifade eden OGARKOV, olumlu bir yanıt almamıştır.

A.B.D. ve S.S.C.B. ile olan ilişkiler bu on yıllık dönemde S.S.C.B. tarafına kaymış gibi görünse de A.B.D. askeri yardımlarının ambargo yılları haricinde devam ettiği görülmektedir.

3.2. Dönemin Meclis Görüşmeleri ve Tahlili

Genel olarak 1960'lı yılların sonunda başlayan milli savunma sanayi oluşturma çabalar, bu dönemde de mecliste gündemi meşgul etmiştir.

1970 Yılı bütçe görüşmelerinde:

"Millî Bütçeden Türk Silâhlı Kuvvetlerine tahsis edilen ödenek miktarları yıldan yıla değişik nispetlerde bir artış göstermektedir. Geçen yıllar bütçelerinin incelenmesinde;

1962 den 1963 e %9.67

1963 ten 1964 e % 3.84

1964 ten 1965 e % 11.83

1965 ten 1966 ya % 3.77

1966 dan 1967 ye % 16.22

1967 den 1968 e % 12.64

1968 den 1969 a % 9.57

1969 dan 1970 e % 8.90 bir artış olduğu anlaşılmaktadır. " denilmektedir.

".....Diğer taraftan Türk Silâhlı Kuvvetlerinin modernizasyonu ve sosyal şartların iyileştirilmesi istikametine ciddi gayretler sarf edilmiştir. 1965 yılından bu yana Silâhlı Kuvvetlerimizin modernizasyonuna ve sosyal şartlarının iyileştirilmesine ayrılan ödenek miktarları ve bütçe içerisindeki % de oranları aşağıda gösterilmiştir.

1965 yılında (556) milyon TL. % 17.00

1966 yılında (575) milyon TL. % 17.04

1967 yılında (754) milyon TL. % 19.20

1968 yılında (810) milyon TL. % 20.34

1969 yılında (1 033) milyar TL. % 23.04

Dış askerî yardımlar Amerika, Almanya, İtalya Askerî yardımlardan ibarettir.

Bu yardımların son beş yıldaki miktarları aşağıdadır. (1 000 TL.)

Yıllar	Amerikan askerî yardımı	Alman! askerî yardımı	İtalyan askerî yardımı	Toplam
1965	1 075 072	112 500		1 187 572
1966	911 632	112 500		1 024 132
1967	1 075 980	112 500	10 896	1 199 376
1968	868 956	112 500	10 896	992 352
1969	-885 300	227 000	10 88	1 123 196
Toplam	4 816 940	677 000	-32-688	5 526 628

.....Dış askerî yardımların sanayi gücümüzü destekleyen, geliştiren bir faktör olduğu muhakkaktır. Ancak bu yardımların aksaması, azalması veya tamamen kesilmesi ihtimalleri mevcut olduğunu kabul etmek ve buna göre tedbirler almak gerekmektedir.

Türk Silâhlı Kuvvetlerimiz 1967 yılından itibaren millî harb sanayimizi geliştirici çalışmalara başlamış ve Alman askerî yardımım da bu istikamette kullanmayı planlamıştır. 1967, 1968 ve 1969 malî yılları bütçelerinde harb sanayii için ayrılan ödenek miktarı (567) milyon liradır.Kayseri Tank yenileştirme tesisleri.....Gölcük, Taşkızak fabrikalarının geliştirilmesi.....Çıkarma gemileri inşası.....

.....Hava Kuvvetleri Komutanlığı:

Hava Kuvvetleri Komutanlığına tahsis edilen 2 milyon liralık döner sermaye ile Eskişehir, Kayseri ve Malatya Hava İkmal Merkezleri Genel Müdürlüklerince yurt sanayiine yardımcı olmak üzere ve kâr gayesi güdülmeksizin imalât, revizyon, bakım, onarım ve benzeri çeşitli hizmetler yapılmaktadır.

MSB'lığı bütçelerindeki yatırımların nisbeti yıllar itibariyle aşağıda gösterilmiştir:

1965 yılında % 9,6

1966 yılında % 10,9

1967 yılında % 11,2

1968 yılında % 2,06

1969 yılında % 2,13

1970 yılı teklifinde % 1,63

1967 malî yılından itibaren meydana gelen düşüş savunma enfastrüktür harcamalarının cari giderlere dâhil edilmesinden ileri gelmektedir. ¹⁷⁴

Aynı yıl içerisinde uçuculara ödenecek tazminat ve Kara Kuvvetleri Havacılığı uçuş tazminatlarının da buna dahil edilmesi yönünde bazı görüşmeler yapılmıştır.

".....17 Ocak 1963 tarihli ve Cumhuriyet Senatosunun iltifatlarıyla kanunlaşan 144 numaralı Uçuş Hizmetleri tazminat Kanunu Millet Meclisine

¹⁷⁴ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 56, Toplantı 9, Birleşim 31, 28.01.1970, Milli Savunma Bakanlığına ait bütçe teklifi hakkında Karma Plan Bütçe Komisyonunun hazırladığı rapor, s.302-335,

verildiği tarihten 7 ay 23 gün sonra, aynı teklif tasarı halinde zamanın Hükümeti tarafından benimsenmek suretiyle Yüce Meclise gönderilmiş idi. *

Uçuculara verilecek tazminat hakikaten çok yerinde idi. O zaman yaptığımız çetin mücadeleleri ancak 7 ay 23 gün sonra ilgili hükümetlere duyurabilme imkânına mâlik olabilmıştık.* Bugün tasarının bugünün ihtiyaçlarına denk bir şekilde hazırlanmış olmasından dolayı hükümete teşekkür etmeyi bir borç bilmekteyim.

.....Eskiden pervane pilotlarımız uçuş tazminatını jet pilotlarından daha fazla alıyordu. Bu 144 sayılı Kanun çıkmadan önce pervaneli pilotlar jet pilotlarından daha fazla, üstün tazminat alınan o bozuk düzeni verdiğimiz kanun teklifi ile bozuk düzen düzeldi ve normal rayları üzerine oturmuş bulundu.

.....Hâlbuki tasarı yalnız Hava Kuvvetlerini ilgilendiren bir husus idi. Bu da her an için uçucunun ne zaman tayyarecinin sakat kalacağı, ne zaman düşeceği, ne zaman vazife göremeyeceği, ne zaman şehit olacağı ve hangi tayyarede olduğu belli olmadığı için komisyonumuzun yapmış olduğu bu değiştirme de gayet yerinde olduğu kanaatindeyim. ¹⁷⁵

".....Silâhlı Kuvvetler hakikaten, gerçekte pahalı bir kuvvettir. Bir millet ordu beslemek istiyorsa ordusu için lâzım gelen bütün fedakârlıkları, mâkul ölçüler içerisinde, normal karşılaması düşünmesi ve onların ihtiyaçlarını zamanında, karşılayabilmek için yalnız maddi yönden değil, bilhassa kullanacakları araçlar itibari ile de zamanında lâzım gelen tedbirleri alması gereklidir, yerindedir.

Sistemler ne olursa olsun, bugün Amerika'ya da baksak, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğine de baksak daima ağır rizikolu vazifeler gören Silâhlı Kuvvetler için uygulanan genel personel rejiminin dışında, onları tatmin edici yıpranmalarının ve sık, sık karşılaştıkları rizikoların karşılığını giderecek, karşılayacak munzam birtakım tedbirleri düşünmüşlerdir.

Nitekim huzurunuzda gelmiş bulunan Uçuş Tazminat Konunu da bu maksatla ele alınmıştır. Binaenaleyh bu kanunun 657 sayılı Devlet Personel Kanunu ile her hangi bir ilgisi yoktur. Onun dışındadır ve hükümet de bunu müdrük olduğu, bildiği

¹⁷⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63, 28.04.1970, Rıfat ÖZTÜRKÇİNE'(İstanbul)'un yaptığı konuşma, s702-703

için, her ikisini de kendisi hazırladığı için, bu kanunu getirmiştir. Ve kanaatimizce yerinde bir harekette bulunmuştur. "176*

".....kanunun ismi Uçuş Tazminatı Kanunu olduğuna göre fiilen uçan insanların uçuş paralarını muntazaman almasını tazammun edici şekilde bir değişikliktir. Bu değişikliğe niçin zaruret doğdu, bunu ifade etmek istiyorum. Sayın senatörler, böyle bir değişiklik yapılması zarureti bugün Hava Kuvvetleri ile Kara Ordusu havacılığı ve halen gelişmekte bulunan Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinin kendisine has birtakım özellikler ihtiva etmesinden dolayıdır.

Hava Kuvvetleri kendi uçucu personelinin dışındaki elemanlara, uçuşlarla ilgili olan elemanlara uçuş tazminatı verebilmek için, uçuş ekibi tabirini kullanmaktadır. Bu uçuş ekibinin kimlerden ve ne şekilde meydana geleceği Hava Kuvvetlerince kullanılan bir yönetmelik tarafından tesbit edilmektedir ve atanmalar buna göre yapılmaktadır. Uçuş ekibine dâhil bulunan insanlar uçtukları için uçuş tazminatı almaktadırlar.

Fakat bugünkü mevzuatımıza göre ve hali hazır duruma göre aynı şekilde metni bırakacak olursak, Kara Ordusu uçak makinistleri talimatnamelerine göre pilotları ile beraber uçmak mecburiyetlerinde oldukları halde, bu şekilde bir atamanın yapılmaması sebebiyle bugün almakta buldukları uçuş tazminatlarını alamamışlardır.

Kanun eğer Millet Meclisinden geldiği şekilde çıkacak olursa, huzurunuzda açıkça ifade ediyorum ki bugün uçuş tazminatına müstahak bulunan bu insanlar, uçuş tazminatını alma haklarını kaybedeceklerdir.

Nasıl bir işleme gideceklerdir? Uçuşla ilgisi olmayan, geçici bir görevle vazifelendirilmiş bir askerî personelin muvakkaten uçmak suretiyle aldığı yevmiye ne ise, onun karşılığında bir tazminat alacaklardır.

Oysaki Kara Ordusu uçak makinistleri, Hava Kuvvetlerinin bünyesine hiç benzemez, miktarları azdır, Kara Ordusu havacılığı taburların bünyesine kadar girmiştir. Çoğunlukla toprak meydanlar üzerindedir. Sık sık yer değiştirir ve

¹⁷⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63, 28.04.1970, Milli Savunma Bakanı Ahmet TOPALOĞLU'nun yaptığı konuşma, s.812-816

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

makinistleri pilotları ile beraber devamlı bulunmak mecburiyetindedir. Avadanlıkları her zaman yanında olmak mecburiyetindedir, aksi halde uçaklarını revizyon edemezler.

Şayet, kanunu Millet Meclisinden geldiği şekilde çıkaracak olursak, bundan böyle Kara Ordusunu takip etmekle sorumlu bulunan bu uçak makinistlerini uçmaya mecbur kılamayız, ihtiyari bir durum meydana gelir. Bu ise Kara Ordusunu uçaklarından beklenen randımanı almak imkânından Kara Kuvvetlerini mahrum bırakır.

.....Kara Kuvvetleri de bir uçuş ekibi yönetmeliği çıkartır, buna göre atamaları yapar ve bu kara ordusu uçak makinistlerinin uçtukları zaman tazminatlarını almalarını mümkün kılar denmektedir. Sayın senatörler 1952 yılından beri faaliyette bulunan bu uçaklar tipleri itibariyle iki kişilik uçaklar olduğu için, Hava Kuvvetlerinde bildiğimiz ve bugün kısmen Türk Hava Yollarında da kullanılan çok motorlu uçaklar gibi değildir.

.....ve komisyonun yaptığı değişikliği benimsiyoruz. Gerek Hava Kuvvetlerinde, gerekse Kara Kuvvetlerinde, Deniz Kuvvetlerinde ve Jandarma Genel Komutanlığında ve gerekse Harita Genel Müdürlüğünde bilfiil uçuşla ilgili bulunan insanların katlandıkları rizikoların ve yıpranmalarının karşılığı olan bu uçuş tazminatına müstahak olacakları ve bihakkın almaları ancak bu şekilde mümkün olacaktır. ¹⁷⁷

"Silâhlı Kuvvetlerin dışında bulunan bazı müesseseler, uçak ilaçlama şirketleri, Devlet Havayolları ve diğer bâzı özel pilot kullanan müesseseler pilot ihtiyacını bugünün seviyesinin çok üstüne çıkarmıştır. Daha az yıpratıcı olan bu uçak şirketlerinin pilotlarına, bu şirketler daha yüksek ücretler ödemektedirler.

Bu da Türk Silâhlı Kuvvetlerinin pilotlarının bu müesseselere kaymasına ve Silâhlı Kuvvetlerimizin zayıflamasına sebep olmuştur ve olmaktadır. Çok güç ve pahalıya mal olan, her biri 3 – 4 milyona mal olan pilotlarımız bugün 20 nci asrın taktik, stratejik, teknik ve teknolojik gelişmesi ile meydana getirilen süpersonik üstün

¹⁷⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63, 28.04.1970, Suphi GÜRSOYTRAK (Tabii Üye) 'ın yaptığı konuşma, s.814–816

jet tayyareleri ile ve hatta feza uçuşları dahi askerî havacılığı diğer silâhlı kuvvetlerin üstüne çıkarmıştır.

Bugün var olmak için sulhta ve harbde, harbe hazır olan güç bütün dünyada hava gücüdür. Artık safer piyadesine süngü ucundan ziyade pilotun maharetine, kabiliyetine ve ustalığına bağlıdır ve pilotların maharetine devrolmuştur. Pilotlara ne isterlerse veriniz. Onlara, yurt savunmasının mümtaz bekçileri olduklarından, daima selâm veriniz. Onlardan hiçbir şeyi sakınmayınız. *

En müessir, en kudretli silâhla düşmanı bekleyen, çelik hava gemileri ile havalarımızı koruyan hava pilotlarımızın haklı olan ücretin dînunda olan bu kanundaki zammı kabul edeceğinize inanıyorum, İkinci Dünya Harbini kazanan güç hava gücüdür.....Bilahare hava kuvvetlerine büyük önem verilmesi ile İkinci Dünya Harbi de daha çabuk bitirilmiştir.

.....Bilahare havacılığın üstün olduğunu müdafaa edenlerin galip gelmesi ile yeni bir hava gücü meydana getirilmiş ve bu hava gücü ile okyanuslardaki, adalardaki meydan inşaatları da dâhil olmak üzere, 5 milyar dolar ile Japonya çökmüştür. Deniz Kuvvetlerine Amerika 500 milyar dolar harcamış Japonya'yı çökertememiş, 5 milyar dolar harcamış, Hava Kuvvetlerini üstün bir duruma getirerek Japonya'yı çökertmiştir.

Pilotlarımıza bu kanun ile verilen tazminat gayet cüzidir. Şu anda bir pilotumuz almakta olduğu ücrete ilâve olarak bu kanun ile ancak 729 lira bir fark almaktadır. Uçuş ekiplerine de ancak bu 729 liranın yarısı verilecektir. Sivil havacılık pilotları bunların çok üstünde ücret almaktadırlar. Son 8 yılda her biri 3-4 milyona mal olan değerli pilotlarımızın şehitlik, malûllük, istifa, emekli v.s. Sebeplerle 360 değerli pilotumuzun ve onun iki misli miktarındaki uçuş ekibinin de Hava Kuvvetlerinden ayrıldığını görürüz.

Bunun sebebi de onları tatmin edememiş olmamızdır. Dünya havacılığında en ileri milletlerin pilotları ile her zaman boy ölçüşen, müsabakalarda göğsümüzü kabartan pilotlarımıza kanunun hayırlı ve uğurlu olmasını dilerken, kanunu Meclisten geldiği şekilde kabul buyurmanızı istirham edeceğim.

Türk Hava Kuvvetleri pilotları bunların çok daha üstündeki ücretlere hak kazanmış durumdadırlar. Bu kanun ancak cüzi bir miktar ilâve verebilmektedir.

Keşke malî kudretimiz daha yüksek olsa da bunlara daha iyi verebilsek. Çünkü pilot daima izinde olmalıdır, daima kudretli olmalıdır. Moral bakımından tatmin edilmiş olmalıdır. Evini, çoluğunu, çocuğunu arkasında bıraktığını düşünmemelidir. Eğer bir pilot arkasında çoluğunu, çocuğunu, ailesini düşünecek durumda olursa onun ne eğitiminden fayda görülür ve ne de onun katılacağı harbten bir faydalı netice alınabilir.

Onun için pilot her şeyi arkada bırakmış, morali yüksek, kudretli olarak vazife görmelidir. Hem bu şekilde uçuşa başladığı anda üstün eğitime sahip olur hem de vurduğunu hakiki hedefinde yerine oturtur. Bombasını, roketini, her türlü uçak silâhlarını hedefine noktası noktasına vurur ve iyi bir eğitim görmüş olur. Havalarımızın bekçisi pilotlardır. Zaferin bekçisi de onlardır. Onlardan hiçbir rey esirgemeyeceğimize ve kanunu Millet Meclisinden geldiği şekilde kabul edeceğinize inanarak hepinizi hürmetle selâmlarım."^{178*}

" Elimizde bir cetvel var, orada görüyoruz, 7 yılda 4 vefata mukabil, 97 şehit vermişiz. 7 yılda 4 vefata karşılık 74 istifa olmuş. Şehit rakamı büyük bir rakam, bu uçucunun riskini gösteriyor bize değerli arkadaşlarım, istifa 74 rakamına ulaşmış, bu da bir yerden bir yere kaymayı gösteriyor.

O halde, Türk Silâhlı Kuvvetlerinde uçucu şahısları elde tutabilmek için imkânımız ne ise onu esirgmeden vermek mecburiyetindeyiz. Vermeliyiz ki, hem şehit adedini azaltmayı sağlayalım, hem de istifa adedini azaltmayı mümkün kılalım.

Yine bir mukayeseli cetvele bakıyoruz, bir pilot yüzbaşının maaş, tazminat, tayin bedeli gibi rakamların bir araya gelerek ayda brüt alacağı 2.862 liraya mukabil, bizim Hava Yollarında çalışan, belki o derecede de ihtisası bulunmayan pilotlar 5.633 lira gibi bir rakamla her ay maaş almaktalar. Bir binbaşımız 3.357 lira alırken, yine Hava Yollarında birinci sınıf bir kaptan 6.260 lira üzerinden maaş almaktadır.

Görülüyor ki, sadece modern, motoru daha kuvvetli veya motor sayısı daha fazla, riski daha az, daha itina ile inşa edilmiş bir uçakta uçan pilot, gece gündüz

¹⁷⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63, 28.04.1970, Orhan KOR(İzmir)'un yaptığı konuşma, s.816-818

demedeni, kendisini vatana hasretmiş Hava Kuvvetlerinde vazife alan pilotlarımızdan iki misli fazla ücret almaktadır. "179*

".....Uçucular, bu memleketin korunmasında büyük yeri olan bir kütledir. Her gün uçucu bir aile sabahleyin acı bir ayrılık, akşam üzerleri büyük bir ıstırapla intizar...* Ondan sonra yine göz yaşartıcı bir kavuşmaya şahit olduğum için ve hemen hemen ayda bir kaç depoda büyük risklerle o şehitlerimizi mezarlıklarına tevdi ettiğimize şahit olduğum için söz aldım. Bu bakımdan yurt hizmetinde yurt korunmasında büyük payı olan Türk Silâhlı Kuvvetlerinin uçucularına bu tazminatın verilmesini bütün gönlümle katılıyor ve bunu alanlara helâl olmasını temenni ediyor, hepinizi hürmetle selâmlıyorum. "180

".....Jandarma Genel Komutanlığının, Harita Umum Müdürlüğünün, Deniz Kuvvetlerinin, Kara Kuvvetlerinin pırpır uçakları yok, daha büyük uçakları var, helikopterleri var ve bunların da makinistleri pilotla beraber uçmakta, elbette ki, Kara Kuvvetlerinin pilotla beraber uçan makinisti de bu kanundan istifade edecektir.

Jandarma Genel Komutanlığı, Harita Umum Müdürlüğü ve Deniz Kuvvetleri için de helikopter almayı düşünmekteyiz. Deniz Kuvvetlerinin de uçağı ve helikopteri olabilecektir. Deniz Kuvvetleri de aynı kanundan istifade edecektir. Çünkü bu kanunun adı; Türk Silâhlı Kuvvetleri Uçuş Tazminatı Kanunudur.

.....Kanunun birinci maddesindeki uçuş ekibi içerisinde bulunduğu için, Kara Kuvvetlerinin ve diğer kuvvetlerin makinist ve pilotları da bu kanundan istifade edeceklerdir. "181

Bu konuşmalar ışığında 144 sayılı kanunda yer alan tazminatlar için aşağıdaki cetvel kararlaştırılmıştır. 182

¹⁷⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63, 28.04.1970, Ömer UCUZAL (Eskişehir)'in yaptığı konuşma, s.818-819

¹⁸⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63, 28.04.1970, İbrahim Tefvik KUTLAR (Gaziantep)'in yaptığı konuşma, s.820

¹⁸¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63, 28.04.1970, Milli Savunma Bakanı Ahmet TOPALAOĞLU' nun yaptığı konuşma s.820-822

¹⁸² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63, 28.04.1970, s.1404

(Millet Meclisinin kabul ettiği metne bağlı cetvel

144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun
ek değiştirilmiş cetvel

Albay maaşına göre yüzde tazminat nisbetleri

Uçuculuk

müddeti

(Yıl)

1 nci sütun

(Pilotlar)

2 nci sütun

(Uçuş ekibi

1

37

22.5

2

37

22.5

3

45

24.5

4

45

24.5

5

52

26.5

6

52

26.5

7

56

28.5

8

56

28.5

9

59

30.5

10

59

30.5

11

62

32.5

12

62

32.5

13

65

34.5

14

65

34.5

15

67

36.5

16

67

36.5

17

69

38.5

18

69

38.5

19

71

38.5

20

71

38.5

21

73

38.5

22

73

38.5

23

75

38.5

1970 yılındaki görüşmelerden anlaşılacağı üzere, askeri pilotların ve uçuş ekibinin alacağı tazminatlar, meclis gündemini meşgul etmiştir. 1971 yılında ise 16 Temmuz 1970 yılında kurulan Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının faaliyetleri meclis gündeminde yer yoğun bir şekilde yer almıştır:

".....Müttefikimiz ABD'den nükleer silâh alıp bunun stokunu yapamadığımızı göre, konvansiyonel silâhlarımızın yeterince olması şartı yerine gelmiş midir? Deniz Kuvvetlerimizin elinde bulunan araçlara, Hava Kuvvetlerimizin uçaklarına baktığımız da bu soruyu olumlu cevaplandıramıyoruz.

Müttefikimiz ABD'nin plânlı bir şekilde komşumuz Yunanistan'ın gerek deniz, gerekse hava kuvvetlerini bizden daha kuvvetli hale getirdiğini görmekteyiz. Kıbrıs anlaşmazlığının varlığı bu davranışın kasıtlı olduğu kanısını uyandırmaktadır. Durum böyle olunca tarih boyunca onurlu yaşamış olan milletimizin ordusunun ihtiyaçlarını kendisinin karşılayacağı tabiidir.

.....Önce yurttta yapılacak olan araçlara motor imal eden bir fabrika kurmak şarttır. Yurt mesellerinin çözümünde asker - sivil ayrıcalığı yapılmaz. Çabuk ve çok kâr getiren işler peşinde koşan özel sektörün bu fabrikayı yapması yıllardan beri mümkün olmamıştır. Ancak, Devlet eliyle kurulabilir. Donanma Cemiyetinin, Hava Kuvvetlerini güçlendirme vakfının, deniz ve hava gücümüzü artırma çabalarını şükranla karşılamaktayız. Övgüye değer bu çabalar, tüm Ordumuza yetecek silâh ve araçların yapımını sağlayamayacağına göre, Devletin biran önce konuya el atması gerekir."¹⁸⁴ *

".....Bugün 1970 yılı plânında görüyoruz ki, 100 milyon dolar Amerika'dan ve 27 milyon dolar da Almanya'dan alınan yardım ile takviye edilmekteyiz. Bu yardım, gerçekleştiği takdirde, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin harb gücünün kendisinden daha ziyade yabancı kaynaklara dayanmaya devam etmekte olduğunu ifade etmektedir. Her yıl kendi yağı ile kavrulabilecek hale gelmemize ve her yıl eğitimi

¹⁸⁴ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 68, Toplantı 10, Birleşim 31, 29.01.1971, CHP grubu adına Musluhittin Yılmaz METE'nin yaptığı konuşma, s.355-358,

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynaktaki yer aldığı şekildedir.

ve muhtemel harbe devam edememenin ve temel kaynaklara sahip olmak yerine dışa bağılı olmakta devam edişimize elbette sevinmek mümkün olamaz.

.....Türkiye'mizin hareket serbestisini kaybetmeden blokların karşılıklı durumlarından ve bağılı bulunduğumuz savunma paktlarının kalkanından millî hedeflerimize ulaşabilmek için en iyi şekilde faydalanılmasını sağlayacak bir millî stratejiyi tespit etmek lâzımdır. Millî stratejinin tespitinde, bugünkü dünya milletlerinin güvenlik politikalarına istikâmet veren temel unsurları nazarı dikkate almaya mecburuz.

.....Yeterli bir millî harb sanayine sahip olmayışımızı millî savunma gücümüzü büyük ölçüde, etkilemektedir. Yardıma bağılı kalması elbette ki şayanı arzu değildir, iktidarın bu konudaki gayretlerini çok yetersiz gördüğümüzü bir kere daha belirtmek mecburiyetindeyiz.

.....Bugün bu temel müesseseyi kurmak lâzımdır. Cumhuriyet kurulduktan sonra Millî Savunma kendisine bağılı bu tip müesseseleri kurmuştu. Fakat sonradan bir kısmı başka bakanlıklara ve başka gayelere bağlandılar. Meselâ, Makina Kimya Müessesesi 1950 yılına kadar Millî Savunma Bakanlığına bağılı idi, bu tarihten sonra Sanayi Bakanlığına verildi. Bu müessesenin harb sanayi ile ilgili bölümünün Millî Savunma Bakanlığına devri mümkün olamaz mı? Bize göre ordunun bugünkü birçok ihtiyaçlarını temin edecek ve ağır harb sanayinin nüvesi olacak temel müessese, Makine ve Kimya Endüstrisinin harb sanayii kısmı alabilir.

.....Amerika artık eskisi gibi her isteneni vermemektedir. Meselâ, yılda ordunun 10 milyon adet muhabere piline ihtiyacı olduğu söylenmektedir. Türkiye'deki mevcut pil fabrikaları bunu temin edememektedir.....Millî Savunma Bakanlığı, Makine ve Kimya Endüstrisinin harb sanayii gibi, temel bir müesseseye sahip olmazsa, NATO imkânlarıyla kendi imkânlarını da birleştirerek bu müessesenin ve ağır harb sanayinin gelişmesi için lüzumlu kapital temin edilmiş olur. Lüzumunda piyasanın ihtiyaçlarına da cevap verebilir. Meselâ, Kayseri'deki Hava İkmal Merkezinden bazı müesseseler istifade etmektedirler. " 185 *

¹⁸⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 68, Toplantı 10, Birleşim 31, 29.01.1971, Güven Partisi Grubu adına Sami TURAN (Kayseri)'nn yaptığı konuşma. s.358-362

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

".....Dış askerî yardımlar Amerika, Almanya, İtalya gibi memleketlerden alınmakta idi. Bu sene Amerika ve Almanya'dan 127 milyon dolarlık bir askerî yardım sağlanmıştır. Modern silâh ve teçhizatın temininde ve savunma gücünün artırılmasında dış askerî yardımlar başlıca destek olmaktadır. Yardımların aksaması, azalması ihtimali göz önünde tutularak iç destek olanaklarının geliştirilmesine önem verilmiştir. 1967 yılından başlayarak, bilhassa Alman askerî yardımı bu yöne kanalize edilmiş, her sene daha çok artan bir gayretle bunun geliştirilmesine çalışılmaktadır.

.....Bir Devletin ordusu, o Devletin bir parçasıdır. Bağımsız bir Devlet içinde bağımlı bir ordu düşünülemez. Bunu düşünenlerde Türk Devletine, Türk Ordusuna inançsızlığın belirdiği, millî duygularının bâzı etkenler altına girdiği şüphesi uyanır.

.....Bugünkü nükleer çağda, modern silah ve vasıtalarının tamamını yapan Amerika ve Asya'dan başka memleket yoktur. Bugün İngiltere, Almanya, İtalya gibi senelerce evvel sanayisini kurmuş memleketler dahi bir kısım modern silâh ve araçlarını dışarıdan almaktadırlar. Gerek maliyet gerek teknik bakımdan güçlerinin yetmediğini söylemektedirler.

.....Türkiye'de henüz kurulmamış olan sanayi kolları kuruluncaya kadar, bazı silâhları dışarıdan alacaktır. Zamanla birçok harb silâh ve vasıtalarımız kendimiz yapacağız. Bu hususta 1967 senesinden beri girişilmiş faaliyetler vardır. Bugün on bin tonluk gemiler yapıyoruz, çıkarma gemileri yaptık, denizaltı yapımı sanayiine başlanmıştır. Tank fabrikası kurulmuştur. Dün katır sırtında giden ordu, bugün motorlaşmıştır. Deniz ve Hava Kuvvetlerimizi güçlendirmek için milletçe de büyük gayretlere girişilmiştir.

Harb Saayininin gelişmesi, Türkiye'de sanayi kollarının gelişmesiyle mepsuten mütenasıptir. Bu konunun her imkândan faydalanılarak ihtiyaçları kısa zamanda karşılayacak hale getirilmesini temenni ediyoruz. ¹⁸⁶ *

¹⁸⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 68, Toplantı 10, Birleşim 31, 29.01.1971, Adalet Partisi Grubu adına H.Enver İŞIKLAL (Samsun)'un yaptığı konuşma s.362-366

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynaktaki yer aldığı şekildedir.

".....Bu nedenlerdir ki; ekonomik kalkınmamıza zararlı olmayacak optimal bir meblâğı her yıl ayırmakta ve temin edilen dış yardımlarla birlikte Türk Silâhlı Kuvvetlerimize tahsis etmekteyiz. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin ıslah tedbirlerine aralıksız devam olunmaktadır. Bu amaçla Silâhlı Kuvvetlerimize 1971 Devlet Bütçesinin % 17,47 si ayrılmış bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin NATO'ya girdiği 1952 yılından beri savunma hizmetlerine tahsis ettiği millî bütçe kaynakları önemli bir çabayı ifade ederse de her zaman işaret ettiğim gibi ayrılan ödenekler ihtiyaçları karşılamaya kâfi gelmemekte dış yardımlarla da desteklenmesi gerekmektedir.

.....Genel olarak savunma harcamalarımızın % 78 i millî bütçeden, % 22 si ise dış askerî yardımlardan sağlanmaktadır. Bu rakamı şunun için arz ediyorum; Silâhlı Kuvvetlerimizin bütçesinin büyük bir kısmının cari bulunduğu, yatırım harcamaları olmadığı birçok üye tarafından ifade edilmektedir. Bugünkü mevcut bütçenin % 22 si, dış yardımlardan sağlanan miktar tamamen Türk Silâhlı Kuvvetlerinin harb gücünün arttırılmasına sarf edilmektedir. Millî bütçeden ayrılan ile dış yardımlar birleştirildiği takdirde bütçemizin % 30 undan fazlası, yani bir yılda Türk Silâhlı Kuvvetlerine sarf edilen meblağın (dış ve iç yardım olarak) % 30 undan fazlası Türk Silâhlı Kuvvetlerinin harb gücünün arttırılmasına ve ıslah tedbirlerine sarf edilmektedir.

.....Son NATO Bakanlar Konseyi Avrupa Bakanlar Toplantısında Alman neticeler ve Almanya'nın 1984 yılından beri yapmakta olduğu yardımın artışı da Türk Silâhlı Kuvvetlerinin harb gücünü arttırmada büyük âmil olacaktır. Dost Almanya şimdiye kadar Türkiye'de yapmakta olduğu 50 milyon marklık yardımı ki, bir miktar çıkarmış idi, 100 milyon marka çıkardığı gibi ayrıca Türk Silâhlı Kuvvetlerine hibe olarak 20 Transal uçağı ve 30 milyon Doçe Mark da karşılıksız olarak fon vermeyi Aralık ayındaki toplantımızda kabul etmiş ve anlaşması imzalanmıştır.

Bu 30 milyon markı ise Türkiye; özel Avrupa enfastrüktür yatırımlarında kullanma imkânını bulacak ve bunlarla da bilhassa muhabere sisteminin geliştirilmesi ve hava savunma sistemimizin geliştirilmesi için Avrupa Müşterek Fonundan memleketimize yeni tesisleri yapmak imkânını bulacak ve bu paralar

Türkiye'ye döviz olarak gelmiş olacaktır. Bu münasebetle dost Alman Hükümetine şimdiye kadar yaptığı yardımda büyük bir artırma yapması münasebetiyle huzurunuzda teşekkür etmek isterim.

.....Evvellâ şunu arz edeyim ki; 1967 yılında ilk defa Türkiye'de harb sanayi yatırımları ele alınmıştır. Daha evvel Makina Kimyaya intikal eden ve askerî fabrikalar dediğimiz fabrikaların devrinden sonra Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinde bir harb sanayii faaliyetini müşahede edemezsiniz.

Ancak 1967 yılından sonra artan bir hızla sanayi yatırımları yapılmaya gidilmiştir. Bu devre içerisinde bilhassa Türk Silâhlı Kuvvetlerinin hafif silâh ihtiyaçlarının tamamının, yapımı cephanesinin ikmalî, ağır silâhlarının tamir ve onarımı, yenileştirilmesi hedef tutularak bir harb sanayiine gidilmiştir. Türkiye'nin sivil sanayi kapasitesi bir ağır sanayi kurmak imkânı vermediği için ağır harb sanayii kuruluşuna teşebbüs edilememiştir.

Harb sanayii için yapılmış bulunan, takip edilen millî bütçeden savunma seferberliğine yapılan yatırımlar, yani sarf edilmiş miktarlar şöyledir:

1967 – 1970 devresinde Y - 3 hafif silâh projesi, tırtıllı araç revizyonu, tank palet fabrikası, kobra tanksavar güdümlü roket projesi, refakat muhribi inşası, denizaltı inşası, hücum botu inşası, çıkarma aracı inşası, tanker inşası, jet motor revizyonu, 2,75 inçlik roket ve diğer projelere toplam olarak 263 milyon lira, 1971 yılında da 89 milyon lira sarf edilmiştir,

Bunlar sarf edilmiş, tahakkuk etmiş masraflardır, harb sanayiinde. Ayrıca yapılmakta olan, halen yapılmakta olan tank yerleştirme fabrikası, tank palet taşıyıcı tekerlek fabrikası, kobra tanksavar roket projesi, Karapınar Atış Poligonu projesi, 8 inçlik obüs mühimmatı projesi, 4,2 inçlik havan mühimmat projesi, 106 milimlik geri tepmesiz top mühimmat projesi, 90 milimlik tanksavar mühimmatı projesi, M-16A-2 mayın projesi, 175 milimetrelik top mühimmatı projesi, M-4A-2 el bomba tapası projesi ki, bu projeler üzerinde de çalışmalar ikmal edilmiş ve imâline, yapımına başlanmıştır.

Ayrıca hazırlık halinde kuru pil fabrikası, 2,75 inç roket imali, gaz maskesi imâlî, tekerlekli araç imali, elektrik sanayii kurulması, uçaksavar topu imali, hafif

uçak ve helikopter imali, ameliyat tablonun yapımı, klâsik mühimmat imali projesi, geniş otomatik piyade tüfekleri için manevra fişek imali gibi çalışmalara girilmiştir.

.....Ancak jet uçakları değil ama Hava Kuvvetlerimiz, Hava Kuvvetlerini güçlendirme vakfı çalışmaları içerisinde bir taraftan yardım toplayarak bunu gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu yardımın vüsatının ne olacağını bilmiyoruz. Ama millî harb sanayii hedefimizdir.

Deniz Kuvvetleri için biraz evvel söylediğim muhrip çıkarma gemisi, denizaltı yaptığımız gibi Hava Kuvvetlerimiz için de uçak sanayiinin kurulması gayreti içindeyiz. Teknik elemanları vasıtasıyla ileride imkânlarımızın vüsatında bu uçak sanayiinde tabîî memleket imkânlarıyla, neleri yapabileceğimizi, neleri yapamayacağımızı teknik imkânlarıyla, ekonomik imkânlarıyla ne tip uçak yapabileceğimizi Hava Kuvvetlerimiz incelemektedir. Yani böyle bir çalışmaya başlamıştır.

Buyurduğunuz Kayseri Fabrikasında bir zamanlar hakikaten kara uçaklarının avcı uçaklarının yapıldığı bir gerçektir. Ama gelişen teknik seviye karşısında, bugün bizim elimizdeki imkânla ve o zaman yaptığımız uçakların vasıflarıyla, bugün tekniğin ilerlemesi karşısında yapılmış av uçaklarıyla o uçakları karşı karşıya getirmek mümkün değildir. Bir subayınızı, bir pilotunuzu düşman karşısına çıkarırken her halde en iyi silâhla donatacaksınız. Yani bir harbde silâh meselesine önem vereceksiniz. Buyurduğunuz tarihte yaptığınız av uçağı ile veya düşündüğünüz o günkü teknikle yaptığınız av uçağı ile bugünün sürat ve teknik bakımından çok üstün uçakları karşısında lüzumsuz yere pilotlarımızı, uzun bir emekle yetiştirilmiş bir kıymet olan pilotlarımızı heder etmeyi her halde istemezsiniz. Bugün Hava Kuvvetleri titiz bir çalışmanın içerisinde. Eğer bugünün tekniğine uygun vasıfta uçak yapma imkânını bulabilirsek elbette, Hava Kuvvetlerini güçlendirme vakfından ve buna Hükümetin de katkısı ile, buna gidebiliriz. Fakat zaman söylemek bugün mümkün değildir. Bu teklifi yapan mühendis ve teknisyenlerimiz de bize bu süreyi bugün verecek durumda değiller. ¹⁸⁷ *

¹⁸⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 68, Toplantı 10, Birleşim 31, 29.01.1971, Milli Savunma Bakanı Ahmet TOPALOĞLU'nun yaptığı konuşma, s.386-394

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

"....Türk Hava Kuvvetlerimizi güçlendirmenin ilk dayanağı Millî Hava Sanayimizdir. Bu sanayii kurmak ve geliştirmek için milletçe el ele, gönül gönüle gayret ve fedakârlık göstermek mecburiyetindeyiz. NATO dan sonra harb sanayimizde çok ihmalkârlık göstermişiz, bunu inkâra lüzum yoktur. Millî varlığımızı devam ettirebilmek, yalnız ittifaklara güvenmekle olmaz; ilk ve son güvenimiz kendi gücümüzdür.

.....Muhterem arkadaşlar, bir atasözü vardır; «Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.» işte, Kıbrıs hâdisesi bunun bir misalidir. Biliyordunuz, Kıbrıs'taki bir duruma müdahale etmemiz esnasında Amerikalılar 5.000 tonluk jet uçağı benzinini geri çevirdi; hareketsiz, atıl bir vaziyete girdik. Fakat bir ay içinde Batman'da bu jet benzini imal edilebildi; değerli mühendislerimizin sayesinde.

Yunanistan, Kıbrıs'a doğrudan doğruya müdahale edecek bir hava gücüne sahip değildi. Çünkü ikmal yapamadığından gidiş ve dönüşü yapacak uçakları yoktu. Bunun için Kıbrıs hâdisesinden sonra F 2 ve F 4 uçaklarından 3 filo Yunanistan'a yardım edildi. Maalesef, bize bundan bir sene sonra ancak bir tek filo, bu uçaklardan, yardım yapılmıştır. Bunu da dikkat nazarlarınıza arz ediyorum.

Muhterem arkadaşlar, hava sanayi güç ve hakikaten çok pahalı bir sanayidir. Bir jet uçağının 1 saatlik uçuşu 8 – 10 bin liraya mal olmaktadır. Bugün modern bir jet uçağı 32 milyon liradır. Hâlbuki bugüne kadar vakıf dolayısıyla toplanılan paralar bu uçaklardan yarımını alamıyor. Bir helikopter alacak durumda değildir. Bunun için bu yardımı milletçe yapmak mecburiyetindeyiz. Acaba bütçemizden bunun için fazla para ayıramıyor muyuz ve ayıramıyorsak bunun sebebi nedir? Sadece malî zafiyet midir, yoksa başka bir düşünce midir? Bu dedikoduları da önlemek için açıklama talebinde bulunuyorum. "188

".....Sayın senatörler, ihtiyacı karşılamak üzere getirilmiş bir teklif. Hava kuvvetleri bütün dünyada büyük bir önem kazandıktan sonra, el altında hazır bir kuvvet olarak da, bugün hail hazırda hava kuvvetleri her yerde hazır ve nazır bir kuvvet olarak bulunmaktadır. Fakat ne yazık ki, Türk Silâhlı Kuvvetlerinde, Hava Kuvvetlerine gereken önemin verilmediğini gördük, şimdiye kadar.

¹⁸⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 66, Toplantı 10, Birleşim 101, 12.08.1971, Hamdi ÖZLER (Malatya)'nın yaptığı konuşma, s.596-597

Bütçelerde kendisine gayet az bir tahsisat ayrılmıştır; daha büyük tahsisat kara ordusuna ayrılmış bulunuyordu, şimdiye kadar. Nihayet bir Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı kuruldu. Bu vakıfla, elbette ki, iane ile bir hava kuvvetinin meydana getirilemeyeceği meydandadır.

Bir uçağın bugünkü değeri 40 – 50 milyon liradır. Hatta bir nakliye uçağı, son zamanlarda Almanlardan yardım kanalıyla almış olduğumuz uçaklardan bir tanesi 18 milyon marktır. Bu miktarı dörtle çarpmak lâzım, aşağı - yukarı 80 milyon Türk lirası civarındadır. Bir uçağın maliyeti, Halktan ve iktisadi Devlet Teşebbüslerinden toplanan paraların yekûnu ise, aşağı - yukarı 15 – 20 milyon lira civarındadır. Bir hava sanayii kurmak kolay bir şey değildir, muhterem arkadaşlar. Hakikaten çok büyük gayret, teknik ve o kadar da iç ve dış finansman isteyen bir büyük teşebbüstür.

.....Şimdi, bu Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı kanalıyla kurulacak olan Türk Hava Harb Sanayii diyelim, benim yaptığım kaba bir hesaba göre aşağı - yukarı 800 milyon, veyahut ta bugünkü devalüasyondan sonra 1 milyarı aşan bir finansmana ihtiyacı olan bir sanayi dalını teşkil edecektir. Bu kısmen, yani tümü ile değil, fakat kısmen, uçaklarımızın büyük bir kısmını kendimizin yapabilme imkânını bize verecektir.

Bunun, aşağı - yukarı tahmin ediyorum ki, 50 veyahut ta 60 milyon dolarını da dış finansman olmak üzere dışarıya ödemek mecburiyetinde kalacağız. Millî Piyangodan, panayırlardan, sinemalardan, yani şu kanunla, sağlanacak olan paraların tutarı da komisyondan öğrendiğimize göre 400 milyon lira civarında olacak, yılda. Bu yeter bir meblâğdır zannediyorum ve bu seneler içerisinde hakikaten bir hava sanayiinin kurulmasında çok önemli bir rol oynayacaktır.

Yeter ki, iyi plânlansın, teknolojik gelişmeler iyice izlensin ve en son gelişmelere göre kurulacak tesisler etüt edilerek, bünyemize uygun bir şekilde bunlar yerinde ve zamanında kurulmuş olsun. ¹⁸⁹

".....Muhterem arkadaşlar, bu kanun Hükümetten gelmemiştir. Arz ettiğim gibi, Hükümetin gayretlerine yardım etmek için parlamenter arkadaşlarımız

¹⁸⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 66, Toplantı 10, Birleşim 101, 12.08.1971, Haydar TUNÇKANAT'ın yaptığı konuşma. s.599-600

tarafından hazırlanmıştır. Kanun teklifi, Maliye Bakanlığı ile mutabık olarak hazırlanmıştır. Bu teklif, Millî Piyango hâsılatını tamamen güçlendirme vakfına bırakmaktadır. Senede 50 – 55 milyon lira civarındadır.

Aslında bu zaten bütçeye giren bir gelirdi, bu defa vakfa girecektir ve bir nevi tahsisi varidat olmaktadır. Ve o hâsıla tamamen hava sanayimizin kurulmasına harcanacaktır. Tahsisi varidat usulü aslında pek maliyeciler tarafından beğenilmez ama bazı hallerde de bunda büyük faydalar olduğu görülmüştür.

Aslında Millî Piyango biliyorsunuz tayyare piyangosundan muhavvil bir piyangodur. Vaktiyle tayyare cemiyeti kurulmuştu, tayyare piyangosuydu. O vakit hava sanayiine tahsis edilmişti, bu varidat.

.....Bunun hasılatı da Millî Hava Kuvvetlerimizin güçlendirmeye ve buna ait sanayi kurmaya harcanacaktır. Muhterem arkadaşlar, bu mevzuda biz ümitsiz değiliz. Filvaki bugünün teknolojisine göre, harb sanayii şüphesiz kolay kurulmaz. Büyük yatırımlar ister, büyük harcamalar ister. Ama bunu bir ölçüde yapmaya mecburuz. Bir defa, yedek parçayı yapmak dahi bir kazançtır.

Hafif silâhları yapmak veyahut bazı silâhların tamirini yapmak, bazı silâhların revizyonunu yapmak; faraza bugün bizde jet uçaklarının revizyonunu yapan sanayi kurulmuştur. Sadece kendi uçaklarımız değil, yabancı memleketlerin uçakları da Türkiye'de revize edilmektedir. Bu bakımdan hakikaten iftihar edebileceğimiz bir tesis meydana gelmiştir. Fransız jetlerini dahi biz revize ediyoruz. Buna benzer sanayi kurulabilir ve kurulması da, aslında arkadaşlarımızın söylediği gibi, büyük bir ölçüde ve yavaş yavaş başlamak suretiyle bir netice alınması da mümkündür.

.....10 yıllık bir program üzerinde ciddi bir çalışma yapılmaktadır. Ümide diyorum yakında onun taslağı meydana çıkacaktır ve o vakit Türkiye'nin ümit bağlayabileceği bir sanayin Türkiye'de, kolaylıkla demeyeyim ama bir çalışma sonunda kurulabileceği ümidindeyiz ve inancındayız. Bu sebeple bu kanun teklifini hazırlayan arkadaşlarımıza teşekkür ederim. Bu teklifi desteklemenizi rica edeceğim.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 66, Toplantı 10, Birleşim 101, 12.08.1971, Millî Savunma Bakanı Ferit MELEN(Van)'in yaptığı konuşma s.600-601

".....Efendim, dünyaca malûm en pahalı, en çabuk modası gecen harb vasıtası olarak uçaklar vardır ve en pahalı sanayi do hava sanayiidir. Bu itibarla şunu öğrenmek istiyorum Sayın Bakandan. Kurulması düşünölen hava sanayii hangi amaca yönelecektir? Yani, tayyare yapmak amaç mı? Çünkü malûmunuz bugün dünyanın birçok memleketleri kendi uçaklarını başka ölkelerde imal ettirmekte veya motorlarını oradan almaktadırlar. Acaba bizim hava sanayiimiz, hangi hedefi ilk kademe olarak alacaktır? Bu kanunu olumlu karşılamakla beraber bu noktanın aydınlanmasını rica ediyorum. "¹⁹¹

"Muhterem arkadaşlar, hiç şüpheşiz gaye, hedef en iyi silâhı yapabilmektir. Ama buna bir anda vasil olmaya şüpheşiz ki imkân yoktur. En hafiflerinden başlayarak, hatta tamirden, revizyondan, gövde yapmaktan, bilmem yedek parça yapmaktan başlayarak en mükemmeline gidilecektir. Bu bir plânlama, programlama işidir ve geliştirme işidir. Devamlı olarak çalışma işidir. "¹⁹²

İlk kez 1971 yılında yapılan bir meclis konuşmasında jet uçağı terim olarak geçmiştir. Ayrıca Milli Piyango gelirinin tamamının da Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına verilmesi bu yıl içerisinde kararlaştırılmıştır.

Ancak bu yıl içerisinde Türk Havacılık harp sanayi için somut kararlar alınmamıştır. Milli Savunma Bakanı sorulan soruya genel bir cevap vererek keskin ifadeler kullanmamıştır.

1972 yılı bütçe görüşmelerinde ise:

"Dış askerî yardımlar, savunma gücünü destekleyen, geliştiren bir unsur olmakta, ise de yardımların aksaması, azalması ihtimali göz önünde tutularak iç destek ve olanaklarının geliştirilmesine önem verilmiş ve 1967 yılından başlayarak Alman askerî yardımının bu yöne tevcih edildiğı görölmüştür.

Hiç şüpheşiz ki, mümkün olduğı kaklar fazla askeri yardım almak ne kadar temenniye şayan ise, bu gibi yardımlardan müstağni kalmak için bunların memleket içinde yapımını sağlamak da o kadar şayanı temennidir. Çok yardımın ebediliğı ve

¹⁹¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 66, Toplantı 10, Birleşim 101, 12.08.1971, Celal ERTUĞ (Elazığ)'ın sorusu s.601

¹⁹² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 66, Toplantı 10, Birleşim 101, 12.08.1971, Milli Savunma Bakanı Ferit MELEN'in cevabı, s.601

tükenmezliği diye uyutucu bir güvenim içine girilemez, gerçek güven her zaman kendi tekniğimiz, Askerî ve yan endüstri kaynaklarımızdır.

Orduların hareket, vurucu ve ateş diye üç kudreti vardır, bunların her üçü de hemen hemen ağır sanayiın yapımına istinat etmektedir. Büyük bir yekûn tutan motor ve araç demek olan sanayii dalında yurdumuzda göze çarpan bir ilerleyişin görünüşü bu yönde yakın bir gelecek için bizlere güven vermektedir.

Şimdilik Hava, Kara ve Deniz Kuvvetleri için bu malzemenin revizyon ve bakımları büyük bir önem kazanmıştır. Esasen bu malzemenin revizyon, bakım ve aksesuar temini önemini daima koruyacaktır. 1967 yılından 1971 yılına kadar gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilecek olan savunma sanayii projeleri.....Jet uçakları revizyon tesisleri, Kara Havacılık Okulu helikopter revizyon tesisleri.....Gölcük Tersanesi ve Taşkızak Fabrikalarının geliştirilmesi.....Kobra (cobra) tesisleri.

1972 malî yılında plâna alınan projeler Jet aksesuarı ile ilgili projelerin devamı.....Uçaksavar, yerli araç, hafif uçak ve helikopter, namlu, gaz maskesi, plâstik mühimmat imali ile elektronik sanayii kurulmasına ait projelerin fizibilite etüdü.

Tersanelerimizde; Donanmanın bütün ihtiyaçları sağlanmakta, Hava ikmal bakımı merkezlerinde de; bütünüyle uçakların motorları ile motorlu araçların ve diğer teçhizatın bakımı ve onarımı ile gerekli malzeme imalâtı yapılmaktadır. ¹⁹³

Denilmektedir. Bu yıl içerisinde başka bir konuşma olmamıştır.

1973 Yılında ise Türk Uçak Sanayi Anonim Ortaklığı kanunu görüşülmüştür.

TUSAŞ adı altında faaliyet gösterecek olan bu kuruluş, Türk havacılık sanayi bakımından, Türk hükümetinin Cumhuriyetin ilanından bu yana kurduğu en önemli kuruluşlardan biridir.

".....Türk Uçak Sanayii Anonim Ortaklığı kanun tasarısı önümüze gelmiş bulunmaktadır. Bu tasarıyla Türkiye'de bir uçak sanayii kurulmak istenmektedir.

¹⁹³Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 2 Toplantı 11, Birleşim 30, 06.02.1972, Milli Savunma Bakanlığına ait bütçe teklifi hakkında Karma Plan Bütçe Komisyonunun hazırladığı rapor s.248-277

Bilindiği gibi, bundan evvel Türkiye'de bir uçak sanayii kurulmasına teşebbüs edilmiş ve İngiltere'den "De Havilland" Fabrikasından alınan patentle Türk Hava Kurumu tarafından Türkiye'de bir motor ve uçak sanayii kurulmuştu.

Fakat İkinci Dünya Savaşından sonra herkes gerek yeni uçaklar, gerekse motorları üretmekte acemiyken, bu uçakların Türkiye'de de geliştirilmesi, imal edilmesi yolunda ileriye doğru bir adım atılması gerekirken, maalesef bu kuruluşlar daha sonraları Amerikan yardımları karşısında kapanmak ve başta bir şekilde bürünmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Hâlbuki o zamanlar Amerikan yardımından Türkiye'deki bu motor ve uçak sanayiini geliştirme yönünde faydalanılmış olsaydı, Türkiye bugün hakikaten kendi uçağını yapan güçlü bir uçak sanayiine kavuşacaktı. Maalesef bu fırsat heba edilmiştir, ziyan edilmiştir. Bu vakıf kurulduğu zamanda biz, iane ile Türkiye'de bir uçak sanayii kurulamayacağını ve Hava Kuvvetlerinin çok yüksek olan masraflarının iane ile karşılanamayacağını açıkça söylemiştik. Daha sonraları bu vakıf, bazı resmî kuruluşların yardımıyla millî piyangodan, surdan buradan alınan kanuni paylarla, yardımlarla güçlendirilmiştir.

Şimdi de, 1,5 milyar lira sermayeli bu anonim ortaklık kurulurken, Devletin buna büyük bir katkıda, yardımda bulunması öngörülmektedir ki gerçekten de bunun böyle olması lâzımdır. Aksi takdirde, Devlet eli olmadan bu kuruluşun başarıya ulaşması mümkün değildir.

Bugünün uçakları, meselâ bir F - 5 uçağı 70 milyon liraya mal olmaktadır. Bu uçakların yıllık idame masrafları da esas fiyatlarının onda ikisi kadar olduğuna göre, 14.009.000 lirayı gerektirmektedir. Yani çok pahalıdır; Devletin buna el atmasından başka çare yoktur.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin en güçlüsü olan Hava Kuvvetlerimizin, vurucu gücün, dışa bağılılığını bir ölçüde azaltabilecek olan bu kuruluşun başarıyla çalışmasını ve işlemlerini canı gönülden dilemekteyiz.

Yalnız, bunun için birçok şartların daha tamamlanması lâzımdır. Muhterem arkadaşlarım, henüz kuruluş kanunu önümüzde bulunan bu teşekkül büyük bir

araştırma yapmadan, hangi tip uçağı nasıl yapacağını tespit etmeden işe başlayacak olursa, bu işin içinden çıkmak mümkün olmayacaktır. "194

".....Türkiye yıllardan beri bir hasret içindeydi. Kendi gemisi gibi, kendi uçağını da kendisi yapsın kampanyası yıllardan beri Türkiye'de çalkalanmış durmuştur. Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı bu ihtiyaç içinde kurulmuştur.

.....Devletin gücü ile milletin ilgisi toplanacak ve Türkiye de artık kendi uçağını kendisi yapacaktır. Eksiği olur, fazlası olur; ama hedef iyi seçilmiştir. Türkiye kendi uçağını yapmaya bu kanunla başlamış olacaktır. Bunun sevinci yeter. "195

".....Bizi dünya, çapında en büyük teknik ve teknolojik terakkiye, çağdaş uygarlığın son seviyesine ulaştırıp, büyük devlet olarak ilelebet isim yapmamız sağlanmış olacaktır. TUSAŞ sayesinde güçlü bir Hava Kuvvetlerine de sahip olacağız. Hava gücünü tarif ederken, spesifik olarak bir milletin toplam hava hacmidir diyebiliriz, Bu tarifin içine mevcut bütün sivil ve askerî uçaklarla, depolardaki uçaklar ve mevcut uçak sanayiinin, uçak fabrikalarının muayyen bir müddet içinde imal edeceği uçaklar da dâhildir. " 196

".....Muhterem arkadaşlarım, dünyada, süratle gelişen çalışma dallarından, teknoloji dallarından bir tanesi de uçak sanayiidir. Bugün uçak sanayi o kadar süratle gelişmiştir ki, insanoğlunu aya kadar, Merihe kadar götüren çalışmaların başlangıcı da bu yoldan geçmiştir.

.....Geçmişte bunu düşünenler ta 1925'lerin Türkiye'si içerisinde ilk defa Kayseri'de uçak Fabrikasını kurmuşlardır. 1926 yılında yine Keza Eskişehir'de Uçak Fabrikasını tesis etmişlerdir. Buna muvazi olarak, Türkiye'de özel sektör olarak 1935 yılında Nuri DEMİRAG bu sanayiin temellerini ilk defa olarak İstanbul'da atmış ve 1952 yılına kadar Batılı eleştiricilerin hakikaten o çağın imkânları içerisinde mükemmel diyebileceği nitelikteki uçakları yapma şansını kazanmışlardır.

¹⁹⁴ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 12 Toplantı 12, Birleşim 79, 28.06.1973, Milli Birlik Grubu adına Haydar TUNÇKANAT'ın yaptığı konuşma, s.841-843

¹⁹⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 12 Toplantı 12, Birleşim 79, 28.06.1973, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Mehmet HAZER'in yaptığı konuşma s.843

¹⁹⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 12 Toplantı 12, Birleşim 79, 28.06.1973, Orhan KOR (İzmir)'in yaptığı konuşma s.845

.....1945 tarihinde de Gazi Orman Çiftliğinde Uçak Motor Fabrikası kurulmuştur. Fakat bütün bu çalışmalar birtakım imkânlar vaat etmiş olmasına rağmen, gerek kadro noksanlıkları, gerek malî imkânsızlıklar ve gerekse teknolojinin gelişen şartlarına, sayın arkadaşım Mehmet Hazer Beyin de söylediği gibi, «researche» denilen araştırma keyfiyetlerine yönelememenin vermiş olduğu birtakım sıkıntılar ve türlü yönleri ile tadat edebileceğimiz sebepler muvacehesinde, 1952 tarihinden itibaren Türkiye'de uçak sanayii maalesef kendi imkân ve şartlarının çok daha dînunda kalmış ve büsbütün ortadan kalkmıştır.

Muhterem arkadaşlarım, bugün bu kanunla bu geride bırakmış olduğumuz noktadan başlamak suretiyle güçlü bir kuruluş halinde Türk endüstriyel kalkınmasında muayyen bir yer almak suretiyle Türkiye'nin gerek sivil sektörde ve gerekse askerî sektörde muhtaç olduğu uçağı yapabilecek tesislerin kurulmasını, fabrikalarının, işletmelerin yapılmasına imkân getiriliyor. Geç kalınmış olsa bile, bugün için dahi zarurî olan bir hizmetin karşılığını vermiş oluyoruz. ¹⁹⁷ *

TUSAŞ kanun tasarısının bazı önemli maddeleri aşağıda sunulmuştur:

"MİLLET MECLİSİNİN KABUL ETTİĞİ METİN

Türk Uçak Sanayii Anonim Ortaklığı

Kanun Tasarısı

BÖLÜM — 1

Genel Hükümler

Hukuki Bünye:

MADDE 1. — Bu Kanunla, Türk Uçak Sanayii Anonim Ortaklığı (TUSAŞ) adında tüzelkişiliğe sahip faaliyetlerinde özerk ve sorumluluğu sermayesiyle sınırlı bir iktisadî Devlet Teşekkülü kurulmuştur. Teşekkül, bu Kanuna, 440 sayılı Kanuna ve sözü geçen Kanunlar hükümleri saklı olmak üzere özel hukuk hükümlerine tabidir. Merkezi Ankara'dadır. İlgili olduğu Bakanlık Sanayi ve Teknoloji Bakanlığıdır. İlgili Bakanlık 440 sayılı kanunun 9 ncu maddesindeki hallerde yetki

¹⁹⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 12 Toplantı 12, Birleşim 79, 28.06.1973, Kazım KARAÇALIOĞLU(Afyonkarahisar)'ın yaptığı konuşma s.845-848

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

ve sorumluluğunu kullanırken Maliye, Milli Savunma bakanlıkları ile işbirliği yapabilir.

BÖLÜM — II

Amaç ve Faaliyet Konuları

Amaç:

MADDE 2, — TUSAŞ'ın amacı, ülkenin teknolojik düzeyini yükseltecek, millî hâsılaya katkısı yüksek, yabancı ekonomilere bağılılığı hafifleten, dış piyasa ile rekabet edebilir, Millî Güvenlik ve sivil ihtiyaçlara yönelmiş bir uçak endüstrisini kurup işletmektir. TUSAŞ, bu amaca ulaşırken verimlilik ve karlılık esaslarına göre çalışacak ve teknolojik gelişmeleri yakından izleyecektir.

Faaliyet Konuları:

MADDE 3. — TUSAŞ'ın, faaliyet konuları aşağıda gösterilmiştir:

- a) Askerî ve Sivil havacılıkta kullanılan her çeşit uçak, helikopter ve benzeri motorlu, motorsuz vasıtaların imal ve montajını yapmak,
- b) Bu vasıtalarla ilgili her türlü yedek parça, teçhizat ve malzemelerinin imal ve alım satımını yapmak,
- c) Konusu ile ilgili hususlarda gayrimenkuller alıp satmak, menkul ve gayrimenkullerini rehnetmek suretiyle borçlanmak,
- d) İmalât ve satışlarıyla ilgili her türlü işletmeleri kurmak, hangarlar, depolar, meydanlar, tamirhaneler yapmak ve gerektiğinde bunları 3 ncü şahıslara kiralamak, kamu kurumlarına vermek veya kiralamak,
- e) Konusu ile ilgili ortaklıklar kurmak veya mevcut ortaklıklara iştirak etmek,
- f) Yukarıdaki fıkralarda sayılanlara ilişkin her türlü isleri yapmak ve ticarî işlemlere girişmek.

MADDE 4. — TUSAŞ'ın sermayesi 1.500.000.000 (Birbuçukmilyar) TL. dir. Bu sermaye, beheri 10 000 TL. kıymetinde (nominal değerde) 150 000 hisseye

ayrılmıştır. Sermaye Genel Kurul kararı ile artırılabilir. A ve B grubu hisseleri nama yazılıdır. ¹⁹⁸ *

Kanun tasarısı Cumhuriyet Senatosunda yapılan oylama sonucu tasarı yasalaşmıştır.

"Üye sayısı	: 185
Oy verenler	: 133
Kabul edenler	: 131
Reddedenler	: 0
Çekimserler	: 2
Katılmayanlar	: 49
Açık üyelikler	: 3 ¹⁹⁹

TUSAŞ kanunu Türk askeri ve sivil havacılığında bir dönüm noktası olmuştur. Bu kurum bir sonraki on yıllık dönemde kurulacak olan TAI ve TEI ile birlikte, Türk havacılık sanayinin merkezi haline gelecektir.

1974 Yılında askeri pilotların sivil hava yoluna (THY) kaymalarını içeren birkaç konuşma dışında önemli bir konuşma olmamıştır.

1974 yılına için, Milli Savunma Bakanlığının meclise gönderdiği bütçe raporu aşağıda sunulmuştur:

"MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI BÜTÇESİ (Lira)

Genelkurmay hizmetleri	:226.964.000
Millî Savunma Bakanlığı hizmetleri	:948.887.000
Kara savaş gücü	:6.587.936.000
Deniz savaş gücü	:1.707.258.000

¹⁹⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 12 Toplantı 12, Birleşim 79, 28.01.1973, Millet meclisinin kabul ettiği metin, s.10-15

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

¹⁹⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 12 Toplantı 12, Birleşim 79, 28.06.1973, Oylama cetveli, s.863

Hava savaş gücü :2.356.512.000

Silâhlı kuvvetlerin yeniden teşkilâtlandırılması,

silâh, araç, ve gereçlerinin yenileştirilmesi :1.600.000.000²⁰⁰

1975 yılında da önemli bir görüşme yapılmamıştır. 1976 yılında ise A.B.D.'nin silah ambargosunu kaldırışı ve Yunanistan'la olan ilişkiler sebebiyle askeri havacılık konusu meclis gündemini meşgul etmiştir. A.B.D, Yunanistan ve Türkiye'deki askeri dengenin korunması için bu dönemde Yunanistan'a askeri yardımda bulunmuştur.

Ayrıca, "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yeniden Teşkilatlanması, Silâh, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi Amacıyla Millî Savunma Bakanlığına Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişme Yetkisi Verilmesi Hakkında 27 Haziran 1972 Tarih ve 1601 Sayılı Kanunun 3 Haziran 1975 Tarihli ve 1904 Sayılı Kanunla Değişik 1 ve 2 nci Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı" da bu yıl içerisinde kabul edilmiştir.

Bu kanun tasarısının sunuş metninde yer alan ifade şu şekildedir.:

".....Ne var ki; Dünya dengesindeki değişmeler, Kıbrıs'a müdahalemizle etkilediği Türk - Yunan ilişkilerinin gerginleşmesi yüzünden hassasiyeti artan jeopolitik durumumuz, ayrıca, fiyatların gerek Türkiye'de ve gerekse bütün dünyada umulmadık bir düzeye yükselmesi ve bilhassa, A.B.D. Kongresince tek taraflı olarak karşılıklı güvenlik yardımı ile peşin ve kredili olarak sipariş edilen askeri malzemenin şevkine ambargo konulması, Türk Silâhlı Kuvvetleri için harp silâh, araç ve gereçlerinin silâh endüstrisine sahip diğer Batılı dost ve müttefik ülkelerden sağlanmasını gerekli kılmış ve tek bir kaynağa bağlı kalmanın büyük sakıncalar yaratacağını da ortaya koymuştur.

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşullar dikkate alınarak düzenlenmiş olan 1975 – 1979 yıllarını kapsayan stratejik hedef plânına dâhil kuvvet hedeflerinin gerçekleştirilmesi için çeşitli silâh sistemlerinin tedarikinin beş yıllık bir dönemde ve

²⁰⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 15 Toplantı 13, Birleşim 55, 05.05.1974, Millî savunma bakanlığı bütçe dağılımı, s.403

37 milyar 200 milyon liralık bir ödenek tahsisıyla tamamlanmasını öngören bu kanun tasarısını.....²⁰¹

".....Yunanistan ise 18 aylık bir dönem içerisinde, 900 milyon dolarlık askerî malzeme almıştır ve Almaya da devam etmektedir. Bunların içerisinde bir kalemi, daha önce de işaret ettim, bir kere daha altını çizerek, hatta çift çizerek belirtmek isterim; A-7 bombardıman uçaklarının bulunmasıdır. 60 tane A-7 bombardıman uçağı sipariş edilmiş, ilk partisi Girit Adasına yerleştirilmiştir. A-7 bombardıman uçakları, tecavüz uçaklarıdır. Bunlar, NATO savunmasının gerektirmediğı uçaklardır ve esasen Yunanistan NATO ortak savunma sisteminden de çekilmiştir. Bunlar tecavüz ve doğrudan doğruya Türkiye'ye yönelik tecavüz bombardıman uçaklarıdır.

A-7'lerin alınmasının tek sebebi de menzil meselesidir. Bunların Atina veya Girit - Van, bazı iddialara göre gidiş - dönüş, Bazıları tam dönüş yapamaz; ama benim malumatıma göre gidiş - dönüş yapabilecek menzile sahip ve avcı bombardıman uçaklarına nazaran da 5 misli bomba taşıyabilen karakterde uçaklar olmalarıdır. Binaenaleyh, meseleye bu açıdan bakmak gerekir.

Bundan başka 125'er milyon dolarlık iki dilim bulunmaktadır. Bunlar, devletten devlete satış dilimleri şeklindedir ki, 2 Ekim 1975'e nazaran çok ileri bir adım telâkki edilebilir ama bu yanıltıcı da olabilir. Zira Türk antlaşmasında yılda asgarî 250 milyon dolar öngörülmüştür. 4 yıllık 1 milyar dolar ve bunun 1/5'inin de asgarî 200 milyon dolarının hibe şeklinde olması öngörülmüştür. Türkiye bunun yarısı şeklindeki dilimle; yani 125 milyon dolarlık dilimle iktifa edemeyeceğı gibi, bu Askerî Yardım Kanununun geçerlilik tarihi olan 1 Ekim 1977 tarihinden itibaren bu mevcut antlaşma tasdik edilmediğı takdirde ambargonun yeniden otomatikman devreye girmesi demek olacaktır ki, bu da Türkiye bakımından hiç bir şekilde şayanı kabul değildir.^{202*}

²⁰¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Kanun Tasarısının Sunuş Metni, s.601

²⁰² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Karman İNAN (Bitlis)'ın yaptığı konuşma s.534-536

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

".....1950 yıllarında özel teşebbüs ve kamu teşebbüsü sanayi dalında bu ölçüde ileri değildi, ama 1950 yılında Kırıkkale'de Türk gücüyle yapılan ve 1950'nin öncesinde, o günkü orduların ihtiyacını karşılayacak önemli silahlar vardı, fakat o günkü şartlar nasılsa, o günkü gerçekler ne ise, katiyen katılmadığım gerçekler ne ise, Türk harp silah sanayiini genel sanayi ile entegre edememiş, Türk harp silâh sanayiini sıfıra müncer çimekle beraber, genel sanayileşmeyi de geciktirici politikalara girilmiştir.

Bugün başlamış olan harp sanayi kurulması konusunun böyle bir tehlikeye maruz bırakılmaması son derece önemlidir. Değerli arkadaşlarım, Atatürk döneminde Kayseri'de uçak fabrikası kurulduğu zaman, o zamanki harp silâh, araç ve gereçlerinin performansına göre montaj da denilse, o silâh fabrikası kurulduğu zaman Kuzey komşumuz Rusya dahi endişe etmişti ve aldığım bilgilere göre, Kayseri'deki uçak fabrikasından bir uçak da Danimarka'ya satılmıştır.

Elbette bugünkü tekniğe göre son derece geri bir sanayi idi o; ama başlangıcı işte Atatürk'ün başlatmış olduğu o hamleci gidişle gitmemenin sonunda, bugün gün oldu ki postal için dahi başka ülkelere muhtaç olmak durumunda kaldık.

Bugün başlatılması istenilen sanayide, teknik güç, bilgi ve potansiyel Türkiye'de vardır. Türk teknik personelinin ve Türk ekonomi teknisyeninin gücünü, beyinlerinde bütünleştirememiş olan birçok kimseler, çok samimî olarak bu sanayinin kurulamayacağını, bu sanayinin kurulabilmesi için daha fazla süre gerektiğini, sanayinin en son aşamasını dikkate aldıklarından, ileri sürmektedirler.

Teknik camianın içerisinde gelen bir arkadaşınız olarak söylüyorum ve teknik personele de bir ölçüde görev vermiş bir arkadaşınız olarak ifade ediyorum: Türk teknik personelinin ve Türkiye'de birikmiş olan teknik potansiyelin, ekonomistlerin de bilgileriyle beraber, Türkiye'de bu sanayinin kurulmasına engel olmayacağını ve hızla sanayinin kurulabileceğini, gerektiği zaman dışarıdan Know how' lar ve gerektiği zaman yabancı personel getirmek suretiyle bunun sağlanabileceğine inanmaktayım.

Maddelere gelindiği zaman örnekler arz edeceğim. Genel sanayimizle harp sanayiini bağdaştıran ve uyumlaştıran bir harp sanayii kurumu kurulması artık gün meselesidir ve gereklidir. Bunu bir holding halinde kurmalıdır ve bu holding

içerisinde bazı beyin üniteler yerleştirilmelidir. Bu beyin üniteler bizim sivil potansiyelimizden yararlanacak biçimde organize edilmelidir. Bu beyin üniteler arasında, harp sanayii planlama ve koordinasyon daire başkanlığını hemen kurmalıdır ve bu daire başkanlığı ikili olmalıdır. Bunun bir ünitesi Devlet Planlama Teşkilâtının içerisine oturtulmalı, diğeri de Millî Savunma Bakanlığı içerisine oturtulmalıdır."²⁰³

".....50 yıl önce, 1926'da (İstikbal göklerde) diyen aziz Atatürk'ün uçak sanayii için vermiş olduğu bu direktifi, 1930'ların sonunda; yani İkinci Dünya Savaşı başlarken küçük bir fabrika kurup gerçekleştirmeye koyulduk. Fakat av uçağı olarak geliştirmek niyeti ile giriştiğimiz hafif uçak üretimini kendi kuruluşlarımıza bile benimsetemedik ve tabii dışarıya da satamadık. Ancak, bu fabrikada yapılan bir uçağı 1955'te Ürdün Kralına hediye olarak gönderdik. İçimizde bunu hatırlayanlarımız vardır. Bu fabrikadan aldığımız dersleri ve tecrübeleri değerlendirebileceğimiz döneme girildiğinde ise; yani 1960 larda bu fabrikayı, Makina - Kimya Endüstrisi Kurumuna bağlı bir tekstil tezgâhları üreten fabrikaya dönüştürdük ve yetişmiş personelini de dağıttık.

.....Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, Türk Uçak Sanayii Anonim Şirketi'nin kanunî ve kurucu ortağıdır. Ayrıca, Hava Kuvvetlerimiz için iki F - 104 filusunun alımına da katkıda bulunmuştur. Fakat görülüyor ki; bütün bu kuruluşlar ile girişimleri ve tasarıları dağınıktır. Görünüşleri itibariyle de mükerrerdirlere. Milletimizin bu kuruluşlardan beklediği eserlere kısa zamanda kavuşabilmesi için, bütün gayretlerin koordine edilmesi ve girişimlerin ihtiyaçlarımıza uygun bir işbölümü dâhilinde ve sıkı bir işbirliği halinde yönetilmeleri lâzımdır."²⁰⁴

".....Ben ALPAN Paşa'yı dinlediğim zaman, askerlikte uzunca sene geçirmiş bir kimsenin belli bir düzeyde neler edindiğinden yararlanarak, bu kanuna ne gözle baktığımı cidden ibretle öğrendim. O terbiyeye ve o disipline rağmen, artık Türkiye'nin geldiği noktada Millî Savunma, millî güvenlik konularının hangi

²⁰³ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Selahaddin BABÜROĞLU (Cumhurbaşkanınca Senato Üyesi)'nin yaptığı konuşma s.556-560

²⁰⁴ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Cihat ALPAN (Cumhurbaşkanınca Senato Üyeleri Grubu Adına)'nın yaptığı konuşma, s.564-567

açılardan ele alınması lâzım geldiğini bize bir çeşit öğretti ve maalesef hükümetler bize bunu söylemez oldu.

Burada 12 seneden beri bulunurum, Millî Savunma ile ilgili bir kanun müzakere edilirken, geçmiş hiç bir hükümet tarafından hiç bir şey bildirilmesi faaliyetine rastlamadım. Gelinir, üzeri kapalı sözler içinde konuşulur, biraz da edebiyat yapılır ve gider; ama arkasından ne gelir, ne gider, ne olur, ne biter bunu bilmeyiz; bunu bilmek hakkımızdır. Neden hakkımızdır? Yardım etmek için hakkımızdır, Ordumuzu daha güçlendirmek için hakkımızdır. Bunun sorumluluğunu yalnız bugün geçici bir hükümetin yahut dün geçici bir hükümetin tek başına yükleneyeceği kadar omuzlarımızın güçlü olduğunu sanmıyorum. ²⁰⁵

".....Bu nedenle biraz evvel Sayın Cihat ALPAN'ın, da söylediği gibi, şimdiye kadar verilmiş olan paralarla neler, yapılmıştır, nasıl sarf edilmiştir ve bunlar Ordunun modernizasyonunda ne ölçüde yararlı olmuştur? Bütün bunlar artık bir yasak, gizlilik ve tabu olmaktan çıkarılmalıdır. Bunu herkes bilmektedir. İtalya'dan alınan 2 tane F 104 S filosu vardır. Bunların parası İtalyanlara peşin ödenmiştir. Ayrıca, Oerlicon uçaksavar bataryaları vardır, bunların da paraları ödenmiştir; bir kısmı verilmiştir, bir kısmı da alınmak üzeredir.

Halbuki karşımızdaki; yani bize bugün silahlanmada daha ileri gitmemizi zorlayan nedenler, Yunanlıların hava ve deniz kuvvetlerine büyük ölçüde modern silahlar satın almak suretiyle Doğu Akdeniz'de ve Ege Denizinde dengeyi kendi lehine çevirmek istemeleridir. Bu açıkça görülmektedir.

.....Yunanlıların çok iyi bir şekilde silahlandıkları şu günlerde ve yakın günlerde, eğitimlerin tamamlanacağı hemen birkaç ay içerisinde, acaba Türk Millî Savunması, Doğu Akdeniz'de veyahut da Ege Denizinde çıkacak bir çatışmaya karşı hava üstünlüğünü, deniz üstünlüğünü elde tutabilmek için neler yapmayı düşünmektedir ve kimlerden ne cins silahlar almak istemektedir? ²⁰⁶

"..... TUSAŞ'ın kurulması, motor sanayii, traktör sanayii, tank sanayiinin kurulması şeklindeki sözler üç yıldır söylene, söylene, söylene bugün

²⁰⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Fikret GÜNDOĞAN (İstanbul)'un yaptığı konuşma, s.569

²⁰⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Haydar TUNÇKANAT (Tabii Üye)'nin yaptığı konuşma, s.570-573

rayına oturdu ve bunun artık temellerinin atılması bir zaruret haline geldi. Eğer TUSAŞ üç seneden beri meyvesini vermedi ise bunun günahı bize ait değil, bunu önleyenlerin, frenleyenlerindir.

.....Millî sanayi mevzuunda elden gelen bütün çabalar yapılıyor. Biz diyoruz ki, bu memleketin eğer senelerden beri bütün çabasına rağmen motoru yaptırılmadı ise, burada ayak kösteği olanlar, yaptırmayanlar büyük vebal içerisindedirler. Bu memleket artık motorunu yapacak noktaya gelmiştir, uçağını yapacak noktaya da gelmiştir.

.....Bu memleket; eğer başka memleketler silahını versin, Amerika yardım etsin, İngiltere'den, Fransa'dan, Almanya'dan, Rusya'dan silahımızı alalım diye beklerse, bunun neticesinde bu memlekete hiçbir hizmet görülmez. Dökme su ile değirmen dönmez.

.....İçeride yapabileceğimiz hizmetler veya faaliyetler neler olabilir meselesini burada arkadaşlarımız dile getirdiler. Seneler senesi bir Kayseri tayyare fabrikasının en modern makinelerinin üzerine brandalar çekilip kaderine terk edildi, Makina - Kimya Endüstrisi Kurumu haline getirilen Kırıkkale askerî fabrikaları silâh ve mühimmat yapma yerine, madenî eşya fabrikası haline getirildi.

Bunu bu hale getirenler bundan bir şey bekliyorlardı; «Siz silâhınızı yapmayın, biz size silâh vereceğiz » diyorlardı. Bu telkin ve tavsiyeleri tuttu, seneler senesi uçak imal edip başka memleketlere satabilecek güçte olan bir fabrika muattal hale geldi. Onun milyonlarca liralık değerinde bulunan presleri, sanayi tornaları hurda fiyatına satıldı; ama bir gün geldi ki, bize ya'dellerden hiç bir medet olmayacağı, onlardan fayda gelmeyeceği ve onlardan dost da, post da olmayacağı meselesi anlaşılınca, bu sefer başımızın çaresine bakmak zarureti hâsıl oldu. *

Bir Kıbrıs hadisesi, onun arkasından gelen bir ambargo, kendi silâhımızı yapmak zaruretini ortaya koydu. O güne kadar bizim feryatlarımız, «Millî sanayi ve ona dayalı bir harp sanayii» şeklindeki sözlerimiz istihza ile karşılanırken; bugün lüzumlu, üzerinde durulmaya değer ve hatta biran evvel halli gereken mesele olarak ortaya çıktı. Aziz kardeşlerim, o günlerde ismini vermeyeceğim bir fabrika, iki günlük bir çalışma sonunda kalıplarını hazırlayarak orta boy roket imalâtına geçti ve

bir kısım fabrikalarımız yeniden silâh imalâtına döndü ve memleketimizde görülmemiş bir yeniden dönüş başladı.

İNEBAHTI' nda bir hıyanet neticesinde donanmamız yakıldı, perişan edildi, İstanbul'a gelen Kaptan-ı Derya Ali Paşa gözyaşları dökerken, ünlü Vezir Sokullu ona şunu söylüyordu, diyordu ki, «Paşa kardeşim niye ağlarsın? Bu mübarek millet meselelerini senelere değil, mevsimlere sığdırmasını bilmiştir. Göreceksin bu necip millet bir mevsim içerisinde yanan Akdeniz donanmasını yeniden yapar. Hem dilerse öyle yapar ki, direklerini gümüştten, halatlarını ibrişimden, yelkenlerini atlastan yapar»

Bir mevsimde Akdeniz donanması yeniden inşa ediliyor, Piyale Paşa kumandasında denize indiriliyor ve Kıbrıs'a sefer açılıyor, Kıbrıs zapt ediliyor ve ondan sonra ünlü Vezir dönüp diyor ki, «Ey Akdenize bugün hâkim olduğunuzu zannedenler, siz Girit'i almakla bizim sakalımızı tıraş ettiniz, kesilen sakal yerine daha gür gelir; ama biz Kıbrıs'ı zapt etmekle sizin kolunuzu kestik. Kesilen kol yerine gelmez.» İşte bu necip millet, dilerse öyle yapar ve öyle de yapacaktır.²⁰⁷ *

".....1972 yılından bu yana büyük alımlar olarak; Tabii küçük alımlar da var, bunlar yüzlerce kalemdir, bunların listesini soruşturma Komisyonunda verdik, merak edenler orada görürler, bütün alımlarımızın listesi vardır) uçaksavar bataryaları aldık, denizaltılar aldık, torpidolar aldık (Kısmen aldık, kısmen Türkiye'de yaptırıyoruz), torpido botlar aldık, mühimmat stoklarını tamamlayan işler yaptık, Dornier uçaklar aldık, modern muhabere malzemesi aldık, güdümlü mermiler hücumbotu aldık, güdümlü mermisi sistemi almışız, çıkarma gemileri aracı aldık, bazı elektronik malzeme almışız, muhripler için savunma bataryaları aldık, denizaltılar için bataryalar almışız, Harpın mermileri aldık, F-104 uçakları aldık, biliyorsunuz 1972 - 1973 Sayın Batur döneminde ben de Millî Savunma Bakanım, o vakit iki filo Fantom uçakları aldık, arkasından İtalya'dan iki filo (F) uçakları aldık, muharebe cihazları aldık, roketler aldık, oryukun topları sidik, zırhlı personel taşıyıcıları aldık, kariyerler aldık.

²⁰⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Ali OĞUZ (İstanbul)'un yaptığı konuşma s.573-575

* Anlatım bozukluğu ve inila hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

Yeni olarak, arz ettiğim gibi yeni tanklar almak istiyoruz, yeni denizaltılar yaptırmak istiyoruz, zırhlı araçlar almak istiyoruz, helikopterler almak istiyoruz, yeni uçak filoları almak istiyoruz uçak filomuzu tamamlamak üzere. Bunları isterseniz daha teferruatlı olarak diğer arkadaşlara da arz edebilirim. Zamanınızı almayayım.

Hava ve deniz üstünlüğünü elde tutabilmek için neler yapılmak isteniyor. Deniz Kuvvetlerimizi, bilhassa güdümlü silah bakımından takviye ediyoruz. Yeni filolar almayı düşünüyoruz, Hava Kuvvetleri için de yeni uçak filoları almayı ve bazılarını da son safhaya getirmiş bulunuyoruz. ⁿ²⁰⁸

Yapılan bu görüşmeler sonucu ilgili kanun tasarısı şu şekilde kabul edilmiştir:

"Madde 1. — Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin modern teknik gelişmelere uygun şekilde yenileştirilmesi için Millî Savunma Bakanlığına 37 milyar 200 milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmiştir. Bu yetkinin meydana çıkacak lüzum ve şartlara göre, % 50 oranında artırılması ve karşılığı ödeneğin Millî Savunma Bakanlığı Bütçesine ilâve olunması Bakanlar Kurulu Kararı ile sağlanır.

Madde 2. — Birinci madde gereğince yapılacak yüklenmelere karşılık Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinde «Silâhlı Kuvvetlerimizin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesine ait her türlü alım ve giderler» adı altında açılacak özel bir bölüme 1973 yılından itibaren aşağıdaki ödeme planına göre;

1973 Yılında: 1 Milyar 600 Milyon lira ödenek konulmuştur.

1974 Yılında: 1 Milyar 600 milyon lira ödenek konulmuştur.

1975 Yılında: 7 milyar 340 milyon lira ödenek konulmuştur.

1976 Yılında: 10 Milyar 40 milyon lira ödenek konulur.

1977 Yılında: 8 milyar 640 milyon lira ödenek konulur.

1978 Yılında: 4 milyar 880 milyon lira ödenek konulur.

1979 Yılında: 3 milyar 100 milyon lira ödenek konulur.

Toplam: 37 Milyar 200 milyon lira

²⁰⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Millî Savunma Bakanı Ferit MELEN' in yaptığı konuşma, s.587-591

1973 ve 1974 yılı Bütçe kanunlarıyla verilen 3 milyar 200 milyon lira, 1975 yılında Bütçe Kanunu ve ek ödenek kanunu ile verilen 7 milyar 340 milyon lira, 1976 malî yılı Bütçesine konulan 6 milyar 40 milyon lira olmak üzere toplam 16 milyar 580 milyon liralık ödenek bu miktardan mahsup edilir. ²⁰⁹

1977 Yılında konuyla ilgili önemli bir görüşme yapılmamıştır. 1978 yılında ise milli savunma sanayi politikası ve uçak imalatı mecliste tekrar gündeme gelmiştir.

".....Harp silah ve vasıtalarının imalinde en mütakamili, en muğlağı, ve en hassası hiç şüphesiz harp tayyaresi imalatıdır. Dünyada ilk füzeleri imal edip harpte kullanan, 1937'de ilk jet tayyaresini uçurabilen, ilk jet harp tayyaresini İkinci Dünya Harbînde fiilen kullanan Almanya, bütün sanayi gelişmesine rağmen, uçak teknolojisi manzumesi dediğimiz muazzam ilerlemeyi kısa bir fasıladan sonra takip edemez hale düştüğünden, bugün kendi harp tayyaresini kendi imal edemiyor.

Hâlbuki aynı Almanya, İkinci Dünya Savaşında 16 çeşit değişik uçakla bütün dünya hava kuvvetlerine karşı savaşmıştır. Japonya ve İtalya aynı durumda idi. Bugün bunlar, kendi hava kuvvetleri için dışarıdan tayyare almak zorunda kalıyorlar. Kendi tayyaresini yapma çabasını gösteren Hindistan, Yugoslavya, Çekoslovakya, Polonya, Arjantin, İspanya bir netice alamadan çırpınıp duruyorlar.

Amerika'dan aldığı lisans ve "know - how"larla ayrıca kendi dizaynlarıyla harp tayyaresi yapan Kanada hava sanayii, şu anda Amerikan firmalarının yan sanayii durumuna gelmiştir.

İngiliz uçak sanayii, maliyetlerinin yüksekliği, teknolojinin sanayie tatbik zorluklarından dünya pazarlarında rekabet edemez duruma düşmüş, bugün Kraliyet Hava Kuvvetlerinin NATO'ya tahsisle asıl gücünü Amerika'dan satın aldığı uçaklar temin etmektedir.

Sanayii, şimdiki iktidar kamulaştırarak güçlendirmeye çalışıyor, iktidar ile muhalefet arasındaki çatışmaların en büyüğünü bu konu teşkil etmektedir. Fransa harp tayyareciliği Marcel Dassault firmasının âdeta tekeline girmiş durumda. Fransa

²⁰⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976, Cumhuriyet Senatosunca aynen kabul edilen kanun tasarısının en önemli iki maddesi, s.601-4

hükümetlerinin muazzam desteğine rağmen bu firma Miraj serisinin daha ilerisinde bir sıçrayış yapabileceği beklenmemektedir.

Halen Avrupa devletleri karşılıklı sanayi güçlerini yan yana getirmek suretiyle Amerika ve Rusya karşısında bir üçüncü uçak imalat potansiyeli yaratmak çabasıdadırlar. Jaguar, Miraj F - 1 bir Avrupa konsorsiyumu ürünüdür.

MRCA Projesi bir türlü gelişmemiş, performans bakımından türdeşi olan F-16'lar ise Amerika'da hizmet görmektedir ve çok daha ucuza mal olmuştur. 1970 senesinden beri memleketimizde «Kendi uçağın kendin yap» sloganını memleket sahinde yaymaya hep beraber çalışıyoruz. 1972'den beri kanuni bir vecibe haline gelen bu sözü, nasıl realize edeceğimize bir türlü karar veremedik.

.....Bugün modern bir harp tayyaresinin gövde ve motor parça adedi 150 bin civarındadır. Hepsini kendimiz yapamayacağımıza göre, bir kısmını dışarıdan ithal edip monte edeceğiz demektir. «Kendi uçağın kendin yap» Sloganının altında yatan maksat, bugün olduğu gibi yarın da başka devletlerin ambargo tehdidinde göğüs görebilmektir. % 60'ını, % 80'ini yerli yaptığımız uçağın değil % 40 veya % 20'si için konulacak ambargo, bir veya iki parça teminindeki zorluklar çıkarsa (Ki, bu her zaman mümkündür) o uçağın emniyetle vazife yapması imkânsızlaşır.

Bugün ana malzeme için konan ambargo, yarın parça temini için konabilecektir. Tehlikeyi tamamen ortadan kaldıramıyoruz. Bu takdirde ne yapmalıyız...?

Kanaatimizce ilk yapılacak iş, Hava Kuvvetlerimizde daha uzun süre hizmet edebilecek F-4 ve F-104 tipi uçakları envanterde, standart tip uçaklar haline getirmek, standartlaştırılan tiplerin en çok ihtiyacı olan parçaların yerli imalatına zaman kaybetmeden, hemen teşebbüs edilerek tayyarelerin servis müddetleri uzatılmalıdır. Parça imalatından elde edilecek tecrübeye göre Avrupa veya Amerika konsorsiyumlarına iştirak edilmelidir. ^{210*}

²¹⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 35 Toplantı 37, Birleşim 27, 09.02.1978, Adalet Partisi Grubu adına Süleyman TUNCEL (İzmir)'in yaptığı konuşma, s.359-363

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynaktan yer aldığı şekildedir.

".....Bilindiği gibi hemen hemen güdümlü silahların hepsi İkinci Dünya Savaşından sonra geliştirilmiştir. Türkiye, bu gelişimi maalesef son yıllara kadar sadece seyretmiştir. Bu silahların bir kısmı gerek Vietnam Savaşında, gerek 1973 Mısır - İsrail Savaşında kullanılmıştır. Bu son savaşta 2 800 tank, 500 uçak, 80 helikopter ve 20 gemi zayıtı olmuştur. Zayıtın bu derecede yüksek olmasında güdümlü silahların payı uçaklarda % 70, tank ve gemi zayıtında ise % 50'nin üstündedir. Genellikle bir zırhlı tümenin 400 tanktan oluştuğu hatırlanacak olunursa, bu silahların verdirdiği zayıtın yüksekliğini takdirlerinize sunarım.

.....Türkiye'nin savunma harcamalarını, 1970 yılını baz olarak kabul edip de NATO üyesi ülkelerin 1975 yılına kadar savunma harcamalarını inceleyecek olursak, Türkiye'nin savunma harcamalarının % 160 oranı ile en fazla büyümüş bir ülke olduğunu görmekteyiz. Türkiye'yi % 70 oranı ile Yunanistan izlemekte, Federal Almanya'da % 25, Fransa'da % 14, İngiltere'de % 12,5, Amerika'da ise % 18 olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin savunma bütçesinin Devlet bütçesi içindeki yeri incelendiğinde; Türkiye tek başına savaş tehdidi ile karşılaştığında bütçesinin % 32'sini ayırırken NATO'ya girdiğimiz 1950 - 1959 yıllarında % 25 gibi barış zamanı için oldukça yüksek bir oranda harcama yapmıştır. 1960 düzenlemesinden sonra bu oran 1960 - 1970 arası % 21'e, 1970 - 1975 arasında da % 17,5'a düşmüşken, son iki yıldır tekrar tırmanmaya başlamıştır. Bu tırmanın durdurulması gerektiği kanısındayız.

.....Bu aşamada uçak sanayi yerine füze sanayi, elektronik sanayi ve nükleer sanayi yapımına öncelik verilmesi gerektiği kanısındayız. ²¹¹

".....Üçüncü bir kaynak, elbette ki ulusal kaynaklarımızdır. Ancak görülüyor ki, bunların gücüne, yeteneğine doğru teşhis koymak lazımdır. «Kendi uçağını kendim yap» cazip bir formüldür; ama bunun dağda - bayırda yazılı «Kendin pişir, kendin ye» olmadığı hatlıdan çıkarılmamalıdır. 100 bin tank, 100 bin uçak edebiyatı da MSP'li hükümetlerle birlikte bir şaka olarak geride bırakılmalıdır.

İstisnasız bütün silahların son derece sofistike olduğu ve birinin yapımını, ondan daha tesirlisinin yapımının hemen takip ettiği bir dünyada, topyekûn sanayi

²¹¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 35 Toplantı 37, Birleşim 27, 09.02.1978, Milli Birlik Grubu adına Suphi GÜRSOYTRAK' ın yaptığı konuşma, 363-368

ülkesi olmadan, güçlü bir savaş sanayinin ayrı gerçekleştirilebileceğine inanmak biraz fazla safliktir; fakat bu ölçüler unutulmazsa, abartmalar hayal alemine çıkarılmazsa, iyi kullanılacak ulusal kaynaklarımız birkaç alanda dışa bağılılığımızı azaltacak, bazı alanlarda kaldıracaktır. Bunların, şimdiye kadar olduğundan daha verimli kullanılabilmesine inanıyoruz. Hükümetten bunu bekliyoruz. "212 *

".....1974 tarihinden beri Amerika Birleşik Devletlerinde, Türkiye'ye karşı uygulanmakta olan silah ambargosu yüzünden Türk Ordusunun silah temini yönünden çok müşkül duruma düştüğü, yedek parça sıkıntısı çektiği bilinmektedir. Basında, Amerikan silah ambargosunun Mart ayında kaldırılacağına dair haberler çıkmaktadır. Ancak, Amerikan silah ambargosu kalksa dahi, Türkiye artık dış savunma ve silah tedariki ihtiyacını yalnız Amerika'ya bağlayamaz, bağlamamalıdır.

.....Sayın senatörler; Uçak yapım sanayiinin kurulması, konusunda yeni Hükümetin ne düşündüğünü bilemiyorum. Ancak, bundan evvelki Hükümet zamanında İngiliz Hawk uçağı ile İtalyan MB 339 arasındaki tercih hususunda basında oldukça ilginç görüşler yer almıştır. Bu arada yeni bir Hükümet işbaşına gelmiş olduğuna göre, seçilecek uçak tipinin tespitinde de yeni değerlendirmeler esas alınacaktır. Ben şahsen bu hususta son sözün Milli Savunma Bakanlığı yetkililerine ait olması gerektiği kanısındayım. "213 *

1970-1980 Yılları arasında mecliste yapılan konuşmalardan öne çıkanlar yukarıda arz edilmiştir. Üzerinde durulan konu, milli bir savunma sanayi oluşturulmasıdır. Ancak bunun için TUSAŞ'ın kurulması dışında önemli bir somut adım atılmamıştır.

İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında uçak imalatı ile ilgili olarak hazırlanan rapor aşağıda sunulmuştur:

²¹² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 35 Toplantı 37, Birleşim 27, 09.02.1978, Metin TOKER (Cumhurbaşkanınca S.Ü.)'nin yaptığı konuşma, s.373-377

²¹³ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 35 Toplantı 37, Birleşim 27, 09.02.1978; Cihat ALPAN (Cumhurbaşkanınca S.Ü.)'nin yaptığı konuşma, s.383-385

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

"UÇAK İMALAT VE ONARIM SANAYİİ

1. İLKELER VE GELİŞMELER :

a. İLKELER:

(1) Askeri ve sivil kuruluşlar, hizmet ve işletme amaçlarını aksatmadan birbirlerindeki fazla onarım kapasitelerinden karşılıklı faydalanacaklardır.

(2) Mevcut büyük bakım ve onarım kuruluşları gerek kanunî formalite, gerekse iş programları bakımından yurt içi talebi karşılayacak seviyede tutulacaktır. Bunların dışında yeni kapasite yaratıcısı kuruluşlar teşvik edilmeyeceklerdir.

(3) Bazı özel parçaların revizyonu dışında sivil uçak bakım ve onarımının tümünün yurt içinde yapılmasına çalışılacaktır.

b. GELİŞMELER VE SORUNLAR:

Yurt içinde fabrika seviyesinde uçak onarımı, yalnız Türk Havayolları A. O. ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı atelye ve fabrikalarında yapılmaktadır. Her iki kuruluş – bir arada mütalaa edildiğinde, - Türkiye’de mevcut bütün sivil ve bir kısım askerî uçakların her türlü bakım ve onarımını yapabilecek yeteneğe sahip durumdadır.

Türk Havayolları A. O. nın İstanbul Yeşilköy’deki Teknik Müdürlük atelyelerinde Ortaklığa ait piston ve türbin motorlu uçaklarının, Hava Kuvvetleri Komutanlığının Eskişehir ve Kayseri fabrikalarında askerî uçakların bakım ve onarımı yapılmaktadır. Kayseri fabrikasında aynı zamanda bir döner sermaye kuruluşu olduğu için, sivil uçakların da onarımı mümkün olmaktadır. Evvelce uçak üretim ve onarımında büyük ölçüde faaliyet göstermekte olan MKEK Uçak Fabrikası yavaş yavaş diğer üretim konularına yönelmiş olup uçak onarım yeteneğini kaybetmiş bulunmaktadır.

Türk Hava Kurumuna ait bakım ve onarım atelyelerinde kurumun planörlerinin büyük onarımı ile hafif uçaklarının küçük bakım ve onarımları yapılmaktadır. Türk Havayolları filosuna katılacak olan jet yolcu uçaklarının ve bunların motorlarının bakım, onarım ve revizyonu için gerekli tesislerin kurulmasına

başlanmıştır. Hava Kuvvetleri Komutanlığı Eskişehir Uçak Fabrikasında bir jet motorları revizyon atelyesi kurulmasına başlanmıştır. Bu atelyede ilk devrede Hava Kuvvetleri filosundaki belirli tip jet motorlarının revizyon talepleri karşılanacak, sonradan gerekli ilâve yatırımlarla diğer jet motorlarının da revizyonu mümkün olacaktır. Bu kuruluşun döner sermaye karakterini taşıması, diğer yakın ülkelerdeki askerî ve sivil talep potansiyelini yurt içine çekmeye imkân verecektir.

Halen Hv.K. döner sermaye kuruluşlarında yapılan bakım ve onarım hizmetlerinin maliyeti kesinlikle belirtilmemiştir. Bu hizmetler karşılığı alınan ücretler ise diğer memleketlerdekine kıyasla yüksek görülmektedir. Tümü dış memleketlerden ithal edilen yedek parçaların yeterli bir stok seviyesinde tutulabilmesi konusunda özellikle Türk Hava Yolları için, bazı formalite gecikmeleri yüzünden, tikanlıklar meydana gelmektedir.

TABLO : 347 — Uçak Onarım ve İmalat Sektörün Yıllık Talep Tahminleri

	I. Plan			Endeks		II. Plan
	1962	1967	% artış	1972	1967=100	yıllık
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Bakım ve onarım	10,3	16,0	9,0	30,0	188	14,4
Komple uçak	8,0	110,0	69,0	140,0	127	4,9
Toplam	18,3	126,0	47,0	170,0	135	6,2

Uçak imalât ve onaran sektöründe İkinci Plan döneminde kesin bir ihracat imkânı görülmemektedir. Bununla beraber Hava Kuvvetleri Komutanlığı Eskişehir Jet Motorları Revizyon Atelyesinde NATO, CENTO gibi kuruluşların ve bu kuruluşlara üye memleketlerin askerî jet uçaklarının motor revizyonlarının yapılması mümkün görülmektedir. Bu amaçla gerekli temas ve çalışmaların yapılması ile olumlu bir sonuca varılması mümkündür.

Aynı şekilde Hava Kuvvetleri Komutanlığı Kayseri İkmal Merkezi ile Türk Havayolları Yeşilköy Bakım ve Revizyon atölyelerinin fazla kapasitelerini dış ülkelerdeki potansiyel talebe arz etmeleri mümkün görülmektedir.

TEDBİRLER :

a. Gerek uçucu, gerek teknisyen eleman yetiştirilmesine öncelik verilecek, bu amaçla mevcut eğitim kuruluşları modernleştirilecek ve yeterli seviyeye getirilecektir.

b. Uçuş hizmetlerinin bakım ve onarımından ileri gelen aksamaların azaltmak için :

(1) Yedek parça ithal talepleri öncelikle karşılanacaktır.

(2) Bakım ve onarım sistemleri modern İletmecilik anlayışı ile bağdaşacak şekilde yeniden gözden geçirilecektir. Bu amaçla, gerektiğinde, yabancı uzmanlardan faydalanma yoluna gidilecektir.

c. Hava Kuvvetleri Kumandanlığı ile Türk Havayolları A. O. nun bakım ve onarım kuruluşlarındaki fazla kapasitenin dış memleketlere arzı imkânları araştırılacaktır. Bu kuruluşlar dışından gelen talepler için belirli bir maliyet fiyat sistemi kurulacaktır."²¹⁴

"UÇAK SANAYİİ

Uçak sanayiinin, talebin doğuşu, karşılanması ve süreleri yönünden diğer sektörlerden farklı olarak incelenmesi zorunluluğu vardır. Bu bakımdan diğer sektörlerdeki anlatım yapısına uyulamamıştır. Birinci ve İkinci Planlar bu sanayi kapsamını bakım, onarım ve yenileştirme ile sınırlamışken, Yeni Strateji ile geliştirilen politika ve ilkeler karşısında bu kapsamın genişletilmesi gerekmektedir. Yeni stratejinin öngördüğü yapısal değişmeyi sağlamaya yönelmiş, milli güvenlik gereklerini göz önünde tutan teknoloji üretiminde itici ve özendirici niteliğe sahip sanayi kollarından biri de uçak sanayiidir.

Cumhuriyet Türkiye'si çeşitli zamanlarda uçak sanayiini kurma çabalarına girmiştir, ilk uçak fabrikası Kayseri'de «Kayseri Tayyare Fabrikası» adı altında 1925 yılında kurulmuştur. 1935 yılında kurulan ve özel sektöre ait bir diğer fabrika ise 1952 yılında faaliyetini durdurmak zorunda kalmıştır. Bu konudaki üçüncü teşebbüs Türk Hava Kurumu tarafından yapılmış ve 1941 de Ankara'da kurulan fabrika, 1956 ya kadar çeşitli uçak ve planör yaptıktan sonra uçak imalatını durdurmuştur.

²¹⁴ İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1968-1972, s.544-550

Bu plan döneminden itibaren yoğunlaştırılacak, teknoloji yaratan bir toplum haline gelme çabaları, bazı üretim dallarında cesur girişimleri zorunlu kılmaktadır. Uçak, motor ve elektronik gibi sanayi dallarında gerçekleştirilecek yatırımlar ülkenin teknoloji düzeyinde önemli gelişmeler sağlayacaktır. Bu girişimler, aktarılan teknoloji yönünden olduğu kadar bu yolla gelen teknolojinin diğer üretim dallarına da yansımaları açısından da önem taşımaktadır. Ancak ulusça geçirilen tecrübeler ve diğer ülkelerin durumu, teknolojik gelişmenin göstergelerinden biri olarak kabul edilen uçak sanayii konusunda çok yönlü ve birbirini tamamlayıcı nitelikteki çalışmaların sürdürülmesini ve kararlarda, kamunun, önemini gerektirdiği titizliği dikkate almayı zorunlu kılmaktadır.

Geçmişteki teşebbüslerin devamını engelleyen nedenlerden biri de devamlı ve yeterli bir taleple üretimin desteklenememesidir. Millî güvenlik gereklerinin yarattığı askeri ihtiyaçlar ile havayolu yük ve yolcu taşımalarının tüm ulaştırma sektörü içindeki payını giderek artırması yanında tarımsal mücadele ve eğitim amaçlı uçaklara olan talep bu sanayi kolunu verimli olarak kurup yaşatacak düzeye yükselmiştir.

Üçüncü Plan döneminde bu sektörde 1,5 milyar TL. lık yatırım öngörülmektedir. Bu yatırımın büyük kısmı uçak sanayii kurulması yönünde öncülük yapan ve kamuoyu yaratan «Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı» kaynaklarından karşılanacaktır.

(1) Uçak sanayii devlet gözetiminde, «üçüncü sektör» öncülüğünde, ülkenin teknolojik düzeyini yüceltecek, millî güvenlik ve sivil ihtiyaçlara, yönelmiş uçak taleplerini karşılayacak şekilde kurulacaktır.

(2) Kuruluş sırasında ve kuruluştan sonra bu alandaki hızlı gelişmenin gerekleri göz önünde bulundurulacak ve işletmeyi talep ve teknik güç açısından desteklemek ve işletmenin devamlılığını sağlamak için ilgili kuruluşlar ve sanayiler arasında işbirliğine gidilecek, tespit edilecek program ve tedbirler dizisinin uygulanması sağlanacaktır. ²¹⁵

²¹⁵ Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1973–1977, s.559–560

Uçak imalat sanayine, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planına göre, bu dönemdeki planlarda daha çok yer verilmiştir.

3.3. Alman Uçak, Helikopter ve Bakım Teçhizatı

C-160			
Kuyruk Numarası		Geliş Tarihi	Geldiği ülke
12-019	69-019	xx.06.1971	A.B.D.
12-020	69-020	xx.06.1971	A.B.D.
12-021	69-021	xx.06.1971	A.B.D.
12-022	69-022	xx.06.1971	A.B.D.
12-023	69-023	xx.06.1971	A.B.D.
12-024	69-024	xx.06.1971	A.B.D.
12-026	69-026	xx.06.1971	A.B.D.
12-027	69-027	xx.06.1971	A.B.D.
12-028	69-028	xx.06.1971	A.B.D.
12-029	69-029	xx.06.1971	A.B.D.
12-030	69-030	xx.06.1971	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke	Kuyruk Numarası
12-032	69-032	xx.06.1971	A.B.D.
12-033	69-033	xx.06.1971	A.B.D.
12-034	69-034	xx.06.1971	A.B.D.
12-035	69-035	xx.06.1971	A.B.D.
12-036	69-036	xx.06.1971	A.B.D.
12-038	69-038	xx.06.1971	A.B.D.
12-039	69-039	xx.06.1971	A.B.D.
12-040	69-040	xx.06.1971	A.B.D.
TOPLAM 20 ADET			

F-4		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
73-1019	23.09.1974	A.B.D.
73-1021	21.10.1974	A.B.D.
73-1022	04.11.1974	A.B.D.
73-1020	11.11.1974	A.B.D.
73-1023	29.11.1974	A.B.D.
73-1025	08.01.1975	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
73-1027	08.01.1975	A.B.D.
73-1024	16.01.1975	A.B.D.
73-1028	16.01.1975	A.B.D.
73-1026	22.01.1975	A.B.D.
73-1029	22.01.1975	A.B.D.
73-1030	02.05.1975	A.B.D.
73-1031	02.05.1975	A.B.D.
73-1041	16.10.1975	A.B.D.
73-1043	16.10.1975	A.B.D.
73-1045	16.10.1975	A.B.D.
73-1046	16.10.1975	A.B.D.
73-1047	16.10.1975	A.B.D.
73-1048	16.10.1975	A.B.D.
73-1034	20.10.1975	A.B.D.
73-1038	20.10.1975	A.B.D.
73-1040	20.10.1975	A.B.D.
73-1044	20.10.1975	A.B.D.
77-0290	01.07.1978	A.B.D.
77-0292	01.07.1978	A.B.D.
77-0294	06.07.1978	A.B.D.
77-0295	06.07.1978	A.B.D.
77-0296	24.07.1978	A.B.D.
77-0297	24.07.1978	A.B.D.
77-0298	31.07.1978	A.B.D.
77-0299	31.07.1978	A.B.D.
77-0300	01.09.1978	A.B.D.
77-0301	01.09.1978	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
77-0302	18.09.1978	A.B.D.
77-0277	18.09.1978	A.B.D.
77-0303	03.10.1978	A.B.D.
77-0304	03.10.1978	A.B.D.
77-0305	06.11.1978	A.B.D.
77-0307	06.11.1978	A.B.D.
77-0306	15.11.1978	A.B.D.
77-0308	01.12.1978	A.B.D.
77-0282	26.04.1978	A.B.D.
77-0284	22.05.1978	A.B.D.
77-0286	22.05.1978	A.B.D.
77-0287	22.05.1978	A.B.D.
77-0289	22.05.1978	A.B.D.
77-0283	07.06.1978	A.B.D.
77-0288	07.06.1978	A.B.D.
77-0291	23.06.1978	A.B.D.
73-1049	20.10.1975	A.B.D.
73-1050	20.10.1975	A.B.D.
73-1030	23.10.1975	A.B.D.
73-1033	23.10.1975	A.B.D.
73-1035	23.10.1975	A.B.D.
73-1037	23.10.1975	A.B.D.
73-1039	23.10.1975	A.B.D.
73-1042	23.10.1975	A.B.D.
73-1036	31.10.1975	A.B.D.
73-1053	31.10.1975	A.B.D.
77-0309	15.10.1978	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
77-0310	01.12.1978	A.B.D.
77-0312	07.03.1978	A.B.D.
77-0315	20.04.1979	A.B.D.
77-0293	23.06.1978	A.B.D.
73-1052	31.10.1975	A.B.D.
73-1054	17.11.1975	A.B.D.
73-1055	17.11.1975	A.B.D.
77-0280	07.04.1978	A.B.D.
77-0285	07.04.1978	A.B.D.
77-0278	12.04.1978	A.B.D.
77-0279	12.04.1978	A.B.D.
77-0281	26.04.1978	A.B.D.
73-1051	31.10.1975	A.B.D.
77-0311	02.02.1978	A.B.D.
77-0313	02.02.1978	A.B.D.
77-0314	07.03.1978	A.B.D.
77-0316	20.04.1979	A.B.D.
TOPLAM	80 ADET	

F-5 A		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği İlke
64-13335	25.12.1965	A.B.D.
64-13336	25.12.1965	A.B.D.
64-13337	25.12.1965	A.B.D.
64-13338	25.12.1965	A.B.D.
64-13339	25.12.1965	A.B.D.
64-13340	25.12.1965	A.B.D.
64-13341	25.12.1965	A.B.D.
64-13343	25.12.1965	A.B.D.
64-13344	25.12.1965	A.B.D.
64-13345	25.12.1965	A.B.D.
64-13346	25.12.1965	A.B.D.
64-13347	25.12.1965	A.B.D.
64-13348	25.12.1965	A.B.D.
64-13349	24.12.1965	A.B.D.
64-13350	24.12.1965	A.B.D.
64-13351	25.12.1965	A.B.D.
65-10561	21.12.1966	A.B.D.
66-9121	08.12.1966	A.B.D.
66-9122	14.12.1966	A.B.D.
66-9123	14.12.1966	A.B.D.
66-9124	14.12.1966	A.B.D.
66-9125	07.12.1966	A.B.D.
66-9126	19.12.1966	A.B.D.
66-9127	21.12.1966	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
66-9128	19.12.1966	A.B.D.
66-9134	21.12.1966	A.B.D.
66-9151	11.12.1966	A.B.D.
66-9152	11.12.1966	A.B.D.
66-9153	11.12.1966	A.B.D.
66-9156	19.03.1966	A.B.D.
66-9157	19.03.1966	A.B.D.
66-9158	19.03.1966	A.B.D.
TOPLAM	34 ADET	

F-5 B		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
65-10590	21.12.1966	A.B.D.
65-10591	21.12.1966	A.B.D.
65-10592	08.12.1966	A.B.D.
65-10593	12.12.1966	A.B.D.
67-21273	09.01.1968	A.B.D.
67-21274	06.02.1968	A.B.D.
67-21281	09.08.1968	A.B.D.
64-13351	25.12.1965	A.B.D.
65-10561	21.12.1966	A.B.D.
66-9121	08.12.1966	A.B.D.
66-9122	14.12.1966	A.B.D.
66-9123	14.12.1966	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
66-9124	14.12.1966	A.B.D.
66-9125	07.12.1966	A.B.D.
66-9126	19.12.1966	A.B.D.
66-9127	21.12.1966	A.B.D.
67-22556	05.11.1968	A.B.D.
66-9151	11.12.1966	A.B.D.
66-9152	11.12.1966	A.B.D.
66-9153	11.12.1966	A.B.D.
66-9128	19.12.1966	A.B.D.
66-9134	21.12.1966	A.B.D.
66-9156	19.03.1966	A.B.D.
66-9157	19.03.1966	A.B.D.
66-9158	19.03.1966	A.B.D.
TOPLAM	26 ADET	

RF-5 A		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
67-21194	03.06.1968	A.B.D.
67-21201	22.06.1970	A.B.D.
67-21202	22.06.1970	A.B.D.
67-21203	14.06.1970	A.B.D.
67-21204	03.06.1970	A.B.D.
67-21205	03.06.1970	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
67-21206	03.06.1970	A.B.D.
67-21207	14.08.1970	A.B.D.
67-21208	14.08.1970	A.B.D.
67-21219	14.08.1970	A.B.D.
67-21210	14.08.1970	A.B.D.
67-21211	14.08.1970	A.B.D.
68-9097	16.03.1970	A.B.D.
68-9098	16.03.1970	A.B.D.
68-9099	03.05.1970	A.B.D.
69-7137	09.01.1970	A.B.D.
69-7138	09.01.1970	A.B.D.
69-7139	10.07.1970	A.B.D.
69-7140	10.07.1970	A.B.D.
69-7141	10.07.1970	A.B.D.
69-7142	22.02.1970	A.B.D.
69-7143	22.07.1970	A.B.D.
69-7144	21.03.1970	A.B.D.
69-7145	24.03.1970	A.B.D.
69-7146	24.03.1970	A.B.D.
69-7147	26.05.1970	A.B.D.
69-7149	18.06.1970	A.B.D.
69-7150	01.07.1970	A.B.D.
69-7152	01.07.1970	A.B.D.
69-7153	10.06.1970	A.B.D.
69-7155	10.07.1970	A.B.D.
69-7156	10.07.1970	A.B.D.
TOPLAM	35 ADET	

F-100 C

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
53-1715	20.10.1972	A.B.D.
53-1725	20.10.1972	A.B.D.
53-1727	20.10.1972	A.B.D.
53-1729	02.10.1972	A.B.D.
53-1732	09.09.1973	A.B.D.
53-1738	22.05.1973	A.B.D.
53-1761	04.10.1972	A.B.D.
53-1767	20.11.1972	A.B.D.
53-1774	28.09.1972	A.B.D.
53-1741	04.10.1973	A.B.D.
53-1746	28.08.1972	A.B.D.
53-1747	28.08.1972	A.B.D.
54-1749	03.09.1974	A.B.D.
54-1756	17.02.1973	A.B.D.
54-1759	28.08.1972	A.B.D.
54-1766	08.01.1973	A.B.D.
54-1777	04.10.1973	A.B.D.
54-1782	08.01.1973	A.B.D.
54-1787	03.09.1974	A.B.D.
54-1789	11.06.1973	A.B.D.
54-1793	16.10.1972	A.B.D.
54-1794	20.11.1974	A.B.D.
54-1798	05.06.1973	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
54-1800	24.10.1974	A.B.D.
54-1804	16.02.1973	A.B.D.
54-1805	12.10.1973	A.B.D.
54-1818	27.03.1973	A.B.D.
54-1826	22.09.1972	A.B.D.
54-1835	09.10.1973	A.B.D.
54-1838	12.10.1973	A.B.D.
54-1844	14.12.1972	A.B.D.
54-1858	09.10.1973	A.B.D.
54-1939	24.10.1974	A.B.D.
54-1940	31.07.1972	A.B.D.
54-1942	02.11.1973	A.B.D.
54-1944	24.10.1972	A.B.D.
54-1945	22.05.1973	A.B.D.
54-1950	20.11.1972	A.B.D.
54-1959	31.10.1973	A.B.D.
54-1978	31.07.1972	A.B.D.
54-1989	20.04.1973	A.B.D.
54-1999	16.07.1973	A.B.D.
54-2013	26.01.1974	A.B.D.
54-2022	31.07.1972	A.B.D.
54-2031	29.01.1972	A.B.D.
54-2032	31.07.1972	A.B.D.
54-2034	03.09.1974	A.B.D.
54-2047	20.04.1973	A.B.D.
54-2052	20.04.1973	A.B.D.
54-2053	08.01.1973	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
54-2056	27.11.1972	A.B.D.
54-2057	20.11.1973	A.B.D.
54-2058	30.05.1973	A.B.D.
54-2059	26.01.1974	A.B.D.
54-2060	16.02.1973	A.B.D.
54-2066	29.01.1973	A.B.D.
54-2068	11.06.1973	A.B.D.
54-2074	04.10.1972	A.B.D.
54-2076	29.01.1973	A.B.D.
54-2077	31.07.1972	A.B.D.
54-2084	27.11.1972	A.B.D.
54-2087	16.10.1972	A.B.D.
54-2089	20.04.1973	A.B.D.
54-2091	08.01.1973	A.B.D.
54-1868	31.10.1973	A.B.D.
54-1870	24.10.1973	A.B.D.
54-1872	31.07.1972	A.B.D.
54-1875	24.10.1972	A.B.D.
54-1877	31.10.1972	A.B.D.
54-1883	24.11.1974	A.B.D.
54-1888	28.09.1972	A.B.D.
54-1903	27.02.1973	A.B.D.
54-1915	16.07.1973	A.B.D.
54-1919	24.10.1973	A.B.D.
54-1920	16.07.1973	A.B.D.
54-1921	27.04.1973	A.B.D.
54-1925	28.08.1972	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği Ülke
54-1929	28.08.1972	A.B.D.
54-1937	29.01.1973	A.B.D.
54-2092	04.10.1973	A.B.D.
54-2100	08.01.1973	A.B.D.
54-2103	02.11.1973	A.B.D.
54-2104	27.04.1973	A.B.D.
54-2108	02.11.1972	A.B.D.
54-2113	20.04.1973	A.B.D.
54-2115	02.01.1974	A.B.D.
54-2117	24.10.1972	A.B.D.
54-2118	24.10.1972	A.B.D.
54-2712	28.08.1972	A.B.D.
54-2715	24.10.1972	A.B.D.
54-2720	28.08.1972	A.B.D.
54-2722	28.08.1972	A.B.D.
54-2724	12.10.1973	A.B.D.
TOPLAM	93 ADET	

GELİŞ TARİHLERİ TAM OLARAK BİLİNMEMEKLE BİRLİKTE 22 ADET F-100 C DE 1970-1980 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'YE GELMİŞTİR.

TOPLAM 115 ADET

F-100 F

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
56-3732	15.09.1978	A.B.D.
56-3739	15.09.1978	A.B.D.
56-3752	15.09.1978	A.B.D.
56-3759	30.05.1973	A.B.D.
56-3766	11.11.1977	A.B.D.
56-3774	02.01.1974	A.B.D.
56-3783	15.09.1978	A.B.D.
56-3788	15.09.1978	A.B.D.
56-3800	25.09.1978	A.B.D.
56-3803	22.05.1972	A.B.D.
56-3831	16.07.1974	A.B.D.
56-3843	11.06.1973	A.B.D.
56-3846	15.09.1978	A.B.D.
56-3903	08.02.1972	A.B.D.
56-3909	16.10.1974	A.B.D.
56-3914	15.09.1978	A.B.D.
56-3919	09.02.1973	A.B.D.
56-3921	26.08.1974	A.B.D.
56-3930	07.01.1970	A.B.D.
56-3946	15.09.1978	A.B.D.
56-3947	04.12.1973	A.B.D.
56-3948	26.08.1974	A.B.D.
56-3950	28.11.1977	A.B.D.
56-3957	16.02.1973	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
56-3958	11.11.1977	A.B.D.
56-3963	05.07.1974	A.B.D.
56-3970	11.01.1970	A.B.D.
56-3992	11.11.1977	A.B.D.
56-3850	16.05.1972	A.B.D.
56-3854	15.09.1978	A.B.D.
56-3867	30.05.1972	A.B.D.
56-3876	16.05.1972	A.B.D.
56-3884	16.05.1972	A.B.D.
56-3890	08.09.1972	A.B.D.
56-3895	28.11.1972	A.B.D.
56-3896	26.01.1974	A.B.D.
56-3902	26.01.1974	A.B.D.
TOPLAM	37 ADET	

LOCKHEED T-33 A

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
52-9922	YUNANİSTAN	18.09.1972
51-9029	YUNANİSTAN	18.09.1972
52-9922	A.B.D.	18.09.1972
51-17491	YUNANİSTAN	18.09.1972
51-17541	YUNANİSTAN	18.09.1972
55-4952	YUNANİSTAN	18.09.1972
55-4961	YUNANİSTAN	18.09.1972
58-0454	ALMANYA	21.07.1977
58-0595	ALMANYA	21.07.1977
58-0640	ALMANYA	21.07.1977
51-17553	YUNANİSTAN	18.09.1972
TOPLAM 13 ADET		

Canadair T-33 Mk. III (CT-33AN)

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
51-133588	KANADA	21.02.1973
51-133589	KANADA	21.02.1973
51-133642	KANADA	21.02.1973
51-133649	KANADA	21.02.1973
54-21066	KANADA	04.02.1974

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
54-21108	KANADA	04.02.1974
54-21109	KANADA	04.02.1974
54-21143	KANADA	04.02.1974
54-21410	KANADA	04.02.1974
54-21503	KANADA	04.02.1974
54-21536	KANADA	04.02.1974
54-21602	KANADA	04.02.1974
54-21243	KANADA	04.02.1974
54-21231	KANADA	04.02.1974

T-41		
Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
2-408	05.06.1972	A.B.D.
2-409	06.06.1972	A.B.D.
2-410	05.06.1972	A.B.D.
2-411	06.06.1972	A.B.D.
2-412	06.06.1972	A.B.D.
2-413	05.06.1972	A.B.D.
2-414	05.06.1972	A.B.D.
2-415	10.06.1972	A.B.D.
2-416	10.06.1972	A.B.D.
2-417	10.06.1972	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
2-418	10.06.1972	A.B.D.
2-419	06.06.1972	A.B.D.
2-420	14.09.1972	A.B.D.
2-421	06.06.1972	A.B.D.
2-475	11.10.1972	A.B.D.
2-422	06.06.1972	A.B.D.
2-423	06.6.1972	A.B.D.
2-424	14.09.1972	A.B.D.
2-425	14.09.1972	A.B.D.
2-426	14.09.1972	A.B.D.
2-427	26.08.1972	A.B.D.
2-428	26.08.1972	A.B.D.
2-435	09.10.1972	A.B.D.
2-436	09.10.1972	A.B.D.
2-437	09.10.1972	A.B.D.
2-470	11.10.1972	A.B.D.
2-471	11.10.1972	A.B.D.
2-472	11.10.1972	A.B.D.
2-473	11.10.1972	A.B.D.
2-474	11.10.1972	A.B.D.

TOPLAM 30 ADET

T-38 A

Kuyruk Numarası	Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
2-611	62-3611	15.11.1979	A.B.D.
2-617	62-3617	09.11.1979	A.B.D.
2-621	62-3621	09.11.1979	A.B.D.
2-624	62-3624	09.11.1979	A.B.D.
2-649	62-3649	10.12.1979	A.B.D.
2-688	62-3688	19.02.1980	A.B.D.
2-696	62-3696	19.02.1980	A.B.D.
2-708	62-3708	10.12.1979	A.B.D.
2-711	62-3711	10.12.1979	A.B.D.
2-727	62-3727	15.11.1979	A.B.D.
2-728	62-3728	19.02.1980	A.B.D.
2-737	62-3737	19.02.1980	A.B.D.
2-749	62-3749	19.02.1980	A.B.D.
2-145	63-8145	09.11.1979	A.B.D.
2-159	63-8159	10.12.1979	A.B.D.
2-161	63-8161	09.11.1979	A.B.D.
2-173	63-8173	15.11.1979	A.B.D.
2-183	63-8183	10.12.1979	A.B.D.
2-191	63-8191	10.12.1979	A.B.D.
2-195	63-8195	15.11.1979	A.B.D.
2-201	63-8201	09.11.1979	A.B.D.
2-203	63-8203	15.11.1979	A.B.D.
2-205	63-8205	10.12.1979	A.B.D.
2-206	63-8206	15.11.1979	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Kuyruk Numarası	Geldiği ülke	Geliş Tarihi
2-208	63-8208	10.12.1979	A.B.D.
2-210	63-8210	19.02.1980	A.B.D.
2-216	63-8216	15.11.1979	A.B.D.
2-220	63-8220	15.11.1979	A.B.D.
2-231	63-8231	19.02.1980	A.B.D.
2-233	63-8233	19.02.1980	A.B.D.

TOPLAM 30 ADET

20 ADET T-37 DE A.B.D.'DEN BU DÖNEMDE ALINMIŞTIR.

VISCOUNT		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
58-246	04.04.1972	A.B.D.
58-430	07.06.1971	A.B.D.
58-431	12.03.1971	A.B.D.
TOPLAM 3 ADET		

3.4. Yapılan Diğer Faaliyetler ve Dönemin Değerlendirmesi

1970–1980 dönemi için şunlar söylenebilir:

Ambargo sebebiyle kesintiye uğrayan yaklaşık üç yıllık bir süre haricinde A.B.D. ve Konsorsiyum yardımları gelmeye devam etmiştir.

Ambargo, askeri yardımların kesintiye uğrayabileceğini gözler önüne sermiştir. Türk hükümetleri bu dönemde askeri havacılığın önemini daha iyi kavramıştır. Bunun için Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfını kurmuş ve Milli Piyango İdaresinin gelirlerinin bu vâkıfa verilmesini kararlaştırmıştır.²¹⁶

Türk askeri havacılığı, ilk kez bu dönemde F–100, F–4, F–5 gibi modern uçaklarla tanışmıştır. Bu uçaklar da yine A.B.D. menşelidir.²¹⁷

Askeri pilotların maaşı konusu bu dönemde de gündeme gelmiştir. Türk Hava Yollarına kayan askeri pilotların maaşları konusu bu dönemde kısa da olsa yer işgal etmiştir.

Askeri havacılığa, Beş Yıllık Kalkınma Planlarında uçak imalatı bölümünde, sivil havacılıkla birlikte bir bütün olarak değinilmiştir.

Kıbrıs Harekâtının etkileri neticesinde ortaya çıkan ulusal savunma anlayışı, bu dönemde nispeten hayat bulmuştur. JOHNSON Mektubuyla başlayan süreç ambargonun kaldırılmasıyla son bulmuştur. Yardımlar kaldığı yerden devam etmiştir.

Bu on yıllık dönem, dış politika açısından, diğer dönemlere göre birçok açıdan daha milli geçmiştir. Haşhaş yasağına, geç de olsa, gerekli tepkinin verilmesi; Kıbrıs harekâtlarının, elde güçlü ve milli silahlarla donanmış bir ordu yokken, tamamen milli menfaatler doğrultusunda, yapılabilmesi; milli savunma sanayinin kurulması için TUSAŞ gibi bir havacılık kurumunun kurulması; Gölcük ve Taşkızak tersanelerinin üretimine hız verilmesi; buna örnek olarak gösterilebilir.

Tezin kapsamı bakımından en önemli olay, Türk havacılığının önemli bir dönüm noktası olan, TUSAŞ'ın kurulmasıdır.²¹⁸ Kayseri ve Etimesgut uçak

²¹⁶ Ek-41, B.C.A. 030-0-018-001-002-259-83-5, s.1

²¹⁷ Ek-42, B.C.A. 030-0-018-001-002-316-41-10, s.1

fabrikalarının ardından ilk kez milli bir şirket kurulmuştur. Bu ortaklığın en büyük sorunu, yetişmiş personel ve işlenmiş ürün (motor, aerodinamik çizimler vs.) ihtiyacı olmuştur.

Ayrıca bu ortaklıkla birlikte motor ve aerodinamik üretimini gerçekleştirecek olan fabrikaların kurulmamış olması da düşündürücüdür. 1973 yılında kurulmasına rağmen 1980'e kadar önemli bir icraat yapamayan bu kurum, daha ziyade, gelecek on yıllık dönemde kurulacak olan fabrikalarla anılacaktır.

Askeri yardımların kesildiği yaklaşık üç yıllık sürede Türkiye, önemli adımlar atmasına rağmen milli bir savunma sanayi kuramamıştır. Ambargonun kaldırılması bu adımların meyve vermesini geciktirmiştir.

A.B.D. ambargoyu üç yılın ardından sonlandırmıştır. A.B.D.'nin süreyi kısaltmasına sebep olarak, Türkiye'de yakından takip ettiği milli savunma sanayinin gelişiminin kendisine olumsuz yansıtacağını değerlendirmesi gösterilebilir.

1970–1980 dönemi askeri bir darbe ile başlayıp, yine askeri bir darbe ile son bulmuştur. 1971 darbesinin, bir önceki darbe gibi, A.B.D. yardımlarına olumsuz bir etkisi olmamıştır. Bununla birlikte, 1960 darbesine göre, A.B.D. yardımlarını arttırmaya yönelik katkısı olduğu söylenebilir.

1980 darbesine kadar geçen sürede Türkiye, askeri havacılık alanında yeni uçaklar almış, yeni meydanlar yapmış, yeni pilotlar-teknişyenler yetiştirmiş, fakat kendi uçağını yapamamıştır.

²¹⁸ Ek-43, B.C.A. 030-0-018-001-002-357-156-9, s.1-5

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞIN SON ON YILINDA HÜKÜMETLERİN ASKERİ HAVACILIK POLİTİKALARI (1980-1991)

4.1. Ulusal ve Uluslararası Faaliyetler

12 Eylül 1980 askeri darbesiyle başlayan bu on yıllık dönem, Soğuk Savaşın bitiş yıllarıdır. S.S.C.B.'de yönetimi, 1984'te GORBAÇOV'un devralmasıyla 1991'de sona erecek olan süreç başlamıştır. A.B.D. ise 1981 yılında Ronald REAGAN başkan seçilmiş ve tüm dünyadaki antikomünist hareketlere destek vermiştir.

A.B.D., öncelikle 1982'de ulusal uzay programını ardından da 1983'de Yıldız Savaşları olarak adlandırılan stratejik savunma girişimini başlatmıştır. Sovyet füzelerini havadan etkisiz hale getirmeyi amaçlayan A.B.D., ayrıca bu on yıllık dönemde yoğun bir antikomünist propaganda yapmıştır. Amerikan yanlısı hükümetlere de silah desteğinde bulunmuştur.

Stratejik savunma girişiminin asıl amacı ekonomik olarak zaten pek de iyi durumda olmayan S.S.C.B.'yi benzer bir yönde kaynak kullanmaya iterek çöküşünü hızlandırmak olmuştur.

1980 darbesinde A.B.D.'nin payı olduğu birçok kaynakta yer almıştır. 1978-1980 Yılları arasında A.B.D.'nin birçok isteği Türkiye tarafından geri çevrilmiştir. Bunlara örnek olarak Çevik Kuvvetin Türkiye'de yerleştirilmesine karşı çıkılması, U-2 uçaklarının S.S.C.B.'ye yapacakları keşif uçuşları için izin verilmemesi, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüş kararının veto edilmesi, İran devriminin ardından bu ülkenin tanınması gibi bazı önemli kararlar gösterilebilir.

Aynı zamanda, 1971 darbesinden önce Hava Kuvvetleri Komutanı Org.Muhsin BATUR'un A.B.D.'ye gitmesi gibi, 12 Eylül'den bir gün önce dönmek üzere Hava Kuvvetleri Komutanı Org.Tahsin ŞAHİNKAYA'nın A.B.D.'ye gitmesi de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Son olarak darbe haberini operada alan başkan Jimmy CARTER'a haberin sizin çocuklar darbeyi yaptı şeklinde bildirilmesi de bunu desteklemektedir.

Darbenin ardından A.B.D.'nin yaptığı resmi açıklamada; ülkenin birkaç yıldır siyasal ve ekonomik krizlerle boğuştuğunu ve NATO müttefikleriyle birlikte ekonomik istikrara kavuşturmak için yardıma devam edeceği vurgulanmıştır.

Tıpkı 27 Mayıs darbesinde olduğu gibi Milli Birlik Konseyi tarafından yapılan açıklamada yapılan tüm anlaşma ve ittifaklara bağlı olduğu açıklanmıştır.

Bülent ULUSU başkanlığında bir hükümet kurulmuş ve bu hükümet, 20 Eylül 1980'de göreve başlamıştır. Hükümetin ekonomiden sorumlu devlet bakanı olarak ise Devlet Planlama Müsteşarlığının başındaki isim, Turgut ÖZAL getirilmiştir.

Her ne kadar demokratik bir hükümet gibi görünse de Milli Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar yasa niteliğinde olduğu için özellikle dış politikada hızlı ve yanlış adımlar atılmıştır. Bunun ilk örneği Yunanistan'ın NATO'un askeri kanadına dönmesine olumlu oy kullanılması, karşılığında ise "asker sözünden" başka hiçbir şey alınmaması olmuştur. Dışişleri bakanlığı bu görüşmelerin tamamen dışında tutulmuştur.

Türk dış politikasında temkinli davranan Süleyman DEMİREL hükümetinin aksine, Milli Güvenlik Konseyi'nin aceleci tavrı, A.B.D.'de REAGAN yönetimiyle aynı döneme rastlamıştır. REAGAN, İkinci Soğuk Savaş olarak nitelendirilecek kararlar alırken Türkiye'den büyük destek almıştır. Dış politikada böylesine hızlı kararlar alabilen bir Türkiye A.B.D.'nin işini kolaylaştırmıştır.

Bu ilişkilerin yansıması 1982 yılında imzalanan Mutabakat Muhtırasında görülmektedir. Doğudaki savunma boşluğu ve S.S.C.B.'nin varlığı A.B.D.'yi Orta doğuda güçlendirme yoluna itmiştir. Aralık 1981'de A.B.D. Savunma Bakanı Caspar WINBERGER Türkiye'yi ziyaret etmiş ve bu ziyaret sonunda Türkiye'nin savunma gücü ve ihtiyaçlarının tartışılacağı Yüksek Düzeyli Savunma Konseyi kurulmuştur.

1977-1981 dönemindeki Amerikan yönetimine göre, Sovyetler Birliği ile ilişkiler artık Amerikan dış politikasının başat boyutu olmaktan çıkarılmalı; daha

kapsamlı, yürekli ve "atak" bir dış politika izlenmelidir. Yumuşama Sovyetler Birliği'ne karşı kullanılmalı, NATO güçlendirilmeli, A.B.D.'nin asıl Batı Avrupa ve Japonya ile ilişkilerine önem verilmelidir. Bu görüş 1977'deki başkanlık memorandumunda ve 1978'deki başkanlık açıklamasında yer bulmuştur.

Amerikan yönetiminin Türkiye'ye karşı tutumu, bazı bakımlardan eski yönetiminkinden ayrılmaktadır. Genel bir anlatımla, Ford-Kissinger yönetimi, Amerikan Kongresinin Yunanistan'a eğilimli olmasına karşı Türkiye'yi tutuyor izlenimini verip, Türk hükümetinin istenmeyen tepkilerini azaltmak istiyordu. Carter yönetimi ise, daha dengeli ve kendi içinde tutarlı bir politika izler görünmektedir.

Bu değişimin nedenleri arasında, 1975-1978 arası Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunun nedenlerinden biri ve belki de başlıcası, Amerikan yönetimine göre Türkiye lehine bozulmağa başlayan Türk-Yunan askeri dengesi ve bu dengenin yeniden kurulması gerekiyordu. Şimdi, yine Amerikan yöneticilerinin değerlendirmesine göre, Türkiye ile Yunanistan arasında görece bir askeri denge sağlanmıştır. Bu sağlandığına ve Türk hükümetlerinin böyle zorlama önlemleriyle Kıbrıs politikasında ödün vermeyeceği anlaşıldığına göre, silah ambargosunun konma amacı ortadan kalkmış olması;

A.B.D.'nin bundan önceki bölümde belirtilen yeni dış politika yönelişlerinin ışığı altında, Türkiye'nin yeri, gerek NATO savunma çizgisinin güçlendirilmesi ve gerek Doğu Akdeniz, Ortadoğu ve Afrika Boynuzundaki gelişmeler açısından yeniden önem kazanmağa başlamış olması;

Amerikan dış politikasının, uygulanmasında artık yarar bulunmayan eski kalıplarla, şimdiden kesin çizgileriyle tam olarak ortaya çıkmamış yeni kalıplar arasında bir "geçiş döneminde" olduğudur. Carter yönetimi, bu geçiş döneminde istenmeyen değişiklikler doğurabilecek ve yukarıda özetlenen dış politikanın izlenmesini daha başlangıcında engelleyebilecek gelişmelerden kaçınmak istemesi gösterilebilir.²¹⁹

Ardından 29 Kasım 1982'de Brüksel'de Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır. Bu anlaşmanın içeriği askeri olduğu için kamuoyuna açıklanmamıştır. Yapılan açıklamada " Türkiye'deki on havaalanının modernizasyonu, Muş ve Batman'da iki

²¹⁹ SANDER, A.g.m.,s.66-70

yeni havaalanı inşaatı yapılmasına karar verilmiştir." denilerek ayrıntılara girilmemiştir.

Daha sonra bu anlaşma metninin bir kısmı basında yer almış ve anlaşmanın esas konusunun Türkiye'de bulunan üsler olduğu anlaşılmıştır.

A.B.D., her ne kadar NATO'nun onayını almadan Türkiye'deki üsleri kullanmayacağını belirtmiş olsa da; yeni meydanlar yapmayı ve bazı meydanların modernizasyon masraflarını karşılayacağını taahhüt ederek, NATO dışında da bu üsleri kullanacağını sinyallerini vermiştir. Ayrıca anlaşmada kargo uçaklarının iniş kalkışlarına izin verilmiştir. Bu anlaşmaya dayanarak A.B.D., Körfez Harekâtında Türkiye'deki üslerden faydalanmıştır.

Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmesine izin vermesi, SEİA'nın onaylanması, Çevik Kuvvetin kurulması, Türkiye'de üslerin kurulması ve Mutabakat Muhtırası gibi A.B.D. için çok önemli olan kararlar kısa süre içerisinde alınmıştır.

Anavatan Partisi, 6 Kasım 1983 yılında, darbe yönetiminin etkisi altında adaylara uygulanan kısıtlamalar sebebiyle rahat bir şekilde, tek parti olarak iktidara gelmiştir.

A.B.D. ile uzun süredir yakın ilişkiler içinde bulunan ÖZAL, A.B.D. ile olan ilişkileri temel olarak, ne kadar yakın ilişkiler kurulursa A.B.D.'nin o kadar Türkiye çıkarlarına yönelik kararlar alacağına dayandırmıştır.

Batı savunmasına sağlanan katkı karşılığında, askeri ve ekonomik yardım alma politikası bu dönemde daha belirgindir. Buna örnek olarak 1982'de imzalanan Mutabakat Muhtırasını genişleten ve düzenleyen dokuz adet anlaşma imzalanması gösterilebilir.

Türk dış politikasının A.B.D. güdümünde devam ettiği görülmektedir. Bir önceki on yıllık dönemde, askeri yardım konusu, A.B.D. iç politikasında geniş yer bulmuştur. Bu on yıllık dönemde ise, yardım gönderilen ülkelerin dış politikasını belirlemek, dikte ettirmek için bir koz olarak kullanılmıştır. Buna örnek olarak Türkiye'yi, İsrail ile yakın ilişkiler kurmaya itmesi, 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının ardından yardımların tek koşulu olarak Maraş'ın iade edilmesinin istenmesi gösterilebilir. Buna karşılık Türkiye SEİA'nın uzatılması

kozunu kullanarak yardımların miktarının arttırılmasına çalışmıştır. A.B.D. 1987'de alınan yardımların Kıbrıs'ta kullanılmaması koşulunu getirmiştir.

Askeri yardım açısından bu dönemin gidişatı şu yönde olmuştur:

1961 Tarihli dış yardım yasası gereği MAP, kurulmuş ve IMET (Uluslar arası Askeri Eğitim) programı uygulamaya konulmuş idi. Bu yardımlar 1989 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra ise Dış Askeri Satışlar (FMS), Güney Kanat Yardımı (SRA) kapsamında yapılmıştır.

Bu on yıllık dönemde diğer dönemlere göre FMS yöntemi ön plandadır. %60'ı kredi, %40'ı hibe şeklinde olan bu yöntem ile Türkiye 1993'e kadar toplam 7,5 milyar dolarlık alım yapmıştır.²²⁰

Türkiye'nin almak istediği silah sistemlerinin alım işlemleri, ister kredi, ister hibe ile karşılansın, doğrudan A.B.D.'li yetkililerin Türkiye adına üretici firmalarla yaptığı görüşmeler sonucunda gerçekleşmektedir. Bu sistemler için gerekli eğitim, yedek parça ve diğer destek ürünleri verilen kredi ya da hibe dışında tutulmakta, yani bunların ödemelerinin nakit olarak yapılması istenmektedir.²²¹

Ayrıca 14 milyon doları aşan yardımların Kongre denetimine girmesi de yardımların siyasal boyutunu gözler önüne sermektedir. Türkiye'ye öngörülen yardım uzun bir bürokratik süreç izleyerek Temsilciler Meclisi ve Senato ödenekler alt komitesinden geçerek bir sonraki yılın Dış Yardım Tasarısı olarak yasalaşmakta, bu sırada da öngörülen yardımda kesintiler yapılmaktadır.

Bu kapsamda FMS sistemiyle bu dönemin başlarında yüksek miktarda seyreden askeri yardımlar, dönem sonuna doğru ciddi şekilde azalmıştır.

A.B.D yardımlarının dönemin sonuna doğru azalmasına bir sebep olarak da S.S.C.B.'de iktidara gelen GORBAÇOV'un izlediği dış politikalar gösterilebilir.

ÖZAL, 1980'lerin ortalarından itibaren başlayan bu azalmayla birlikte zor durumda kalmıştır. 1987'de A.B.D.'den yardım yerine vaat aldığı söyleyen ÖZAL,

²²⁰ Baskın ORAN, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II (1980–2001)*, İletişim yayınları, 9.baskı, İstanbul,2006, s.30–55

²²¹ Safa ATALAY, "A.B.D. Güvenlik Yardımı A.B.D.-Türkiye İlişkileri", *Avrasya Dosyası, Cilt 1, S.3, Sonbahar, 1994, s.238–247*

İsrail ve Mısır için uygulanan FMS borçlarının silinmesi talebinde bulunmuş ancak A.B.D. bunu kabul etmemiştir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Türkiye Adnan MENDERES döneminden beri en çok askeri yardımı bu on yıllık süreçte almıştır.

Türkiye yardımlarının miktarını arttırmak için kullandığı SEİA, 1985'te yeniden uzatılmıştır. Fakat bu süreçte yaşananlar Türk askeri havacılığı açısından önemlidir. 28 Eylül 1985'te ÖZAL, "Ben ona üs veriyorsam, karşılığında ticaretin arttırılmasını isterim " demiştir. Bu süreçte yapılan görüşmelerde, ikili ilişkilerde ekonomik ve askeri anlamdaki dengesizlikler öne sürülerek on maddelik bir talep listesi sunulmuştur.

Bu liste, askeri yardımların Kongre denetiminden çıkarılması, Türk ordusunun modernizasyonu, Kıbrıs konusunun yardımlarla bağdaştırılmaması, FMS borçlarının silinmesi gibi bazı önemli unsurlar içermektedir. Bu talepler karşısında sadece modernizasyon kapsamında elinden geleni yapacağını bildiren A.B.D. diğer hususlara soğuk yaklaşmıştır.

Bu şartlar altında Türkiye anlaşmayı sadece bir yıl uzatmıştır. Bunun ardından Temsilciler Meclisi ödenekler alt komitesi, 1987 yılı için planlanan yardımın üçte bir oranında azaltılmasını kararlaştırmış ve Türk askerinin Kıbrıs'tan çekilmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Bu siyasi manevraların ardından 18 Aralık 1985'te Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması SEİA 1985'ten itibaren beş yıl daha uzatılmıştır.

Yapılan bu uzatma anlaşmasında gizli bir ek protokol yer almaktadır. Buna protokolde, A.B.D. İncirlik'teki F-4 uçaklarını F-16'larla değiştirmesi ve sayısını arttırması, Konya'daki askeri üssün A.B.D. uçaklarının eğitimine açılması ve bazı üslerin modernizasyonu konuları yer almaktadır.

Ayrıca bu protokolde A.B.D., Türkiye'ye, F-16 uçaklarının imalatına geçene kadar, 40 adet F-4 savaş uçağı vermeyi taahhüt etmiştir.

Bu anlaşmanın ardından Kongre yardımın % 45 oranında azaltılmasına karar vermiş ve Kıbrıs'taki Türk askeri varlığının çekilmesini istemiştir. ÖZAL ise Kongre'nin bu konudaki tutumunun belli olana kadar anlaşmayı uzatan mektubun

Bakanlar Kurulunda onaylanmayacağını, bu süre içinde üslere getirilecek kolaylıkların ve gizli protokolün uygulanmayacağını açıklamıştır.

Ancak ÖZAL, gerginliğin uzamaması için dışişleri bakanlığını devre dışı bırakacak şekilde 21 Şubat 1988'de mektubu ve gizli protokolü Bakanlar Kurulunda onaylanmasını sağlamıştır.

Böylece Türkiye, ÖZAL döneminde, A.B.D.'nin hem siyasal hem askeri anlamda yakın bir müttefiki, hem de iktisadi politikalarının uygulayıcısı olmanın verdiği güvenle, Kongre faktörünü aradan çıkarma denemesinde ilişkileri yeni bir temele oturtmaya çalışmış, ama bunda başarılı olamamıştır. Bunun da en önemli nedeni iki ülke arasındaki ilişkilerin fiilen iki eşit taraf arasında olmayıp, A.B.D.'nin belirleyici konumda olması olmuştur. Bu yüzden SEİA süreci, Türkiye'nin ilişkilerdeki bu eşitsiz durumu tek taraflı girişimlerle düzeltme çabasının mümkün olmadığını gösteren en önemli örnek sayılmalıdır.²²²

Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonu, Soğuk Savaş boyunca hep gündemde olmuştur. A.B.D.'nin Türkiye ile çıkarlarının kesiştiği en önemli alanlardan birisi olan bu konu hakkında en son olarak Ortak Savunma Sanayi Yürütme Komitesi kurulmuştur. Pentagon'un yaptığı bir incelemeye göre TSK'nin NATO standartlarına getirilmesi için on yıllık bir plan dâhilinde toplam 18 milyar dolara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Başlangıçta teknik bir mesele gibi görünen bu konu, Soğuk Savaş süresince siyasal boyut kazanmıştır.

Bu planı uygulamak için ise iki yol gösterilmiştir. Birincisi A.B.D. ve Almanya'nın, elinden çıkarmayı planladığı malzemelerin Türkiye'ye hibe ve kredi yoluyla verilmesi, ikincisi ise Türkiye'nin kendi savunma sanayisini oluşturmasıdır. Bu on yıllık dönemde her iki alanda da A.B.D.'nin etkisi büyüktür.

Bu dönemde, NATO üyesi ülkeler arasında Türkiye en çok silah alımı yapan ülkelerden biri olmuştur. Dünya üzerinde ise ilk beş ülke arasına girmiştir. GSMH'nin yaklaşık %5'i civarında gerçekleşen bu alımlar ekonomiyi olumsuz etkilemiştir.

²²² ORAN A.g.e s.56-58

Milli Savunma anlayışı içerisinde 1960'larda başlatılan milli savunma sanayi, bu dönemde de yavaş bir gelişme göstermiştir. 1983'te Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak Savunma Donatım Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurum, 1985'te Savunma Sanayi Geliştirme ve Destekleme Dairesi adını, daha sonra 1989'da da Savunma Sanayi Müsteşarlığı adını almıştır.

Aynı zamanda Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı gibi birtakım vakıfları da 1987'de Türk Silahlı Kuvvetleri Geliştirme Vakfı²²³ adı altında toplanmıştır. Bunun yanında bir de Savunma Sanayini Destekleme Fonu oluşturulmuş ve 1985'te on yıllık bir savunma programı başlatılmıştır.

Bu kapsamda 1980'lerin başında, bazı Orta doğu ülkelerinin desteğiyle ve A.B.D.'nin teknolojik katkısıyla, ortak üretim faaliyetlerine girişmek ve bu alanda yeni ihraç olanakları elde etmek için, F-16 uçaklarının üretimine geçilmiştir.

1983'ten itibaren hazırlık çalışmaları süren F-16 projesi 8 milyar dolar maliyetindedir. 1973'te kurulan TUSAŞ'ın ardından 1984'te General Dynamics şirketi ile yapılan bir anlaşma ile TAI-TUSAŞ ortaklığı kurulmuştur. TAI'nin ardından uçak motoru imal etmek üzere TEI kurulmuştur. Ortaklığın %51'i Türkiye'ye %49'u General Dynamics'e aittir.

Yapılan bu hazırlıkların ardından ilk etapta "Öncel Proje-1" olarak adlandırılan 160 uçağın imaline başlanmıştır. İlk üretim Şubat 1987'de başlamış ve Kasım 1987'de Türk Hava Kuvvetlerine teslim edilmiştir. 1995'e kadar süren bu dönemde toplam 152 F-16 uçağı üretilmiştir.

İlk bakışta milli savunma sanayi için çok güzel görünen bu proje, kritik parçaların üretimini kapsamamakta, bu küçük ama önemli parçalar, yine A.B.D.'nin tekelinde olmaya devam etmiştir. Teknolojinin en önemli bölümü olan avionik ve silah sistemlerinin üretimi A.B.D.'de yapıldığından, bu proje montaj ağırlıklı olmaktan ileri gidememiştir. Ancak personel eğitimi, tecrübe açısından oldukça faydalı olmuştur.

²²³ TSKGV

S.S.C.B. ile olan ikili ilişkiler açısından ise 1980–1983 yıllarının durgun geçtiği söylenebilir. S.S.C.B.’nin Afganistan’a yaptığı müdahale ve darbe ertesi yaratılan antikomünist hava buna sebep olarak gösterilebilir.

Soğuk Savaşın sonlarına doğru S.S.C.B.’nin yeni düşünce politikası çerçevesinde ikili ilişkiler karşılıklı yarar ilkesi doğrultusunda pekişmiştir. Buna örnek olarak, 24 Mart 1988’de Karadeniz FIR hattı belirlenmesi gösterilebilir. 1988’de S–22 füzelerini kaldıran S.S.C.B. aynı yıl Sarp sınır kapısını da açmıştır.

İki ülke arasındaki en önemli askeri anlaşma Kasım 1990’da imzalanan AKKA²²⁴ olmuştur.

Yaklaşık yarım yüzyıl süren Soğuk Savaş 1991’de, S.S.C.B.’nin dağılması ve Berlin Duvarının yıkılmasıyla, A.B.D. ve batı’nın üstünlüğüyle sonuçlanmıştır. Yaklaşık 60 yıl boyunca A.B.D.-S.S.C.B. olarak iki kutba ayrılan dünya düzeni yerini daha dengesiz daha riskli bir dünyaya bırakmıştır.

Türkiye, II. Dünya Savaşına giden yol açılırken, Türkiye temel tercihini statükocu ülkelerden (İngiltere, Fransa) yana kullanmış, bu tutumunu bugüne değin de sürdürmüştür. Durum böyleyken, yine 1990’dan sonraki uluslararası büyük değişikliklerin ardından, hem kimilerinin statükoculuktan ayrılma saydıkları durumlar görülmüş, hem de politikasının artık statükoculuğu bırakması gerektiği fikirleri ileri sürülmeye başlanmıştır.²²⁵

4.2. Dönemin Meclis Görüşmeleri ve Tahlili

Meclis konuşmalarında 1984 yılına kadar önemli bir konuşmaya rastlanmamakla birlikte 1984 yılında askeri havacılık adına aşağıdaki görüşmeler geçmiştir.

Öncelikle Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu raporu aşağıda sunulmuştur.

²²⁴ Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması

²²⁵ Baskın ORAN, “*Türk Dış Politikası, Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesi Durumu Üzerine Notlar*”, A.Ü. SBF Dergisi, Cilt 51 no: 1–4, Ankara, 1998, s.355

"Ortaklığın 1,5 milyar liralık esas sermayesinin % 71 oranındaki 1.058 milyon liralık kısmı tahsil edilmiştir. Henüz kuruluş aşamasını tamamlamamış bulunan ortaklıkta işletme çalışmaları da başlamadığından, faaliyet dışı hâsılat ve kadar toplamıyla dönem giderleri ve faaliyet dışı giderlerle zararlar toplamının farkı yılsonu dönem zararını oluşturmaktadır.

Ortaklıkça, Uçak Fabrikası kuruluş çalışmalarına yönelik olarak 1982 yılı sonu itibariyle 865 milyon liralık sabit kıymet edinilmiş olup, öz kaynaklar toplamı ise 984 milyon liraya ulaşmıştır. Uçak yapımıyla ilgili sözleşmelerin imzalanması ve başlatılmış olan yatırımların parasal boyutları da dikkate alınarak; ortaklık sermayesinin yeterli düzeye çıkartılması, ileriye yönelik uzun vadeli finansman programlarının özenle hazırlanması, bu programların yıllık dilimleriyle ilgili ödeneklerin titizlikle ve gerçeklere uygun şekilde hesaplanması, harcamalara ilişkin finansmanla finansman kaynaklarının yatırımları aksatmayacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

IV — İŞLETME ÇALIŞMALARI:

TUSAŞ henüz kuruluş aşamasında bulunduğundan 1982 yılında da işletme çalışmalarının tamamını yatırımlar oluşturmuştur. Ortaklıkta çalışmaları sürdürülen, biri «Uçak Sanayii Detay Etüd ve Projelendirilmesi» diğeri de «Uçak Fabrikası Projesi» olmak üzere 2 önemli yatırım projesi bulunmakta, bunlardan birincisi, uçak sanayinin kuruluşuyla ilgili olarak; fabrika kuruluş yeri, uçak ve helikopter tipleriyle teknolojisinin seçimini, alt yapı projelendirmelerine ait ön çalışmaları, detay etütlerini ve projelerin yapımını, ikincisi ise; savaş uçağı lisans öncesi, çalışmalarıyla uçak fabrikası sahasının alt yapı çalışmalarını kapsamaktadır. *

Birinci projeye ait çalışmalar kapsamına giren; helikopter etüdü, hafif nakliye uçağı etüdü ve uzaktan kumandalı uçak (R.P.V.) etüdünün gelişmeleri ve sonuçlandırılmaları, savaş uçağının yapım çalışmalarına uygun olarak programlandırılmıştır. İkinci proje olan «Uçak Fabrikası Projesi» ise TUSAŞ'ın faaliyetlerinin esas kısmını teşkil etmiştir. 1982 yılında bu projeye ilgili olarak yoğun bir şekilde sürdürülen savaş uçağı lisans öncesi çalışmalarında;

— Türk Hava Kuvvetlerinin ihtiyacı olan savaş uçağının miktarı ve teknik özellikleri, Genel Kurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı tarafından belirlenmiş,

— Gerekli girişimlerin yapılmasıyla 4 uçak yapımcı firmasından 5 uçak tipi için gelen teklifler incelenerek değerlendirilmiş, hükümetler arası dış kredi ve imalat lisansı görüşmeleri başlatılmış; bu görüşmelerle ilgili olarak uçak yapımına ilişkin malî ve teknik raporlarla ABD firmalarının Türk Sanayiinin araştırma raporları hazırlanarak, bu projeye ilişkin ABD hükümetiyle görüşmeler yapılmış,

— Görüşmeler sonucunda oluşan, yabancı uçak yapımcı firmalarının tekliflerine yeniden şekil verilmiş, bu tekliflerin değerlendirilmeleri yapılarak tip tercih sırası hazırlanmış,

— Uçak tipi tercih sıralamasındaki iki uçak tipi için «Niyet» ve «İstem» mektupları hazırlanarak ABD Hükümetine yollanmış,

— Türk ABD Yüksek Düzeyli Ortak Savunma Grubu²²⁶ oluşturulmuş ve uçakların Türkiye'de ortak montajıyla üretimine ait istem ve niyet mektupları incelenerek bunlara son şekilleri verilmek suretiyle yeni programlara göre hazırlanmış ve ABD hükümetine yeniden yollanmış,

— ABD Hükümet yetkilileriyle Türk Hava Kuvvetlerinin modernizasyonu konusunda görüşmeler yapılmış ayrıca, oluşturan YDOSG'nun çalışmalarına devam edilmiş,

— 2 uçak firmasından alınan ortak montaj, üretim programı; ve offset konularındaki görüşmeler yapılmasıyla ilgili bilgilerin değerlendirilmesi yapılmış,

— Aralık 1982 ayında Amerikan General Dynamics firması yetkilileriyle savaş uçağı ortak üretimi detay görüşmeleri ve Millî Savunma Bakanlığında da YDOSG toplantısı yapılmış,

— Türk Hava Kuvvetleri ve TUSAŞ yetkililerinden oluşan bir heyet, savaş uçağı ortak yapımı ile ilgili tip seçimine esas olmak üzere 2 uçak yapımcı firmanın ABD'deki tesislerinde incelemelerde bulunmak üzere ABD'ye gitmişlerdir.

²²⁶ YDSOG

Fabrika sahası alt yapı çalışmalarında ise;

— Uçak fabrikasının yer seçimi etütleri, yer seçimine ilişkin kararlar vb. işlemler 1979 yılı başlarında sonuçlandırılarak Mürted'de 4 üncü Ana Jet Üssü'nün yanında 5 milyon m²'lik arsanın kamulaştırılma yoluyla satın alma işlemlerinin büyük bir kısmı tamamlanmış,

— Alt yapı, yardımcı tesisler, fabrika bakım onarım, idarî ve sosyal üniteler ile lojman projeler tamamlanmış,

— Fabrika kuruluş hizmetlerinin yürütüleceği büro ve depolar yapılmış, Ova Çayı Köprüsü, iç ana yollar, saha drenajı, arazi çevresinin dikenli telle çevrilmesi ve ana kanalizasyon şebekesi gibi alt yapı tesislerinden bir bölümü tamamlanmış,

— Ankara-Kurtboğazi isale hattından su alma yapısı projesi ve etütleri hazırlanmış, projeler DSI'ye teslim edilmiş; fabrika sahasına giriş için E-5 karayolundan bağlantı yolunun güzergâhı tespit edilmiş, proje hazırlıklarına başlanmış,

— Uçak fabrikası sahasındaki orta gerilim dağıtım merkezinin yeri belirlenmiş, son direk yeri kararlaştırılmıştır.

Ortaklığın son tutarı 36.302 milyon lira olan yatırım projeleri için 1982 yılında ayrılan 220 milyon liralık ödeneğine göre bu yılda yaptığı nakdî harcamaların tutarı 203 milyon lira ve gerçekleşme oranı % 92 olmuştur.

.....TUSAŞ tarafından, ortaklık yönetim kurulunun 12 Nisan 1982 tarih ve 15/17 sayılı kararıyla, ana sözleşmesinde kuruluş amacı; «Türk Hava Kuvvetlerinin kullandığı elektronik sistem ve cihazların fabrika ve depo düzeyinde onarım ve bakım hizmetlerini sağlamak, askerî ve sivil maksatlar için kullanılan her türlü elektronik cihazları ileri bir teknoloji ve mühendislik düzeyinde Türkiye'de imal etmek ve bunları geliştirmek, bakım, onarım hizmetleri ve üretilecek cihazlarla ilgili ihracat yapmak gayesiyle kurulmuştur.» olarak belirlenmiş bulunan Hava Elektronik Sanayi Anonim Şirketine²²⁷ esas sermayesinin, % 0,5 oranında ve 5 milyon lira ile iştirak edilmiştir.

VI — SONUÇ:

²²⁷ HAVELSAN

Yatırım sahasında bulunan Türk Uçak Sanayii Anonim Ortaklığının kendi genel kurulunda 18 Mart 1983 tarihinde tasvip edilen 1982 yılı bilançosu ve 20.309.933,38 lira dönem zararı ile kapanan kâr ve zarar hesabı genel görüşmeye sunulmuştur. ²²⁸

**TUSAŞ «TÜRK UÇAK SANAYİİ ANONİM ORTAKLIĞI»
31 ARALIK 1982 YILI BİLANÇOSU**

AKTİF	Dönen TL.	Duran TL.	Toplam TL.
VARLIKLAR (A - J)			
A) Kasa ve bankalar	92.403.233,82		92.403.233,82
B) Hisse senetleri, Tahviller, Hazine ve Tasarruf bonoları	82.260.000,—		82.260.000,—
C) Alacaklar	1.523.399,99		1.523.399,99
D) Verilen avanslar	1.354.778,04		1.354.778,04
E) Stoklar	2.023.590,53		2.023.590,53
F) Müesseseye ve iştiraklerdeki sermaye paylar(Sermaye yükümlülüklerinden borçlar		5.000.000,— (—)	5.000.000,—
G) Maddî duran varlıklar Birikmiş amortismanlar (Maddî duran varlıklar ... TL.'ye sigortalıdır)		865.061.168,21 (8.984.985,04)	856.076.183,17
H) Maddî olmayan duran varlıklar Birikmiş amortismanlar			
I) Özel tilkenmeye tabi varlıklar Birikmiş amortismanlar		2.557.264,—	2.557.264,—
J) Diğer varlıklar		7.125.000,—	7.125.000,—
Varlıklar Toplamı (A - J)	170.565.002,38	870.758.447,17	1.050.323.449,55
K) Ödenmemiş sermaye			442.000.000,—
L) Zararları			74.386.860,45
1. Geçmiş yıllar zararları		54.076.927,07	
2. Dönem zararı		20.309.933,38	
GENEL TOPLAM			1.566.710.310,—
Nazım Hesaplar			13.293.658,—

1985 Yılında ise F-16 projesi ve Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının kurulması hususları meclis gündemine gelmiştir.

".....Sayın milletvekilleri, ROGERS bir plan öneriyor; bu plan neleri öneriyor görelim: Türkiye'deki uçaksavar top ve füzeleri modernize edilmelidir; alçak hava savunmasına da önem verilmelidir; taktik füzeler, menzilleri daha uzun

²²⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 17, Yasama Yılı 2, Cilt 7, Birleşim 4, 16.09.1984, TUSAŞ 1982 bilançosu ve netice hesapları hakkında Kamu İktisadi Teşebbüsler Komisyonunun hazırladığı rapor s.701-707

olanlarla değiştirilmelidir; bu füzelere nükleer başlıklar da takılabilmelidir; F-16'ların bir kısmı çift maksatlı ve nükleer kabiliyetli olmalıdır; Türk Hava Kuvvetlerinin elindeki uçakların hemen hemen tamamı değiştirilmeli, modern uçaklarla donatılmalıdır.

Müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleri ile karşılıklı dostane ilişkiler, savunma ve ekonomik işbirliği çerçevesinde sürdürülmektedir. Amerika Birleşik Devletleriyle işbirliği içinde gerçekleştirilen önemli yatırımlardan biri, Türk Hava Kuvvetlerini daha modern bir hale getirmeye ve Türkiye'nin hava savunma gücü ve kabiliyetini artırmaya yönelik faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, iki ülke arasındaki müspet gelişmelerin somut bir örneğini teşkil etmektedir. Bilindiği gibi, Hava Kuvvetlerimizin modernizasyon ihtiyacını ve vurucu gücünü artırmak amacıyla seçilen F-16 av bombardıman uçağı projesi yürürlüğe girmiştir. F-16 uçak fabrikasının kuruluş yerinin seçilmesinde gerekli inceleme ve etütler yapılmış; yatırımın önemine binaen, Genelkurmay Başkanlığının tasvibi ve Yüksek Planlama Kurulunun kararı ile kuruluş yeri olarak MÜRTEDE seçilmiştir. 30 Ekim 1984 tarihinde MÜRTEDE'te fabrikanın temeli atılmıştır.

İnşaat, verilen iş programı doğrultusunda yürütülmekte olup, fabrikanın, 1987 yılı 30 Ağustos Zafer Bayramında bitirilmesi programlanmıştır. Ayrıca, F-16 uçaklarına monte edilecek olan motorların yapımı planlanmış, bu maksatla, TUSAŞ Motor Sanayii A.Ş. kurulmuştur. 25 Haziran 1985 tarihinde Eskişehir'de temeli atılmış olan fabrikanın inşaatı, 1986 yılı 30 Ağustos Zafer Bayramında tamamlanacaktır.

.....1984 malî yılında Millî Savunma Bakanlığına, bütçe kanunuyla 583,6 milyar Türk Lirası ödenek tahsis edilmiştir. Yıl içinde gerçekleştirilen devir, aktarma ve ek ödenekler olarak toplam 179,8 milyar Türk Lirası özel kanunlar gereği sağlanan 34,3 milyar Türk Lirasıyla birlikte yıl sonu ödenek toplamı 797,7 milyar Türk Lirasına ulaşmıştır,

.....1986 yılı gayri safi millî hâsıla tahminlerine göre, Millî Savunma Bakanlığı bütçesi, gayri safi millî hâsıla içinde yüzde 3,6 oranında yer almıştır. 1986 yılı Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin - gerçi sayın arkadaşlarımız bu rakamları verdiler; fakat sıra ile ben bir defa tekrar etmekte fayda buluyorum - 257 milyar Türk

Liralık bölümü personel harcamalarından, 1 trilyon 19 milyar Türk Liralık bölümü silah, araç gereç ve makine tesisat alımlarına dahil olan diğer carilerden, 5 milyar Türk Lirası yatırım harcamalarından, 25 milyar Türk Lirası ise transfer harcamalarından oluşmuştur.

.....Stratejik hedef planı, Silahlı Kuvvetlerin millî, askerî stratejik konsepte göre hedeflerini belirleyen ve bu hedeflerin elde edilmesine yönelik ihtiyaçları öngören bir plandır. Bu planın esas kaynağını millî bütçe imkânları oluşturmakla birlikte, dış askerî yardım ve kredilerde diğer kaynağı teşkil etmektedir.

1986 yılı bütçesi içerisinde toplam 558 milyar Türk Liralık tutarındaki stratejik hedef planı kaynağını teşkil eden ödeneklerden; 250 milyar Türk Lirasını ana malzemeler ve silah sistemi projeleri için, 107,4 milyar Türk Lirasını sefer stokları ve malzeme projeleri için, 100 milyar Türk Lirası işletme - bakım projeleri için, 100 milyar Türk Lirası ise inşaat projeleri için planlanmıştır.

.....Malumlarınız olduğu gibi, dış askerî yardımlar kapsamı içerisinde Amerika Birleşik Devletleri ve Federal Almanya yardımları ağırlıklarını korumaktadır. Amerika Birleşik Devletleri askerî yardımım, hibe şeklinde yardımlar, ödünç verme ve kiralama yardımları ve FMS kredileri olarak üç bölümde saymak mümkündür.

Amerika Birleşik Devletleri hibe yardım programları, 1951 ilâ 1974 yılları arasında devam etmiş, 5 Şubat 1975 tarihinde Türkiye'de uygulanan silah ambargosu ile kaldırılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ile 1980 yılında imzalanan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasına göre, 1982 yılından itibaren, az da olsa, hibe uygulaması yeniden başlatılmış ve giderek artan miktarlarda devam ettirilmiştir. Hibe niteliğinde sağlanan yardımın birinci bölümü, 1951 - 1975 dönemindeki 24 yılda 3 milyar 13 milyon dolar karşılığındadır. 1982 yılından itibaren yeniden sağlanan ve FMS kredisi kapsamında olan ikinci bölüm hibe yardımları, 1986 yılı dâhil, 727 milyon dolar düzeyindedir. Dolayısıyla, toplam ABD hibe yardımı tutarı 3 milyar 740 milyon dolar olmaktadır. Ayrıca, bu hibe kapsamı içerisinde, İMET adı altında bir eğitim, öğretim yardım faslı da vardır ki, küçük rakamlar ihtiva eden ve yıllık yapıla gelmekte olan bu yardım da yılda 4 milyon dolar civarındadır.

Ödünç verme ve kiralama yöntemi ile Amerika Birleşik Devletlerinden, özellikle kara ve deniz kuvvetlerimiz için bir kısım ana malzeme, silah sistemi, tezgâh ve teçhizat sağlanmıştır.

FMS kredileri, Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin, Askerî Yardım Programı ve Silah İhraç Kontrol Kanunu gereği, güvenlik yardımları kapsamı içerisinde, savunma malzeme ve hizmetlerinin satışı maksadıyla Amerika Birleşik Devletlerinin dış politika hedeflerine uygun olan ülkelere sağladığı bir kredi şeklidir, ülkemizle ilgili olarak FMS kredileri, Amerika Birleşik Devletleriyle savunma ve ekonomik işbirliği çerçevesinde sağlanmaktadır. 1986 yılı itibariyle sağlanan FMS kredileri toplamı 3 milyar 487 milyon dolar tutarındadır. FMS kredi koşulları, kredi verilen ülke ile Amerika Birleşik Devletleri yönetimi ve Kongresi arasındaki ilişkilere ve ilgili ülkenin ekonomik durumuna göre tespit edilmektedir.

Federal Almanya askerî yardımlarını ise, dilimler halinde sağlanan hibe yardımı - ki, NATO savunma yardımları olarak da söylenmekte - büyük paket yardımları, özel teşkilatlandırma yardımları olarak da özetlemek mümkündür.

NATO Savunma Dilim Yardımları: Federal Almanya'dan, 2 Mayıs 1964 tarihinde imzalanarak yürürlüğe giren bir anlaşma ile 18 aylık dilimler halinde hibe yardımı alınmaktadır. Yardım, 1964 yılında 50 milyon Doyçe Markla başlamış, daha sonraki yıllarda 130 milyon Doyçe Marka yükseltilmiştir. Bunun yüzde 80'i yeni malzeme alımına, yüzde 20'si ise kullanılmış malzeme alımına tahsis edilmektedir. Hibe biçiminde alınan bu yardım, günümüze kadar 15 dilim halinde ve toplam 1 milyar 450 milyon Doyçe Mark tutarındadır. Bu yardımlarla önemli bazı silah sistemleri realize edilmiş, anlamlı ve önemli projeler gerçekleştirilmiştir. Dilim yardım tavanının daha çok artırılabilmesi için politik ve teknik düzeyde gerekli girişimler sürdürülmektedir.

.....Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; şimdi de, savunma sanayii faaliyetleriyle ilgili görüşlerimi özet olarak sunmak istiyorum. Bir milletin varlığını sürdürebilmesi, refah içinde yaşayabilmesi ve geleceğini güven içinde bulundurmasının güçlü bir sanayiye sahip olmasıyla mümkün bulunduğu yüksek malumlarımızdır. Sanayi sektörünün önemli bir bölümünü teşkil eden ve diğer sanayi kollarından bağımsız bir sanayi kolu olarak kabul edilmemesi gereken savunma

sanayi de, harp silah ve vasıtalarının üretimini amaçlayan, başta ağır sanayi olmak üzere, ülkenin tüm sanayi kollarının imkân ve kabiliyetlerini içine alan bir sanayi organizasyonu olarak tanımlanmaktadır.

Ülkeler, kendi ekonomik ve teknolojik düzeylerine ve ekonomik anlayışlarına uygun şekilde, silahlı kuvvetlerini teçhiz etmek üzere, kamu veya özel sektör eliyle bir savunma sanayii kurmakta ve geliştirmektedirler. Mevcut silah sistemlerinin yapısında diğer sanayi ürünlerinin kullanılabilmesi nedeniyle, ülkede yeterli bir altyapı bulunması halinde, savunma sanayii ekonomik ve verimli şekilde kurulabilmektedir.

Silahlı Kuvvetlerimizin reorganizasyonu ve modernizasyonu faaliyetinde amacımız, ihtiyaç duyulan silah, araç ve gereçlerin satın alınmasından önce, ekonomik koşullar içerisinde ülkemizde üretilmesini sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için, 7 Kasım 1985 tarih ve 3238 sayılı Kanunla, Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme idaresi Başkanlığı kurulmuştur.

Yüksek destek ve katkılarımızla kanunlaşmış bulunan söz konusu kanunda, modern savunma sanayinin geliştirilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonunun sağlanması amaçlanmıştır. Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme Başkanlığının kurulması yanında, fonun sağlam kaynaklara dayandırılmış olması ve fon idaresinin de dikkatle ve büyük bir titizlikle yapılmasıyla, bugüne kadar özlemimizi duyduğumuz savunma sanayiinin gerçekleşeceğine inanıyoruz.

.....Silahlı Kuvvetlerden ayrılan ve diğer kamu kuruluşları ve özel sektörde görev alan hu nitelikli personeli, ulusal ekonomiye katkıda bulunmaktadır, Türk Hava Yolları pilot ihtiyacının, Hava Kuvvetlerinde yetişen pilotlarla karşılandığı yüksek malumlarımızdır. ^{229*}

"Sayın Başkan, özellikle Konya ilinde, üyesi bulunduğumuz NATO tarafından bir hava eğitim tesisi kurulması kararlaştırılmıştır. Söz konusu tesisle ilgili olarak hükümet tarafından henüz detaylı bir açıklama yapılmadığı için, kamuoyu ve yöre halkı tarafından çeşitli sorulara muhatap olmaktadır. Bu yatırımın NATO'ya

²²⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 17, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 46, 16.12.1985, Milli Savunma Bakanı Zeki YAVUZTÜRK (Elazığ)'ın yaptığı konuşma s.645-653

sağlayacağı yararları yanında, bölgeye getireceği yararlar ve olacaksa, çıkaracağı sorunlar nelerdir. İkinci sorum ise; bu NATO üstü için ülkemizin ve Konya ilinin tercih edilmesinin gerekçesi nedir? Teşekkür ederim."²³⁰

".....Konya'da bir tane değil, iki tane eğitim merkezi yapıyoruz. Birisi Karapınar'da, birisi de Konya'da. Konya Askerî havaalanı, zaten bizim pilot ve atış eğitimimiz için kullanılmaktadır. Karapınar'daki ise, kara silahları eğitim merkezi olarak düşünülmüştür ve çok önceki yıllarda düşünülmüştür. Biz gerek Karapınar'dakini, gerekse Konya'dakini zaten yapmışız. Bu yapılmış olan eğitim merkezlerinden istifade etmek için Almanların son günlerde bir arzuları vardı : «Ayrıca İzmir'deki havaalanından da eğitim merkezi olarak yararlanmak istiyoruz» dediler. Çiğli de, biliyorsunuz bizim jet pilotlarımızın eğitim merkezi var. Bu eğitim merkezlerinden Almanların ve NATO üyelerinden üç beş ülkenin yararlanma arzusu vardır. Bu arzularının bir fizibilitesini yapmak durumundayız. Uzmanlar çalışacaktır. İmkânların ne getireceğini, ne götüreceğini iyi hesaplamamız lazımdır; fakat siz Konya'nın milletvekilisiniz, Konya için zaten istimplâki ve her şeyi yapılmış meydanlar ve eğitim merkezleri var, onun dışında yeni bir şey düşünülmüyor; yalnız oradan yararlanma durumları bir fizibilite çalışmasını gerektiriyor, o çalışma yapıldıktan sonra işin yapılıp yapılmayacağına karar verebiliriz.

Konya için de, ülkemiz için de çok hayırlı olabilir. Büyük boyutlu bir eğitim merkezidir, eğitim için gelirler, zaten eğitim için biz taa Amerika'ya kadar gidiyoruz, Kanada'ya gidiyoruz. Çeşitli ülkeler böyle bir eğitim merkezinin sahibi olmak için büyük kulis yapıyorlar, lobicilik yapıyorlar. Dolayısıyla Konya için eğer bu fizibilite çalışmaları müspet çıkarsa, Konya için de, ülkemiz için de hayırlı bir teşebbüstür. Biz bu çalışmaları yapacağız efendim. "*²³¹

Ayrıca Emniyet Genel Müdürlüğü Uçuş Hizmetleri Kanunu bu yıl onaylamıştır.

Askeri havacılık hakkında, 1986 yılında önemli bir görüşme olmamıştır. 1987'den itibaren iç politikada eleştiri malzemesi olarak kullandığı görülmektedir.

²³⁰ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 17, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 46, 16.12.1985, Salim EREN (Konya)'nın sorusu, s.655

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

²³¹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 17, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 46, 16.12.1985, Milli Savunma Bakanı Zeki YAVUZTÜRK' ün cevabı, s.655-656

1988 yılında eleştiriler yoğunlaşmıştır. Genel olarak F-16 projesi üzerinde yapılan eleştiriler, teknoloji paylaşımının olmaması üzerinde yoğunlaşmıştır. A.B.D. ile yaşanan soğukluk meclis gündeminde önemli bir yer teşkil etmiştir.

".....Fonlardan üçüncüsü, önemlisi, Savunma Sanayii Fonudur. Savunma Sanayi Fonu önemli bir fondur. Türkiye bölgede kendi güvenliğini, caydırıcılığına muhafaza edecekse, modern silah, araç ve gereçlere sahip olmak mecburiyetindedir ve bunu ilânihaye - hibe şeklinde de olsa - başka yerden alamaz. Bu maksatla kurulmuştur. Daha ilk safhasındayız. İyi gelir geliyor. Üç tane projeyi de destekledik ve bitirdik.

Bir tanesi ÇANKIRI' daki top fabrikasıdır; bitti, çalışıyor;35 milimetre, 20 milimetre top yapacak. İkincisi Eskişehir'deki jet motor fabrikası; o da bitti, çalışıyor. Üçüncüsü MÜRTET' teki jet uçak fabrikası; o da bitti, resmî açılışını yapmadık; ama o da tamamlanmıştır. Bunun arkasından, tahmin ediyorum, zırhlı muharebe aracı; o da Türkiye'de yapılacak. Arkasından, mobil radarlar ve elektronik aksam; o da Türkiye'de yapılacaktır. Yapılma şekli, de, yabancı - yerli ortaklıklar şeklindedir. Biz buradan sadece finansman desteği veririz, o kadar; ama bu suretle de teknolojiyi ve aynı zamanda makul bir işletme şeklini de Türkiye'ye getirmiş oluyoruz. Dışarıya da ihraç etme şansımız olacaktır. "232

".....Şimdi, bir diğer fon da, Savunma Sanayi Fonu. Biliyorsunuz, Türkiye'de ta 1970'li yıllardan itibaren, özellikle, Ordumuzun, Silahlı Kuvvetlerimizin ihtiyacı olan modern araç ve gereçlerinin temininde, devamlı olarak, hükümetler bir çözüm yolu aramışlar. Hatta, hatırlıyorum bir Başbakan Yardımcısı bu işte o kadar ileriye gitmiştir ki, «100 bin tank» derken, arkasından da «Uçak da yapacağız » diye ta 1974'lerde çok iddialı sözler söylemiştir; ama, 1985 yılına gelinceye kadar, bu konuda da dille tutulur bir şey yapılamamış, işte bunu da, özellikle, bizim şu Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Fonunun akıllı ve vatandaşımız tarafından gerçekten benimsenen uygulamasından da cesaret alarak, yine, Hükümetimiz gündeme getirmiştir ve bugün Savunma Sanayii Geliştirme ve

²³² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 4, 28.12.1987, Başbakan Turgut ÖZAL'ın yaptığı konuşma, s.178,

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

Destekleme Fonu, artık, sadece Türkiye için değil, dünyada bu konuya önem veren ülkeler için çok dikkatle takip edilen bir konu olmuştur.

Ne yapılmıştır? işte, Eskişehir'de motor fabrikası, Ankara'da gövde fabrikası - TUSAŞ için- ve oralara bu Savunma Sanayii Fonundan 50 milyar liraya yakın kaynak aktarılmış ve sonunda, bildiğiniz gibi, hayal olan bir hadise gerçek olmuş, 1987 Ekim ayında ilk Türk uçağı F-16 (Savaşan Şahin) göklerde uçmuştur. Bundan, dostlarımız sevinmiş, Türkiye üzeninde kötü emeller besleyenler üzölmüş, korkmuşlardır. Bu, sevindirici bir hadisedir ve bunda katkısı olan herkes de bu sevindirici hadiseden kendisine düşen payı gayet rahatlıkla alabilmektedir. Bununla da kalınmamış. Makine Kimya Endüstrisinin Çankırı'daki Uçaksavar Topu Fabrikasına, 1986 yılında 15,5 milyar, 1987 yılında 32,1 milyar verilmek suretiyle, oradaki fabrika faaliyete geçirilmiş ve o konuda da Türkiye'nin modern araç ve silahlara olan ihtiyacı giderilmiş. ^{233*}

".....Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; karşımızda sorunun ne denli önemli ve acil tedbir isteyen bir düzeyde olduğunu örnekleriyle inceleyelim:

F-16 savaş uçakları yatırım, savunma sanayiimiz açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu uçakların yurt içinde üretilerek, semalarımızda uçuşmasından kıvanç duymayacak hiçbir Türk yoktur. Ancak, konu, bu uçakların "Hangi koşullar altında olursa olsun" değil, "Ülke çıkarlarına en uygun koşullarda" üretilmesi ve hava kuvvetlerimize mal edilmesi konusudur.

F-16 uçaklarının bir ABD firmasıyla ortaklık kurarak yurt içinde üretilmesi konusuna değişik bir açıdan bakmak istiyorum:

Yapılacak yatırım toplamı 4.2 milyar dolar. Proje kapsamında 160 adet F-16 uçağı üretilecek ve hava kuvvetlerimize teslim edilecek. Japonya'nın 130 adet F-16 uçağı yapımı için ABD firmalarıyla yapacağı yatırım toplam ise, 1,1 milyar dolar.

Aradaki 3,1 Milyar dolar tutarındaki fark, Japonya'da üretilecek parçaların çokluğuyla bir ölçüde açıklanabilir; ancak, burada göz ardı edilmemesi gereken bir başka konu var:

²³³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 45, 04.04.1988, ANAP grubu adına Ahmet KAREVLİ(Tekirdağ)'ın yaptığı konuşma, s.57-62

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynaktan yer aldığı şekildedir.

F-16 uçaklarının patent konusu olan teknolojilerinin ülkemize satılmadığı bilinen bir gerçekse, nasıl oluyor da Japonlar bu teknolojiyi alabiliyorlar? ANAP İktidarının savunma konusundaki ekonomiklik değerlendirmesinin bir yansımasını F-16 yatırımında görmekteyiz. Projeye ortak olarak katılan üç ABD firması, 10 yıllık dönem içinde dolaylı karşılık anlaşması çerçevesi içinde 1 milyar 270 milyon dolar tutarında çeşitli mal alımını kabul etmişler. Bu taahhütlerin yüzde 25'inin ilk 4 yılda gerçekleştirilmesi gerekiyor. Yaklaşık 315 milyon dolar tutarındaki bu taahhütlerden gerçekleştirdikleri yalnızca 40 milyon dolar.

İnsanın aklına, hemen, anlaşmanın ceza maddeleri yok mu diye geliyor. Bakın, onlar da nasıl açıklanıyor: Anlaşma çerçevesinde Amerikan firmaları 10 yılda taahhütlerini yerine getirmezlerse, toplam ceza 24 milyon dolar. Bu sözleşmenin uygulanabilmesi için sözleşme süresinin 2 yıl uzatılması ve ardından da uluslararası hakeme gidilmesi koşulu var. Hesap yapmasını bilmekle pek övünen Hükümetimizin, bu konuda umarız ki, bir hata eseri yanlış yaptığını görmek isteriz. Bu yanlışlığın düzeltilmesini de Yüce Meclisten talep ediyoruz.

.....ANAP'ın savunma sanayii yatırımları konusunda önemli bir diğer ilkesi de, yatırımların devlet desteği ve yabancı sermaye ile birlikte özel kesim tarafından gerçekleştirilmesi. ²³⁴

".....Bir başka önemli gelişme, ABD ile imzalanan ek mektubun içeriğidir. Bu ek mektubun onaylanmasıyla ABD, askerî işbirliği alanında ilk aşamada şu üç kolaylığı sağlıyor:

Dinleme istasyonlarındaki radarlarını yenileme imkânına sahip oluyor,

Askerî üzerindeki inşaat faaliyetlerini hızlandırabiliyor,

En önemlisi de, İncirlik'e gelecek F-16 uçaklarının sayısı artıyor. İlgili olanların çok iyi bildiği gibi, Türkiye ile ABD arasında askerî alandaki en önemli sorunlardan biri, bu anlaşma sırasında, İncirlik üssüne intikal eden F-16 uçaklarının sayısı idi. Amerika Birleşik Devletlerinin 401 inci taktik hava kanadı, daha evvel 401 inci gruptan ibaret ve her birinde 18 uçağın yer aldığı dört tane F-4 filosundan

²³⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 45, 19.12.1988, SHP grubu adına İbrahim TEZ (Ankara)'nın yaptığı konuşma, s.148-156

oluşuyordu ve rotasyona göre Türkiye'de bu filodan ikişer tane devamlı bulunuyordu; yani Türkiye'de bir anda 36 tane F-4 uçağı bulunabiliyordu. *

Şimdi bu imzalanan anlaşmayla Amerika Birleşik Devletleri F-4'ler yerine F-16'ları getirmiş ve her F-16 filosunda 24 tane uçak bulundurduğu için, Türkiye'ye gelen uçak sayısı bir anda 36'dan 48'e çıkmış; yani üçte 1 nispetinde artmıştır.

Bunlar daha evvel, yarısı İspanya-Torrejon'da ve İtalya'da bulunan uçaklardı. Ancak İspanya'nın, bu uçakların kendi ülkesinde üsler anlaşmasını iptal ederek bulunmasını kaldırmasından sonra, Amerika Birleşik Devletlerinin bölgedeki uçaklarını Türkiye'ye daha çok kaydırması işleminden kaynaklanmakta ve asılı ona dayanmaktadır.

Eğer bu uçakların sayısının artmasından dolayı Sovyetler' in şimşeklerini daha fazla üzerimize çektiğimizi ve bize rağmen İncirlik'i kullanmaya kalkacak bir Amerika Birleşik Devletleri planı karşısında, bu üs'ten kullanılacak uçak sayısı üçte bir nispetinde artacağı için ülkemize yönelik tehdidin de artabilme ihtimalini söylüyorsak, bu herhalde yanlış değildir.

Kaldı ki, her an bir emrivaki ile karşılaşarak, elimizde olmayan nedenlerle kendimizi, sonunun nereye varacağı belirsiz bir maceranın ve sıcak bir çatışmanın ortasında buluveririz endişesini haklı olarak duyuyoruz.

.....Böyle olumsuz ilişkiler giderek artarken, şimdi ne oldu da biz bu SEİA' ya imza koyduk; ne oldu da Cumhurbaşkanı, bilinen nedenlerle ertelediği ABD gezisini yapmaya karar verdi?

Bunun açıklanmayan bir sebebi vardır sayın milletvekilleri; borçların geri ödemesi kapıya dayandı, borç faizlerinin hemen ödenmesi gerekiyor ve yeniden borç bulmak gerekiyor. Rockefeller Türkiye'ye gelip Hükümete bunları hatırlatıyor ve SEİA imzalanıyor... İşte, asıl sebep budur. " * ²³⁵

".....Sayın milletvekilleri, Türk Silahlı Kuvvetlerini NATO standardı düzeyine çıkaracak şekilde modern ize etmek için savunma Sanayiine ihtiyaç vardır. Yurt içi üretimde, çeşitli dış ülkelerle ortak yatırımlara öncelik tanımak gerekir.

²³⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 52, 11.04.1988, SHP grubu adına Erol AĞAGİL (Ankara)' in yaptığı konuşma, s.278-289

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

Böylece Türk Silahlı Kuvveleri, mümkün olduğu kadar dışa bağımlı olmaktan kurtarılmalıdır.

Gerek duyulan mühimmatın büyük bir kısmı -füzeler hariç- yurt içinde yapılmaktadır. Sayın Özal yönetimi, yatırım yerine kredi bulmaya ağırlık veren bir tutum değişikliği içine girdi. Kredi almak cihetteki yatırım yapmaktan daha kolaydır. Türkiye, savunma sanayiinde yatırım yapmaktan çok, kredi bulmaya ağırlık veren bir politika izlemeye başlamıştır.

10 yıllık uzun vadeyi kapsayan savunma sanayi projelerinin birden ilanı ve bunlara büyük bir dış ve iç tehacüm olması, hükümetin bunların hiçbirisini olumlu bir sonuca bağlamayıp sürüncemede bırakması, dış ve iç piyasada büyük bir sükûtu hayal uyandırmıştır.

Türkiye'nin gerçek amaçları konusunda ciddî kuşku ve kaygıların uyanmasına sebep olmuştur. Türkiye, son yıllarda savunma sanayii alanında somut hiçbir karar alamamıştır. Türkiye, acaba bu tutumuyla, fiyat kırmayı mı amaçlıyor, rekabet ortamı mı yaratıyor, siyasî bir koz olarak mı kullanmak istiyor? Savunma sanayiinde henüz hiçbir proje gerçekleştirme aşamasına gelememiştir. Bu durum böyle devam ederse, Türkiye kendi savunma sanayiini kurma hedefinde inandırıcılığını kaybedebilir.

.....Sayın milletvekilleri, Türkiye Cumhuriyeti tarafından üretilecek F-16 savaş uçakları projesinde ortaya çıkan sorunlar ise bizi endişelendirmektedir. Giderek büyüyen sorunlar ciddiyet kesp etmektedir. Türkiye'nin kurallarına ve menfaatlerine göre işleyen bir tesis olmadığı nasıl oluyor da yani fark edilebiliniyor?

Bizi asıl rahatsız eden, F-16 üretimindeki yavaşlama ve verilen, rakamlara göre, bu dönemde fabrikadan çıkması gereken uçak sayısının ancak yarısının gerçekleşmesidir. Sayın milletvekilleri, Türkiye anlaşmaya göre yapacağı 70 milyon dolarlık takviyeyi, o günkü Türk Lirası kurundan ve Türk Lirası olarak yapıyor. O dönemdeki 450 liralık dolar, bugün 1.250 lira olunca, hatta 1.300 lira civarında seyredince, Türkiye'nin katkısı da üç misli oranında düşmüştür.

Sayın milletvekilleri, Türkiye Cumhuriyeti anlaşmayı yaparken, enflasyonun hiçbir zaman Batı düzeyine inmeyeceğini bilmiyor muydu? Türkiye, kendi lehinde gerekli koruma maddesi koymadan bu projeyi nasıl imzalamıştır?

Bu saatten sonra menfaatlerimize göre işleyen bir teslis için yeni araştırma ve çalışma yapılması şarttır. Şimdi huzurlarınızda soruyorum: F-16 projesindeki dosyalarda önemli eksiklikler ve hesaplarda büyük boşluklar olduğu ne zaman fark edilmiştir? Yukarıda izah ettiğim sebeplerden dolayı 160 adet uçaktan sonra bu tesisin kapanacağı daha evvel bilinmiyor muydu? Anlaşma nasıl yapılmıştır? Meydanı boş bulanlar kimdir ki, «Haklarında gereken yapılacaktır » ifadesi kullanılıyor? F-16 projesini çıkmaza kimler sokmuştur? Bu sorumlular kimlerdir? Yabancı firma, taahhütlerini ne ölçüde yerine getirmiştir? Bütün bunlar, muallâkta kalan sorulardır.

.....Sayın milletvekilleri, Türkiye'nin geleceği için hayati olan bu projede ne kadar mesafe alınmıştır? TUSAŞ'ın durumu 1992'den sonra ne olacaktır? Şayet Cumhuriyet Hükümeti, bütün bu önemli yatırım projelerinde, «Ne olursa olsun da başlasın» diyerek lise başlıyorsa, Türkiye'nin geleceğinden ümidi kesmemek bu aşamada işten bile değildir. Mesela ciddîdir; özellikle savunma sanayii gibi bir konuda, konunun ivedilikle çözüme kavuşması gerektiğini tekrarlıyorum.

.....Sayın milletvekilleri, Türkiye ile Amerika arasında özellikle askerî işbirliği alanında faaliyet gösterecek yeni bir mekanizma kurulmaktadır. Amerikan tarafı, Üsler Anlaşmasına ilişkin ek metinde de görülen koordinasyon grubunun kurulmasını ve harekete geçirilmesini istemektedir, Amerikan tarafının askerî işbirliği alanında karşılaştığı sorunların başında, Türkiye'deki üslerin modernizasyonu taleplerinin Türk tarafınca askıda tutulması, üstlerdeki inşaat faaliyetlerine ilişkin izinlerin geciktirilmesi, Amerikan uçaklarının Konya atış sahasını kullanmalarındaki sınırlamalar geliyor.

Amerikan yönetimi, koordinasyon grubunun devreye girmesiyle birlikte, bu tür sorunları Türk tarafının gündemine getirebileceği bir form elde etmiş olacaktır. Bununla birlikte Türk tarafının da, kendi açısından karşı tarafın verimli ve etkili işbirliğini engellediğini, ortaya koyarak düşündüğü sorunları bu formda gündeme getirmesi mümkün olduğundan; hükümetin bu konuda da dikkatlerini çekmek istiyoruz. Hiç olmazsa daha fazla tavizkâr olmazlar. ²³⁶

²³⁶ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 52, 11.04.1988, DYP Grubu adına Mustafa Murat SÖKMENOĞLU (Hatay)'ın yaptığı konuşma, s.296-312

"Hava Kuvvetleri Komutanlığımızın 1987-1994 yılları arasında ihtiyaç duyduğu 160 adet F-16 C/D av bombardıman uçağının 8 adedi Amerika Birleşik Devletlerinden hazır olarak, geriye kalan 152 adedi de Türkiye'deki F-16 tesislerinde kısmî imalat ve montaj yoluyla tedarik edilmektedir. F-16 uçakları, bugün sahip oldukları özelliklerle 2000 ve daha ileriki yıllarda başarıyla görev yapabilecek ve Türk Hava Kuvvetleri harekât ihtiyaçlarına cevap verebilecek niteliktedir.

Program, önceden yapılan planlamalar doğrultusunda devam etmekte olup başarıyla yürütülmektedir. 1987 yılında Hava Kuvvetlerimize teslim edilen 8 adet F-16 uçağına ilave olarak 1988 yılında 12 adet daha ilave edilecektir.

Şimdi de, uçakların elektronik sistemleri hakkında kısaca açıklamalarda bulunmak istiyorum:

Türk Hava Kuvvetlerine teslim edilen F-16 C/D uçakları, tamamen bilgisayar kontrollü, atış, seyrisfer ve silah sistemleriyle teçhiz edilmiş durumdadır. Bu sistemlerin bilgisayarları, sistemlerin performansı dâhilindeki tüm görevlerin yapılmasını sağlayacak şekilde programlanmıştır ve program kartları uçaklar üzerinde mevcuttur,

Son günlerde, basında sık sık sözü edilen konulardan birisi, F-16 elektronik harp teçhizatı konusudur. F-16 uçakları üzerine takılacak olan elektronik harp sisteminin seçim çalışmaları devam etmektedir. Çalışmalarda, Hava Kuvvetlerinin harekât ihtiyacını karşılayabilecek, günümüz ve geleceğin modern tehditlerine cevap verebilecek nitelikte modern teknoloji ürünü bir sistemin seçilmesi esas alınmıştır.

Ayrıca, seçilecek sistemin Türkiye'de ortak imalatının yapılması ve programlama kabiliyetinin kazanılması hedeflenmiştir; ancak, seçimin gecikmesinin en önemli nedeni; halen dünyada yukarıdaki özelliklere sahip ve tüm testleri tamamlanarak F-16 uçağı üzerinde uçan dahili, aktif ve pasif kısımları entegre çalışan tam otomatik bir sistem bulunmamasıdır.

Seçime aday olarak belirlenen dört adet sistemden iki adedi başka uçaklar için tasarlanmış olup, üretici firmalar bu sistemleri Türk F-16 uçaklarına takmayı teklif etmektedirler. F-16 uçağı için tasarlanmış olan diğer iki sistemin ise, test çalışmaları halen devam etmektedir. Bu nedenle, malî portesi 'büyük olan bu projede,

sistemlerin kabiliyetleri ve F-16 uçağına olan uyumları kesinleşmeden nihai seçime gidilmesi uygun görülmemektedir.

Başlangıçta, envantere giren uçakları elektronik harp teçhizatsız bırakmamak için, geçici çözüm olarak, hâlihazırda ABD Hava Kuvvetleri; F-16'ları üzerinde uçan, yalnız pasif bir sistemin ilk parti uçaklara takılması düşünülmüştü; ancak, görülen bazı mahzurlar nedeniyle bundan vazgeçilmiştir. Nitekim ABD Hava Kuvvetleri de kendi F-16 C/D uçaklarına takmak üzere başka bir sistem seçmiştir. Aslında, elektronik harp teçhizatı taarruzî bir silah sistemli değildir. Düşman atış kontrol radarlarını pilota ikaz ederek ve bu radarları karıştırarak uçağın korunmasını sağlar; ancak bu, uçağın verilecek görevleri yapamayacağı anlamına gelmez. Hâlihazırda, Türk Hava Kuvvetlerine teslim edilen F-16 uçakları, kendilerine verilecek her türlü görevi yapabilecek kabiliyettedir. Diğer yandan, uçağı takılacak olan elektronik harp teçhizatının seçimi, mümkün olan en kısa zamanda sonuçlandırılarak, uçakların bu kabiliyeti de kazanması sağlanacaktır.

Malumları olduğu gibi, F-16 projesinin finansmanlarında destek sağlamak ve ödemeler dengesi oluşturmak amacıyla, direkt ve indirekt off - set programları yapılmıştır. Direkt off - set; tedarike konu olan silah sisteminin kendisi ile doğrudan ilişkili parça imal edilerek ihraç etme faaliyetleridir. F-16 projesi ile ilgili olarak, 152 uçak için kanat, arka ve orta gövde imali ile birlikte ihraç etmek üzere 80adet orta gövde, 101 adet arka gövde, 69 adet kanat imal edilecektir.

On yıllık bir süre için 150 milyon dolarlık satış taahhüt edilmiştir, indirekt off - set; tedarike konu olan silah sistemiyle doğrudan ilişkisi olmayan off - set faaliyetleridir. Bu faaliyetlerin konusu, herhangi bir diğer silah sistemi veya askerî ihtiyaç olabileceği gibi, imalat, tarım, inşaat, ulaştırma, haberleşme ve turizm gibi sivil sektörlerden herhangi bir ürün veya hizmet de olabilir. Hükümetimiz ile General Dynamics Firması arasında yapılan 9 Kasım 1984 tarihli indirekt off - set anlaşması uyarınca, on yılı kapsayan dönemde, General Dynamics 1 milyar 270 milyon dolarlık taahhütte bulunmuştur. Mart 1988 tarihi itibarıyla gerçekleştirme miktarı 140 milyon dolardır. ^{n237*}

²³⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 52, 11.04.1988, Milli Savunma Bakanı Ercan VURALHAN (Ankara)'ın yaptığı konuşma, s.330-346

1989 Yılında konuyla ilgili soru önergesi verilmiştir. Bu yıl sadece F-16 uçakları ile ilgili değil bunun yanında askeri helikopterler hakkında da mecliste görüşmeler yaşanmıştır. 2629 Sayılı uçuş tazminatını içeren yasa bu yıl kabul edilmiştir. Kara Havacılık bünyesindeki helikopterlerin uçuş ekibi için tazminat görüşmeleri yaşanmıştır.

"Bilindiği gibi Türkiye Uçak Sanayi Anonim Şirketi (T.U.S.A.Ş.), Amerika Birleşik Devletlerinden General Elektrik ve General Dynamics ile bir konsorsiyum oluşturarak biri Eskişehir'de biri Ankara'da olmak üzere iki tane fabrika kurdu. Amaç F-16 projesini gerçekleştirip, Savaşan Şahinleri üretmektir. Hisselerin % 51'i bizim ve 49'u A.B.D.'ye ait bu fabrikalar montaj işlemlerini tamamlama başarısını göstermiş ve F-16 uçaklarını üretmeye başlamıştır.

Ne var ki edindiğim bilgiler beni olumsuzluğa ve umutsuzluğa itmiştir. Yaklaşık ülke bütçemizin üçte biri kadar, dokuz trilyon masraf yapılarak işletmeye açılan bu fabrikalar, bir adet F-16 savaşan şahin uçağını 26.000.000— (Yirmi altı milyon) dolara mal etmektedir. Oysa 21 Milyon dolara bu uçaklar dünya piyasasında satılmaktadır. Her üretilen uçakta ülkemizin 5 milyon dolar zararı olmaktadır.

Ayrıca bilindiği gibi, bu ilgili fabrikalar 160 adet F-16 uçak ürettikten sonra görevini tamamlamış olacaktır, trilyonlar harcanarak kurulan bu fabrikaların gelecekte ne olacağı konusunda kuşkularım vardır, ileri teknoloji bu fabrikalarda amaçlarını bulmuş mudur, bizim insanlarımız bu fabrikalarda ileri teknoloji öğrenmişler midir? Yukarıda kuşkularımı içeren açıklamalarım doğru mudur? A.B.D.'ye ait General Elektrik ve GENERAL DYNAMICS Firmalarıyla ilişkiler ve maliyet hesapları ulusal çıkarlarımız açısından tekrar gözden geçirilerek Ülkemizin her uçak montajındaki 5 milyon dolar zararı önlenecek midir? ²³⁸

"Eskişehir Milletvekili Sayın Zeki Ünal Tarafından Verilen Yazılı Soru
önergesiyle ilgili Cevaplarımız

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

²³⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 3, Cilt 32, Birleşim 16, 12.10.1989, Zeki ÜNAL (Eskişehir)'in verdiği yazılı soru önergesi, s.460-461

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

1. 160 adet F-16 C/D savaş uçağının tedariki konulu anlaşma bir paket Tedarik Anlaşmasıdır. Uçak Tedariki, ABD Hava Kuvvetleri uzun dönem Uçak Tedarik Programı (Multi Year Procurement Plan) ile birlikte yürütülmektedir. Bu durum FMS ülkeleri arasında yalnız Türkiye'ye tanınmış bir kolaylıktır.

Bu sayede F-16 C/D savaş uçağı, toplu alımdan yararlandığı için ABD Hava Kuvvetleri maliyetine yakın bir maliyetle Türkiye'ye mal olmaktadır. Projenin finansman kaynağı olan 4,2 milyar (4.158.157.708) doların, 3,2 milyar Dolarını, FMS kredisi; kalan 1 milyar dolarını ise, bir ödeme planına bağlanmış bulunan millî katkı payı oluşturmaktadır.

Türkiye'nin taksitler halinde ödediğı 1 milyar doların 293 milyon doları, Türkiye'den tedarik edilen malzeme ve işçilik masraflarını karşılamak üzere, Türkiye'den dışarıya döviz çıkmaması için, TL olarak ödenmektedir.

Savaş sistemlerinin tedarikinde değişik usuller vardır. Türkiye, en emniyetli ve en sağlıklı yol olduğu ve ABD Hava Kuvvetlerinin garantisi altında yapıldığı için FMS (Yabancı Askerî Satışlar - Foreign Military Sales) yolu ile tedarike karar vermiştir. Nitekim ticarî alımla F-16 tedariki yapan Yunanistan; uçak yedek malzemesi ve yer destek teçhizatı ticarî alım fiyatlarının, FMS fiyatlarına oranla yüksek oluşu ve Firma ile direkt iş yapmada karşılaştığı güçlükler nedeniyle ticarî alımdan vazgeçerek FMS alımına geçmek istemiş; ancak, bu isteğı ABD makamlarınca kabul edilmemiştir. Bu güçlükler, başka ülkeler için de söz konusudur.

2. 4,2 milyar dolar tutarındaki maliyet bir tahmindir. Bu tahmini maliyet, tedarik edilecek uçak sayısı olan 160'a bölündüğünde, karşımıza 26 milyon dolar gibi yanıltıcı bir maliyet çıkmaktadır. Maalesef, bu bilgi yanlış değerlendirilmektedir. Çünkü envantere girecek her silah sisteminde olduğu gibi, bir uçağın savaş uçağı olarak uçurulması için, uçuşa hazır çıplak uçak gövdesi yanında; yedek malzeme, yer destek teçhizatı, eğitim yardımcıları (simülatör vb.), eğitim vb. ihtiyaçların da karşılanması lazımdır.

İşte, bu amaçlarla Türk F-16 Projesiyle yalnız uçuşa hazır uçak değil, 160 F-16 uçağının, emniyetle ve istenilen her görevde uçurulabilmesi için aşağıdaki ihtiyaçlar da karşılanmaktadır.

— Yer destek teçhizatı,

- İki yıla yetecek miktarda yedek malzeme,
- Eğitim yardımcıları (3 adet simülatör),
- Yurtdışı eğitim ihtiyacı,
- Otomatik Bilgi işlem sistemi (FBS),
- Uçak, Motor Üretim Fabrikası,
- Üretim tesislerinde bulunan bir kısım uçak, motor ve seyrüsefer sistemi üretim tezgâhları,
- Aviyonik Bakım ve Tamir Laboratuvarları,
- Teknik neşriyat ve doküman,

Bu ihtiyaçların maliyeti 800 milyon dolar dolayında olup bu masraflar çıplak uçağın fiyatına dahil değildir. Bu durumda uçağın fiyatının 21,3 milyon dolar olduğu görülmektedir.

3. Motor ve uçak üretim tesislerinin maliyetinin 193 milyon dolar (434 milyar TL.) olduğu; soru önergenizde sözü edilen 9 trilyon liranın ise yatırımlarla ilgili olmadığı, 160 uçaklık Tedarik Projesinin maliyeti olan 4,2 milyar doların TL karşılığı olduğu açıkça görülmektedir.

4,2 milyar dolar tutarındaki maliyetin bir tahmin olduğu daha önce de belirtilmişti. Proje gerçekleştikçe, maliyette düşüşler sağlanmaktadır. Nitekim son olarak Haziran 1989'da yapılan malî durum değerlendirmesinde, gerçekleşmiş harcama durumuna göre; projede 500 milyon dolara yakın ilave tasarruf ve artık fon ortaya çıkmıştır. Böylece, bütün projenin maliyeti, şimdiden 3,7 milyar dolara düşmüştür. Bu ise, çıplak uçuşa hazır bir uçağın maliyetini 18,3 milyon dolara indirmiş bulunmaktadır. Proje ilerledikçe, gerçek rakamlar ortaya çıkacağı için, maliyette daha fazla düşüşler olacağı tahmin edilmektedir.

F-16 Projesinin Türkiye'ye en ucuz şekilde mal edilmesi için maliyetler yakından takip ve kontrol edilmektedir. Artan fonlarla, başlangıçta F-16 Tedarik Anlaşması kapsamında olmayan, sonradan kararlaştırılan silah sistem ilave ihtiyaçları tedarik edilecektir. F-16 Projesinin bir özelliği de, General Dynamics'in ABD dışında gerçekleştirdiği ilk ve en büyük proje olmasıdır.

4. F-16 Projesinin maliyetini düşürmek, yerli sanayi katkı payını artırmak ve Türkiye'de Havacılık Sanayiinin kurulup gelişmesini sağlamak amacıyla; uçak gövde üretimini yapmak üzere, Ankara MÜRTEDE' de TUSAŞ Havacılık ve Uzay Sanayii (TAI) A.Ş., Eskişehir'de ise uçak motorunu üretmek üzere TUSAŞ Motor Sanayii (TEI) A.Ş. kurulmuştur. Uçak Fabrikası 137 Milyon Dolar sermaye ile kurulmuş olup, sermayenin % 51'i Türk, % 49'u yabancıdır. Yabancı sermaye General Dynamics (% 42), General Electric (% 7) firmaları arasında paylaşılmıştır.

Motor Fabrikası 56 milyon dolar sermaye ile kurulmuştur. Sermayesinin % 54'ü Türk, % 46'sı yabancıdır, yabancı sermaye ortağı General Electric firmasıdır. TAI'de 1.715 Türk, 41 yabancı mühendis ve işçi çalışmaktadır. TEI'de ise 447 Türk, 20 yabancı işçi ve mühendis çalışmaktadır. TAI ve TEI'de çalışan yönetici, işçi ve mühendisler yurtiçi ve yurtdışı eğitimleriyle bilgi ve becerilerini geliştirmişlerdir. TAI ve TEI'de görevli yabancı personel tesis kadrolarında olmayıp; danışmanlık ve Türk personelin eğitimleri ile görevli bulunmakta ve proje ilerledikçe sayıları azaltılmaktadır. Bu azaltmaya paralel olarak halen ABD'li olan şirket genel müdürlük kadroları, 1991'de Türkiye'ye geçecektir.

5. Üretim programlarının ilerisinde uçak ve motor üretimlerini başarı ile gerçekleştirmekte olan uçak ve motor üretim tesisleri, ABD ve Dünya kamuoyunda kısa sürede takdir kazanmış; başlangıçta, projenin yürütülemeyeceği kaygısını taşıyan ABD ile General Dynamics ve General Elektrik Firmaları üst yöneticilerinin, Türk mühendis ve işçilerinin beceri ve yeteneklerini açıkça dile getirmelerine vesile olmuştur.

Hatta General Dynamics'in ABD tesislerinde üretimi tamamlanan 2.400 uçak içinde sadece 7'si sıfır hata ile teslim edildiği halde, TAI'de gerçekleştirilen 28 uçak içinde, sıfır hata ile teslim edilen uçak sayısı 5'dir. Bu başarı, Türk mühendis ve işçisinin ileri teknolojiyi öğrenip uyguladıklarının güzel bir göstergesidir.

6. Her iki tesis, yalnız Türkiye'nin ihtiyacı olan uçak ve motor üretimini gerçekleştirmekle kalmayacak; imzalanan Dolaysız Karşılık (Direct Offset) Anlaşmaları çerçevesinde ABD Hava Kuvvetleri için, Anlaşma ile belirlenen sayıda uçak arka, orta gövde ve kanadı ile motor parçaları da üretecektir. İhraç amacıyla gerçekleştirilecek bu üretimle ülkemize 210 milyon dolar kazandırılacaktır. Burada

önemli bir hususu daha arz edeceğim. Türkiye'de üretilerek ABD'ne ihraç edilecek bu uçak parçaları doğrudan doğruya ABD Hava Kuvvetleri uçaklarında kullanılacaktır.

Ayrıca Türkiye'de üretilen parçaların yer aldığı uçakların, üçüncü ülkelere satışı konusunda ABD Hükümeti ile görüşmeler sürdürülürken bölgedeki dost ülkelere bakım-onarım destek hizmeti verilmesi için de girişimler sürdürülmektedir. F-16 Projesi kapsamındaki yerli üretimin katkısını artırmak, gereken teknolojileri ülkemize getirmek amacıyla ASELSAN'da, uçak seyrüsefer sistemi üretimi yapılmaktadır.

Projenin ülkemize getireceği yükü dengelemek amacıyla imzalanan dolaylı Karşılık (Indirect Offset) Anlaşmasıyla General Dynamics; ürünlerimizin dış dünyada pazarlanması, Türkiye'nin tanıtılması, yeni teknolojilerin transferi, yeni yatırım için sermaye getirilmesi vb. konuları kapsayan 1,3 milyar dolar tutarındaki bir taahhüt altına girmiştir. General Dynamics'in ABD'deki üretim tesisleri ile teknoloji birliği içinde üretimini sürdürmekte olan TAI, 160 adet F-16 uçağının üretimini 1994 yılında tamamlayacaktır.

7. Türk Havacılık ve Uzay Sanayiinin geliştirilmesi ve mevcut üretim programı sonunda tesislerin faaliyetini sürdürmek için; TAI'de üretilmek üzere, başlangıç eğitimi uçağı, hafif nakliye uçağı, helikopter ve uzaktan kumandalı pilotsuz uçak projeleri üzerinde çalışılmaktadır. Çünkü mevcut uçak üretim tesislerindeki tezgâh ve cihazlar, diğer uçak modellerine dönüşüme elverişli çok amaçlı (üniversal) teçhizatır.

Diğer yandan, halen üretimi sürdürülmekte olan 160 F-16 Savaşan Şahin uçağını Türk Hava Kuvvetlerine tesliminin tamamlanacağı tarih olan 1994'de, geçen on yıllık süre içindeki uçak kayıplarını telafi edecek ilave üretim için gerekli faaliyetler sürdürülmektedir.

8. F-16 uçaklarının A/B ve C/D modelleri vardır. C/D modelleri harekât etkinliği, elektronik kabiliyet ve üstünlükleri nedenleriyle daha gelişmiş teknoloji ve konfigürasyonla üretilmektedir. Türk uçak üretim tesislerinde üretilen uçaklar için geliştirilen yeni teknoloji ve konfigürasyon değişiklikleri, ABD Hv.K'ne paralel ve hem zaman olarak takip edilmektedir.

9. Bu bilgiler doğrultusunda özet olarak;

(1) Uçuşa hazır bir F-16 Savaş Uçağının Türkiye'ye maliyeti başlangıçta 21,3 milyon dolar olarak tahmin edildiği halde, yapılan tasarruflarla bu maliyet 18,3 milyon dolara inmiş bulunmaktadır. Bu maliyet 21 milyon dolar olduğu belirtilen dünya piyasalarının altındadır. Başlangıçta planlanan yer destek teçhizatı, yedek malzeme ve yurtdışı eğitim masrafları eklendiğinde bile bu maliyet 23,1 milyon doların altında kalmaktadır. Bu toplam maliyet de, belirtilen 26 milyon doların çok altındadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu tahmini maliyetin daha da aşağı çekilmesi için gayret sarf edilmektedir.

(2) Türk F-16 Tesislerinde uygulanan teknoloji halen ABD Hv.K. için üretilen teknolojinin aynısıdır. Teknoloji değişimleri, anlaşma kapsamında transfer edilmektedir.

(3) Türk işçi ve mühendisi, üretimde uygulanan teknolojileri öğrenmekte, öğrendiğini başarı ile uygulamaktadır.

(4) Türk Havacılık Sanayiinin ve tesislerinin geleceği yakından takip edilmekte, bu amaçla dünya uçak pazarlarında iş alma girişimleri sürdürülmektedir. Bütün bu açıklamaların ötesinde, önemli iki husus daha vardır:

Bunlardan biri, 1903 yılında yapılan ilk uçuştan ve Türk Hava Kuvvetlerinin kuruluşundan sonra geçen seksen yıla yakın süre içinde, bir kaç kez kesintiye uğrayan Türk Havacılık Sanayiinin F-16 Projesiyle güçlenip gelişeceğine olan inancımızdır. Diğer önemli bir husus ise, F-16 Projesi, dikkatleri jeopolitik olarak fevkalade hassas bir bölgede bulunan Türkiye'nin üzerine çekmiş caydırıcı bir güç olmuştur. Bilgilerine saygılarımla arz ederim. *

İ. Safa GİRAY

Millî Savunma Bakanı²³⁹

"5 senedir süren Güneydoğu olayları için yeterli araç ve gereç olmaması karşısında şimdi akla gelen helikopterler hangi ülkeden hangi firmadan alınmaktadır?"

²³⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 3, Cilt 32, Birleşim 16, 12.10.1989, Millî SAVUNMA Bakanı İ.Safa GİRAY'ın soru öngesine verdiği yazılı cevap, s.461-464

Bu helikopterlerin özellikleri nelerdir? Alınan helikopterler APACHE' midir? Değilse, niçin APACHE alınmamıştır, alınmanın üstünlüğü nedir? "²⁴⁰

"Hatay Milletvekili Mustafa Murat SÖKMENOĞLU" nun yazılı soru önergesine cevaptır

1. Önergede sözü edilen ve Jandarma Genel Komutanlığı'nın ihtiyacı olan 5 adet silahlı helikopterin alımı için açılmış bulunan ihale çerçevesinde; Agusta (İtalya), Bell (A.B.D.) ve Mc Donnell Douglas (A.B.D.) firmalarından teklif alınmıştır.

2. Tedariki planlanan helikopterler;

a. Genel maksat helikopterlerine göre daha yüksek performans spesifikasyonlarına sahip olma,

b. Başta mevcut Genel Maksat helikopterleri olmak üzere, harekât esnasında birlikleri etkin bir şekilde koruyabilecek kabiliyette bulunma,

c Gece ve gündüz her hava şartında görev yapabilme, özellikleri taşımaktadır.

3. Firmalardan alınan tekliflerin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar devam etmekte olup, alınacak helikopter tipinin seçimi konusunda henüz bir karar verilmemiştir. Bilgilerini saygılarımla arz ederim.

İ. Safa Giray

Millî Savunma Bakanı"²⁴¹

".....Arzum şudur efendim: Bu ek cetvelde, "Jet Pilotu, Pervaneli Pilotu, Jet Silah Sistem Operatörü Aylık Tazminat Oranı" denilmektedir. Bu, halihazır uygulamada da böyle olduğu için, helikopter pilotları bu tasarının getirilen yeni şeklinden istifade edememekte ve uçucu pilot olmalarına rağmen, Kara, Deniz, Hava ve Jandarma Genel Komutanlığına bağlı kuvvetlerde bunlar bu statüden istifade edememektedirler. Benim verdiğim önergede, "Jet pilotu, pervaneli pilotu"ndan sonra bir "helikopter pilotu" ibaresinin de o ek cetvelin başlığına ilave edilmesi

²⁴⁰ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 3, Cilt 33, Birleşim 23, 26.10.1989, Mustafa Murat SÖKMENOĞLU (Hatay)'ın yazılı soru önergesi, s.118

²⁴¹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 3, Cilt 33, Birleşim 23, 26.10.1989, Millî Savunma Bakanı İ.Safa GİRAY'ın soru önergesine verdiği yazılı cevap, s.118-119

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

tarzındadır. Bu, sadece bir redaksiyon ve şimdiye kadar yaptığım görüşmelerde de Hükümetin katıldığı bir şekildir. Eğer Yüce Genel Kurul uygun görürse, bu yanlışlığı düzeltmek amacıyla bir önerge verdim ve bunun üzerine söz aldım; Genel Kurulu, bu değişikliği kabul etmesi istirhamıyla saygıyla selamlarım. ²⁴²

EK ÇEVVEL

Hizmet Yılları	Jet Pilotu, Pervaneli Pilotu Jet Silah Sistem Operatö. Aylık Tazminat Oranı	Denizaltıcı Sb., Denizaltıcı Astsb., Dalgıç-Kurbağa Adam, Aylık Tazminat Oranı	Uçuş Ekibi, Paraşütçü, Paraşütçü Geri Hizmet, Aylık Tazminat Oranı
1	82	75	66
2	84	76	67
3	86	77	68
4	88	79	70
5	90	80	71
6	92	81	72
7	94	83	73
8	96	84	74
9	98	85	75
10	100	87	78
11	102	89	79
12	104	91	80

²⁴² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 2, Cilt 29, Birleşim 99, 08.06.1989, SHP grubu adına Erol AĞAGİL' in yaptığı konuşma, s.15-17,

Hizmet Yılları	Jet Pilotu, Pervaneli Pilotu Jet Silah Sistem Operatö. Aylık Tazminat Oranı	Denizaltıcı Sb., Denizaltıcı Astsb., Dalgıç-Kurbağa Adam, Aylık Tazminat Oranı	Uçuş Ekibi, Paraşütçü, Paraşütçü Geri Hizmet, Aylık Tazminat Oranı
13	106	92	82
14	108	93	84
15	110	94	85
16	112	97	89
17	114	98	91
18	116	100	92
19	118	102	95
20	120	104	96
21	122	105	98
22	124	107	100
23	126	111	105

"Sayın Başkan sayın milletvekilleri; bir teknik hata diyelim gelir, affedersiniz; aslında, Hava Kuvvetlerinde ve uçucu personel bulunduran bütün ünitelerde iki tür pilot var; birisi jet, öbürü pervaneli pilotu. Helikopter de pervaneli araçtır. Daha evvelki mevcut kanun, ona dayanarak çıkarılan kararname, hep bu noktayı, nasıl olsa öyle tefsir edilir diye "pervaneli" deyip geçiyor. Sayın AĞAGİL' in teklifine katılıyorum, Grubumuz da aynı fikirdeler. Eğer müsaade ederseniz, ikinci sütündeki "jet pilotu, pervaneli pilotu" kısmına bir de ilaveten "helikopter pilotu" demek lazım. Çünkü bazı saymanlar bunu yanlış tefsir edebiliyormuş. Görüşülmekte olan Tasarının 8 inci maddesindeki ek cetvelin ikinci sırasına, "Jet Pilot"undan sonra "Helikopter Pilotu" ibaresinin eklenmesini arz ederiz."²⁴³

"Biraz önce görüşülen, 2629 Sayılı, 3160 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Uçucu Personele Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun Tasarısı için yapılan açık oylamanın neticesini arz ediyorum:

Oy sayısı : 182

Kabul : 180

Geçersiz : 2

²⁴³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 2, Cilt 29, Birleşim 99, 08.06.1989, ANAP grubu adına Recep ERGUN' un yaptığı konuşma, s.17

Böylelikle, tasan kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır; hayırlı olsun. ²⁴⁴

1990 yılındaki görüşmeler yine soru önergeleriyle devam etmiştir. Ayrıca bu yıl içerisinde Güneydoğu Anadolu'da artan terör olaylarına karşı kullanılmak üzere askeri helikopter satın alınması fikri de mecliste tartışılmıştır.

"Türk Uçak Sanayii A.Ş. (TUSAŞ), Türkiye'de F-16 savaş uçaklarını üretmek amacıyla kurulmuştur. General Dynamics ve General Electric isimli ABD firmaları, TUSAŞ'a ortaktır. F-16 savaş uçaklarının motor sistemi ve teçhizatları, General Electric firmasından satın alınmaktadır. Gerek General Dynamics ve gerekse General Electric firmaları ile F-16 projesi kapsamında yapılan direct ve indirect off-set anlaşmaları sonucu, bu firmalar F-16 projesi kapsamında, bazı taahhütler yüklenmişlerdir.

1. F-16 savaş uçaklarının motor sistemi ve teçhizatının satın alındığı ve aynı zamanda da TUSAŞ'a ortak olan General Electric isimli Amerikan firmasının, Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfına, toplam değeri 478.626.000 TL olan iki adet MOMMOGRAPH cihazı bağışladığı doğru mu? Bu cihazların bir yıllık bakım ve montaj giderlerini de bu firmanın üstlendiği doğru mu?

2. Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfına yapılan bu bağış ve bakım giderleri, Amerikan firması ile F-16 projesi kapsamında yapılan, indirect off-set anlaşması taahhüdünden sayılmıştır. F-16 savaş uçaklarının motor sistemi ve teçhizatının satın alındığı General Electric firması, bedeli, bakım giderleri ve montajı ile yaklaşık 600 milyon lirayı bulan bu cihazları, Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfına niçin bağışlamıştır? Ve bu bağış, niçin F-16 projesi kapsamında yapılan indirect off-set anlaşması taahhüdünden sayılmıştır?

F-16 savaş uçaklarının üretimi ile başkanlığını Sayın Semra ÖZAL'ın yaptığı vakfın ne ilgisi var ki, Amerikan firması, yapılan askerî anlaşmayla, üstlendiği taahhütlerin bir kısmını, bu vakfa bağış yaparak ödemektedir? Bu vakıf, askerî bir vakıf olmadığına ve askerî araç gereç imal etmediğine göre, yurt savunması ile ilgili bir askerî anlaşmada, nasıl taraf olabilmekte ve pay alabilmektedir?

²⁴⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 2, Cilt 29, Birleşim 99, 08.06.1989, Meclis Başkanının oylama sonucunu arzı, s.23

3. F-16 savaş uçaklarının motor sistemi ve teçhizatının satın alındığı Amerikan General Electric firmasının, başkanlığını, Sayın Semra ÖZAL'ın yaptığı vakfa para yardımı da yaptığı ileri sürülmektedir. General Electric Firmasının Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfına 270 milyon lira para bağışı yaptığı doğru mu? Amerikan Firması bu vakfa neden böyle yüklü bağışlar yapmaktadır? Bunları cebinden yapmayacağına göre, vakfa verdiği bu paraları Türkiye'ye sattığı F-16 savaş uçağı motor ve teçhizatlarının fiyatına eklemiyor mu? ²⁴⁵ *

"İzmir Milletvekili Ahmet Ersin Tarafından verilen yazılı soru önergesinin cevabı.

1. TUSAŞ tarafından üretilmekte olan F-16 savaş uçakları projesi kapsamında iki çeşit ofset anlaşması imzalanmıştır. Bunlardan Direct Ofset Anlaşması Millî Savunma Bakanlığı ile General Dynamics arasında; Indirect Ofset Anlaşması ise, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile General Dynamics Firması arasında imzalanmıştır. General Electric Firması ile Indirect Ofset Anlaşması imzalanmamıştır. General Electric, General Dynamics'in bir kısım taahhütlerini devralmıştır.

2. Millî Savunma Bakanlığı, Indirect Ofset uygulamalarında taraf ve sorumlu değildir. Ancak Indirect Ofset Anlaşması kapsamında, ilgili firma ile gerçekleştirilen taahhütler hakkında Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca Millî Savunma Bakanlığına bilgi verilmektedir. Konu ile ilgili yazışmalar incelendiğinde; General Electric Firmasının Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfına iki adet "Mammography" cihazı teslim ettiği ve bu cihazların bedeli ile montaj ve bir yıllık bakım giderleri karşılığı olarak 198.600 ABD. Dolarının Indirect Ofset taahhüdünden sayıldığı anlaşılmaktadır. Adı geçen vakfa bu cihazlar dışında ayrıca 270 Milyon TL. para yardımı yapıldığına dair bilgi mevcut değildir. Daha önce de Edirne Milletvekili M. Fuat ERÇETİN'in 14 Şubat 1990 tarihli yazılı soru önergesinde ileri sürülen 270 milyon TL. miktarın, "Mammography" cihazlarının karşılığı olarak soru önergelerine konu edildiği değerlendirilmiştir.

²⁴⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 50, Birleşim 23, 23.10.1990, Ahmet ERSİN (İzmir)'in verdiği yazılı soru önergesi s.75, 23.10.1990

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

3. Indirect Ofset taahhütlerinden sayılan miktarların, F-16 projesi kapsamındaki General Electric yapımı sistem ve teçhizat maliyetlerine yansıtılması ve bu suretle de fiyatların yükseltilmesi mümkün değildir. Çünkü F-16 uçakları için seçilmiş olan General Electric motor sistemleri ve teçhizatı 1984 yılında yapılmış olan anlaşma ile belirlenen fiyatlara göre temin edilmektedir.

Arz ederim.

İ. Safa Giray

Millî Savunma Bakanı²⁴⁶

".....Bu arada, bilhassa bu müsteşarlığa ve Millî Savunma Bakanlığına şunu duyurmak isterim ki, -mutlaka asker arkadaşlar da söylemişlerdir- önceliği helikoptere vermek gerekecektir, önceliği helikoptere vermenin iki büyük ve çok haklı nedeni vardır.

Bir tanesi, bu dediğim uzun mesafeleri, 500-1000 kilometreleri karadan, motorlu dahi olsa, kaydırmanın büyük zorluğu vardır. Hâlbuki helikopter ile nakliyat yapılırsa, bu genel maksat helikopterlerine ağırlık verilirse, silahlı kuvvetlerin ana unsurları çok rahat bir şekilde dağlık bölgelere, güneydoğudaki tehde kaydırılabilir, öyleyse, helikopter önceliği bunun için yapılmalıdır.

Tabii, helikopter önceliğinin bir sebebi de şu olacaktır: Şu anda helikopter meselesi, ektik ettiğim durumuyla, hemen hemen kâğıt üzerinde var da, daha olan üzerine ciddi bir şekilde gidilmemiş durumda. Onun için bu konuyu bilhassa vurguluyorum; helikopter meselesi, sanayinin de zirvesinde bir sanayi dalıdır; çünkü her konu onda vardır artık.

Demek ki, Türkiye sanayiine de büyük katkısı olabilecektir. Kaldı ki; affedersiniz, Ulaştırma Bakanımız da bu konuyu iyi düşünmüş olacaktır, Türkiye'de bizim her yere hava meydanı yapmamıza imkân yoktur; yarıdan fazlası dağlık yerlerdir. Belki de, Türkiye'mizde, Türk Hava Yolları taşımacılığının yarısı helikopterle oluvorecektir; öyleyse, böylesine bir üretimin, en azından Türkiye'de devamlı müşterisi vardır. Bu bakımdan, helikopterin önceliğini bilhassa duyurmak

²⁴⁶ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 50, Birleşim 23, 23.10.1990, Millî Savunma Bakanı İ.Safa GİRAY'ın soru önergesine verdiği yazılı cevap, s.75

istiyorum. Tabii, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, en önemli konu olarak da, dış pazarları şimdiden araştırmak zorundadır. ²⁴⁷

".....İşte, Anavatan Hükümetleri ve İktidarı, bu meselenin aciliyetini anlamış ve süratle askerî teknolojideki açığımızı kapatma yolunda büyük gayretler sarf etmiştir. Hedefe erişilmiş mi..? Yılların birikimi olan, dev sanayilerle işletilen ve meydana getirilen harp sanayiinin üç-beş sene içerisinde tamamlanması mümkün mü ya da eşdeğere getirilmesi mümkün mü?. ?

.....Anavatan İktidarı, demin de söylediğim gibi, bu konunun üzerine ciddî şekilde gitmektedir. Yüce Atatürk, "İstikbal göklerde" vecizesiyle, geleceği geçmişte bize işaret etmiştir. Bugün savunmanın ve muharebenin en vurucu gücü olan, belki de en az kayıpla en vurucu gücü olan hava savunmasını sağlayabilmek ve yeterli düzeye getirebilmek için, semaların korkulu rüyası halinde bulunan F-16 uçaklarının projesini Türkiye'de başlatmanın ve şu ana kadar 61 civarında bu nadide uçakların Türk Silahlı Kuvvetlerine armağan edilmesinin gururunu ve iftiharını taşıyoruz.

Gururluyuz, mutluyuz. (ANAP sıralarından alkışlar) O uçğımıza binen bir Türk subayını düşünebiliyor musunuz?.. Teknisyeni Türk, imali Türk, silahı Türk ve kullananı Türk... Ne mutlu Türküm diyene... (ANAP ve SHP sıralarından alkışlar) Evet, sizin alkışlarınıza da teşekkür ediyorum. Sanıyorum başka bir kasıtle alkışlamıyorsunuz...

Evet, bir zamanlar bunun parçasını getirmeyi bırakın, bir tanesini alabilmek için, "Fantom veriyorlar, Fantom alacağız" diye dünyanın teranesini koparıyorduk, dünyanın yaygarasını koparıyorduk. Her gün Türk gazetelerinde manşetler görüyorduk. Yunanistan 40 adet, 50 adet Fantom almış, hava gücünü şu halde getirmiş; bak, bizim hâlâ bu silahlardan yok diye Türk Milleti olarak üzüntüsünü duyuyorduk, duymamız da zorunlu idi. Nişanlanmış ya da ömrünün baharında bir çiçek olan, gözümüz gibi, kanımız, canımız gibi olan evladımızı, ellerini kınalayıp hedefe, cepheye gönderiyorduk. İşte, o gördüğünüz uçaktan gelecek bir kör bombanın insanı ne hale getireceği, yurdun nasıl savunulması gerektiği hususunu

²⁴⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 53, Birleşim 51, 17.12.1990, ANAP grubu adına Recep Orhan ERGUN (Kayseri)'nin yaptığı konuşma, s.616-623

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

bize açıkça, başka hiçbir izaha gerek kalmadan anlatacağı doğrudur, değil mi? Onun için uçaklarımızın artması gerekir. Şimdi, uçakların yüzde 80'i yerli, yüzde 20'si yerli, yüzde bilmem nesi yerli deniliyor. Bırakın, bu uçaklar Türk. Türk damgasıyla yapılıyor. Yapınız F-118'leri, yapınız 111'leri, yapınız 114'leri, yapınız hayalî uçakları da, parçasının yüzde 90'ı yabancı olsun.

.....Savaşan uçaklar bizim, isterseniz öyle deyin, isterseniz böyle deyin, savaş enteresan bir şeydir. Savaş, moral meselesidir; savaş, insanın dinamik olmasıdır; savaş, insanın güçlü olmasıdır...

Güçlü olabilmek için, insanın elinde güçlü silahların olması lazım, eğitilmiş ordunun olması lazım. Hürriyete âşık olmamız kolay; ama bu hürriyeti koruyabilmek için görevlendirdiğimiz insanlarımızı, kendi hürriyetlerini koruyabilecek araç, gereç, silah ve mühimmatla takviye etmemiz lazım. Bunun için, atılacak her adım hangi iktidar tarafından atılırsa atılsın, her birimizin varlığını koruyabilecek yapıdaki girişim ve teknolojinin Türkiye'ye, Türk Silahlı Kuvvetlerine armağan edilmesi, bizim için iftihar vesilesi olur.

O iktidarı, o insanları ayakta alkışlar, kendilerine selam dururuz. Saygıdeğer milletvekilleri, mesele F-16'larla kalmadı. 61'i, Türk Silahlı Kuvvetlerinin emrinde; bunu 160'a çıkarmak üzere hedef ve programlar, süratle, hedeflendiği, programlandığı şekilde yürütülüyor, günü gününe, zamanında, Türk Silahlı Kuvvetlerimizin emir ve uhdelerine tevdi ediliyor. Bunun ardından, bu silahların kullanılması, bakımı, ikmal ve bunların savaşta en iyi şekilde iş görebilmesi için, radar sistemlerinin kurulması da gerekiyordu. Türk Hükümeti bunun tedbirini de aldı. Anlaşması yapıldı, 1994 yılının ilk yarısında, peyderpey bu radarların da Türk Silahlı Kuvvetlerine tevdi edilmesine başlanacak.

.....Saygıdeğer milletvekilleri, biz, hem havada, hem denizde, hem karada dünyanın güçlü devletleriyle, güçlü silahlı kuvvetleriyle rekabet edebilecek, onlarla boy ölçüşebilecek hedeflere erişmek için elimizden gelen bütün gayretleri göstermek mecburiyetindeyiz. ^{248*}

²⁴⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 53, Birleşim 51, 17.12.1990, ANAP grubu adına Seyit Ahmet DALKIRAN (Yozgat)'ın yaptığı konuşma, s.623-627

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

".....Yeni savunma sanayii politikası ile, savunma sanayii, yerli ve yabancı özel sektöre açılmıştır. Bu suretle, üstün kabiliyetini ve yeterliliğini kanıtlamış bulunan Türk sanayicisinin, ileri teknolojileri de kazanmak suretiyle, savunmaya yönelik üretime girmesi sağlanmıştır. Savunma sanayiinin geliştirilmesindeki temel politika ise, Silahlı Kuvvetlerin modernizasyonu için ihtiyaç duyulan araç ve gereci, mümkün ve ekonomik olduğu ölçüde, yabancı teknoloji ve sermayenin de katkısı ve işbirliği ile yurt içinde üretmektir.

Üretimi gerçekleştirilecek sanayiinin dinamik bir yapıda olması ihracat potansiyeline sahip bulunması ve yeni teknolojilere adapte kabiliyetinin olması lazımdır. Bu genel açıklamadan sonra, Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonuna yönelik olan ve birer yatırım paketi olarak ele alınan savunma sanayi projelerine kısaca değinmek istiyorum.

Arz edeceğim bütün bu projeler, detaylı bir çalışma ve titiz değerlendirme safhalarından sonra ancak karara bağlanabilmektedir. Bir proje, baştan sona kadar, Genelkurmay Başkanlığı, ilgili kuvvet komutanlığı, Millî Savunma Bakanlığının ilgili birimleri ve Savunma Sanayii Müsteşarlığı elemanlarından oluşan geniş bir heyet tarafından, teknik, taktik, malî, ekonomik ve sanayileşme yönleriyle dikkatli bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Ayrıca, proje konusu araç ve gereçlerin test ve demonstrasyonları izlenmektedir. Bütün bu çalışmalar üst üste konularak, sonuç-karar için icra komitesine sunulmaktadır. İcra komitesinde, Sayın Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve Millî Savunma Bakanı bulunmaktadır. Proje seçiminde, tedariki söz konusu olan silah araç ve gereçlerin, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacını en iyi şekilde karşılaması, modern bir teknolojinin ürünü olması, fiyatı, yerli katkısı, getirdiği ihracat imkânları, finansmanı ve kredi kolaylıkları, yerli savunma sanayiine ve ekonomiye sağladığı azamî katkı ölçü olarak alınmaktadır.

Arz ettiğim bu esaslar çerçevesinde ele alınan projelerden zırhlı muharebe araçları, F-16 uçakları, elektronik harp sistemleri, frekans atlamalı, elektronik harbe karşı korumalı HF/SSB telsiz sistemleri ve eğitim uçağı projeleri uygulamaya

konulmuştur. Bunlarla ilgili araç ve gereçler önümüzdeki günlerde Silahlı Kuvvetlere teslim edilecektir.

Kara Kuvvetleri Komutanlığının ihtiyacı olan 5 adet helikopter satın alınmış ve teslim edilmiştir.

.....Hafif nakliye uçağı projesi ile ilgili kontrat, İspanyol CASA firması ile geçen hafta imzalanmıştır.

Burada hemen şunu söylemek isliyorum: öteden beri dikkat ettiğim bir şey vardır; Türkiye, zannediyorum, herhalde, suçlamaların en kolaylıkla yapıldığı ülkelerden biridir. Şu proje üzerinde, Savunma Sanayii Müsteşarlığı ve Hava Kuvvetleri Komutanlığımızın ilgili elemanlarının büyük bir titizlikle çalıştıklarını biliyorum. Her türlü teknik, finansman ve ekonomik bütün mukayeselerin yapıldığını biliyorum.

Uzun bir çalışmanın mahsulü olduğunu da biliyorum. İşin tuhafı, buna atıf yapan arkadaşımız da burada, henüz okumadığı bir kitaba atıf yaparak bu tenkidi yaptı. Benim burada istirhamım şudur: Bu işlerle uğraşan insanların hepsi değerli arkadaşlarımızdır. Onlar da bu devlete, bu millete hizmet vermeye çalışan insanlardır. Şurası doğrudur; eğer bu konuda elimizde ciddi ve tutarlı bir şeyler varsa, ilk defa gelin ben başlatayım. Ancak, şunu söylemek istiyorum: Sadece, Burada iddialar var, bu konuda endişeler var" diye kalkıp da bir yığın insanı suçlamaya kimsenin hakkı yoktur.

Bu projeler dışında, alçak irtifa hava savunma sistemi, 33 mm'lik uçaksavar top atış kontrol sistemi, helikopter, mayın avlama gemisi, sahil güvenlik botları ve insansız hava araçları projeleri üzerinde ön değerlendirme ve inceleme çalışmaları da sürdürülmektedir.

.....Diğer bir tanesi, "helikoptere öncelik verilsin" dendi. Bu, zaten programımız arasında. O konuda teklifler alındı. 200 helikopterin tedariki konusunda, dünyanın belli başlı firmaları teklif verdi; değerlendirme safhasında. Tabiatıyla bu sıradan bir başlangıç değil, büyük bir başlangıçtır. Zannediyorum bunu iyi bir şekilde bağlarsak, ileriki safhalarda, bu helikopter meselesinin de hakikaten

hem askerî ihtiyaçlarımız için hem de sivil ihtiyaçlarımız için, daha fazla devreye girmesi tabiatıyla zaruridir. "249

"Soru 1. Amerikan yardımı kapsamı içinde, Türkiye'ye yapılan yardımların cinsleri –FMS kredileri dahil ve miktarları ne kadardır? Son üç yıllık miktarlar ne kadardır? Faiz oranları nedir?

2. 160 adetten müteşekkil ilk paketten 63 adedinin tamamlandığını öğrendik. Ancak, bu uçaklarda, mühim elektronik harp cihazlarının eksikliği iddia edilmektedir. Bilhassa, dost düşman uçaklarını ayırt etmeye yarayan cihazların verilmesiyle ilgili görüşmelerin devam ettiği de aynı haberde ifade edilmiştir. 63 veya 64 adedi tamamlanmış F-16 uçaklarımızda bu cihazlar yok mudur?

3. 160 adetlik F-16 projesinin, Türkiye'ye nihaî maliyeti kaç dolar olarak tespit edilmiştir? Beher uçağın fiyatı kaç dolardır? Bu proje ile ilgili çıkabilecek meselelerin çözümünde başvurulabilecek kaynak, referans, doküman niteliğinde hükümetler arası teati edilmiş herhangi bir anlaşma veya benzeri belge var mıdır?

4. Türk tarafı olarak, projenin aksamadan bitirileceğine dair, elimizde uygulama garantisi var mıdır?

5. F-16 projesiyle ilgili off-set programının aksadığı iddia edilmektedir. Başlangıçta 2,3 milyar dolar olarak görüşülen bu paket, bilahare 1,3 dolar mertebesine indirilmiştir. Program kapsamı, bizim diğer ülkelere kolaylıkla ihraç edebileceğimiz bazı üretim ürünlerini kapsamaktadır. 1994'ten sonra da, buna benzer anlaşmanın devamını belirten Sayın Bakan, bu off-set teknolojisini, 1994'den sonra anlaşma yapacak, düşünüyor musunuz? Orijinindeki gibi değiştirilmesini düşünüyor musunuz?"250

"Hafif nakliye uçağı projesi ile ilgili kontrat, bir süre önce İspanyol CASA Firması ile imzalanmıştır. İhalenin toplam tutarı nedir? Birinci sorum bu.

İkinci sorum: İhaleye katılan firma sayısı kaçtır?

²⁴⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 53, Birleşim 51, 17.12.1990, Milli Savunma Bakanı H. Hüsnü DOĞAN (İzmir)'in yaptığı konuşma, s. 654-663

²⁵⁰ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 53, Birleşim 51, 17.12.1990, Ali ESER (Samsun)'un soruları, s.668

Üçüncüsü: Nakliye uçaklarının, teknolojik olarak geri olduğu iddialarına değin düşünceniz nedir? Bu konuda, askerî ve sivil uzmanlara bir inceleme yaptırдың mı?

Dördüncü sorum: Halen dünyada, CASA Firmasının ürettiği nakliye uçaklarından yararlanan ülke var mıdır?"²⁵¹

"...FMS kredileri konusunda geniş kapsamlı, çok yönlü bir soru soruldu. Şöyle ifade edeyim:

1972 yılından itibaren 1990 yılı dahil olmak üzere, FMS kapsamında, Türkiye'ye toplam 6 milyar 46 milyon dolar para gelmiştir. Bunun 2 milyar, 857 milyon doları piyasa faizli kredidir, piyasa şartlarına göre alınmış kredilerdir. 1 milyar 026 milyon doları uygun şartlı kredi dediğimiz, daha düşük faizli krediler şeklindedir ve 2 milyar 163 milyon doları da hibeler halindedir.

Yalnız, dikkatinizi çekmek istiyorum; özellikle bu hibeler 1982 yılında başlamış ve 1985 yılından itibaren de büyüyerek gitmiştir. 1989 ve 1990 yıllarında hibe miktarı yılda 410 milyon dolardır. Eski yıllara göre mukayese ederseniz, son yıllardakiler daha çok hibe halindedir. Dolayısıyla, geçmiş yıldaki rakamlarla bunları birbirinden ayırt etmekte yarar vardır. Son yıllardaki aldığımız krediler, çok daha uygun şartlarda, Türkiye'nin menfaatine olacak şekildedir. Sayın soru sahibine bunların hepsini yazılı olarak detaylı bir biçimde vereceğim.

Sayın Eser'in, F-16'larla ilgili olarak söylediği husus şudur:

Bildiğiniz gibi, şu anda birinci kısmı 160 adet F-16 uçağı olan önemli bir üretimimiz var. Ankara yakınlarında, TAI dediğimiz yerde üretiliyor. Bu programın yatırımı, her şeyi dahil toplam bedeli 4,2 milyar dolardır. Ancak, bu proje, programa göre 1994 yılında bitecektir. Oysa ihtiyaçlarımız bunun devam ettirilmesini öngörmektedir. Bu 160 uçağı ilaveten, 160 uçağı daha ihtiyacımız vardır. Mister CHENEY ile yaptığımız görüşmede, ikinci kısmının finansmanı tam olarak bağlanmadığı için, onların da bize bugüne kadarki teklifleri paketten ziyade dilimler halinde olduğu için, bunun mümkün olduğu kadar paket halinde yapılmasını sağlayacak birtakım teklifler önerdik. Tabiatıyla, projenin ikinci kısmının maliyeti,

²⁵¹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 53, Birleşim 51, 17.12.1990, Tevfik KOÇAK (Ankara)'nın soruları, s.668-669

birinci kısmından daha az olacaktır. Çünkü onunla ilgili yatırımların önemli bir kısmı zaten hâlihazırda yapılmıştır. "252

".....Yine, burada müsaadenizle bir konuya temas etmek isterim. Değerli milletvekili arkadaşım helikopterin öneminden bahsetti ki, bilhassa Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gerçekten büyük bir ihtiyaçtır. Biz, geçen yıl bu ihtiyaçtan hareketle, olağanüstü hal bölgemizde Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve diğer illerimiz için helikopter alınmasını arzu etmiştik ve bunu Planlamamıza teklif etmiştik. Memnuniyetle gördük ki, 1991 yılı bütçemizde Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine ve o bölgedeki illerimize tahsis edilmek üzere, 3 tane zırhlandırılmış silahlı helikopter, 7 tane de genel maksatlı keşif helikopterinin alınması için bütçeye ödenek konulmuştur. Bu bakımdan da, hem arkadaşına bunu duyurmuş oluyorum, hem de emeği geçen arkadaşlarıma huzurlarınızda teşekkür ediyorum. Jandarmamızda da helikopter sayısı 34'tür; ancak bunların 28'inin sekiz ila yirmi iki yıllık olduklarını düşünerek, bu helikopterlerin belirli bir program dahilinde yenilenmesi hususunda gerekli çalışmalar da sürdürülmektedir. İnşallah jandarma teşkilatımızı da helikopter bakımından güçlendireceğiz. "253

1991 yılından itibaren helikopter alımı daha yoğun bir şekilde mecliste konuşulmuştur.

".....Hava Kuvvetleri Komutanlığımızın ve pilot eğitimi veren kurum ve kuruluşların ihtiyaçlarına cevap verebilecek eğitim uçağının yurt içinde yapımına yönelik başlangıç eğitim uçağı projesiyle ilgili kontrat, geçen yılın başında İtalyan Agusta Firmasıyla imzalanmıştır. Teslimat programına göre, hazır olarak alınacak 6 uçaktan 2'si bu yılın başında Hava Kuvvetleri Komutanlığımıza teslim edilmiştir. Proje kapsamındaki 40 uçaktan 34'ü Türkiye'de TAI ve Kayseri Bakım/İkmal Merkezinde üretilecektir.

Kara Kuvvetleri Komutanlığının acil ihtiyacı olan 5 adet silahlı helikopter ile Emniyet Genel Müdürlüğünün ihtiyacı olan 6 adet helikopter alımıyla ilgili kontratlar da geçen yıl içinde imzalanmıştır. Kara Kuvvetleri Komutanlığı için satın

²⁵² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 53, Birleşim 51, 17.12.1990, Milli Savunma Bakanı H.Hüsnü DOĞAN (İzmir)'in cevabı, s.670-672

²⁵³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 54, Birleşim 56, 22.12.1990, İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU'nun yaptığı konuşma, s.429-442

alınan helikopterlerin tamamı gelmiş ve Kara Kuvvetleri Komutanlığına teslim edilmiştir.

Hafif nakliye uçağı imalatıyla ilgili olarak İspanyol CASA Firmasıyla mutabakata varılmış olup, 52 adet uçak tedarik edilmiştir ve imalat devam etmektedir.

Bütün bu projelerin tedarik bedeli bugünkü fiyatlarla yaklaşık 10 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır. Bu meblağın 3,2 milyar doları kontratı imzalanmış projelere, 6 milyar dolar da, değerlendirme çalışmaları devam eden projelere ait bulunmaktadır.²⁵⁴

".....Özellikle, teröristlerle mücadele edilmesi için, emniyet ve asayiş kuvvetlerinin buna göre düzenlenmesi ve güçlendirilmesi lazım. Bunlar brifinglerde anlatıldı; "teröristlerin gelmesine mani olacak silahlar var" dendi; hatta bir grup gitmiş, bu silahları görmüş; "Isı esasına dayanan, elektronik olarak, bir bölgeden, karanlıkta geçen insanları dahi gösteren uçakları bize gösterdiler" dediler; Bölge Valisi de anlattı bunları.

Bir pilotla birlikte bölge üzerinde uçtuğunuz zaman, ısı neşreden herhangi bir canlının hareketini, hatta karargâhtaki ekrandan takip edebiliyormuşsunuz. Sordum, "Bunların fiyatı ne kadar" diye; tam bir rakam veremediler. Dedim ki, "Bir Fantom uçağının değerinden fazla mı?", "işte o civarda, belki biraz daha fazla olur" dediler. Bir tanesini almakla bunlar sağlanabiliyorsa; geçmişi bırakın, siz, bir yıllık iktidarınızda, bir tek bu uçağı atamıyorsanız, hangi mücadeleyi yapacaksınız? İtekim, yapamıyorsunuz da... Bunların yerine getirilmesi lazım.

Kobra helikopterleri ihtiyacı var; herhangi bir müdahale anında insanlarımızı, askerlerimizi nakledecek helikopterlere ihtiyaç var ve bunların ihtiyaç adedi de çok fazla değil. Sordum; bölgedeki sizin görevlileriniz, "5 tane Kobra, 20 tane nakliye helikopterimiz olsa, her yere yarım saat sonra yetişebiliriz" diyorlar. Bant doğru mudur yanlış mıdır; bilmiyorum. Biliyorsunuz, bu kabil bantların tamamı, çeşitli tekniklerle, uydurma olarak da yapılabilir; bu konuda bir diyeceğim yok; araştırılması lazım; ancak, büyük ihtimalle, doğru olması da mümkündür.

²⁵⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 58, Birleşim 96, 20.03.1991, Milli Savunma Bakanı Mehmet YAZAR (Kayseri)'nin yaptığı konuşma, s.116-124,

Çünkü, arazi şartları, bu şekilde bir baskında bunu yapmaya müsait. Şimdi, niye emniyet ve asayiş güçleri bölgeye yetişemiyor..? Helikopter yok. Bölge Valisi, "iki yerde olay olduğu zaman, ben hangisine yetişeceğim? 5 tane helikopterim var, 2'si bakımda oluyor, kalıyor 3 tane" diyor. Bir yıldır, 20 tane helikopter alınıp da, bunlara niye verilmedi? Düzeltmek istiyor musunuz, istemiyor musunuz? İstiyorsunuz bunu da söylüyorsunuz; ben de sözünüze inanıyorum peki, niçin gereğini yapmıyorsunuz?

Bu işler kendi kendine mi düzelecek? Bizim 5 tane Kobra helikopterimiz olsa, teröristler geldiği zaman, orada, yukarıdan müdahale etseler -benim inancıma göre- bunların halkla ilgileri kesilir. Eli silahlı teröristi, vuran insanı, elbette, devlet, buyurun, gelin, istediğiniz gibi, girin, diye karşılamaz; ama bunları yapmadığınız sürece, elbette daha büyük sıkıntıların meydana gelmesine sebep oluyorsunuz. Acaba paramız mı yok..? "255*

".....Sınır bölgesinde -gene bazı arkadaşlarımız karakollardan bahsediyorlar ve tabii, bilgi ve belge noksanlığından kaynaklanan birtakım yanlışlıklar da yapıyorlar, o yanlışlıkları düzeltmeleri için arz ediyorum- yerlerinin hizmet amacına uygun olmadığı anlaşılan karakollardan 30 adedi sınırda, 13 adedi iç bölgelerde olmak üzere 43 karakolun yeri değiştirilmiş, 1992 yılında da 83 adet yeni jandarma tabur ve karakol binası yapımına başlanmıştır.

Sınır bölgesinde, ayrıca, özellikle terörle mücadele amacıyla 25 jandarma sınır takımı teşkil edilmiştir. Bu arada, 1991 yılına göre yüzde 78 artış sağlanarak, bölgede helikopter sayısı -Emniyet Genel Müdürlüğü dâhil- 120'ye ulaştırılmıştır; 2 adet değil Sayın Erbakan, 120...

Termal kameralı uçak alım çalışmaları da devam etmektedir. 1991 yılında 5; 1992 yılında 6 olmak üzere 11 adet Kobra helikopteri satın alınarak hizmete sokulmuştur; alımlar sürdürülecektir.

Helikopterlerin gece uçuşunu sağlamak üzere, pilot kasklarına monteli, 12 adet gece görüş cihazı ısımarlanmış olup, ASELSAN' da imal edilmektedir. Bunların

²⁵⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 19, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 5, 22.09.1992, RP grubu adına OĞUZHAN ASILTÜRK (Malatya)'nın yaptığı konuşma, s.259-267

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

kullanımına ilişkin eğitim çalışmalarına da başlanılmıştır. Bu da çok önemli bir gelişmedir. Gece görüş dürbünü, gözlüğü ve hedef noktalayıcısı alımları Nisan 1992'den itibaren hızlandırılmış ve 100 milyar liraya yakın malzeme siparişi verilmiştir; fakat tabii, bildiğiniz gibi, bunlar hemen raftan çekilip alınabilecek şeyler değildir; ısmarladığınız zaman tezgâha giren, yapılan ve bilahare teslim edilen mevaddandır. ²⁵⁶ *

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında uçak sanayi ile ilgili olarak şu hususlar geçmektedir.

"IX. UÇAK İMALAT SANAYİİ

1. ÜÇÜNCÜ PLAN DÖNEMİNDE GELİŞMELER:

Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının öncülüğünde başlatılan çalışmalar, daha sonra Türk Uçak Sanayii AO'nun (TUSAŞ) kurulması ile hızlandırılmış ve yoğunlaştırılmıştır. Dönem içinde «uçak imalatı master planı», «uçak fabrikası yer seçimi» ve «uçak tipi ve imalatı programı» etütleri tamamlanmış ve bu konularda karar aşamasına gelinmiştir, IV. Plan dönemine girerken bu sanayi dalında karşılaşılan en önemli darboğaz, dış ekonomik ve politik ilişkilerde karşılaşılan sorunların uçak tipi seçimi, teknoloji transferi ve dış finansman konularına da yansması ve böylece bu sanayi kuruluşunu olumsuz yönde etkilemesidir.

2. HEDEFLER:

Öncelikle askeri kesimin gereksinimi olan eğitim/yakın destek ve savaş uçaklarının üretilmesi çeşitli dış kaynaklardan uçak sağlama olanaklarının ölçüsüne bakılmaksızın, bu sanayi dalının sağlıklı bir şekilde kurulması, geliştirilmesi ve üretimin belirli bir düzeyde sürdürülmesi hedef alınmıştır.

Eğitim/yakın destek ve savaş uçaklarının bu dönemde dışsatımı söz konusu değildir. Ancak, bu sanayiinin sağlıklı gelişmesi dışsatım olanaklarının değerlendirilmesi ile yakından ilişkili olduğundan bu konuya, uzun dönemde ağırlık verilmesi öngörülmektedir. (Tablo 399).

²⁵⁶ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 19, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 6, 23.09.1992, İçişleri Bakanı İsmet SEZGİN' in yaptığı konuşma, s.353-356

* Anlatım bozukluğu ve imla hatası düzeltilmemiştir. Asıl kaynakta yer aldığı şekildedir.

Uçak imalat sanayiinin, uzun dönemde, bütün yan kolları ile (Belirli tiplerde sivil ve askeri amaçlı ulaştırma uçakları, zirai mücadele ve benzeri uçaklar, helikopter, füze v.b.) kurulması ve geliştirilmesi hedef alınmıştır.

IV. Plan döneminde kurulmasına başlanacak olan TUSAŞ ana tesislerinde uzun dönemde belirli tipte jet uçaklarının üretimi hedef alınacaktır.

Türk Hava Yolları AO'nun Yeşilköy Hava Limanında yeni hizmete giren bakım - onarım tesislerinde ise THY filosuna dahil uçakların yanı sıra sınırlı ölçüde yabancı uçakların da bakım ve onarımları yapılabilecektir. (Tablo 400)

Bu dönemde sınırlı sayıda zirai mücadele uçağı ve zirai mücadele helikopterlerine gereksinim duyulacaktır.

IV. Plan döneminde, bu sektörde, 1,0 milyar lira yatırım yapılacaktır.

Bu yatırımlarda Hava Kuvvetleri, THY bakım ve onarım tesislerinin ek gereksinmelerine öncelik verilecektir. Bu yatırımlar arasında TUSAŞ tarafından gerçekleştirilmesi kararlaştırılan tesis ve teçhizatla İTÜ tarafından yapımına başlanılan araştırma geliştirme laboratuvarı ve benzeri tesislerin yatırımları da bulunmaktadır.

3. İLKELER VE POLİTİKALAR:

(1) Türk Uçak Sanayii AO (TUSAŞ)'ın teknolojik gelişmeleri yakından izleyen bir yapıya kavuşturulması, gerekli tesis ve kolaylıklara sahip kılınarak güçlendirilmesi, geliştirilmesi ve desteklenmesi böylece bu alanda öncülük etmesi esas olacaktır.

(2) Uçuşa elverişlilik belgesi veren ve yasalarla verilmiş diğer görevleri üstlenen, Ulaştırma Bakanlığına bağlı «Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü»²⁵⁷ sivil havacılıkla ilgili görevlerini günün koşullarına uygun düzeyde ve gereğince yerine getirebilmek amacıyla, geliştirilecek ve yeniden düzenlenecektir.

(3) Üniversitelerde uçak yapımı, uçak motoru imalatı ve avionik ile ilgili bölümler geliştirilecektir.ⁿ²⁵⁸

²⁵⁷ SHGM

²⁵⁸ Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1979-1983, s.643-645

TABLO : 398 — Uçak Yapım Sanayii Yurt İçi Talebi

(1978 Fiyatlarıyla, Milyon TL.)

Mallar	Gerçek- leşme 1972	Gerçek- leşme 1977	Yılda Ortalama Yüzde Artış			Yılda Ortalama Yüzde Artış
				1978	1983	
1. Uçak (Yolcu)	2 101,2	—	—	341,6	—	—
2. Uçak onarımı	513,6	734,0	7,4	860,2	1 498,0	11,7
Toplam	2 614,8	734,0	— 22,5	1 201,8	1 498,0	4,5

TABLO : 399 — Uçak Yapım Sanayii Dış Ticareti

(1978 Fiyatları, Milyon TL.)

MALLAR	Gerçek- leşme 1972	Gerçek- leşme 1977	Yılda Orta- lama Yüz- de Artış			Yılda Orta- lama Yüz- de Artış
				1978	1983	
DIŞALIM						
1. Uçak (Yolcu)	2 101,2	—	—	341,6	—	—
2. Uçak onarım ve diğerleri	28,1	36,4	5,3	49,0	98,0	14,9
TOPLAM DIŞALIM	2.129,3	36,4	—	390,6	98,0	—24,1
DIŞSATIM						
3. Uçak Onarım	—	—	—	2,8	50,0	78,0
TOPLAM DIŞSATIM	—	—	—	2,8	50,0	78,0

TABLO : 400 — Uçak Sanayii Üretimi

(1978 Fiyatları, Milyon TL.)

MALLAR	Gerçek- leşme 1972	Gerçek- leşme 1977	Yılda Orta- lama Yüz- de Artış			Yılda Orta- lama Yüz- de Artış
				1978	1983	
1. Uçak Yapımı	—	—	—	—	—	—
2. Uçak Onarımı ve diğerleri	485,5	699,1	7,6	814,0	1 450,0	12,2
TOPLAM	485,5	699,1	7,6	814,0	1 450,0	12,2

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise, bir önceki planlara göre askeri havacılığa yer verilmemiştir.

"10. UÇAK İMALAT SANAYİİ

A) HEDEFLER

Uçak imalat sanayiinin uzun dönemde, yan sanayi de dahil olmak üzere belirli tiplerde ulaştırma uçakları, zirai mücadele ve benzeri uçaklar ile helikopter üretecek şekilde kurulması ve geliştirilmesi önem taşımaktadır.

B) İLKE VE POLİTİKA

V. Plan döneminde yapılacak yatırımlarla THY bakım ve onarım tesislerinin tamamlanması ve bakım üssünün tam kapasitede işler hale getirilmesi sağlanacak, böylece THY filosundaki uçakların yanı sıra yabancı uçaklara da hizmet verilecek duruma getirilecektir. ²⁵⁹

"30. UÇAK İMALAT SANAYİİ

A) HEDEFLER

Plan döneminde uçak sanayiinin sağlıklı bir şekilde geliştirilmesi ve üretimin talebi karşılayacak düzeyde sürdürülmesi öngörülmektedir.

B) İLKELER VE POLİTİKALAR

Uçak sanayiinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için ilgili sektörler ve kuruluşlar arasında işbirliği imkanları araştırılacaktır.

Üniversitelerde uçak yapımı, uçak motoru imalatı ve avionik ile ilgili bölümlerin geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapılacaktır. ²⁶⁰

²⁵⁹ Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1985-1989, s.118

²⁶⁰ Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1985-1989, s.264

4.3. Alman Uçak, Helikopter ve Bakım Teçhizatı

F-4 PHANTOM		
Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
66-0312	17.07.1981	A.B.D.
66-0373	17.07.1981	A.B.D.
66-0215	17.07.1981	A.B.D.
67-0336	17.07.1981	A.B.D.
67-0304	17.07.1981	A.B.D.
67-0222	08.08.1981	A.B.D.
67-0242	08.08.1981	A.B.D.
67-0374	08.08.1981	A.B.D.
67-0293	18.10.1981	A.B.D.
67-0259	18.10.1981	A.B.D.
67-0227	03.12.1981	A.B.D.
67-0251	03.12.1981	A.B.D.
67-0262	03.12.1981	A.B.D.
67-0338	05.02.1982	A.B.D.
68-0307	13.02.1982	A.B.D.
66-0318	16.04.1984	A.B.D.
67-0208	16.04.1984	A.B.D.
67-0273	16.04.1984	A.B.D.
67-0258	23.05.1984	A.B.D.
67-0316	23.05.1984	A.B.D.
67-0221	22.10.1984	A.B.D.
66-0305	22.10.1984	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
67-0216	02.11.1984	A.B.D.
68-0350	16.10.1987	A.B.D.
66-0370	04.11.1987	A.B.D.
67-0280	04.11.1987	A.B.D.
67-0354	04.11.1987	A.B.D.
68-0319	04.11.1987	A.B.D.
66-0323	24.11.1987	A.B.D.
66-0333	24.11.1987	A.B.D.
66-0344	24.11.1987	A.B.D.
67-0344	24.11.1987	A.B.D.
67-0396	25.03.1991	A.B.D.
68-0342	25.03.1991	A.B.D.
68-0427	25.03.1991	A.B.D.
68-0532	25.03.1991	A.B.D.
68-0446	03.05.1991	A.B.D.
68-0461	03.05.1991	A.B.D.
68-0482	03.05.1991	A.B.D.
68-0497	03.05.1991	A.B.D.
68-0347	11.05.1991	A.B.D.
68-0351	11.05.1991	A.B.D.
68-0374	11.05.1991	A.B.D.
68-0473	11.05.1991	A.B.D.
68-0528	11.05.1991	A.B.D.
67-0398	17.07.1991	A.B.D.
67-0342	02.11.1984	A.B.D.
67-0248	08.11.1984	A.B.D.
67-0387	08.11.1984	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
67-0217	08.11.1984	A.B.D.
67-0290	15.12.1984	A.B.D.
66-0307	15.12.1984	A.B.D.
67-0233	08.01.1985	A.B.D.
66-0300	18.06.1987	A.B.D.
66-0297	18.06.1987	A.B.D.
66-0354	18.06.1987	A.B.D.
67-0269	18.06.1987	A.B.D.
66-0301	10.07.1987	A.B.D.
66-0346	10.07.1987	A.B.D.
66-0379	10.07.1987	A.B.D.
67-0226	20.07.1987	A.B.D.
67-0268	28.07.1987	A.B.D.
67-0272	28.07.1987	A.B.D.
66-0336	28.07.1987	A.B.D.
66-0355	28.07.1987	A.B.D.
66-0298	11.08.1987	A.B.D.
66-0317	11.08.1987	A.B.D.
66-0314	11.08.1987	A.B.D.
67-0230	26.08.1987	A.B.D.
67-0398	17.07.1991	A.B.D.
68-0403	17.07.1991	A.B.D.
68-0409	17.07.1991	A.B.D.
68-0498	17.07.1991	A.B.D.
67-0353	10.08.1991	A.B.D.
67-0382	10.08.1991	A.B.D.
68-0348	10.08.1991	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
68-0383	10.08.1991	A.B.D.
68-0504	10.08.1991	A.B.D.
67-0372	20.08.1991	A.B.D.
67-0376	20.08.1991	A.B.D.
67-0391	20.08.1991	A.B.D.
68-0474	20.08.1991	A.B.D.
68-0346	09.10.1991	A.B.D.
67-0395	10.10.1991	A.B.D.
67-0360	23.11.1991	A.B.D.
66-0400	23.11.1991	A.B.D.
66-0331	05.12.1991	A.B.D.
66-0334	13.02.1992	A.B.D.
69-7585	13.02.1992	A.B.D.
66-0292	20.02.1992	A.B.D.
67-0265	18.03.1992	A.B.D.
66-0326	08.04.1992	A.B.D.
67-0232	26.08.1987	A.B.D.
66-0304	28.08.1987	A.B.D.
67-0210	28.08.1987	A.B.D.
66-0351	16.09.1987	A.B.D.
66-0303	16.09.1987	A.B.D.
67-0302	16.09.1987	A.B.D.
66-0309	22.09.1987	A.B.D.
66-0320	22.09.1987	A.B.D.
66-0339	22.09.1987	A.B.D.
66-0361	22.09.1987	A.B.D.
67-0285	22.09.1987	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
66-0345	16.10.1987	A.B.D.
67-0334	16.10.1987	A.B.D.
68-0313	16.10.1987	A.B.D.
67-0298	08.04.1992	A.B.D.
67-0301	08.04.1992	A.B.D.
66-0359	29.04.1992	A.B.D.
67-0319	29.04.1992	A.B.D.
69-7503	11.11.1992	A.B.D.
69-7513	11.11.1992	A.B.D.
69-7515	11.11.1992	A.B.D.
69-7452	11.11.1992	A.B.D.
69-7465	11.11.1992	A.B.D.
69-7467	11.11.1992	A.B.D.
69-7475	11.11.1992	A.B.D.
69-7478	11.11.1992	A.B.D.
69-7480	11.11.1992	A.B.D.
69-7483	11.11.1992	A.B.D.
69-7497	11.11.1992	A.B.D.

TOPLAM 121 ADET

F-5 A

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
65-10531	1988	A.B.D.
65-10562	21.07.1983	A.B.D.
65-10565	26.03.1987	A.B.D.
65-10567	26.02.1985	A.B.D.
65-10570	26.02.1985	A.B.D.
65-10575	15.04.1985	A.B.D.
65-10576	21.07.1983	A.B.D.
65-10578	21.07.1983	A.B.D.
65-10579	15.09.1983	A.B.D.
65-10580	21.07.1983	A.B.D.
66-9199	1988	A.B.D.
66-9200	1988	A.B.D.
67-21158	1988	A.B.D.
66-9211	12.08.1983	A.B.D.
66-9212	22.06.1985	A.B.D.
66-9214	15.09.1985	A.B.D.
66-9224	12.08.1983	A.B.D.
66-9227	26.03.1985	A.B.D.
66-9229	15.09.1983	A.B.D.
66-14460	1988	A.B.D.
67-14897	01.12.1987	A.B.D.
67-14901	16.12.1987	A.B.D.

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
67-14904	01.12.1987	A.B.D.
67-21156	15.09.1983	A.B.D.
67-21157	1988	A.B.D.
67-21165	12.08.1983	A.B.D.
TOPLAM 26 ADET		

F-5 B

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
66-9234	1988	A.B.D.
67-21283	1988	A.B.D.
70-1408	1986	A.B.D.
71-1033	1986	A.B.D.
72-440	1986	A.B.D.
72-449	1986	A.B.D.
74-0777	1988	A.B.D.
TOPLAM 7 ADET		

RF-5 A

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
68-9103	16.12.1987	A.B.D.
68-9106	16.12.1987	A.B.D.
68-9107	16.12.1987	A.B.D.
68-10489	01.12.1987	A.B.D.
68-10490	16.12.1987	A.B.D.
TOPLAM 5 ADET		

NF-5 A

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
69-4001	14.02.1991	HOLLANDA
69-4005	27.06.1990	HOLLANDA
69-4007	27.06.1990	HOLLANDA
69-4009	04.04.1991	HOLLANDA
71-4013	14.02.1991	HOLLANDA
71-4014	14.02.1991	HOLLANDA
71-4015	04.04.1991	HOLLANDA
71-4016	21.01.1991	HOLLANDA
70-3022	17.04.1992	HOLLANDA
70-3023	26.06.1989	HOLLANDA

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
70-3024	12.10.1990	HOLLANDA
70-3025	20.11.1989	HOLLANDA
70-3027	02.03.1990	HOLLANDA
70-3032	27.04.1992	HOLLANDA
70-3035	02.03.1990	HOLLANDA
70-3036	14.12.1989	HOLLANDA
70-3039	20.11.1989	HOLLANDA
70-3041	26.06.1989	HOLLANDA
70-3042	26.07.1990	HOLLANDA
70-3046	26.06.1990	HOLLANDA
70-3048	08.10.1992	HOLLANDA
70-3049	02.10.1990	HOLLANDA
70-3051	14.09.1989	HOLLANDA
70-3052	26.06.1990	HOLLANDA
70-3054	31.05.1990	HOLLANDA
70-3055	26.06.1990	HOLLANDA
70-3058	14.12.1989	HOLLANDA
70-3066	12.10.1990	HOLLANDA
70-3067	26.06.1989	HOLLANDA
70-3070	08.10.1992	HOLLANDA
70-3072	14.09.1990	HOLLANDA
TOPLAM 31 ADET		

NF-5 B

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
69-4001	14.02.1991	HOLLANDA
69-4005	27.06.1990	HOLLANDA
69-4007	27.06.1990	HOLLANDA
69-4009	04.04.1991	HOLLANDA
71-4013	14.02.1991	HOLLANDA
71-4014	14.02.1991	HOLLANDA
71-4015	04.04.1991	HOLLANDA
71-4016	21.01.1991	HOLLANDA
71-4017	04.04.1991	HOLLANDA
71-4019	04.04.1991	HOLLANDA
71-4020	04.04.1991	HOLLANDA
71-4021	27.06.1990	HOLLANDA
71-4024	21.01.1991	HOLLANDA
71-4025	27.06.1990	HOLLANDA
71-4026	02.06.1990	HOLLANDA
72-4029	21.01.1991	HOLLANDA
TOPLAM 16 ADET		

SF-260 D

Kuyruk Numarası	Geliş Tarihi	Geldiği ülke
2-773	1991	İTLAYA
2-774	1991	İTLAYA
2-775	1991	İTLAYA
2-776	1991	İTLAYA
2-777	1991	İTLAYA
2-778	1991	İTLAYA
2-779	1991	TUSAŞ
2-780	1991	TUSAŞ
2-781	1991	TUSAŞ
2-782	1991	TUSAŞ
2-800	1991	TUSAŞ
2-801	1991	TUSAŞ
2-802	1991	TUSAŞ
2-803	1991	TUSAŞ
2-804	1991	TUSAŞ
2-805	1991	TUSAŞ
2-806	1991	TUSAŞ
2-807	1991	TUSAŞ
2-808	1991	TUSAŞ
2-809	1991	TUSAŞ
2-810	1991	TUSAŞ
2-811	1991	TUSAŞ
2-812	1991	TUSAŞ
2-813	1991	TUSAŞ

2-814	1991	TUSAŞ
2-815	1991	TUSAŞ
2-816	1991	TUSAŞ
2-817	1991	TUSAŞ
2-818	1991	TUSAŞ
2-819	1991	TUSAŞ
2-820	1991	TUSAŞ
2-821	1991	TUSAŞ
2-822	1991	TUSAŞ
2-823	1991	TUSAŞ
2-824	1991	TUSAŞ
2-825	1991	TUSAŞ
2-826	1991	TUSAŞ
2-827	1991	TUSAŞ
2-828	1991	TUSAŞ
2-829	1991	TUSAŞ
2-830	1991	TUSAŞ
TOPLAM 41 ADET		
AYRICA BU DÖNEMDE 5 ADET T-37 C UÇAĞI DA ÜRDÜN'DEN ALINMIŞTIR		

F-16 C/D

Kuyruk Numarası ve Tipi		Geliş Tarihi	Geldiği ülke
86-0066	F-16C Block 30B	22.10.1987	A.B.D.
86-0067	F-16C Block 30B	25.11.1987	A.B.D.
86-0068	F-16C Block 30B	30.11.1987	A.B.D.
86-0069	F-16C Block 30B	16.02.1988	A.B.D.
86-0070	F-16C Block 30B	11.02.1988	A.B.D.
86-0071	F-16C Block 30B	26.04.1988	A.B.D.
86-0072	F-16C Block 30B	09.05.1988	A.B.D.
86-0191	F-16D Block 30B	10.07.1987	A.B.D.
86-0192	F-16D Block 30B	31.08.1987	TUSAŞ
86-0193	F-16D Block 30B	15.09.1987	TUSAŞ
86-0194	F-16D Block 30B	07.10.1987	TUSAŞ
86-0195	F-16D Block 30B	15.11.1987	TUSAŞ
86-0196	F-16D Block 30B	19.01.1988	TUSAŞ
87-0002	F-16D Block 30E	16.03.1989	TUSAŞ
87-0003	F-16D Block 30E	31.05.1989	TUSAŞ
87-0009	F-16C Block 30B	17.06.1988	TUSAŞ
87-0010	F-16C Block 30B	30.06.1988	TUSAŞ
89-0034	F-16C Block 40D	30.11.1990	TUSAŞ

Kuyruk Numarası ve Tipi		Geliş Tarihi	Geldiği ülke
89-0034	F-16C Block 40D	30.11.1990	TUSAŞ
89-0035	F-16C Block 40D	25.12.1990	TUSAŞ
89-0036	F-16C Block 40D	28.12.1990	TUSAŞ
89-0037	F-16C Block 40D	31.01.1991	TUSAŞ
89-0038	F-16C Block 40D	31.01.1991	TUSAŞ
89-0039	F-16C Block 40D	31.01.1991	TUSAŞ
89-0040	F-16C Block 40D	16.01.1991	TUSAŞ
89-0041	F-16D Block 40A	29.04.1991	TUSAŞ
89-0042	F-16D Block 40D	29.08.1990	TUSAŞ
89-0043	F-16D Block 40D	28.01.1991	TUSAŞ
89-0044	F-16D Block 40D	25.01.1991	TUSAŞ
89-0045	F-16D Block 40D	25.01.1991	TUSAŞ
90-0001	F-16C Block 40D	13.06.1991	TUSAŞ
90-0002	F-16C Block 40D	30.05.1991	TUSAŞ
90-0003	F-16C Block 40D	13.06.1991	TUSAŞ
90-0004	F-16C Block 40D	14.06.1991	TUSAŞ
90-0005	F-16C Block 40D	16.07.1991	TUSAŞ
87-0011	F-16C Block 30B	26.08.1988	TUSAŞ
87-0012	F-16C Block 30B	22.08.1988	TUSAŞ
87-0013	F-16C Block 30B	26.09.1988	TUSAŞ

Kuyruk Numarası ve Tipi		Geliş Tarihi	Geldiği ülke
87-0014	F-16C Block 30B	27.10.1988	TUSAŞ
87-0015	F-16C Block 30B	23.11.1988	TUSAŞ
87-0016	F-16C Block 30B	13.12.1988	TUSAŞ
87-0017	F-16C Block 30B	29.12.1988	TUSAŞ
87-0018	F-16C Block 30B	27.01.1989	TUSAŞ
87-0019	F-16C Block 30E	01.03.1989	TUSAŞ
87-0020	F-16C Block 30E	23.03.1989	TUSAŞ
87-0021	F-16C Block 30E	31.03.1989	TUSAŞ
88-0013	F-16D Block 30E	07.07.1989	TUSAŞ
88-0014	F-16D Block 40A	30.03.1990	TUSAŞ
88-0015	F-16D Block 40A	31.05.1990	TUSAŞ
88-0019	F-16C Block 30E	22.06.1989	TUSAŞ
88-0020	F-16C Block 30E	29.06.1989	TUSAŞ
88-0021	F-16C Block 30E	07.07.1989	TUSAŞ
88-0022	F-16C Block 30E	29.07.1989	TUSAŞ
88-0023	F-16C Block 30E	04.08.1989	TUSAŞ
88-0024	F-16C Block 30E	15.09.1989	TUSAŞ
88-0025	F-16C Block 30E	21.09.1989	TUSAŞ

Kuyruk Numarası ve Tipi		Geliş Tarihi	Geldiği ülke
90-0006	F-16C Block 40D	31.07.1991	TUSAŞ
90-0007	F-16C Block 40D	06.09.1991	TUSAŞ
90-0008	F-16C Block 40D	30.09.1991	TUSAŞ
90-0009	F-16C Block 40D	30.09.1991	TUSAŞ
90-0010	F-16C Block 40F	27.09.1991	TUSAŞ
90-0011	F-16C Block 40F	31.10.1991	TUSAŞ
90-0012	F-16C Block 40F	26.11.1991	TUSAŞ
90-0013	F-16C Block 40F	30.11.1991	TUSAŞ
90-0014	F-16C Block 40F	30.12.1991	TUSAŞ
90-0015	F-16C Block 40F	29.01.1992	TUSAŞ
90-0016	F-16C Block 40F	29.01.1992	TUSAŞ
90-0017	F-16C Block 40F	29.02.1992	TUSAŞ
90-0018	F-16C Block 40F	31.03.1992	TUSAŞ
90-0019	F-16C Block 40F	31.03.1992	TUSAŞ
90-0020	F-16C Block 40F	31.03.1992	TUSAŞ
90-0021	F-16C Block 40F	30.04.1992	TUSAŞ
90-0022	F-16D Block 40F	30.11.1991	TUSAŞ
90-0023	F-16D Block 40F	30.12.1991	TUSAŞ

Kuyruk Numarası ve Tipi		Geliş Tarihi	Geldiği ülke
90-0024	F-16D Block 40F	29.02.1992	TUSAŞ
91-0001	F-16C Block 40F	30.06.1992	TUSAŞ
91-0002	F-16C Block 40F	30.06.1992	TUSAŞ
91-0003	F-16C Block 40F	30.06.1992	TUSAŞ
88-0027	F-16C Block 30E	25.10.1989	TUSAŞ
88-0028	F-16C Block 30E	14.11.1989	TUSAŞ
88-0029	F-16C Block 30E	22.11.1989	TUSAŞ
88-0030	F-16C Block 30E	28.12.1989	TUSAŞ
88-0031	F-16C Block 30E	22.12.1989	TUSAŞ
88-0032	F-16C Block 30E	28.12.1989	TUSAŞ
88-0033	F-16C Block 40A	21.02.1990	TUSAŞ
88-0034	F-16C Block 40A	16.02.1990	TUSAŞ
88-0035	F-16C Block 40A	30.03.1990	TUSAŞ
88-0036	F-16C Block 40A	19.04.1990	TUSAŞ
88-0037	F-16C Block 40A	19.04.1990	TUSAŞ
89-0022	F-16C Block 40A	15.06.1990	TUSAŞ
89-0023	F-16C Block 40A	19.06.1990	TUSAŞ
89-0024	F-16C Block 40A	28.06.1990	TUSAŞ

Kuyruk Numarası ve Tipi		Geliş Tarihi	Geldiği Ülke
89-0025	F-16C Block 40A	31.07.1990	TUSAŞ
89-0026	F-16C Block 40A	29.08.1990	TUSAŞ
89-0027	F-16C Block 40A	29.08.1990	TUSAŞ
89-0028	F-16C Block 40A	19.09.1990	TUSAŞ
89-0029	F-16C Block 40A	28.09.1990	TUSAŞ
89-0030	F-16C Block 40A	26.09.1990	TUSAŞ
89-0031	F-16C Block 40A	28.09.1990	TUSAŞ
89-0032	F-16C Block 40A	12.11.1990	TUSAŞ
89-0033	F-16C Block 40A	30.11.1990	TUSAŞ
91-0004	F-16C Block 40F	30.06.1992	TUSAŞ
91-0005	F-16C Block 40F	29.09.1992	TUSAŞ
91-0006	F-16C Block 40H	31.08.1992	TUSAŞ
91-0007	F-16C Block 40H	31.08.1992	TUSAŞ
91-0008	F-16C Block 40H	09.10.1992	TUSAŞ
91-0009	F-16C Block 40H	27.10.1992	TUSAŞ
91-0010	F-16C Block 40H	30.11.1992	TUSAŞ
91-0011	F-16C Block 40H	23.02.1992	TUSAŞ
91-0012	F-16C Block 40H	12.02.1992	TUSAŞ

Kuyruk Numarası ve Tipi		Geliş Tarihi	Geldiği ülke
91-0013	F-16C Block 40H	19.03.1992	TUSAŞ
91-0014	F-16C Block 40H	30.04.1992	TUSAŞ
91-0015	F-16C Block 40H	28.05.1992	TUSAŞ
91-0016	F-16C Block 40H	15.07.1992	TUSAŞ
91-0017	F-16C Block 40H	30.07.1992	TUSAŞ
91-0018	F-16C Block 40H	30.07.1992	TUSAŞ
91-0019	F-16C Block 40H	30.07.1992	TUSAŞ
91-0020	F-16C Block 40H	27.08.1992	TUSAŞ
91-0021	F-16C Block 40H	31.08.1992	TUSAŞ
91-0022	F-16D Block 40J	30.09.1992	TUSAŞ
91-0023	F-16D Block 40J	30.12.1992	TUSAŞ
91-0013	F-16C Block 40H	19.03.1992	TUSAŞ
91-0007	F-16C Block 40H	31.08.1992	TUSAŞ
91-0008	F-16C Block 40H	09.10.1992	TUSAŞ
91-0009	F-16C Block 40H	27.10.1992	TUSAŞ
91-0010	F-16C Block 40H	30.11.1992	TUSAŞ
91-0011	F-16C Block 40H	23.02.1992	TUSAŞ
91-0012	F-16C Block 40H	12.02.1992	TUSAŞ
TOPLAM 121 ADET			

4.4. Yapılan Diğer Faaliyetler ve Dönemin Değerlendirmesi

Türk-A.B.D. ilişkileri birçok kaynağa göre altın çağını bu dönemde yaşamıştır. Dış politikanın A.B.D. güdümünde hazırlanması ve alınan teamül dışı kararların, A.B.D.'yle yakınlaşmayı hızlandıracağı ve yardımları arttıracığı düşüncesi genel olarak bu döneme hâkimdir.

12 Eylül 1980 askeri darbesinin askeri havacılık politikalarına fazla bir etkisi olmamıştır. Askeri darbenin yardımların miktarında bir artışa neden olmadığı gibi A.B.D.'nin yardım programını da sağlamlaştırmıştır. Darbe ertesinde gelen askeri malzemelerin teknolojik kalitesinin de arttığı gözlenmektedir.

Bir önceki on yıllık döneme göre darbe yönetiminin A.B.D.'nin dış politikasıyla uyumlu bir politika yürütmesi, hemen ardından ÖZAL hükümetinin aynı doğrultuda ilerlemesi beklenenin aksine yardımların miktarında herhangi bir artışı beraberinde getirmemiştir.

Askeri havacılık meseleleri mecliste geniş yer bulmuş ve iç politika malzemesi olarak yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Meclis konuşmalarının yanında buna örnek olarak Turgut ÖZAL'ın her ay televizyonda halka hükümet çalışmalarını anlattığı bir program olan "Gelişen Türkiye" programı da gösterilebilir.

"Bu programın jeneriğinde, köprüler, barajlar, santraller, yollar, fabrikalar ve hatta tarlaların ardından son olarak bir F-16 savaş uçağı görülmektedir."²⁶¹

ANAP hükümetinin iç politika malzemesi olarak kullandığı F-16 projesine karşı muhalefet, Güneydoğu Anadolu'da artan olaylara karşı helikopter alınmasını önermiştir.

Bu dönemin en önemli havacılık olayı kuşkusuz F-16 projesidir. Bununla birlikte birçok taarruz ve genel maksat helikopterleri bu dönemde envantere girmiştir.

Bu döneme karar MAP kapsamında yapılan yardımlar bu dönemde FMS yoluyla gelmeye başlamıştır. Bu oldukça önemli bir adımdır. Çünkü yardım kavramı

²⁶¹ Deniz SOM, *Gözleri Bağlı Şahin*, Tekin Kitabevi, 1.basım, Ankara, 1989, s. 13

A.B.D. ve Konsorsiyum ülkeleri tarafından terk edilmiş, yerine, hedef ülkeyi, hibeden daha çok borçlandırarak, daha uzun vadeli zararlar verecek olan bir sistem benimsenmiştir. Bu kredilerin geri ödemesi oldukça zahmetli olmakta, ayrıca hedef ülkenin iç politikalarına müdahaleyi kolaylaştırmaktadır.

A.B.D.'nin Lend and Lease Yasasıyla başlayan yardımları yerini ortak üretime bırakmıştır. Her ne kadar F-16 projesinde en önemli parçalar, ileri teknoloji gerektiren avionik, silah sistemleri ve motor gibi, yurt dışındaki fabrikalarda üretilse de, bunların montajı bile Türk askeri havacılığına büyük bir ivme kazandırmıştır.

SONUÇ

Türk askeri havacılığının, Cumhuriyetin ilanından soğuk savaşın sonuna kadar olan 69 yıllık süreçte geçirdiği evrim yukarıda incelenmiştir. Bu incelemenin sonucu olarak Türkiye Cumhuriyetinin, ilan edildiği tarihten itibaren, milli savunma sanayi bilincinde, askeri havacılığa büyük önem verdiği belgelerle ortaya konmuştur.

Savaşın hemen ardından kısıtlı imkanlarla ve yetersiz altyapıyla girişilen bu hareket, milli bir dava olarak algılanmış ve çok kısa sürede Türk insanının özveri ve çalışkanlığıyla meyvelerini vermiştir. Öyle ki, uluslar arası havacılık fuarlarında ödüller alınmış, Avrupa'nın önemli bir devletinin ordusundan uçak siparişi alınmıştır.

Türk havacılık sanayisi için güzel ve hızlı başlayan bu süreç Atatürk'ün ölümünün ardından bir süre daha artan bir grafikte devam etmiş, ardından 1940'lı yıllardan itibaren önce durmuş ardından keskin bir düşüşe geçmiştir.

Bu duraklama, 1941 yılında A.B.D. ile imzalanan Lend and Lease yasası ile başlamıştır. Ardından, 1947 yılında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye yaptığı yardımları durdurarak bölgeyi A.B.D.'ye terk etmiştir. İngiltere'nin oluşturduğu bu boşluğu doldurmak için aynı yıl Truman doktrini ilan edilmiştir.

S.S.C.B.'ye olan coğrafi yakınlık ve "batı'nın" en doğusunda yer alması itibariyle A.B.D. için kritik bir bölgede yer aldığından Türkiye, 1950'li yıllardan itibaren bu doktrinle başlamak üzere yardımlarla takviye edilmiştir.

Başlangıçta Türkiye, A.B.D.'nin doğu sınırındaki uçak gemisi olarak görülmüş, ancak ilerleyen yıllarda öncelikle füze rampası, ardından da büyük bir askeri üs olarak değerlendirilmiştir.

Bu doktrinle birlikte Türk ordusu, 1950'lerin ortasına kadar baştan aşağı yeniden inşa edilmiştir.

Truman doktrini, doğrudan Türk ordusunu hedef alan bir program olarak askeri ağırlıklı bir yapılandırma yolu izlemiştir. Ancak ihtiyaç fazlası uçaklar ve bakım malzemesinin devriyle başlayan bu yardımlar, bir süre sonra yedek parça

desteği ve yetişmiş personel sıkıntısı nedeniyle bağımlılığı arttırmıştır. Hibe yoluyla alınan uçakların bakım masrafları uçakların esas ücretini geçmiştir.

Truman doktrininin hemen ardından ilan edilen Marshall Planı ise Truman doktrininin aksine Türkiye ya da Yunanistan gibi bir ülke ismi telaffuz edilmeksizin bütün Avrupa'yı kapsayan bir ekonomik yardım hareketidir.

Ancak Bütün bu yardımlar tek bir noktada birleşmektedir: O da A.B.D.'ye olan bağımlılığı körüklemesi ve sözde yardımların yaklaşık dört katı olarak geri ödenmesidir.

Ayrıca bu yardımlar, iç politika malzemesi olarak da kullanılmış ve Demokrat partinin iktidarında, özellikle Marshall yardımlarıyla verilen tarım malzemelerinin önemli etkisi olmuştur.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Türk askeri havacılığı Atatürk'ün hedefinde ilerlemeye devam etmiş ve 1942 yılında Etimesgut uçak fabrikası kurulmuştur. Bu fabrikanın kurulmasında kuşkusuz Başbakan şükrü SARAçOğLU, Milli Eğitim Bakanı Hasan li YÜCEL ve Türk Hava Kurumu Başkanı şükrü KOÇAK'ın payı büyüktür.

Ayrıca bu aynı dönemde yardımlarla alınan askeri uçakların teknolojik açıdan üstünlüğüne bakılmaksızın milli duygularla ve kısıtlı imkanlarla 1952 yılına kadar 16 tip uçak tasarlanmış, bu uçakların 12 çeşidi üretilmiş ve toplamda 126 adet uçak imal edilmiştir.

Her ne kadar üretilen bu uçakların sayısı fazla görünse de üretim 1942-1952 yıllarının ilk döneminde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Yeni kurulmanın verdiği heyecan ve çalışma azmiyle bu fabrika kurulduğu ilk yıllarda daha fazla ürün ortaya koymuştur.

Ancak yukarıda bahsedilen yardım planları ve doktrinlerle birlikte 1950lerden itibaren milli üretim yerine dışarıdan daha ucuza satın almak fikri benimsenmiştir.

Ve nihayet bu fabrikaya musluk, kuyu tulumbası, piston imalatı gibi görevler verilerek uçak üretimine son verilmiştir.

Dönemin hükümeti A.B.D.'den neredeyse bedavaya satın alınan bu uçakları, kısa vadede milli savunma sanayine tercih etmiştir.

A.B.D.'nin planları uzun vadede kendisini haklı çıkarmıştır. Türkiye başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkeyi kendine bağımlı hale getirmiştir.

Tezde kullanılan belgelerde de görüleceği üzere Türk hükümetleri, uçak satın almayı kolay ve hızlı bir gelişme yöntemi olarak görmüşler; ancak uçağın nasıl yapıldığını satın almayı düşünmemiş, aksine, var olan fabrikaları da kapatmışlardır.

1933'te Amerikan mektep tayyarelerini imal eden fabrikaya sahip olan Türkiye Cumhuriyeti, 1938'de, Atatürk'ün talimatıyla Almanya'dan bombardıman uçak motorları satın almıştır. Satın alınan bu motorlar sayesinde Türk mühendisleri ve işçileri çağın en modern hava araçlarını inceleme fırsatı bulmuş ve 1950'lere kadar kazandıkları bu birikimi kullanmışlardır.

Şayet Türk hükümetleri, izlenen bu politikayı devam ettirilebilseydi, belki de yardım almaya ihtiyaç duymadan kendi havacılık sanayini ilerletebilecekti. Ancak bilgi satın almak yerine hava araçlarının kendini satın alma kararı oldukça düşündürücüdür ve dar bir görüşün göstergesidir.

Yine belgeler incelendiğinde Marshall yardımlarının iç politikada yoğun bir propaganda malzemesi olarak kullanıldığı, Demokrat partinin oy kaygısıyla alınan bu yardımları, geri ödemesini düşünmeden kabul ettiği ve hatta daha fazla yardım alabilmek için A.B.D.'ye başvurduğu görülmektedir.

Demokrat parti başta olmak üzere 1960-1970 dönemindeki kısa bir kesintiye saymazsak Türk hükümetleri, milli menfaatleri doğrultusunda hareket edemez hale gelmiştir.

Dış politikanın temelini, güçlü ve milli bir ordu ve siyasi iktidardan hırsından arınmış hükümetlerin üzerinde, ortak bir emelde hareket eden, siyasi irade oluşturur. Türk hükümetleri, A.B.D.'den yardım alarak hem ordusunu millileşmesini engellemiş hem de ekonomik olarak bağımlılığın getirdiği siyasi iktidarsızlığın zemini hazırlamışlardır.

Belgeler ışığında, A.B.D. yardımlarının, Soğuk Savaşın başlarında kendi güvenliğini sağlamaya yönelik olduğu, ancak ilerleyen yıllarda yardımların daha çok Türkiye'nin dış ve iç politikasına müdahale etmek için kullandığı görülmektedir.

Kanada, İsveç, Almanya, Hollanda, Fransa, Büyük Britanya, İspanya gibi ülkelerin ulusal simgeleşmiş bir milli havacılık enstitüsü varken Türkiye böyle bir kuruma sahip değildir. TAI, TEI gibi kuruluşlar ise ticari amaçlı ortaklık adı altında kurulmuş firmalar olup Türk Milli Havacılık ve Uzay Araştırmaları Enstitüsü gibi bir kurum bulunmamaktadır.

Türkiye’de, Havacılık ve uçak mühendisi yetiştiren mevcut üniversitelerin sayısı ise oldukça azdır. Zaten bu üniversitelerden mezun olan öğrencilerin de Türkiye’de çalışabileceği iş imkanları da kısıtlıdır. Bu sebeple başarılı öğrencilerin ve öğretmenlerin birçoğu yurt dışında çalışma hayatına devam etmektedir. Bunun bir diğer sebebi olarak da, Atatürk döneminde yurtdışından getirilen öğretmen ve mühendislere verilen değerin, maalesef, Türk bilim adamlarına ve öğretmenlerine verilmemesidir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Türk üniversitelerinde, milli duygularla öğretmenlik yapmış ve yapmaya devam eden, sayın Prof. Dr. Cahit ÇIRAY, gibi ve sayın Prof. Dr. Sinan AKMANDOR gibi ve daha nice değerli öğretmenler sayesinde Türk uçak mühendisleri dünya standartlarında yetişmektedir.

Dünya üzerinde bilgiye yön veren teknolojilerin (Gen bilimi, nano teknoloji, astrofizik vs.) en gözdelelerinden biri olan Havacılık ve uzay teknolojisi, Soğuk Savaş süresince A.B.D. ve S.S.C.B.’nin dış politikasında en belirleyici unsurlardan biri olmuştur. İki ülkenin üstünlük yarışının adeta simgesi haline gelmiştir. İki ülke arasındaki bu rekabet askeri havacılığın gelişmesini tetiklemiş ve lokomotif bir unsur olmuştur.

Karşılaşılan problemlerde (ses hızı, düşük hava hızlarında etkin manevra, uzay yolculuğu vs.) S.S.C.B., daha basit ve aerodinamik çözümler üretirken A.B.D. daha pahalı ve teknolojik çözümler üretme arayışına girmiştir.²⁶² Ancak A.B.D., coğrafik üstünlüğünün körüklediği ekonomik gücüyle bu savaşı galip bitirmiştir.

Bu savaşın başlangıç yıllarında A.B.D. ile imzalanan ikili anlaşmalar gereği Türkiye, ülkesinde birçok üs ve tesis vermiştir. Başlangıçta verilen bu tavizler

²⁶² Örneğin Yüksek irtifadak mürekkepleri donan pilotlar için araştırma yapan A.B.D., pilot kalem olarak bilinen sıvı mürekkepli kalem geliştirmiştir. Buna karşılık S.S.C.B., bu sorunu yıllar önce daha basit bir yöntemle çözmüştür: Kurşun kalem...

karşılığında ekonomik ağırlıklı yardımlar alan Türkiye, ilerleyen yıllarda daha ziyade askeri yardımlar almıştır.

A.B.D.'nin Soğuk Savaş süresince izlediği bir Türkiye politikası vardır. Buna karşılık Türkiye'nin, A.B.D. ve yardımları karşısında hükümetler üstü bir politikası olmamıştır. Hükümetler üstü yürütülen tek politika; askeri ve ekonomik yardımların devamlılığını sağlamak için verilen tavizler oluşturmuştur. Soğuk Savaşın ardından ise Türkiye'nin istikrarlı durumu değişen dengelerle birlikte bozulacaktır.²⁶³

"İstikbal Göklerdedir" sözüyle başlayan milli savunma sanayi anlayışı, Soğuk Savaş'ın sonu itibariyle tamamen son bulmuştur. Milli fabrikalarla başlayan havacılık sanayi, hükümetlerin planlı politikası sonucu kapanarak yerini A.B.D. menşeli bir anlayışa bırakmıştır.

Uçaklar ve helikopterler üzerinde, Türk imalatı olmadığı için, değişiklik, yenileştirme çalışmaları yapılamamıştır. Bu da yaratıcılığı köreltmıştır. Alınan yardımların nitelik ve nicelik olarak sıralaması aşağıda sunulmuştur:

En çok askeri yardım 1950–1960 yılları arasında alınmıştır. Buna sebep olarak ihtiyaç fazlası uçak ve malzemenin bolluğu, A.B.D.'nin yardım konusundaki tecrübe eksikliği ve olabildiğince hızlı bağımlılık yaratma anlayışı gösterilebilir.

1950–1960 Yılları arasında ayrıca Türkiye, ilk kez jet uçaklarıyla tanışmıştır.

1960–1970 Yılları arasında ise yardımlar devam etmiştir. Fakat bir önceki döneme göre A.B.D. ile olan ilişkiler mecliste sorgulanmıştır. Kıbrıs meselesine paralel olarak ulusal savunma sanayi anlayışı ortaya çıkmış ve bu yönde çalışmalar yapılması kararlaştırılmıştır. Bu düşünce özellikle dönemin sonlarına doğru ağırlık kazanmıştır. Ancak yine de somut bir adım atılmamıştır.

1970–1980 Yılları arasında Kıbrıs harekâtı neticesinde uygulanan ambargo yaklaşık üç yıl sürmüş, ardından kaldırılmıştır. Ambargo yıllarında yapılan çalışmalar ulusal savunma sanayi üzerinde yoğunlaşmış fakat havacılık alanında somut bir ürün ortaya çıkmamıştır. Buna sebep olarak altyapı olmayışı, yetişmiş personel olmayışı ve bakım sisteminin iyice A.B.D. bakım sistemine dönüşmesi

²⁶³ Baskın ORAN, Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar, A.Ü.SBF Dergisi, c.51 sayı 1–4, Ocak-Aralık 1996, s.6-10

gösterilebilir. Ambargo uygulanmasına rağmen, askeri havacılık alanında yapılan yardımlar bu dönemde de devam etmiştir.

Bu dönemin en önemli olayı kuşkusuz TUSAŞ'ın kurulması olmuştur. TUSAŞ, bu tarihe kadar, milli savunma sanayi için atılan en önemli adımdır. Bununla birlikte Eskişehir ve Kayseri'de uçak ve motor fabrikaları kurulmuştur. Ancak sıfırdan uçak üretebilecek personel ve tecrübe hala bulunmamaktadır.

1980-1992 Yılları arasında A.B.D. menşeli havacılık anlayışı devam etmiş ve artık çok daha uzun yıllar sürecek olan bir kalıtsallık noktasına gelmiştir. Bu dönemde yaşanan en önemli olay F-16 projesinin hayata geçirilmesidir. Türkiye bu dönemde ayrıca gelişmiş helikopterlerle de tanışmıştır.

Ortak üretim olarak planlanan bu proje kapsamında TAI ve TEI'nin kurulması şüphesiz en önemli diğer iki olaydır. Her ne kadar proje ortak olsa da, teknoloji paylaşımı olmadığı için istenen hedefe ulaşamamıştır. Ayrıca yoğun bir propaganda malzemesi olarak da kullanılmıştır.

Nicelik bakımından en çok yardım sırasıyla 1950-1960, 1980-1992, 1960-1970, 1970-1980 yılları arasında olmuştur.

Nitelik bakımından ise en çok faaliyet 1980-1992, 1970-1980, 1960-1970, 1950-1960 yılları arasında olmuştur.

Sonuç olarak Türk hükümetlerinin izlediği ortak bir askeri havacılık politikası olmamıştır. Dönem dönem milli savunma sanayi gündeme gelmişse de ortak bir yolda istikrarlı bir hareket olmamıştır.

Türk hükümetleri uluslararası arenada en güçlü kozlardan biri olan askeri havacılık ve uzay teknolojisini hep ithal etmiş ya da bunu "ortak üretim" adı altında kamuoyuna yansıtmıştır.

A.B.D., S.S.C.B., Kanada, Fransa, İtalya gibi teknoloji üreten ülkelerde iç politika malzemesi olarak kullanılmayan milli savunma sanayi ve askeri havacılık teknolojisi, Soğuk Savaş süresince yoğun bir şekilde iç politika malzemesi olarak kullanılmıştır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Türk havacılığı montaj, bakım ve pilotaj konularında oldukça önemli tecrübeler elde etmiştir. Katıldığı muharebelerde ve

düşük yoğunluklu çatışmalarda sergilediği performansla Türk havacılığı diğer ülkelere örnek olmaktadır.

Türk ordusuna hizmet etmek üzere tasarlanmış, uçabilen bir savaş helikopterinin ya da bir savaş uçağının olmayışı, diğer ülkelere satılabilecek bir bilgi birikiminin olmayışı Türkiye adına üzüntü vericidir. Bu durumun tek bir sorumlusu olmadığı tezde tartışılmıştır. Bu durum hem Türk hükümetlerinin, hem de Türk Silahlı Kuvvetlerinin dar görüşlü kararlarından kaynaklanmıştır. A.B.D.'nin güçlü ve sabırlı bir politika izlemesine karşılık Türk hükümetlerinin değişken ileri görüşlü ve bağımsız bir politika izlememiştir.

Havacılık sanayi, ulusal savunmanın bir parçasıdır ve ayrı düşünülemez. Sadece uçak ya da hava aracı üretmek askeri havacılığa yön verilmesi imkansızdır. Uzay ve havacılık teknolojisi, bir çok disiplinin bir arada kullanıldığı, karmaşık bir süreçtir. Araştırma ve geliştirme faaliyetleri bu bilimin en fazla yer işgal eden kısmını oluşturur. Bilgiyi üretmek satın almaktan çok daha zahmetli ve pahalıdır.

Türkiye Soğuk Savaş boyunca, bilgi üretmek yerine hava aracı satın almıştır. Satın alınan hava araçları üzerinde değişiklik yapmaya yetkisi yoktur.

Atatürk'ün "Çalışmadan, yorulmadan, öğrenmeden rahat yaşama yollarını alışkanlık haline getiren milletler; önce haysiyetlerini, sonra istikballerini daha sonra da hürriyetlerini kaybetmeye mahkumdurlar." sözü Türkiye'nin, askeri havacılık boyutunda, Soğuk Savaş döneminde düştüğü durumun bir özetidir.

Türk hükümetlerinin sadece Soğuk Savaş süresince izlediği politikalar yukarıda belgeleriyle birlikte ortaya konmuştur. Bu politikalar, birbirine oldukça yakındır.

Hükümetlerin bu politikalarına karşın, Atatürk'ün konu ile ilgili düşüncesi oldukça basit ve güzeldir: İSTİKBAL GÖKLERDEDİR...

KAYNAKÇA

ARŞİV

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9, 14.02.1933.

B.C.A.030-18-001-002-85-92-3, 20.10.1938.

B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-8, 20.04.1938.

B.C.A.030-0-001-000-000-61-409-24, 01.12.1941.

B.C.A.030-0-001-000-000-61-410-24, 28.06.1944.

B.C.A.030-0-001-000-000-100-619-6, 1948.

B.C.A.030-0-001-000-000-111-700-14, 04.10.1948.

B.C.A.030-0-001-000-000-80-507-5, 1950.

B.C.A.030-0-001-000-000-125-807-7, 05.05.1951.

B.C.A. 030-0-018-001-002-125-39-7, 26.05.1951.

B.C.A.030-0-001-000-000-125-801-5, 04.12.1952.

B.C.A. 030-0-018-001-002-131-16-8, 25.02.1953.

B.C.A. 030-0-018-001-002-133-87-7, 05.11.1953

B.C.A. 030-0-018-001-002-136-60-11, 25.06.1954.

B.C.A. 030-0-001-000-000-28-163-3, 19.12.1955.

B.C.A. 030-0-001-000-000-41-245-7, 28.08.1958.

B.C.A. 030-0-001-000-000-133-863-3, 11.12.1959.

B.C.A. 030-0-001-000-000-59-362-9, 27.04.1963.

B.C.A. 030-0-018-001-002-188-63-8, 07.09.1966.

B.C.A. 030-0-018-001-002-219-34-20, 09.05.1968.

B.C.A. 030-0-018-001-002-227-82-3, 12.11.1968.

B.C.A. 030-0-018-001-002-259-83-5, 26.11.1970.

B.C.A. 030-0-018-001-002-316-41-10, 25.06.1974.

B.C.A. 030-0-018-001-002-357-156-9, 27.07.1976.

B.C.A.030,01-56.344.30, Tarihsiz.

RESMİ YAYINLAR

Meclis Tutanakları

T.B.M.M. Tutanak Dergisi

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 6, Birleşim 67, 02.06.1947

T.B.M.M. Tutanak Dergisi Dönem 7, Cilt, 20, Birleşim 21, 28.12.1945

T.B.M.M. Tutanak Dergisi Dönem 9, Cilt 1, Birleşim 21, 11.08.1950

T.B.M.M. Tutanak Dergisi Dönem 9, Cilt 3, Birleşim 19, 15.12.1950

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 17, Yasama Yılı 2, Cilt 7, Birleşim 4,
16.09.1984

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 17, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 46,
16.12.1985

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 4,
28.12.1987

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 45,
04.04.1988

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 45,
19.12.1988

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 52,
11.04.1988

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 3, Cilt 32, Birleşim 16,
12.10.1989

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 2, Cilt 29, Birleşim 99,
08.06.1989

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 50, Birleşim 23,
23.10.1990

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 53, Birleşim 51,
17.12.1990

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 54, Birleşim 56,
22.12.1990

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 18, Yasama Yılı 4, Cilt 58, Birleşim 96,
20.03.1991

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 19, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 5,
22.09.1992

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 28, 02.02.1962

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 29,
25.01.1965

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 32,
28.01.1965

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 27, Birleşim 76,
05.05.1965

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 27, Birleşim 78,
07.05.1965

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 32, Birleşim 40,
03.02.1966

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 34, Birleşim 53,
02.03.1966

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 38, Birleşim 25,
31.01.1967

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 38, Birleşim 28,
03.02.1967

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 45, Toplantı 7, Birleşim 24,
12.11.1968

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 45, Toplantı 7, Birleşim 27,
04.02.1968

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 50, Toplantı 8, Birleşim 25,
28.01.1969

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 50, Toplantı 8, Birleşim 25,
31.01.1969

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 56, Toplantı 9, Birleşim 31,
28.01.1970

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, Toplantı 9, Birleşim 63,
28.04.1970

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 68, Toplantı 10, Birleşim 31,
29.01.1971

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 66, Toplantı 10, Birleşim 101,
12.08.1971

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 2 Toplantı 11, Birleşim 30,
06.02.1972

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 12 Toplantı 12, Birleşim 79,
28.06.1973

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 15 Toplantı 13, Birleşim 55,
05.05.1974

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 28 Toplantı 15, Birleşim 80, 23.06.1976

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 35 Toplantı 37, Birleşim 27, 09.02.1978

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Beş Yıllık Kalkınma Planları

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963–1967

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968–1972

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973–1977

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979–1983

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985–1989

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990–1994

KİTAPLAR

ACAR, Cemal; **Soğuk Savaş, Süper Güçlerin Hâkimiyet Kavgası, Ötüken** Yayınevi, İstanbul, 2007

ARMAOĞLU, Fahir; **20nci Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1980,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1984,

_____ ; **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991

AVCIOĞLU, Doğan; **Türkiye'nin Düzeni, Dün- Bugün-Yarın (Birinci Kitap),** Bilgi Yayınevi 4. baskı, Ankara, 1969

AYDEMİR, Şevket Süreyya; **İkinci Adam, Cilt II (1938–1950),** Remzi Kitabevi, 7.basım, İstanbul, 2000

CHURCHILL, Winston; **2nci Dünya Savaşı Hatıraları, Fransa'nın Düşüşü**, Örgün yayınevi, 1.basım, İstanbul, 2005

Devlet İstatistik Enstitüsü; **Türkiye İstatistik Yıllığı**, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara,1971

GÖNLÜBOL, Mehmet – ÜLMAN, Haluk; **Olaylarla Türk Dış Politikası, (1919–1995)** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, 9.baskı Siyasal Kitabevi, Ankara, 1998

ERHAN, Çağrı; **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001

GOLOĞLU, Mahmut; **Milli Şef Dönemi, 1939–1945**, Goloğlu yayınları, Ankara, 1974

GÜRÜN, Kamuran; **Türk-Sovyet İlişkileri 1920–1953**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991

HALE, William; **Türk Dış Politikası 1774–2000**, Petek DEMİR (çev.), Arkeoloji ve Sanat yayınları Mozaik dizisi, İstanbul, 2003

HURREWITZ, J.C.; **Middle East Dilemmas: The Background of United States Policy**, Harper and Brothers, New York, 1953

KISSINGER, Henry; **Years of Renewal**, Touchstone first edition, New York, 2000

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer; **Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası 1945–1970**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi yayınları, Ankara, 1972

LENCZOWSKI, George; **The Middle East in World Affairs**, Cornell University Pres 4. edition 1980

MCGHEE, George; **ABD- Türkiye- NATO- Ortadoğu**, Çev: Belkıs Çorakçı, Bilgi Yayınevi, 1.basım, Ankara,1992

ORAN Baskın; **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I (1980–2001)**, İletişim yayınları, 9.baskı, İstanbul,2006

_____; **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I (1919–1980)**, İletişim yayınları, 13.baskı, İstanbul,2008

ORKUNT, Sezai; **Türkiye-Amerika Askeri ilişkileri**, İstanbul: Milliyet yayınları, 1978

SANDER, Oral; **Türk-Amerikan İlişkileri (1947–1964)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979

SARAY, Mehmet; **Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin NATO'ya girişi III. Cumhurbaşkanı Celal BAYAR'IN Hatıraları ve Belgeler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000

SELEK, Sabahattin (Haz.); **İsmet İNÖNÜ, Hatıralar**, Bilgi Yayınevi, 2.basım, Ankara 2006

SEVER, Ayşegül; **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Ortadoğu 1945–1958**, Boyut yayınları, İstanbul, 1997

SOM, Deniz; **Gözleri Bağlı Şahin**, Tekin Kitabevi, 1.basım, Ankara, 1989

SOYSAL, İsmail; **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları 1.Cilt (1920–1945)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000

SÜKAN, Faruk; **Başbakan Adnan MENDERES'in Meclis Konuşmaları 1950–1960**, Kültür ofset, Ankara, 1991

ŞAHİN, Haluk; **Johnson Mektubu: Türk-A.B.D. İlişkilerini Değiştiren Olayın Perde Arkası**, Gendaş yayınları, İstanbul, 2002

TAYHANI, İhsan; **Atatürk'ün Bağımsızlık Politikası ve Uçak Sanayii 1923–1950**, Türk Hava Kurumu Kültür yayınları, No:1 Ankara, 2004

TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu; **İsmet İNÖNÜ'nün TBMM'deki konuşmaları 1920–1938**, Cilt 1, No.56, Ankara, 1992

_____; **İsmet İNÖNÜ'nün TBMM'deki konuşmaları 1939–1960**, Cilt 2, No.57, Ankara, 1993

TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim; **Savaş Sonrası Ortamda 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı 1.cilt**, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara 1981

TUNÇKANAT, Haydar; **İkili Anlaşmaların İçyüzü**, Tekin yayınevi, Ankara, 1975

TURAN, Yavuz; **Satılık Müttefik Gizli Belgeler Işığında 1962 Küba Füze Krizi ve Türkiye**, Doğan yayınevi, İstanbul, 1999

United States Government Printing Office, **Documents on German Foreign Policy 1918–1945**, Department of State Publications, Washington, 1954

United States Government Printing Office, **American Foreign Policy Basic Documents, 1941–1949**, Department of State Publications, Washington, 1950

USLU, Nasuh; **Türk-Amerikan İlişkileri**, 21.yy. yayınları, Ankara, 2000

ÜLMAN, Haluk; **Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri 1939–1947**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü, Ankara 1961

YETKİN, Çetin; **Türkiye’de Askeri Darbeler ve Amerika**, Ümit Yayınevi, Ankara, 1995

MAKALELER

ARMAOĞLU, Fahir; **“İkinci Dünya Harbinde Türkiye”**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 13,S. 2, 1958

_____ ; **“Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı 1945–1948, 1.bölüm”**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt. XXIII, No: 1, Mart1968

ATALAY, Safa; **“A.B.D. Güvenlik Yardımı, A.B.D.-Türkiye İlişkileri”**, Avrasya Dosyası, Cilt 1 S.3, Sonbahar, 1994

ATAÖV, Türkkaya; **“Marshall Planından NATO’nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp”**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt XXIII No.3, Ankara, 1968

_____ ; “Soğuk Harbin Doğuşu, San Francisco’ dan Mihver Barış Toplantılarına”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXIII, No: 1, Mart 1968

_____ ; “Türk Dış Politikası Üzerine Düşünceler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 24, S.1, 1969

ATAY Falih Rıfkı, “Yeni Amerikan Politikasının Zaferi”, **Ulus gazetesi**, 11.05.1947

ERHAN, Çağrı; “Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt LI No:1-4, Ankara, 1996

GÖNLÜBOL, Mehmet – ÜLMAN, Haluk; “Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 21, no:1, 1966

GÜLER, Yavuz; “II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, S.2, Ankara, 2004

NADİ, Nadir; “Sadak’ın Nutku”, **Cumhuriyet** 02 Şubat 1948

ORAN, Baskın; “Türk Dış Politikası Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 51 no: 1-4, Ankara, 1998

_____ ; “Türkiye’nin Kuzeydeki Büyük Komşu Sorunu - Türk-Sovyet İlişkileri, 1930-1970”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXV, no.1 Haziran 1971

ÖZTOPRAK, İzzet; “İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Siyasi Yönü”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XVI, S.46, Mart 2000

SALDIRANER, Yıldırım; “Sivil Havacılık Faaliyetleri ve Türk Sivil Havacılık Otoritesi İçin Organizasyon Yapısı Önerisi”, **Anadolu Üniversitesi Sivil Havacılık Meslek Yüksek Okulu Yayınları**, Eskişehir 1992

SANDER, Oral; “Türkiye’nin Batı Bağlantısı A.B.D. ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 34, S.1, 1979

SARINAY, Yusuf; “Atatürk’ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XVI S.48, Kasım 2000, Ankara, 2000

ÜSTÜN, Senem; “Turkey and the Marshall Plan: Strive for Aid”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, Vol. XXVII, 1997

TEZLER

Turan CAVLAN, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, **Türk Siyasi Partilerin Dış Politika Yaklaşımları**, İstanbul,2007

George S.Mazul (USAF Capt.), Air Force Institute of Technology, Graduate School of Logistics And Acquisition Management Yüksek Lisans Tezi, **Formation of U.S. Security Assistance Policy 1947–1959**, Ohio, 1997 .

Selcen KORKMAZCAN, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, **Truman Doktrini ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri**, Ankara,2005

SÜRELİYAYINLAR

Gazeteler

Ulus Gazetesi, 11.05.1947

Milliyet Gazetesi, 14.01.1964

Milliyet Gazetesi, 22.06.1964

Milliyet Gazetesi, 23.06.1964

Milliyet Gazetesi, 24.06.1964

Milliyet Gazetesi, 25.06.1964

Milliyet Gazetesi, 24.10.1965

Cumhuriyet Gazetesi, 02 Şubat 1948

EKLER

EK-1 Almanyadan Satın Alınacak Uçaklar Hakkında Kararname.....	265
(B.C.A.030-18-001-002-85-92-3)	
EK-2 JUNKERS A-20B.....	266
EK-3 Kayseri Tayyare Fabrikası Müdürlüğünün Hava Müsteşarlığına Sunduğu Rapor.....	267
(B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9)	
EK-4 Hava Müsteşarlığının Başvekalete Sunduğu Rapor.....	274
(B.C.A.030-0-001-000-000-59-399-8)	
EK-5 Başbakan Yardımcısı Faik Ahmet BARUTÇU'nun Başbakan Hasan SAKA'ya Yazdığı Mektup.....	275
(B.C.A.030-0-001-000-000-111-700-14)	
EK-6 Marshall Planı Hakkında Rapor.....	277
(B.C.A.030-0-001-000-000-80-507-5)	
EK-7 Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatının Hazırladığı Marshall Planı ve Türkiye'deki Tatbikatı Hakkındaki Muhtıra.....	286
(B.C.A.030-0-001-000-000-125-801-5)	
EK-8 THK Motor Fabrikasının Esasları Hakkında Hazırlanan Rapor.....	295
(B.C.A.030-0-001-000-000-61-409-24)	
EK-9 Türk Hava Kurumuna Uçak Fabrikasının 1948 Yılı Faaliyetleri Hakkında Hazırlanan Rapor.....	301
(B.C.A.030-0-001-000-000-100-619-6)	
EK-10 Bay WEDRYCHOWSKI.....	313
EK-11 THK-13 Uçağı.....	314
EK-12 THK 5/5A Uçağı	315
EK-13 Fransız Hava Kuvvetlerinin THK'dan Talep Ettiği Uçak Siparişi.....	316
B.C.A.030-0-001-000-000-61-410-24	
EK-14 Kanada'ya Havacılık Eğitimi İçin Gönderilecek Personel Hakkında Yapılan Diplomatik Yazışma.....	319
B.C.A.030-0-001-000-000-125-807-7	

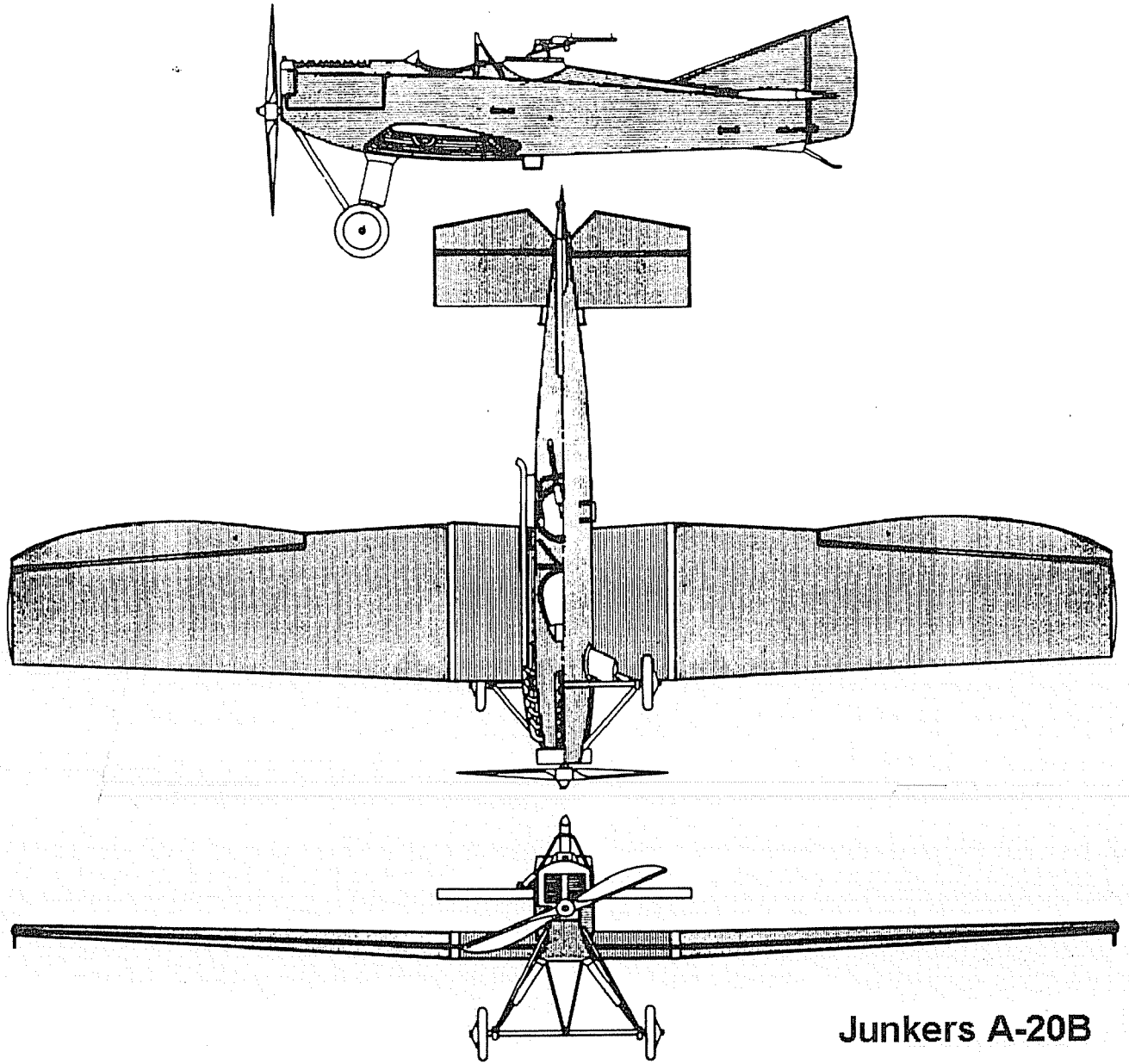
EK-15 Amerika Reısicumhuru EISENHOVER'IN Ankara'yı Ziyaretinin Hariçteki Akisleri.....	323
B.C.A.030-0-001-000-000-133-863-3	
EK-16 A.B.D. Başkan EISENHOVER'IN Başbakan Andan MENDERES'e yazdığı mektup.....	330
B.C.A. 030-0-001-000-000-41-245-7	
EK-17 George C. MARSHALL Tarafından Harbi Nazırına Verilen Rapor.....	332
B.C.A.030,01-56.344.30,	
EK-18 A.B.D.'den Satın Alınacak Uçak Yakıtının Ödemesi Hakkındaki Kararname	345
B.C.A. 030-0-018-001-002-131-16-8	
EK-19 Hava Kuvvetleri Uçaklarının Bakımı Hakkındaki Kararname.....	346
B.C.A. 030-0-018-001-002-133-87-7	
EK-20 F-84 Uçaklarının Revizyonu Hakkındaki Kararname.....	347
B.C.A. 030-0-018-001-002-136-60-11	
EK-21 Başbakan Adnan MENDERES'in A.B.D.'ye Gönderdiği Mektup.....	348
B.C.A. 030-0-001-000-000-28-163-3	
EK-22 İngiltere'den Satın Alınan Uçakların Yedek Parçalarının Teminiyle İlgili Kararname.....	350
B.C.A. 030-0-018-001-002-125-39-7	
EK-23 T-33 Uçağı.....	351
EK-24 REPUBLIC F-84 Uçağı	352
EK-25 CANADAIR F-86 Uçağı	353
EK-26 BEEHCRAFT T-34A Uçağı	354
EK-27 REPUBLIC RF-84F Uçağı	355
EK-28 NORTH AMERICAN F-100CDF Uçağı.....	356
EK-29 DOUGLAS C-54 Uçağı	357
EK-30 UĞUR-4 Uçağı.....	358

EK-31 A.B.D. Askeri yardım direktörü Robert J.WOOD'un Ankara ziyaretinin ardından yazdığı mektup.....	359
B.C.A. 030-0-001-000-000-59-362-9	
EK-32 MİLLİYET 14.01.1964 (İNÖNÜNÜN JOHNSON'A CEVABI)...	361
EK-33 MİLLİYET 22.06.1964 (İNÖNÜNÜ-JOHNSON GÖRÜŞMESİ).....	362
EK-34 MİLLİYET 23.06.1964 (İNÖNÜNÜ-JOHNSON GÖRÜŞMESİ).....	363
EK-35 MİLLİYET 24.06.1964 (İNÖNÜNÜ-JOHNSON GÖRÜŞMESİ).....	364
EK-36 MİLLİYET 25.06.1964 (İNÖNÜNÜ-JOHNSON GÖRÜŞMESİ).....	365
EK-37 A.B.D.'ye Gönderilecek Diplomatik Heyet Hakkındaki Kararname.....	366
B.C.A. 030-0-018-001-002-188-63-8	
EK-38 MİLLİYET 24.10.1965 (Demirel Hükümetinin İktidara Gelişi).....	367
EK-39 Jandarma Genel Komutanlığı için satın alınacak Helikopterler ile ilgili kararname.....	368
B.C.A. 030-0-018-001-002-219-34-20	
EK-40 Jandarma Genel Komutanlığı Helikopterleri için yedek parça alımı hakkındaki kararname.....	369
B.C.A. 030-0-018-001-002-227-82-3	
EK-41 Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının Vergi Muafiyeti Hakkındaki Kararname.....	370
B.C.A. 030-0-018-001-002-259-83-5	
EK-42 F-4 Uçaklarının Satın Alımında Kullanılmak Üzere A.B.D.'den Alınan 75 Milyon Dolar Kredi Hakkındaki Kararname.....	371
B.C.A. 030-0-018-001-002-316-41-10	
EK-43 TUSAŞ'ın Yatırım Programına Alınacak Projeler Hakkındaki Kararname.....	372
B.C.A. 030-0-018-001-002-357-156-9	

T. C. GİZLİLİĞİ 2010/6/1994 tarih ve 03371 sayılı Kanunla KALDIRILDI		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARSIVI	
BAŞVEKÂLET KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ		Kararname	
Karar sayı: 9788			
<p>İkinci Hava programının tabakkuku için alınmasına lüzum olan sekiz adet Daymer-Benz motörü ile mücehhez (Heinkel III.P) bombardıman tayyaresile teçhizat ve teferuatının ve tayyare ile motörlere ait yedek mülzemesinin Almanyada Rostok'da kâin Heinkel tayyare fabrika -sile Stuttgart'da kâin Daymer-Benz motör fabrikasından, bedelleri Almanlarla aramızda mevcut klirink mukavelesi hükümleri dairesinde klirink yolile ödenmek kaydıile 2490 sayılı kanunun 46 ıncı maddesinin (K) fıkrasına göre pezerlikla satın alınması; Millî Müdafaa Vekilliğinin 7/10/938 tarih ve Hav. 404/1109 sayılı tezkeresile yapılan teklifi ve Maliye Vekilliğinin 14/10/938 tarih ve 13163/306/5891 sayılı mütalânamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 20/10/938 tarihinde onanmıştır.</p>			
20/10/938			
REİSİCÜMÜR			
<i>K. Atatürk</i>			
Bg. V.	Ad. V.	M. M. V.	Da. V.
<i>C. Baş</i>	<i>S. Sarı</i>	<i>S. Kaya</i>	
Ha. V.	Ma. V.	Mf. V.	Na. V.
<i>S. R. Baş</i>	<i>S. Sarı</i>	<i>S. Kaya</i>	<i>A. Çetinkaya</i>
İk. V.	S. I. M. V.	G. I. V.	Zr. V.
<i>S. R. Baş</i>	<i>S. Sarı</i>	<i>S. Kaya</i>	<i>S. Kaya</i>
080 18 01 03 35 92 3			

EK-1 Almanyadan Satın Alınacak Uçaklar Hakkında Kararname

(B.C.A.030-18-001-002-85-92-3)

Junkers A-20B

EK-2 JUNKERS A-20B

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı

Ş. ----- Ksm.-----
Hu. No. -----
U. No. -----

61
75

Ankara
/ / 93

Hülâsa: -----

S U R E T

T. C.
Leffi Kayseri Tayyare Fabrikası
5 5 Müdürlüğü
Sayı 154

Kayseri

14 / 2 / 933.

H : Amerikan mektep tayyarelerini gösterir 2. Kanun 933 ayına ait rapor takdim kılındığı h:

Hava Müsteşarlığına

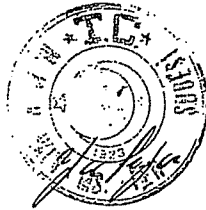
Fabrikamızda imal edilmekte olan Amerikan mektep tayyareleri imalatını gösterir 2 Kanun 933 ayına ait rapor ilişik olarak arz ve takdim kılınır efendim.

Kayseri Tayyare Fab. Md.

Bnb.

Murat

Aslı gibidir.

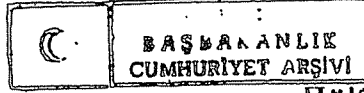

030 10 59 398 9 1

EK-3 Kayseri Tayyare Fabrikası Müdürlüğünün Hava Müsteşarlığına Sunduğu Rapor Sayfa-1

(B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9)

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı
Ş. — Ksm. —
Hu. No.
U. No.

Ankara
1933

Hülâsa:

S U R E T

Şubat 11,933.-

Binbaşı Murat Beyfendi,

Leffi

Efendim,

Hulasa: Mektep tayyareleri tarakki raporu

Vekâleti Celileye arz edilmek üzere İkinci Kânun ayı zarfın da yapılan işleri mesai cetvellerile birlikte muhtevi rapor bervec-hi atidir:

Mektep tayyareleri takım ve kalıp işleri cetveli

Madenî imalat kısmı - Kalıp, takım, mastar, tezgâhlar ve s.

Muhtelif teferruatla lüzumu olan aksam adedi	4.600
Agustos, Eylul, Birinci ve İkinci teşrin aylarında itmam edilenler.	3.163
Kânunî evvelde itmam edilenler	1.129
Melfûlî liste mucibi ikinci Kânunda itmam edilenler	206
Bu güne kadar <u>itmam</u> edilenler (umum aksamın takriben % 98 i nisbetinde)	4.498
Mütebakı ikmal edilecek olan	108 4.600

Marangoz işleri kısmı:

Muhtelif teferruat ile lüzumu olan umum aksam adedi	1.100
Agustos, Eylul, Birinci ve ikinci teşrin ayında itmam edilenler	796
1. ci Kânunda itmam edilenler	144
2. ci Kânunda itmam edilenler	160 1.100
Bu güne kadar umum aksam ikmal edilmiştir (% 100)	2

030 10 59 398 9

EK-3 Kayseri Tayyare Fabrikası Müdürlüğünün Hava Müsteşarlığına Sunduğu Rapor
Sayfa-2

(B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9)

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı

Ş. — Ksm.

Hu. No.

U. No.

Ankara
/ / 93

Hülâsa:

- 2 -

S U R E T (arkası)

Tayyare Aksamı: - Çelik rabıt, boru ve sair aksam:

Leffi

Beş mektep tayyaresinin imali için lüzumu olan takribî mecmu işçi saati:	85.680. 00
Teşrîni sani ayına kadar üzerlerinde ilk tesviye ameliyesi yapılan aksam için	1.396. 00
Kânuni evvelde, üzerlerinde ilk tesviye ameliyesi yapılan aksam için	287. 00
Kânuni sanide, üzerlerinde ilk tesviye ameliyesi yapılan aksam için	2.235. 00
Mecmu sarf edilen işçi saati (melfuf liste mucibince)	3.918. 00
İtım için lüzumu olan takribî işçi saati	81.762. 00
	85.680. 00

İşçi saati tevziatı - Muhtelif işler üzerinde sarf edilen müstahsal işçi saati

	1932 Yekunu	Kânuni Sani	Yekûn
Fabrika teçizatı	12.449	680	13.129
Kaynak talebeleri	6.131	467	6.598
Takım resimleri	3.385	364	3.749
Takım kalıp ve mastarları	24.924	4.838	29.762
Mektep tayyareleri aksamı	1.683	2.235	3.918
Fabrika inşaatına	1.308	566	1.874
	49.880	9.149	59.029
Zayi edilen işçi saati	1932 senesi son dört ayı zarfında	Kânun Sani	Yekûn
Hastalık	1.730	274	2.004
Me'zuniyet	830	40	870
Bila me'zuniyet ademi devam	319	152	471
Mecmuu saat	2.879	466	3.345

030	10			59	398	9
-----	----	--	--	----	-----	---

EK-3 Kayseri Tayyare Fabrikası Müdürlüğünün Hava Müsteşarlığına Sunduğu Rapor Sayfa-3

(B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9)

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı
Ş. — Ksm. —
Hu. No.
U. No.

İ C
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara
/ / 93

Hülâsa:

S U R E T (arkası)

- 3 -

Müstahtemin	1932 senesi ağustosundan Birinci Kanuna kadar	Kânun Sani
Leffi		
Müstahtsal işçi	41	46
Gayrı müstahtsal müstahtemin	17	16
Amerikalı mutahassis Mühendis ve 3 teknisiyen	4	4
	62	66
İşçi maliyet fiyatı - Takribi, vasati işçi ücreti		
Müstahtsal işçi	Ağustostan kânuni saniye kadar vasati saat ücreti	25. 33. K.
Gayrı müstahtsal müstahtemin	Ağustostan Kânuni saniye kadar vasati aylık ücreti	79. 89 L.
TAKRİBİ AYLİK MALİYETİ		
Müstahtsal işçi	hali hazırda miktar - 46	(2.524. 35) L.
Gayrı müstahtsal müstahtemin	" " " - 16	1.332. 00 L.
Amerikalı Müstah.	" " " - 4	2.400. 00 L.
2. Kânun 1933 aya mecmuu		(66) (6.256. 35) L.
() içindeki rakamlar, evvelki raporlar üzerinde yapılan tashihattir.		

İmal edilen aksam teferruatı

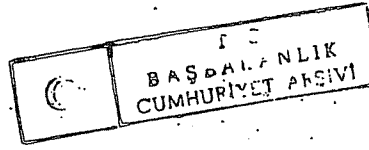
Müteakip sahifeler, kânuni sani ayı zarfında ihmal edilen tayyare kalıp ve takımlarile, imaline başlanılan tayyare aksamı listelerini ihtiva etmektedir, efendim.

S. G. Coon

030 10 59 398 9

4

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı
Ş. --- Ksm. ---
Hu. No. ---
U. No. ---

Ankara
/ / 93

Hülâsa: -----

S U R E T (arkası)

-- 4 --

İ K M A L E D İ L E N A K S A M

Leffi Madeni işler kısmı - Kalıp, Takım, tezgâhlar ve masterlar

Plan ve Numere	Kalıp ve takım aksamı	Mec. aks. ve tefer.	İkmal edilen aksam ve tef.	Bakiye ikmal edilmiş cek aksam ve tefer.
43.250	Gövde bölmeleri			
"	No. 1 - 12	801	801	-
"	Gövde lonj ronları	804	104	-
"	" ön üst kısım	253	253	-
"	" " alt "	96	96	-
"	" Kuyruk kısmı	157	157	-
"	" Motor sehпасı	72	72	-
"	" Nihai montaj	508	480	28
"	" Kaplumbağa sırtı (gövde üstü)	132	132	-
44.177	Kanat göşisman üst	307	307	-
44.223	" " alt	292	292	-
44.251	Amudî stabilizatör	228	228	-
43.330	İstikamet dümeni	363	363	-
44.224	İrtifa dümeni (Kuyruk göşismanı)	343	343	-
44.227	Ufki stabilizatör	334	334	-
39.673	Motor sehпасı kavrama bağlantısı	12	8	4
39.463	İniş tertibatı	38	11	27
43.236	Kuyruk beki	18	14	4
43.531	Kanat dikmeleri	12	-	12
43.563	Tay. dahili dikmel.	16	3	13
44.201	Kumanda kol ve pedalı	60	54	6
43.214	Benzin deposu	26	26	-
43.210	Yağ deposu	8	8	-
37.234	Yağ müberridi Bağl.	5	5	-
39.448	Kaporta masterları	22	22	-
43.695	Yangın söndürücü bağlantısı	5	5	-
42.525	El marşı bağlantısı	5	5	-
42.678	Yağ filtresi Bağl.	5	5	-

5

030 | 10 | | | 59 | 398 | 9

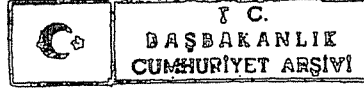
EK-3 Kayseri Tayyare Fabrikası Müdürlüğünün Hava Müsteşarlığına Sunduğu Rapor

Sayfa-5

(B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9)

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı

S. — Ksm.
Hu. No.
U. No.

Ankara
/ / 93

Hülâsa:

S U R E T (arkası)

- 5 -

Plan ve No.	Kalıp ve takım aksamı	Mec. Aks. Ve tef.	İkmal edilen Aksam ve tef.	Bakiye ikmal edilecek aksam ve teferruat
Leffi				
39.312	Motör kumanda cihazı	17	17	—
44.227	Stab. ayar tertibatı	23	15	8
43.287	Tablo levhaları	8	8	—
48.224	Kuyruk mont. tef.	36	36	—
43.250	Gövde iskel. tefer.	78	78	—
43.564	Kanat montaj letf.	198	198	—
39.493	Hava Kum. tertibatı	20	20	—
		4.600	4.498	102

Marangoz kısmı - Ağaç kalıp ve şekiller

Plan No.	Montaj aksamı	Mecmuu aksam teferruatı	İkmal edilen aksam teferruatı
39.448	Kaportalar	100	100
43.564	Kanat merkez kaburga	360	360
"	" tazyık "	288	288
"	" kısa "	26	26
"	" dış "	84	84
"	" kaburga ucu	20	20
"	" " dikmeleri	26	26
"	" Uc büküm şekilleri	10	10
"	Orta kısım orta kaburga	78	78
"	" " kısa "	26	26
"	" " dış "	82	82
	Temamen bitmiştir (% 100)	1.100	1.100

ÜZERLERİNDE İLK AMELİYE BAŞLANILAN TAYYARE AKSAMI

Kısım ismi	Beş tay. için sarf edilmesi matlup takribi saat	Sarf edilen saat miktarı	İkmal için bakıy kalan takt. saat
Kanat ve tef.	18.844. 00	164. 00	18.680. 00
Gösismanlar	3.200. 00	1.393. 00	1.807. 00
Tay. dah. dikm.	1.700. 00		1.700. 00
Kuyruk kısmı	5.247. 00	1.014. 00	4.233. 00

6

030 10 59 398 9

EK-3 Kayseri Tayyare Fabrikası Müdürlüğünün Hava Müsteşarlığına Sunduğu Rapor

Sayfa-6

(B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9)

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı

Ş. — Ksm. —
Hu. No.
U. No.

61
15
Ankara
/ / 93

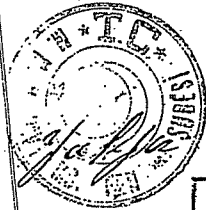
Hülâsa:

S U R E T (arkası)

- 6 -

Kısım ismi	Beş Tay. için sarf edilmesi matlup takribi saat	sarf edilen saat miktarı	İkmal için bakiye kalan takr. saat
Leffi			
Hövde iskeleti	7.838. 00	516. 30	7.321. 30
Motör sehpa	2.013. 00		2.013. 00
Kuyruk üst (kaplumbağa sırtı)	330. 00	138. 00	192. 00
İniş tertibatı	2.970. 00		2.970. 00
Kuyruk beki	1.026. 00	129. 30	896. 30
Benzin ve yağ depo kumanda kol, pedalı ve frenleri	7.408. 00	156. 00	7.252. 00
Oturacak iskemleler ve tayyare zemini	3.621. 00		3.621. 00
Tech. ve lev. harbiye	3.086. 00		3.086. 00
Radiyo ve tech.	957. 00		957. 00
Motör mont. ve tert.	4.026. 00	87. 30	3.938. 30
Tayyare askı çengeli	165. 00		165. 00
Benzin yağ ve istial tertibatı	3.548. 00	31. 00	3.517. 00
Tablonlar	462. 00		462. 00
Örtü ve dışemeler	644. 00		644. 00
Umumi montaj	4.884. 00	116. 30	4.767. 30
Kaportalar	8.002. 00	2. 30	7.999. 30
Motör tecrübesi	990. 00		990. 00
Muhtelif işlere ait taksim odilmeyen saat	1.683. 00		1.683. 00
Yekûn.	85.680. 00	3.918. 00	81.762. 00

Aslı gibidir

7

030 10 59 398 9

EK-3 Kayseri Tayyare Fabrikası Müdürlüğünün Hava Müsteşarlığına Sunduğu Rapor

Sayfa-7

(B.C.A.030-0-001-000-000-59-398-9)

T. C.		Ankara	
M. M. V.		20 / 4 / 938	
Hava Müsteşarlığı		21	
Ş. Feri	Ksm. 3	Hulâsa: P.Z.L. ve Gotha tayyarelerinin inşaatı H.	
Hu. No.	728		
Um. No.	4685		
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> T C BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARSIVI </div>			
Baş Vekâlet Yüksek Katına			
<p>Kayseri Tayyare Fabrikasında lisansla 1/10/936 da inşaatına başlanan 20 adet P.Z.L. av ve 15 adet Gotha mektep tayyaresinin inşaatı 31/3/938 tarihinde bitmiştir.</p> <p>Küçük bir seri inşa edilmesine rağmen P.Z.L. Tayyarelerinin beheri hariçten alınan fiyata nazaran (4500) Türk lirası ucuza mal edilmiştir. Bu suretle (20) tayyare üzerinden (90.000) lira tasarruf edilmiş ve P.Z.L. ve Gotha tayyareleri inşaatında cem'an (433.000) Türk liralık işçilik ve idare masrafının memleket dahilinde kalması temin edilmiştir.</p> <p>Bu parlak neticeyi arz ederken ilerde daha muvaffakiyetli işlerin başarılacağı hakkındaki iman ve itimadımızı saygı ile bildiririm.</p>			
<i>A. Y.</i> <i>Arzediltili Hüseyin</i> 25-IV-938		M. M. V. <i>V. Özalp</i>	
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> BAŞVEKÂLET YÜKSEK KATINA 22-4-19 2088 </div>			
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> 10 59 399 8 </div>			

EK-4 Hava Müsteşarlığının Başvekâlete Sunduğu Rapor
 (B.C.A.030-0-001-000-000-59-399-8)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GİZLİLİK BÜYÜKLERİ
T. C.
BAŞBAKANLIK
HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ

Yazıldığı tarih: 9. 10. 1948
Numarası : 290
İmza : Ad. Mehmetoğlu

S I F R E T E L

Sayın Hasan Saka
Başbakan

1948 son dokuz aylık devresi için Marshall Planından verilecek otuz milyon dolarlık krediye müteallik anlaşma tasarısı gelmiştir . Bu tasarı hükümleri 18 Ağustosta Vaşington Büyük Elçiliğimizden bildirilen kredi şartlarını aynen tekrar etmekte ancak lehimize olarak sipariş müddetinin 30 Haziran 1949 tarihine kadar uzatıldığı anlaşılmaktadır . Başka bir değişiklik yoktur .

Otuz milyon miktarının 2 Nisan 1948 ile 30 Haziran 1948 on beş aylık devre için mezuubahs bulunan 60 milyon dolar miktarında hiç bir tenzilât ifade etmediği de (ECA) tarafından Vaşington Büyük Elçiliğimize teyit olunmuştur .

16 memlekete aynen verildiği anlaşılan bu tasarı ve bağlı vesikalar için müstaceliyetine binsen pazartesi günü toplanacak olan Bakanlar Kurulunda görüşülerek kabul ve imzası için Vaşington Büyük Elçimize selâhiyet verileceğini saygılarımla arz ederim .

kapama
cardı

Başbakan Yardımcısı
Barutçu

7/10

030	01			11	000	14
-----	----	--	--	----	-----	----

2 sayfa

EK-5 Başbakan Yardımcısı Faik Ahmet BARUTÇU'nun Başbakan Hasan SAKA'ya Yazdığı Mektup Sayfa-1
(B.C.A.030-0-001-000-000-111-700-14)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
SİYASİ ARŞİVİ
T.C.
BAŞBAKANLIK
HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ

Yazıldığı tarih: 4.10.1948.
Numarası : 275
İmza : Adnan Zafır

S I F R E T E L

Sayın Hasan Saka

Başbakan

TAKİ BEN

1 - Demokrasi davasının Partimizin davası olduğuna dair uğra-
dığınız yerlerde yaptığınız konuşmalar fevkalade güzel akisler bı-
rakmaktadır . Memleketin her tarafında bu mevzuun vatandaşlarca
sizin lisanınızdan dinlenmesindeki faydalı tesiri muhalefet ^{muhitinin} tepkisi
de açıkça gösteriyor .

2 - Reisi cumhur Hazretleri bu akşam İstanbul'a hareket buyura-
caklardır .

3 - Seyyahatınızın bundan sonraki istikameti hakkında malumat
vermenizi ve afiyetlerinizi dilerim .

Hususî Kalem Müdürlüğü 4.10.1948 tarih ve 275 sayılıdır .

Başbakan Yardımcısı
Faik Ahmet Barutçu

030 01 111 700 14

EK-5 Başbakan Yardımcısı Faik Ahmet BARUTÇU'nun Başbakan Hasan SAKA'ya
Yazdığı Mektup Sayfa-2
(B.C.A.030-0-001-000-000-111-700-14)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
OSMANLI ARŞİVİ

-4-

Marshall plânından getirtilen ziraat alet ve makinelerinin kullanma, bakım ve ömürlerini arttırmak için alınan tedbirler

Marshall plânile getirtilen traktör ve diğer ziraat alet ve makinelerin kullanma, bakım ve onarım işlerini çiftçilerimize öğretmek üzere makinist kursları açılmıştır. Kurslara ilk olarak 1949 yılı ilkbaharında yurdun 12 muhtelif yerinde başlanmıştır. Altışar ay devam eden bu kurslarda geçen yıl 1200 eleman yetiştirilmiştir. Ayrıca Şeker Fabrikaları da 450 makinist yetiştirmiştir. Bu yıl kurs adedi 20 ye çıkarılmış ve 2000 makinist yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Kurs devresi de altı aydan beş aya indirilmiştir.

Alet ve makinelerin randımanlarını arttırmak işinde Marshall plânı ithalâtçı firmaları ile de işbirliği yapılmaktadır. Halen bu firmalar tarafından kurulmuş bulunan ve kurulacak olan seyyar ve sabit tamirhanelerin kuruluş yerleriyle miktarları 4 No.lu listede yazılıdır.

Marshall plânı makinelerinin randımanını arttırmada yedek parça işine büyük önem verilmektedir. Geçen yıl ithal olunan traktör ve ziraat alet ve makineleri bedelinin % 10 nu nisbetinde yedek parça getirtilmişti. Bu yıl bu nisbet % 20 ye çıkarılmıştır. Bu güne kadar 2,213,000.- dolarlık yedek parça ithal olunmuştur. 2,000,000 dolarlık yedek parça da siparişe bağlanmıştır.

Alet ve makinelerin bakımında el kitaplarından da faydalanılacağı düşünülmüştür. Bütün Marshall plânı ithalâtçı firmaları getirttikleri traktör, harman makinası ve biçer-döğür gibi makinelerin kullanma, bakım ve onarımları hakkında Amerika'da yazılmış el kitaplarını dilimize tercüme ettirmişlerdir. Bu kitaplar çiftçilere parasız dağıtılmaktadır.

030	01			80	507	5
-----	----	--	--	----	-----	---

.1. 4

REPUBLIC OF TURKEY
MINISTRY OF AGRICULTURE
AND FORESTRY

-5-

Marshall plânından getirtilen ziraat alet ve makinalarından azamî randımanı temin için bunların takım halinde çiftçilerimize satılması hususu firmalara tavsiye olunmuştur. Bu hususta Şeker Fabrikaları 3-6 çiftçiden müteşekkil çiftçi guruplarına traktör ve bununla birlikte kullanılan diğer aletlerin komple bir halde satılmasını temin etmektedir.

Firmaların satış sahalarını muayyen bölgelerde teksif etmeleri rica olunmuştur. Böylece servis işleri bir hayli kolaylaşmış olacaktır.

Çiftçilerimizin görgü ve bilgilerini artırmak, onlara modern ziraat usullerini göstermek üzere, firmaların yardımıyla, bilhassa yeni tip aletlerle gösteriler tertip edilmektedir.

Marshall plânı teknik yardımı

1.- Amerika'ya eleman gönderme :

Marshall plânı teknik yardımından faydalanarak Amerika'ya bilgi ve görgülerini artırmak üzere muhtelif sahalarda eleman göndermek mümkün olmaktadır. Yine aynı yardımdan faydalanarak Amerika'dan mütehassis getirtilenmektedir. Keza elit tohum ve damızlık getirtilmesi de kabildir.

Bakanlığımız teknik yardımdan her üç şekilde de faydalanmaktadır. Bu güne kadar bu yardımdan faydalanarak Amerika'ya teşkilattan 28 yüksek ziraat mühendisi ile Ziraat fakültesinden bir profesör ve bir doçent gönderilmiştir. 5 Veterinerin Amerika'ya gönderilmesi için yapılan müracaatımız kabul olunmuştur. Bu elemanlar 16/Haziran'da Amerika'da bulunacaklardır.

030	01			80	507	5
-----	----	--	--	----	-----	---

./.

5

BAKIR KÖKÜMÜZÜN GELİŞTİRİLMESİ
KONFERANSI
1950

-6-

Ziraat Fakültesinden bir profesör ile teşkilâtta bir pamuk mütehassısının Amerika'ya gönderilmeleri için yaptığımız müracaat da kabul olunmuştur. Ayrıca melez mısır yetiştiriciliği üzerinde bilgi ve görgüsünü artırmak üzere Amerika'ya bir ziraatçıyı beş ay müddetle gönderme teklifimiz de E.C.A. idaresince kabul olunmuştur. Ancak bu eleman henüz seçilmemiştir.

5 Yüksek Orman Mühendisi ile Ziraat Fakültesinden bir profesörün muhtelif ormancılık şubelerinde bilgi ve görgülerini artırmak üzere Amerika'ya gönderme teklifimiz E.C.A. ca tetkik olunmaktadır.

2.- Amerika'dan uzman celbi :

Teknik yardımdan faydalanarak memleketimizde iki yıl tetkiklerde bulunmak üzere Amerika'dan 8 uzman celbi hakkında yaptığımız teklif kabul olunmuştur. Bunlardan aşağıda adları yazılı 7 mütehassıs 28/Mart/1950 günü memleketimize gelmişler ve tetkiklerine başlamışlardır. Halen bu uzmanlar Çukurova ve cenubî şarkî vilâyetlerimizle Ege, Marmara, Trakya ve havali bölgelerinde tetkiklerini tamamlamışlardır. Yakında şarkî ve şimalî Anadolu'da da tetkiklere başlayacaklardır. Bu tetkikler sona erdikten sonra uzmanlar Türkiye için yeni bir ziraat teşkilâtı programı hazırlayacaklardır.

Uzmanlar :

Mr. Elmer Starch	Zirai organizasyon uzmanı
Mr. Gould	Zirai yayım (extension)
Mr. Winchester	Zootekni uzmanı
Mr. Hansmeier	Toprak hayatiyetini muhafaza (Conservation)
Mr. Smith	Ziraat alet ve makinaları uzmanı
Mr. Killough	Pamukçuluk
Mr. Ward	Sulu Ziraat

Yine teknik yardımdan faydalanarak beş ay müddetle bir melez mısır uzmanı 18/Mayıs/1950 günü memleketimize gelmiştir. Bu

030	01			80	507	5
-----	----	--	--	----	-----	---

.1.6

BERLET 10/10/50 0000 00000000
GEMERKİYET ASAYI

-7-

uzman yine teknik yardımdan faydalanarak Amerika'dan getirttiğimiz 800 Kg. kadar muhtelif melez mısır çeşitlerinin memleketimizde denemesi üzerinde tetkiklerde bulunacaktır.

Teknik yardımdan faydalanarak önümüzdeki yıl Amerika'ya 50 ziraatçı, 15 veteriner ve 15 ormancı gönderilmesi için hazırlıklara başlanmıştır.

M.k

030	01			80	507	5
-----	----	--	--	----	-----	---

7

EK-6 Marshall Planı Hakkında Rapor Sayfa-4
(B.C.A.030-0-001-000-000-80-507-5)

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
Dışişleri Bakanlığı

2

1949/50 yılı Marshall plânı taraj haklarından tarıma ayrılan
1,508,000 doların maddeler ve memleketler itibarile
bölüntüsü (rakamlar 1000 dolar olarak)

	Almanya	İngiltere	Belçika	Yekûn
Sun'î gübre	-	67,2	584	651,2
Traktör	150	244	-	394
Traktör pulluğu	34	-	-	34
Atla çekilir ziraat aletleri	82	-	-	82
Mücadele ilâçları	-	59,8	-	59,8
Santrifüj tulumba	-	97	-	97
Hububat bangerları	150	-	-	150
Lâboratuvar malzemesi	-	40	-	40
Yekûn	416	508	584	1,508

M.k

030	01			80	507	5
-----	----	--	--	----	-----	---

Marshall Planından Tarım Bekanlığına Yapılan tahsisleri
(Rakamlar "000" ilâvesiyle gösterilmiştir)

Code No.	Cinsi	1948/49		1949/1950		1949/50 pro gramına ilâve olarak		Umumi Yekûn.
		1948/49	1949/50	1949/1950	1949/50			
-00 - Amerika								
-05 - Canada								
		1948/49 pro gramına istisnad yolu ile dahil edilen						
830-00	Tank tipi traktör 50 HP.den küçük.	1,037	183	1,830	1,000	1,000	2,830	2,830
831-00	Tank tipi traktör 50 HP.den büyük.	672	15	687	-	-	687	687
832-00	Tekerlekli traktör	7,337	392	7,709	3,700	3,700	11,409	11,409
833-03	" "	217	-	217	300	300	517	517
770-80	Ziraat aletleri	3,833	158	3,991	3,080	1,468	4,548	4,548
770-03	" "	2,857	404	3,261	1,910	1,910	5,171	5,171
771-00	Yedek parçaları	1,900	186	1,888	1,580	1,580	3,468	3,468
771-03	" "	557	-	557	440	440	997	997
891-00	İstik (traktör ve ziraat aletleri için)	96	-	96	50	50	146	146
740-00	Tulumhalar	417	-	417	-	350	667	667
836-00	Mucdele ilâçları	306	-	306	-	-	306	306
830-00	Pikap kamyonet	81	-	81	50	50	131	131
380-00	Kimyevi madde (Calleyum clorid)	5	-	5	10	10	15	15
890+	Deniz navlunu	1,790	130	1,918	500	113	2,531	2,531
750-00	Seyyar tamirhane	-	-	-	150	150	150	150
880-00	Fenni aletler	-	-	-	18	18	18	18
640-00	El aletleri	8	-	8	-	-	8	8
890-00	İstik tamir malzemesi	-	-	-	25	25	25	25
120-00	Tohum	-	-	-	-	10	10	10
Yekûn.....		20,725	1,425	22,148	12,785	1,841	36,774	36,774

S.P.

030 01 80 5075

ULUSAL EKONOMİK ENERJİ BAKANLIĞI
GÜÇLENME VE YATIRIM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Liste 6:

4

Memleketimizde firmalar tarafından kurulmuş ve kurulacak
Jabet ve seyyar tanıtımhanelerinin yerlerini gösterir
C e t v e l

Firma adı	Kurulmuş		Kurulacak	
	Sabit	Seyyar	Sabit	Seyyar
Z. Donatım	1 Konya 1 Adana	14 Ankara Adana Kayseri Diyarbakır Konya Eskişehir Manisa İzmir İstanbul	1 Ankara 1 Diyarbakır 1 Manisa 1 Adana	1 Trakya
Çukurova	1 İstanbul 1 Adana		1 İzmir 1 Konya	1 Adana 1 Konya
Koç	1 Ankara 1 İzmir 1 Adana 1 Konya 1 Antalya	2 Eskişehir 1 Ankara 1 Antalya Adana Gaziantep	1 Gaziantep 1 Diyarbakır 1 Balıkesir	1 Urfa 1 Antalya
Türk İnter			1 İstanbul 1 Eskişehir 1 Adana 1 İzmir	1 Eskişehir 1 Adana
Yakınoğlu	1 İstanbul	1 Trakya 1 Kocaeli	1 Adana 1 Trakya 1 İzmir 1 Antalya	1 Konya 1 Bursa
Neptun			1 İstanbul	1 Trakya 1 Eskişehir 1 İzmir
Mataç	1 İstanbul			1 Adana
Yekün:	11	18	18	13

eip

030	01			80	507	5
-----	----	--	--	----	-----	---

1948 YILI EKİM AYI İÇİN
GENEL İHTİSAP RAPORU

5

27/7/1950 gntne kadar Türkiye'de mevcut traktörlerin .
Vilyetler itibarile dağılışı

İli	1948 de mevcut	27/7/1950 gntne kadar Marshall'dan satılan	Yekn
Afyon	6	9	15
Ağrı	-	1	1
Amasya	10	54	64
Ankara	53	63	116
Antalya	23	153	176
Aydın	134	265	399
Balıkesir	16	50	66
Bilecik	-	1	1
Bingl	-	2	2
Bitlis	-	-	-
Bolu	4	7	11
Burdur	6	7	13
Bursa	30	44	74
Çanakkale	34	22	56
Çankırı	1	4	5
Çoruh	-	-	-
Çorum	8	16	24
Denizli	23	48	71
Diyarbakır	6	28	34
Edirne	42	93	135
Elziğ	3	2	5
Erzincan	-	3	3
Erzurum	5	12	17
Eskişehir	87	116	203
Gaziantep	8	41	49
Giresun	-	-	-
Gmshane	-	-	-
Hatay	23	85	108
İçel	125	114	239
İsparta	4	5	9
İstanbul	96	71	167
İzmir	75	194	269
Kars	-	4	4
Kastamonu	7	1	8
Kayseri	12	23	35
Kirklareli	42	81	123
Kirşehir	5	7	12
Kocaeli	21	25	46
Konya	54	250	304
Kütahya	2	16	18
Malatya	3	19	22
Manisa	75	201	276
Maraş	20	28	48
Mardin	14	30	44
Muğla	88	38	58
Muş	1	18	19

030	01			80	507	5
-----	----	--	--	----	-----	---

.. 11

BAŞBAKANLIK EKONOMİK İŞLER BAKANLIĞI
DİŞİŞİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ECONOMIC AFFAIRS

-2-

Niğde	1	26	27
Ordu	-	-	-
Rize	-	-	-
Samsun	56	25	81
Seyhan	650	790	1440
Siirt	2	4	6
Sinop	2	2	4
Sivas	3	13	16
Tekirdağ	62	202	264
Tokat	19	32	51
Trabzon	-	2	2
Tunceli	-	1	1
Urfa	10	76	86
Van	2	5	7
Yozgat	14	3	17
Zonguldak	-	-	-
Hakkâri	-	-	-
Zirai Kombinalar	297		
Devlet Zi.Teş.	42		
Veteriner İş.U.Müd.	53		
Pamuk İş.Müd.	28		
İslah İstasyonları	23		
Tarım Okulları	6		
Toplam	2338	3443	5781

Not :

- 1.- 1948 den bu güne kadar Marshall plânı dışında giren traktörler dahil değildir.
- 2.- Marshall plânından ithalâtçı firmalar elinde bulunup da henüz satılmayan veya satılıp da Bakanlığa satış fişi henüz gelmeyenler dahil değildir.

M.k

030	01			80	507	5
-----	----	--	--	----	-----	---

12

DEVLET AMBULANSI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GÖZGÖRÜYET ANKARI

T. C.

MİLLETLERARASI İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

TELGRAFI ADRESİ DETBA -- ANKARA

İLGİLİ SERVİS TELEFON NO'SU

EKİ

İSARETİ

NUMARASI

TARİHİ

YAZINIZIN

Başbakanlık Yüksek Makamına

ÖNCEKİ
YAZINIZIN

ANKARA

BU
YAZINIZIN

176-00

11-D/27

4/18/1952

ÖZET:

Bu kerre Genel Sekreterliğimce hazırlatılan " Marshall Planı ve Türkiye'deki tatbikatı hakkında muhtıra " dan 5 adedinin ekli olarak takdim olduğunu saygılarımla arz ederim.

Hö

Genel Sekreter

özel. Kalın
4. B. 1952
OK.

Genel Sekreter
Z. N. S.

İ. A. S.

D	EA/ŞG					29/12
030	01			125	KC1	5

4-1-1952	4	5
----------	---	---

1 + 1 kılavuz (1831)

EK-7 Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatının Hazırladığı Marshall Planı ve Türkiye'deki Tatbikatı Hakkındaki Muhtıra Sayfa-1
(B.C.A.030-0-001-000-000-125-801-5)

MİLLETLERARASI İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

**T. C.
MİLLETLERARASI İKTİSADİ
İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI**

MARSHALL PLANI

VE

TÜRKİYE'DEKİ TATBİKATI HAKKINDA MUHTIRA

**YENİ MATBAAA
ANKARA, 1951**

030 01 125 801 5

EK-7 Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatının Hazırladığı Marshall Planı ve Türkiye'deki Tatbikatı Hakkındaki Muhtıra Sayfa-2
(B.C.A.030-0-001-000-000-125-801-5)

MARSHALL PLANI

Avrupa memleketleri ikinci dünya harbinden sonra harabiye uğramışlar ve büyük iktisadi ve içtimai zorluklara maruz kalmışlardı. İktisadi meselelerin başında Amerika'dan yapmak mecburiyetinde oldukları geniş ithalât dolayısıyla çektikleri dolar sıkıntısı gelmekte idi. Bu sebeple bu memleketler birer birer Amerika Birleşik Devletlerine müracaat edip istikrazlarda bulunmağa çalışıyorlardı.

Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, bu şekilde yapılacak istikrazların pek müsmir olmayacağını düşünerek Avrupa memleketlerinin birbirlerine yardım edecek şekilde iktisadi bir işbirliği tesis etmelerini ve Amerikan yardımının bu birlik çerçevesi dahilinde ve muayyen bir program ve kontrol altında yapılmasını daha doğru buldu. Bu sebeple o zaman ki Hariciye Nazırı General Marshall, 5 Haziran 1947 tarihinde malûm nutkunu irad etti. Marshall bu nutuk ile bütün Avrupa Devletlerini bilâ-istisna bir işbirliğine ve birbirlerine yardıma dâvet ediyordu.

Bunun üzerine Fransa ile İngiltere Hariciye Nazırları 16 Haziran 1947 de Paris'te içtima ederek Sovyetler Birliğini de bu toplantıya dâvet ettiler. Sovyetler Birliği içtima katılmıssa da bu üçlü toplantıda menfi bir durum alarak herhangi bir Anlaşmaya yanaşmadığından konferans 3 Temmuz'da dağıldı. Bilâhare Fransa ve İngiltere bütün Avrupa Devletlerini 12 Temmuzda Paris'te toplantıya dâvet ettiler.' (Malûm sebepler dolayısıyla İspanya bundan hariç tutuldu).

Bu konferansa Rusya ve peyki Devletler iştirak etmedi. Katılan memleketlerin adedi nazarı itibara alınarak bu toplantıya 16'lar konferansı dendi.

Bilâhare üç Alman bölgesinin de iştirakiyle üyelerin adedi 19'a bâliğ olan konferans, Avrupa için dört yıllık bir kalkınma programı hazırladı ve Avrupa'ya ne miktarda Amerikan yardımı yapılması lâzım geldiği hususunda bir rapor tanzim etti. Bu rapor Amerikan Kongresince kabul edilen yardıma esas teşkil edecek olan Amerikan raporlarının mesnedini hazırladı.

030	01	125	801
-----	----	-----	-----

göre diğer Üye memleketlere karşı bir kredi marjı tanımakta ve buna mukabil de diğer Üye memleketlerden Birlik dahilinde bir kredi marjı almaktadır. Bu kredi marjlarına kota adı verilmiştir.

Kotaya nisbeten % olarak ifade edilen müterakim hesap fazlalığı veya açığı Miktarı	Müterakim hesap açığının Tesviyesi			Müterakim hesap fazlasının Tesviyesi		
	Birlik zilye edilen	İkraz tesviye nisbet	Birlikçe altın tediyatıyla tesviye edilen nisbet	Birlikçe altın zilye edilen	İkraz tesviye nisbet	Birlikçe altın tediyatıyla tesviye edilen nisbet
Birinci bölüm % 20	% 100		0	% 100		0
İkinci bölüm % 20	% 80		% 20	% 50		% 50
Üçüncü bölüm % 20	% 60		% 40	% 50		% 50
Dördüncü bölüm % 20	% 40		% 60	% 50		% 50
Beşinci bölüm % 20	% 20		% 80	% 50		% 50

Memleketimiz bu suretle Avrupa Tediye Birliğinden 50 milyon dolarlık alacaklı ve borçlu kota almış bulunmaktadır.

Avrupa Tediye Birliğinin kurulmasıyla kredi meselesi halledilince Üye memleketler arasında ticaret serbestisi de derhal tatbik mevkiine konulmuştur. Ticaret serbestisi Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı Konseyinin Kararı mucibince 1948 senesindeki ithalâtın % 75 i nisbetinde olacaktır. Ancak tediye muvazenesindeki açıkların fazlalığı ve iktisadi zorluklar, bu kararın tam olarak tatbik edilmemesini intaç edebilir. Türkiye kendi bünyevî vaziyeti sebebiyle ticaret serbestisini % 60 dan ileri götürmemiş ve bu hususta haklı olduğunu Teşkilâta da kabul ettirmiş bulunmaktadır. Ancak vaziyetimiz mütemadi murakabe altında bulunmaktadır. Tediye muvazenesimizde daha büyük bir salâh eseri görüldüğü takdirde % 75 serbestiye gidilecektir.

Avrupa Tediye Birliğinde bünyevî borçlu olan bazı memleketlere Birleşik Amerika Devletleri başlangıç bakiyesi namı altında, ikraz ve hibe esaslı üzerinden yardımlarda bulunmuştur.

Türkiye başlangıç bakiyesi olarak Birlik çerçevesinde 25 milyon dolar almıştır. Bu yardım ikraz esasına müstenittir. 15 sene vadeli ve % 2 3/4 faize tâbidir. 15 senelik müddet Anlaşmanın hitamından itibaren başlayacaktır.

Başlangıç bakiyeleri tahsis edildikleri memleketlerin tediye muvazenerinde açık husule gelmesiyle kotalardan evvel kullanılmaktadır. Ancak memleketimize tahsis edilen başlangıç bakiyesinin kullanılması,

TABLO 1

**KARŞILIK PARALAR % 95 LER HESABINDAN
KULLANILAN MEBLÂĞ VE SARF MAHALLİ**

A — ÂMME SEKTÖRÜ	TL.
1 — a) Karayolları	35.677.000
b) İskenderun-Erzurum şosesi	1.320.000
2 — Ziraat Bankası	15.339.000
3 — Teknik Yardım	1.310.000
4 — Etibank	42.352.000
5 — İstatistik Genel Müdürlüğü	1.000.000
6 — Tuzla Yolu	403.000
7 — Göçmenler	30.000.000
8 — Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu	5.500.000
Yekûn	132.901.000
B — HUSUSİ SEKTÖR	
1 — Çimento Sanayii	
a) Darıca ve Zeytinburnu Fabrikası	7.063.000
b) İzmir Çimento	5.600.000
c) Kartal Fabrikası	784.000
2 — İzmir Çırcır ve Yağlı Tohumlar Fabrikası	462.000
3 — İstanbul Soğuk Hava Deposu ve Buz Fabrikası	612.000
4 — Piramit Fabrikası	1.812.000
5 — İbrahim Ethem Ulugay Kimya Evi	1.534.000
6 — Sanayi Kalkınma Bankası	10.000.000
Yekûn	27.868.000
Umumi Yekûn	160.767.000

EK-7 Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatının Hazırladığı Marshall Planı ve Türkiye'deki Tatbikatı Hakkındaki Muhtıra Sayfa-5
(B.C.A.030-0-001-000-000-125-801-5)

TABLO 3

1949-50 devresinde memleketimize tanınan
Tiraj hakları
(000 \$)

	Tanınan	Kullanılan
Almanya	14.722	14.722
Avusturya	1.000	1.000
Belçika	5.123	5.123
Danimarka	2.850	2.850
Fransa	7.000	7.000
İtalya	6.248 (1)	6.248
Hollanda	5.926 (2)	5.926
Norveç	468	468
İngiltere	28.684	28.684
İsveç	2.200	2.200
	74.221 (3)	74.221

- (1) 2.485.000 \$ 1948-49 devresinden intikal etmiştir
(2) 214.000 \$ " " " " "
(3) 2.699.000 \$ " " " " "

1949-50 devresinde tanıdığımız tiraj hakları
(000 \$)

	Tanıdığımız	Kullanılan
Almanya	6.722 (4)	6.722
Yunanistan	8.000	7.503
	14.722	14.225

- (4) 1948-49 devresinden intikal etmiştir.

- NOT : 1) 1948-49 senesi Tarıma ayrılan tahsislerin akreditif bakiyelerinden tahassül eden 784.000 dolarlık kısım 1950-51 devresine naklolunmuştur. Binaenaleyh 1948-49 tahsisatı olan 22.148.000 dolardan bu miktarın tenzili ve 1950-51 devresi içinde müta-lâası lâzım gelmektedir.
- 2) 1949-50 devresi yckûnu 55.405.000 dolar görünmekte ise de esasında tahsis 59.000.000 dolardır. 3.098.000 dolarlık tedarik müsaadeieri 1950-51 devresinde istihsâl olunmuştur.

TABLO 4

1948-49 ve 1949-50 senesi direkt ve
endirekt yardımlarının tevzi şekli
(000 \$)

	1948-49		1949-50	
	Direkt	Direkt	Direkt	Endirekt
1) Tarım	22.148	14.013	1.411	
2) Bayındırlık :				
a) Su işleri	—	400	1.060	
b) Karayolları	5.000	9.600	251	
c) Demiryollar ve Limanları				
İnşaat Reisliği	—	—	3.500	
3) Sağlık	—	850	—	
4) Ulaştırma :				
a) Denizyolları	—	609	6.951	
b) Demiryolları	—	300	11.758	
5) İşletmeler :				
a) Sümerbank	—	—	1.680	
b) Etibank	18.881	8.752	12.853	
6) Gümrük Tekel	—	—	840	
7) İstatistik	—	300	—	
8) Harita	—	300	—	
9) Toprak Ofis :				
a) Et ve Balık	—	1.540	6.100	
b) Buğday	—	13.821	—	
10) Ekonomi ve Ticaret :				
a) Piyasa	—	5.520	27.817	
b) Petrol	2.971	—	—	
	49.000	55.405	74.221	

TABLO 6

1948-49, 1949-50 ve 1950-51 devreleri
itibariyle Marshall Planından sağlanan
252.221.000 doların tevzi şekli

		\$
1 — Tarım Bakanlığı		46.123.000
2 — Bayındırlık Bakanlığı		24.572.000
3 — Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı		2.494.000
4 — Ulaştırma Bakanlığı		25.538.000
a) D. Dz. Y.	12.120.000	
b) D. D. Y.	13.418.000	
5 — İşletmeler Bakanlığı		66.630.000
a) Eti Bank	62.475.000	
b) Sümer Bank	3.360.000	
c) M. T. A.	795.000	
6 — Gümrük ve Tekel Bakanlığı		1.335.000
7 — İstatistik ve Harita İşleri		600.000
8 — Milli Savunma		13.822.000
9 — Özel Teşebbüs projeleri		658.000
10 — Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı		68.449.000
a) Et ve balık projeleri	7.644.000	
b) Piyasa (Çeşitli ithalât maddeleri)	60.805.000	
11 — Navlun		2.000.000
	Yekûn	252.221.000
Âmme ve Hususi Sektörlerin Umumi Tahsisattan Hisseleri		
1 — Hususi Sektör		107.586.000
a) Ziraat âlet ve makineleri	46.123.000	
b) Özel Teşebbüs projeleri	658.000	
c) Piyasa için çeşitli ithalât	60.805.000	
2 — Âmme sektörü		144.635.000
	Yekûn	252.221.000

Umumi yardım yekûnundan hususi sektöre ayrılan tahsis oranı nisbeti
% 42,6 dır.

18

030	01	125	801	5
-----	----	-----	-----	---

EK-7 Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatının Hazırladığı Marshall Planı ve Türkiye'deki
Tatbikatı Hakkındaki Muhtıra Sayfa-9
(B.C.A.030-0-001-000-000-125-801-5)

T.C.
BAŞVEKALET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: —

Millî Müdafaanın tezkeresinin özetası:

1- Türk Hava Kurumu tarafından kurulacak fabrikada yapılacak motorların I45 beygir kuvvetinde uçuş antrenman tayyarelerine yarayacağı ve bunların harp tayyareleri evsaf ve takat isteklerine cevap veremeyeceği,

2- Türk Hava kurumu tarafından kurulması düşünülen fabrikanın aynı zamanda harp tayyare motorlerini yapacak kabiliyette inşası bugünkü şartlar dolayısıyla kolay olmayacağı,

3- Hava Kurumunun fabrikası mektep tayyarelerinin motorlerini imal etmekle beraber harp tayyare motorlerinin revizyon ve tamir işlerini ve hatta bazı yedek parçalarını yapabileceğine nazaran bu fabrikanın ayrıca kurulması hava kuvvetleri namına bir kazanç teşkil edeceği ve tezgahlarının daha az ve basit olması dolayısıyla harp tayyare motor fabrikasından daha kısa zamanda tesis edilebileceği

4- Bunun için ayrıca Genelkurmayın mütaleasını almak lazımgelceği,

5- Uzun zamandanberi kurulmasına çalışılan harp tayyare motor fabrikası için Amerikada yapılan teşebbüslerin neticesi hakkında cevap alınmamakla beraber bu fabrikanın kurulması için gayret ve teşebbüslere devam olunmasının bir zaruret olarak teklif edilmekte olduğu,

030 10 61 409 24

T. C. M. M. V. Hava Müsteşarlığı Şoför Ksm. 1 Hu. No. 41819 Um. No.	 T. C. BAĞBAKANIŞI CUMHURİYET ARŞİVİ 62/	ANKARA 1 / 12 / 1941 Hülâsa : 				
Yüksek Baş Vekâlete						
Eki II	<p>Hariciye Vekâletininin 26/II, Teş. / 941 Tarih ve Ticaret ve İktisat Dairesi Umum Müdürlüğünün 18157/682 sayılı yazılarının karşılığıdır :</p> <p>1 - Yüksek Baş Vekâletin tasviplerine iktiran eden ve Türk Hava Kurumu tarafından yapılan Türkiye'de bir Tayyare Motör Fabrikasının tesisi teşebbüsü ile Milli Müdafaa Vekâleti tarafından kurulması düşünülen harp tayyare motör fabrikasının tesisi tasavvuru aşağıda arz edilen sebep ve mütalâalar yukarıdan kabli te'lif görülmektedir :</p> <p>A - Türk Hava Kurumunun kurulmasına teşebbüs ettiği MEVASCO fabrikası 145 beygir kuvvetinde motörler yapacağına nazaran bunlar daha ziyade uçuş antrenman tayyarelerine uyacaktır. Halbuki M.M.V. Vekâletininin kurulmasını istediği harp tayyare motör fabrikası, daha geniş tesislere, daha mütenevvi tezgâhlara ve her bakımdan daha hassas ve mükemmel alât ve makinalara muhtaç olduğu için mevzu bahis MEVASCO fabrikası motörleri M.M.V.'nin ihtiyacı olan harp Tyy. motörleri evsaf ve takat isteklerine cevap veremeyecektir.</p> <p>B - Türk Hava Kurumu tarafından kurulması düşünülen fabrikanın aynı zamanda M.M.V. harp Tyy. motörlerini yapacak kabiliyette inşaatı ise; her tesisatın ancak imâl edilecek motör tip ve cinslerine göre değişeceği mülâhasası ile; pek müşkil görülmektedir. Hem Hv. Kurumuna hem de M.M.V.'nin motörlerini yapabilecek kabiliyette tezgâhlar, tezgâh fabrikalarının standard imalâtından ayrı hususi bir tip ve konstrüksiyon arzedecektir; bu gün Amerikanın dahi; içinde yaşadığı şartlar dolayısıyla, bunu evvelâ kabul saniiyen kısa zamanda te'min edeceğine kolayca hükmedilemez.</p> <p>2 - Hv. Kurumu tarafından kurulması düşünülen motör fabrikasında; maketp tayyare motörlerinin imâl etmekle beraber harp Tyy. motörlerinin sırasında ve vaziyeti müsait zamanlarında revizyon ve tamir işlerini hatta bazı yedek parçalarını yapabileceğine nazaran bu fabrikanın ayrıca kurulması Hv. Kuvvetleri</p>					
<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 25%;">030</td> <td style="width: 25%;">10</td> <td style="width: 25%;">61</td> <td style="width: 25%;">409/24</td> </tr> </table>			030	10	61	409/24
030	10	61	409/24			

T. C. M. M. V.	C	B. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	ANKARA
Hava Müsteşarlığı			
Ş. — Ksm.			Hülasa
Hu. No.			
Um. No.			
		— 2 —	
Eki	<p>namına bir kazanç teşkil eder. Bu fabrikanın tezgâhlarının da ha az ve basit olması dolayısıyla harp Tyy.^{motor}Fb. dan daha evvel ve daha kısa zamanda tesis edilebilir. Harp Tyy. Motörleri Tyy. Fabrikasına lüzumlu olan ince ve hassas işlerden anlar müte-hassas işçilerin memleketimizde yetişmesi için de bir bağlan-gıç ve basamak teşkil eder. Bu Fb. nın bir an evvel tesisi prensip olarak kabul edildikten sonra gerek ham malseme cins ve miktarı ve gerekse tezgâh ve aletlerle bunların miktar ve teslim şartları M.M.V. ince bilinmediği için bu hususta T.Hv. Kurumu ile temas buyurulması lüzumunu ayrıca kayyt'ederim. İlâve olarak şunu da arz etmek isterim ki yazınıza iligik Ame-rika Hariciye Elçiliğinin yazısında bildirildiği gibi gerekli tezgâhlar ve aletler alınmadan evvel lisansa bağlanmanın doğ-ru olamayacağı kamaatındayım.</p> <p>Diğer taraftan Hv.Kurumu tarafından yapılan tegebbüs şeklinin; Amerika Elçiliğinin yazısına 3.cü maddesinde bildirilen Ame-rika Hükümetinin prensiplerine uygunluk derecesi de tetkik ve tesbit edilmelidir.</p> <p>3 - Ancak Askeri Hy.Kuvvetleri için lüzumlu harp Tyy.Motör fabri-kasından başka Türk Hv.Kurumu tarafından ayrı bir motör fabri-kasının inşası hakkında Galkur.Bşk.nın yüksek mütalâaları da Vekâletimizce malum olmadığından keyfiyet bu vesile ile Gen-kur.Bşk. da arzedilmiştir. Bu hususta Genelkurmay Başkanlığı</p> <p>4 - Usun samandanberi memleketimizde kurulmasına çalışılan harp Tyy.motör Fb.sı; bu işi üzerine alacak olan Bristol Fb.sı ile bir hayli muhaberatın sonra tamamen tevakkuf sahasına gir-miştir. Bu husus ve mücbir sebepleri 19/9/ 941 T.ve Hv.Ms.Fen 10 No.lu yası ile Yüksek Baş Vekâlete ve Genkur.Bşk. na arze-dilmiştir. Bunun üzerine mezkûr fabrikanın memleketimizde ku-rulması ve lisans alınması için bir kerre de Amerikada te-gebbüste bulunulması için Hariciye Vekâletine 19/9/941 tarih ve Ş.6. 18 No. ile yazılmıştır. Bu tegebbüslerin neticesi hak-kında Amerika Elçiliğinden daha cevap alınmamasıla beraber ayrı ve mühim bir ihtiyacı ifade eden bu harp Tyy.motör Fb. nın memleketimizde tesisi için gayret ve tegebbüslere devam et-menin mütalâası alınması lâzımdır.</p>		
	030	10	61.409.24
			3

T. C.		ANKARA	
M. M. V.		111	
Hava Müsteşarlığı		627	
Ş. --- Ksm.	Hülâsa : _____		
Hu. No.	_____		
Um. No.	_____		
-- 3 --			
Eki	<p>edilmesini bir saruret olarak teklifi ediyorum.</p> <p>3 - Bilgi için Yüksek Baş Vekâletine ve Genelkurmay Başkanlığına, 26/II.öl Fev. / 941 Tarih ve Ticaret ve İktisat Dairesi Umum Mudurluğunda 18157/682 yasalarına karşılık olarak da Hariciye Vekâletine saygılarımla arz ederim.</p>		
	M. M. V.		
	<i>[Signature]</i>		
	<i>[Signature]</i>		
	9.12.1941		
030	10	61	409
		24	
		3-12-1941	2681
		2	4

EK-8 THK Motor Fabrikasının Esasları Hakkında Hazırlanan Rapor Sayfa-4
(B.C.A.030-0-001-000-000-61-409-24)

T. C.
Hariciye Vekâleti
Ticaret ve İktisat Dairesi U.M.

Ankara, 26. İKinciteşrin. 1941

Balâsa

Şube

U.No 18157
R.No 682
Laf:

Acele

Millî Müdafaa Vekâletine

Türk Hava Kurumu tarafından memleketimizde bir tayyare motor fabrikası tesisi matlup ve işbu teşebbüs Yüksek Başvekalet-
ce tasvab edilmiş bulunmaktadır.

Amerika'da Manasko motor fabrikasının 145 beygir kuvve-
tinde D 4 tipindeki motorunun lisansını satın almak üzere yapılan
müracaatta fabrika tarafından, Amerika hükümetinden müsaade alın-
mak şartıyla, muvafakat cevabı verilmesi üzerine Vaşington Büyük
Elçiliğimize hem bu müsaadenin alınması ve hem de lisansın satış
bedeli üzerinde bir anlaşmaya varılması için talimat verilmişti.

Yapılan görüşmeler neticesinde mevzu bahis lisansın ve
fabrika için gerekli motorların bedelleri öğrenilmiş ise de Ameri-
kan Hükümetine ihrag müsaadesi istihsalim için vaki müracaata
meşhur Hükümetce evvela senede 200 mamul motor verilmesi yolunda
bir teklif ile mukabele edilmiştir.

Türk Hava Kurumu namına bir fabrika tesisi için işbu
müsaadenin istihsalı hususunda tekrar müracaat etmesi için
Vaşington Büyük Elçiliğimize talimat verilmesi üzerine meşhur
Büyük Elçilikten bu kerre alınan yazının bir sureti leffen
takdim kılınmıştır.

Bu yazıda görüleceği veçhile Büyük Elçilik Millî Müdafaa
Vekâletinin de diğer bir motor fabrikası kurulmasını istemiş
ve bunun için teşebbüsata girişilmiş olduğunu ve yaptırılan
tetkikat neticesinde ise bir motor fabrikasına lazım olan bütün
makine, tesisat ve takımların bugünkü şartlar içinde fedariki
güçheli olduğundan iki motor fabrikası için bu müşkülâtın arta-
cağı bedihî olduğundan Millî Müdafaa Vekâleti ile Türk Hava
Kurumunun ihtiyaçlarının müştereken mütalaa ve tevhidini tek-
lif etmektedir.

Bu husustaki mütalâalarının acilen bildirilmesine
müsaadelerini rica ederim.

Hariciye Vekili y.

030	10			61	409	24
-----	----	--	--	----	-----	----

5

Washington Büyük Elçiliği

U. S. A.
BAĞDAKANDIR
CUMHURİYET ARŞİVİ

Hariciye Vekâletine

63/110

Bağvekâlet 219 nmmaralı telgrafname cevabıdır :

I D 4 Motörlerinin lisans hakkının, hususî Jige and Fixturea'lerin, karbüratör ve manyetolar hariç olmak üzere 200 motör imaline kafi ham malzemenin ve parça halinde elli motörün 405000 dolar mukabilinde birse satılacağını Mengako tarafından bildirilmesi üzerine bunlar için Amerika Hükümetinden müsaade alınmıştır. Yalnız ham malzemenin cins ve miktarı bildirildikten sonra teslim müddetleri ayrıca tesbit edileceklerdir. Amerika Hükümetinin usullerine göre bu müsaade 45 gün için muteber olup kanunusvvel sonuna kadar fabrika ile anlaşma yapılmadığı takdirde yeniden müsaade istemek icab edecektir.

2 - MENASKO, Fcols and Gauges ve Machine-Tools'leri vermemektedir. Bu tezgah ve aletlerin nereden ve ne zaman temin edilebilecekleri tesbit edilmedikçe de lisans ve saire için 405000 dolar bir anlaşma yapmaktan bir faide hasıl olmayacaktır.

3 - Telgrafnamenizde ... arları umumî şekilde bildirilen tezgah, alet ve malzemenin miktar, cins ve teslim şartları ve bunları verebilecek fabrikalar tesbit edildikten sonra müsaade imkanını tetkik etmeği; Amerika Hükümeti usul ittihaz etmiştir.

4 - Millî Müdafaa Vekâleti de diğer bir motör fabrikasının kurulmasına istemiş, bunun için de firmalar nezdinde teşebbüsata girişilmiştir. Halbuki burada yaptırılan tetkikat neticesinde bir motör fabrikasına lazım olan bütün makine ve tesisat ve takımların bugünkü şartlar içinde tedariki pek şüpheli olduğu ve teslim müddetlerinin ekseriyetle bir seneden fazla usân ve hatta gayri emayyen bulunduğu anlaşılmaktadır. İki motör fabrikası için ise bu güçsüzlük bir kat daha artacaktır. Binaenaleyh, Millî Müdafaa Vekâleti ile Tayyare Cemiyetinin ihtiyaçlarının müştereken mütalaa edilerek tevhidî, yalnız bir fabrika kurulmasının gerek kabiliyeti tatbikiye gerek teknik vesaitimiz ve gerekse iktisat bakımından çok müvafık olacağı varidî hatır olmaktadır. Burada gerek resmî makamât, gerek firmalar nezdindeki teşebbühalerimize kat'î bir cereyan vermeden evvel bu husustaki emirlerinize intizar olunduğu maruzdur.

030	10			61	409	24
-----	----	--	--	----	-----	----

6

F3

Türk Hava Kurumuna ait Uçak Fabrikasının
1948 yılı faaliyeti hakkında Baş-
bakanlık Umumî Murakabe Hey-
eti Uzmanlarından mürek-
kep bir ekip tarafın-
dan hazırlanan
rapor

Daktilo

Sorgulamalar

030	01			1006196
-----	----	--	--	---------

EK-9 Türk Hava Kurumuna Uçak Fabrikasının 1948 Yılı Faaliyetleri Hakkında Hazırlanan
Rapor Sayfa-1
(B.C.A.030-0-001-000-000-100-619-6)

I- ÖN SÖZ

Türk Hava Kurumu Başkanlığının vâki müracaatı üzerine Heyetimiz Uzmanlarından teşkil edilen bir ekip tarafından Etmesğüt Uçak Fabrikasının 1948 yılı faaliyetleri tetkik edilmiş ve varılan neticeler, raporumuzun ilgilî bahislerinde tafsilâten izah edilmiş bulunmaktadır :

Türk Hava Kurumu tarafından büyük malî kâhifetler ihtiyar edilerek meydana getirilmiş olan bu fabrikanın bundan üç yıl evvel yaptığımız tetkikler sırasında da müğahede edildiği gibi bir taraftan Kurum ihtiyaç ve gelirinin mahdüt ve gayrı muayyen bulunması diğer taraftan en mühim alıcısı olması lâzım gelen Millî Savunma Bakanlığı ve Devlet Hava Yolları ile bugüne kadar bir işbirliği yapılamaması neticesi olarak uçak imali bakımından bugün de hemen tamamen meflûc ve muattal bir durumda bulunduğu ve yakında gelecek için de ümit verici bir durumun mevcut olmadığı görülmüştür.

Bu itibarla Hava Kurumu için yıllardanberi büyük ölçüde bir yük teşkil eden bu fabrikaların bir an evvel Kurum bünyesinden çıkarılarak hükümetçe varılacak prensip kararına göre, daha fazla vakit geçirilmeden memleket ekonomisine faydalı bir hâle gelecek şekilde vechelendirilmesinde zaruret görmekteyiz.

Fabrikanın normal imalâta geçinceye kadar daha dîn bir kadro ile idare olunması tavsiyeye değer görülmüştür .

	Aylıklılar			Saat ücretliler		
	Yıl		Yıl	Yıl		Yıl
	başı	ortala.	sonu	başı	ortal.	sonu
Yüksek mühendis ve mühendisler	21	18	16	3	-	-
Esnabi uzmanlar	1	-	-	-	-	-
Memurlar	54	49	47	-	-	-
Teknisyenler	20	26	26	-	-	-
Müstahdemler	8	8	8	43	40	43
Ustabaşılar	26	20	19	-	4	-
Ustabaşı yardımcıları	-	-	-	-	2	1
Postabaşılar	-	-	-	-	27	52
Ustalar	-	-	-	214	161	131
Usta yardımcıları	-	-	-	40	47	48
Çıraklar	-	-	-	25	18	15
	150	121	116	395	299	290

1948 yılında mühendis, memur, ustabaşı ve işçilere muhtelif nam- lar altında ödenen istihkaklar aşağıda mufredatıyla gösterilmiştir :

EK-9 Türk Hava Kurumuna Uçak Fabrikasının 1948 Yılı Faaliyetleri Hakkında Hazırlanan Rapor Sayfa-3
(B.C.A.030-0-001-000-000-100-619-6)

Mühendis, memur, ustabaşı maaşları	432.918,24	
Esneli Uzmanlar ücreti	29.430,66	
Müstahdem ücretleri	79.484,80	
İççi ücretleri	585.985,99	
Çırak ücretleri	17.452,08	
Fazla mesai ücretleri	5.331,87	
İstirahat yevmiyesi	10.514,73	
Prim	16.794,61	
Spor ücreti	854,94	1.178.767,92
Mesken bedelleri	24.994,-	
Yedirme masrafları	46.942,83	
Nakil masrafları	18.003,84	89.940,67
Ölüm ve doğum yardımı	3.540,-	
İşten çıkarma tazminatı	9.800,06	
İççi sigorta primi	35.541,78	
Harcırahlar	2.633,78	51.521,62
		1.320.250,21

ktilo	Çalıştıkları yerler itibarıyla 1948 yılı sonu personel mevcudu	
	bir tefriğe tâbi tutulacak olursa aşağıdaki netice elde edilir :	
	Proje ve prototip imâlinde çalışanlar.	17
	Seri imâlâtta çalışanlar	50
	Hesap ve ticaret işlerinde çalışanlar.	29
	İdari ve sosyal hizmetlerde çalışanlar	20
		116

ıgıranlar	Fabrika belli kapasite ile çalışmadığı için bir iççi kadrosu	
	tesbit edilmemiş, günün iş hacmine göre iççi kullanılmaktadır.	
	Fabrikada 1948 yılında tesbit edilmiş olan işçilik saati	
	786.272,45 in aşağıdaki müfredatı gösterdiği öğrenilmiştir :	
	Genel işçilik (saat)	Müstahsil
	786.272,45	474.320,45
		Gayrimüstahsil
		311.952,00
	Genel işçilik (T.L.)	Müstahsil
	730.798,76	491.117,89
		Gayrimüstahsil
		239.680,87

EK-9 Türk Hava Kurumuna Uçak Fabrikasının 1948 Yılı Faaliyetleri Hakkında Hazırlanan Rapor Sayfa-4
(B.C.A.030-0-001-000-000-100-619-6)

D - ETÜD ve PROTOTİP İŞLERİ :

Uçak Fabrikasının kuruluşu tarihinden 1948 yılı sonuna kadar etüd ve projeleri üzerinde çalışılan uçak ve plânörlerin başlıca vasıfları aşağıda gösterilmiştir :

T i p i	A d ı	Kaç kişi taşıdığı	Motör tahatı beygir
Miles Magister	Okul Başlangıç uçağı	2	130
T.H.K. 1	Nakliye plânörü	12	-
T.H.K. 2	Talim ve akrobasi uçağı	1	130
T.H.K. 3	Akrobasi plânörü	1	-
T.H.K. 4	İlk öğretim plânörü	1	-
T.H.K. 5	Stihlî İmdat Uçağı	5	2 X 130
T.H.K. 5 A(10)	Turizm uçağı	6	2 X 130
T.H.K. 7	İleri öğretim plânörü	1	-
T.H.K. 9	Talim plânörü	2	-
T.H.K.11	Yolcu uçağı	4	130
T.H.K.12	Yolcu uçağı	12	2 X 130
T.H.K.13	Uçan kanat araştırma plânörü	1	-

Aдетleri 12 yi bulan buuçak ve plânörlerden Miles Magister okul başlangıç uçağı lisans üzerine fabrikada seri hâlinde imâl edilmiş ve T.H.K.3, T.H.K.4, T.H.K.7 ve T.H.K.9 plânörleri de muhtelif ecebî plânörler kopye edilmek suretiyle yapılmıştır. T.H.K.1, T.H.K.2, T.H.K.5, T.H.K.5 A, T.H.K.11, T.H.K.12 ve T.H.K.13 uçak ve plânörleri ise tamamen fabrika elemanları tarafından hesap ve etüd edilmiştir. T.H.K.12 yolcu uçağının yalnız avan projesi yapılmış ve Devlet Havayollarınca bu uçağı alâka gösterilmediğinden projenin ikmâlîne devam olunmamıştır.

./.

EK-9 Türk Hava Kurumuna Uçak Fabrikasının 1948 Yılı Faaliyetleri Hakkında Hazırlanan Rapor Sayfa-5

(B.C.A.030-0-001-000-000-100-619-6)

Başbakanlık Umumî Murakabe Heyeti

Sayfa : 16

Bu uçaklardan :

- Lisans üzerine imâl edilen Miles Magister okul uçağı, Millî Savunma Bakanlığınca, bu tip uçaklarda motor bakatının son zamanlarda daha büyük olarak kabul edildiği ileri sürülerek *red* edilmiş ;

- T.H.K.2 talim ve akrobasi uçağı da tek kişilik olup ve bir öğretmenin de birlikte uymasına müsait bulunmaması dolayısıyla öğretim uçağı olarak kabul olunmamış ;

- Ve yolcu uçağı olarak düşünülen tiplerin de azami irtifalarının düşük olması ve bunlarla memleketin muhtelif yerlerine hava seferleri yapılamayacağı gibi sebeplerden dolayı Devlet Havayollarınca reddedildiği ifade edilmiştir.

Etüd edilen bu uçak ve plânörlerin evsafının uçak fabrikasının müşterisi telâkki edilecek her hangi bir müessesenin arzu ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde intihap edilmediği ve fabrika elemanlarının tamamen kendi görüş ve arzularına uygunu görülmektedir.

Fabrika mamullerinin esas alıcısı Millî Savunma Bakanlığı ile Devlet Havayolları olduğuna göre bu müesseselerle temas edilerek arzu edilen ve ihtiyaç gösterilen tiplerin kararlaştırılması ve ondan sonra proje yapmak veya lisans almak suretiyle seri imalâta geçilmesi sarfedilen emek ve paraların israfını önlemek bakımından zarurî görülmektedir.

Etüd ve proje işleri için 1948 yılı sonuna kadar, muhasebeden alınan donelere nazaran, harcanan para yekûnu 800.000,- lirayı bulmuştur :

Bunlardan :

T.H.K.2	Talim ve akrobasi uçağı için	134.000,- lira
T.H.K.5	Sıhhi imâat uçağı için	183.000,- "
T.H.K.5 A	Turizm uçağı için	96.000,- "
T.H.K.11	Yolcu uçağı için	151.000,- "

sarfedildiği anlaşılmaktadır.

./.

EK-9 Türk Hava Kurumuna Uçak Fabrikasının 1948 Yılı Faaliyetleri Hakkında Hazırlanan Rapor Sayfa-6

(B.C.A.030-0-001-000-000-100-619-6)

T.H.K.5 ve T.H.K. 5A uçaklarının oturma ve sedye koyma yeri gibi bakımlardan değişiklik arzettiği ve diğer kısımlarının tamamıyla birbirinin aynı olduğu; T.H.K.11 uçağının ise prototip ve tâdilât işlerinin hâlen ikmâl edilmediği gözününde tutulursa bu işler için sarfedilen para ve emeklerin mahiyeti hakkında bir fikir edinmek mümkün olur kanaatindeyiz.

Etüd ve projeleri ikmâl edilen bu uçak ve plânörlerin bir kısmının prototiplerinin hazırlanması için 1948 yılı sonuna kadar harcanan paraların yekûnu da 154.000,- lirayı geçmiştir.

T.H.K.1	Nakliye plânöründen 1 adet yapılmış ve takriben	280.000,-	lira
T.H.K.2	Talim ve akrobasi uçağından 3 adet yapılmış ve takriben	297.000,-	" "
T.H.K.3	Talim ve akrobasi uçağından 3 adet yapılmış ve takriben	124.000,-	" "
T.H.K.5	Sıhhi imdat uçağından 1 adet yapılmış ve takrib.	311.000,-	" "
T.H.K.5A	Turizm uçağından 1 adet yapılmış ve takriben ..	238.000,-	" "
T.H.K.7	İleri öğretim plânöründen 1 adet yapılmış ve takriben	12.000,-	" "
T.H.K.11	Yolcu uçağından 2 adet yapılmış ve takriben ...	35.000,-	" "
T.H.K.13	Uçak kanat araştırma plânöründen 1 adet yapılmış ve takriben	44.000,-	" "

sarfedilmiştir.

Bir prototipin hazırlanması bir kaç senelik mesaiyi ve büyük kâllfetleri isap ettirdiğine göre fabrika faaliyetinin pek mahdut sayıda prototip üzerine teksifi, seri imalâtın daha çok hâlen revaçta-bulunan ve Millî Savunma Bakanlığı ile Devlet Havayollarının muhtaç olduğu tipler seçilerek alınacak lisans üzerine yürütülmesi zaman, emek ve paradan tasarruf bakımından olduğu kadar fabrika için iş temini bakımından da zarurî olduğu kanaatimizi tekrarlarız.

./.

E- Seri İmalat İşleri :

Uçak Fabrikasının kuruluş tarihinden bugüne kadar seri hâlinde imal ettiği uçak ve plânörlerle bunların imali senelerini gösterir bir cetveli aşağıda arz ediyoruz :

T i p i	A d ı	1945	1946	1947	1948	Yekûn
		yapılan Adet	yapılan Adet	yapıl. Adet	Yapıl. Adet	
Miles Magister	Okul başlangıç uçağı	64	10	-	-	74
T.H.K.2	Talim ve akrobasi uçağı	-	12	-	-	12
T.H.K.3	Akrobasi plânörü	-	6	-	-	6
T.H.K.4	İlk öğretim plânörü	25	-	-	-	25
T.H.K. 5A	Turizm Uçağı	-	-	5	-	5
T.H.K.7	İleri öğretim plânörü	40	-	-	-	40
T.H.K.9	Talim plânörü	-	10	-	-	10
	Yekûn	129	38	5	-	172

Bunlardan T.H.K.5A turizm uçağına 1947 de başlanmış ise de henüz ikmâl edilmiş değildir.

Bu cetvelin tetkikinden de anlaşılacağı veçhile fabrikanın kuruluş gayesiyle uygun bir şekilde çalıştırılabilmesi mümkün olamamış ve ihtiyacı olmadığı hâlde, sırf fabrika personelinin boş kalmaması ve melekelerini kaybetmemeleri bakımından 1946 sonuna kadar Hava Kurumunca bir kısım sipariş verilmiş ve fakat Hava Kurumunun gittikçe azalan geliri son yıllarda buna da imkân bırakmamıştır. 1947 yılında Bursa belediyesinden alınan bir mektup üzerine 5 adet T.H.K. 5A turizm uçağına başlanmış ise de böyle bir uçağı gerçek-ten ihtiyacı bulunmadığından imalat işleri de sırtıncemede kalmıştır.

./.

T.H.K. Uçak Fabrikasının tetkikimize sunduğu 1948 bilançosu aynen şöyledir :

A K T İ F		P A S İ F	
Değişmez değerler	8.281.323,09	Sermaye ...	10.781.323,09
Arazi üstündeki tertibat	180.551,27	Değişmez ..	8.281.323,09
Binalar	4.805.891,71	Döner.....	2.500.000,00
Makine ve tesisat ve demirbaşlar	3.186.401,68	İhtiyat akçe- si.....	136.847,11
Nakil vasıtaları	108.478,43	Kargılıklar.	27.383,82
İlk tesis masraf.	904.876,00	Birikmiş amorfismanlar...	1.438.431,02
Stoklar	1.689.761,30	Satılan envestismanlar...	247.620,88
Kalıplar	488.000,00	Borçlarımız.	3.878.764,03
1949 da tamamlanacak işler	702.131,48	T.H.K. ...	3.706.761,98
Alacaklarımız	4.605.078,12	Diğer	172.002,05
T.H.K.	3.946.895,52	Geçici hesaplar.....	183.251,54
Diğer	658.182,60	Kâr bakiyesi	63.779,06
Geçici hesaplar ..	5.267,76		
Mali hesaplar	88.962,80		
Kasa	65.991,02		
T.C.Merkez Bankası	22.971,78		
	16.757.400,55		16.757.400,55
Nazım hesaplar ...	144.836,10	Nâzım hesaplar.	144.836,10

Kargılıklar

Tetkik ve tahlillerimiz tarafımızca tertip olunan aşağıdaki

bilanço postları üzerinden yapılmıştır :

VI - N E T İ Ç E

Yılda 1.000 adet pilot yetiştirmek ve buna nazaran her yıl ihtiyaç hasıl olacak 200 adet uçağı bizzat imâl etmek maksadıyla Türk Hava Kurumu tarafından, sırf kendi görüş ve kaynaklarına dayanılarak tesis edilmiş bulunan Etmesğüt Uçak Fabrikası hâlen hemen tamamen meflûc ve muattal bir vaziyette bulunmakta ve ilerisi için de limit verici bir manzara arz etmektedir.

Kuruluş tarihinden 1946 yılı sonuna kadar Kurumun havacılık dairesi için bir kısım uçak ve plânör imâl edilmiş ise de bilhassa bunu tâkip eden devrede bir taraftan Kurum gelirinin muhtelif sebepler altında azalması ve esasen Kurumun elinde bugün için ihtiyacından çok fazla uçak ve plânör bulunması, diğer taraftan Millî Savunma Bakanlığı ve Devlet Hava-yolları ile işbirliği yapılamaması neticesi tahaddüs eden bu vaziyet karşısında gerek uçak ve gerekse motör fabrikalarının Hava Kurumuna yük oluştuktan kurtarılarak bir en evvel müstahsil duruma getirilmesi bir zaruret hâlini almış bulunmaktadır.

Sabit kıymetler, mütedavil sermaye ve imalât masrafları namı altında Kurumca yalnız bu fabrikaya, bugüne kadar ödenen paraların yekünü 22milyon lirayı geçmiştir. Ayrıca motör fabrikası için Kurumca ihtiyar edilen tesis ve işletme masrafı yekünü olan 10.000.000,- lira da ilâve edildiği takdirde bu miktar 32.000.000,- lirayı aşmaktadır. Buna mukabil şimdiye kadar elde edilen hasıla - ki 98 uçak ve 85 plânörden ibarettir - bu maksatla ihtiyar edilen masrafla mukayese edilemeyecek kadar azdır, ve şimdiye kadar

./.

Hava Kurumu namına bu fabrikada gerek yeni imalât ve gerekse tamirat olarak yapılan işler, normal fiyatlara değerlendirildiği takdirde, bunun Kuruma takriben üç misli bir bedelle mal olduğu, diğer bir ifade ile bu müddet zarfında fabrikanın Kuruma tahmil ettiği malî külfetin, sabit tesis bedeli hariç, 7 - 8 milyon lirayı bulduğu anlaşılmaktadır.

Bu arada, motör fabrikasının da müşkil bir durumda bulunduğunu ve bu suretle Hava Kurumunun yeniden büyük ölçüde külfetlere katlanmak zorunda olduğunu hatırlatmak yerinde olur. Bu vaziyet karşısında büyük masrafları icap ettiren bu endüstrinin, esasen mahiyeti ve bünyesi bakımından hiç bir suretle işletmecilik vasfına taşımayan ve geliri de mahdud ve gayri muayyen bulunan Türk Hava Kurumu vazifeleri arasında müteassı uygun görülmemektedir.

Esas vazifesi, memleket gelişliğini havacı yetiştirmek ve bu maksatla gerekli tesisleri vücuda getirmekten ibaret olan Hava Kurumunun meselesini bu yönde teksif etmesi gerektiği hâlde çalışmalarını için bir vasıta mahiyetinde bulunan uçak ve motör endüstrisini kurma ve işletmesini gaye edinmesi muvafık mütealep edilmemektedir.

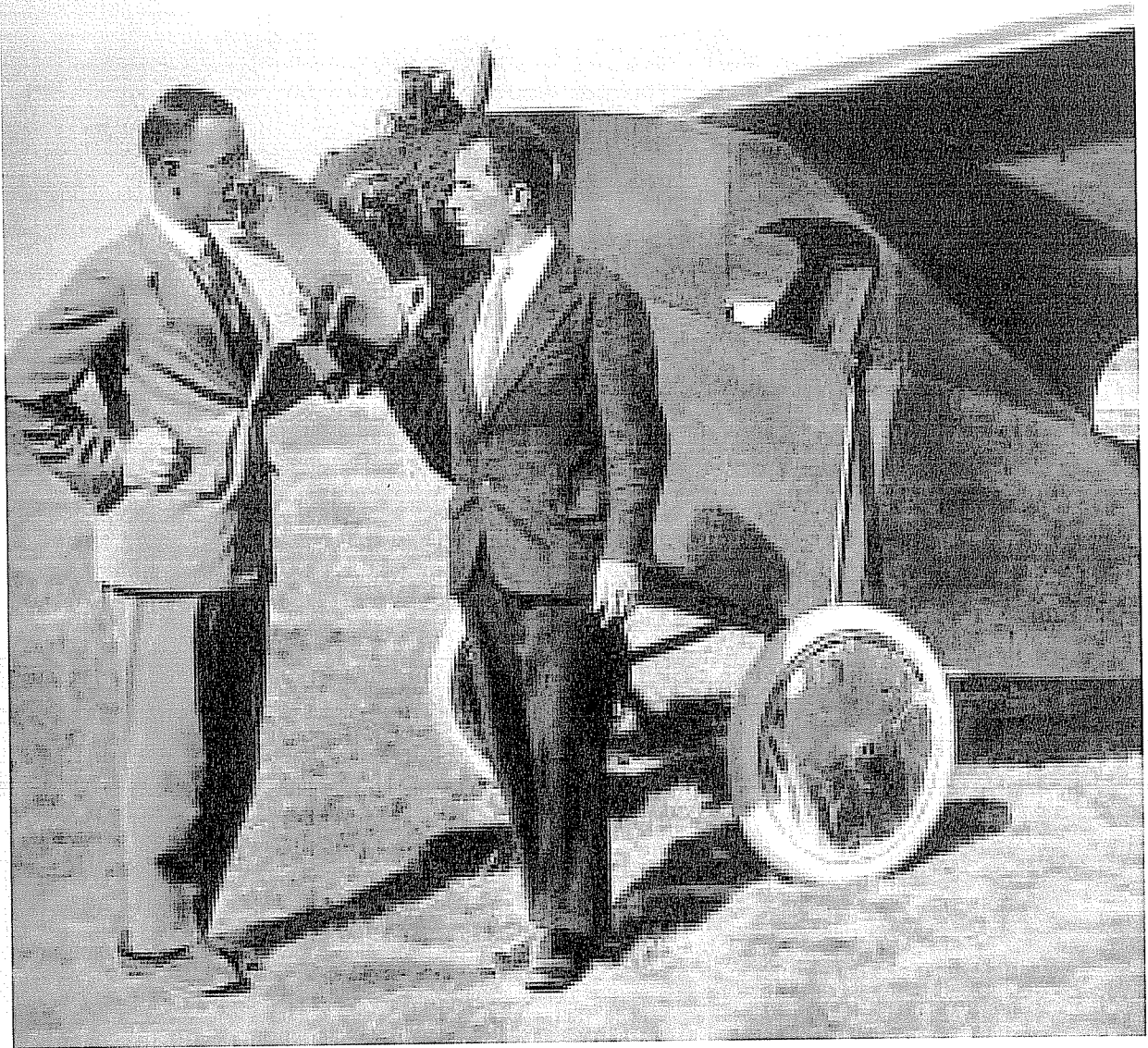
Memlekette sivil havacılık sanayininin bir nüvesini teşkil etmek üzere kurulmuş bulunan bu fabrikaların kuruluş gayelerine uygun ve rasyonel bir şekilde çalışmaları, her şeyden evvel bu sanayinin ve sivil havacılık faaliyetlerinin icap ettirdiği malî imkânların müsaadesine bağlı bulunduğu aşikârdır.

Bu bakımdan, bu fabrikaların bugünkü âtil durumdan kurtarılabilmesi için, Eskişehir ve Kayseri Uçak Fabrikaları da gözönünde tutularak memleketin ihtiyaçları ve malî imkânlarının bir havacılık sanayininin

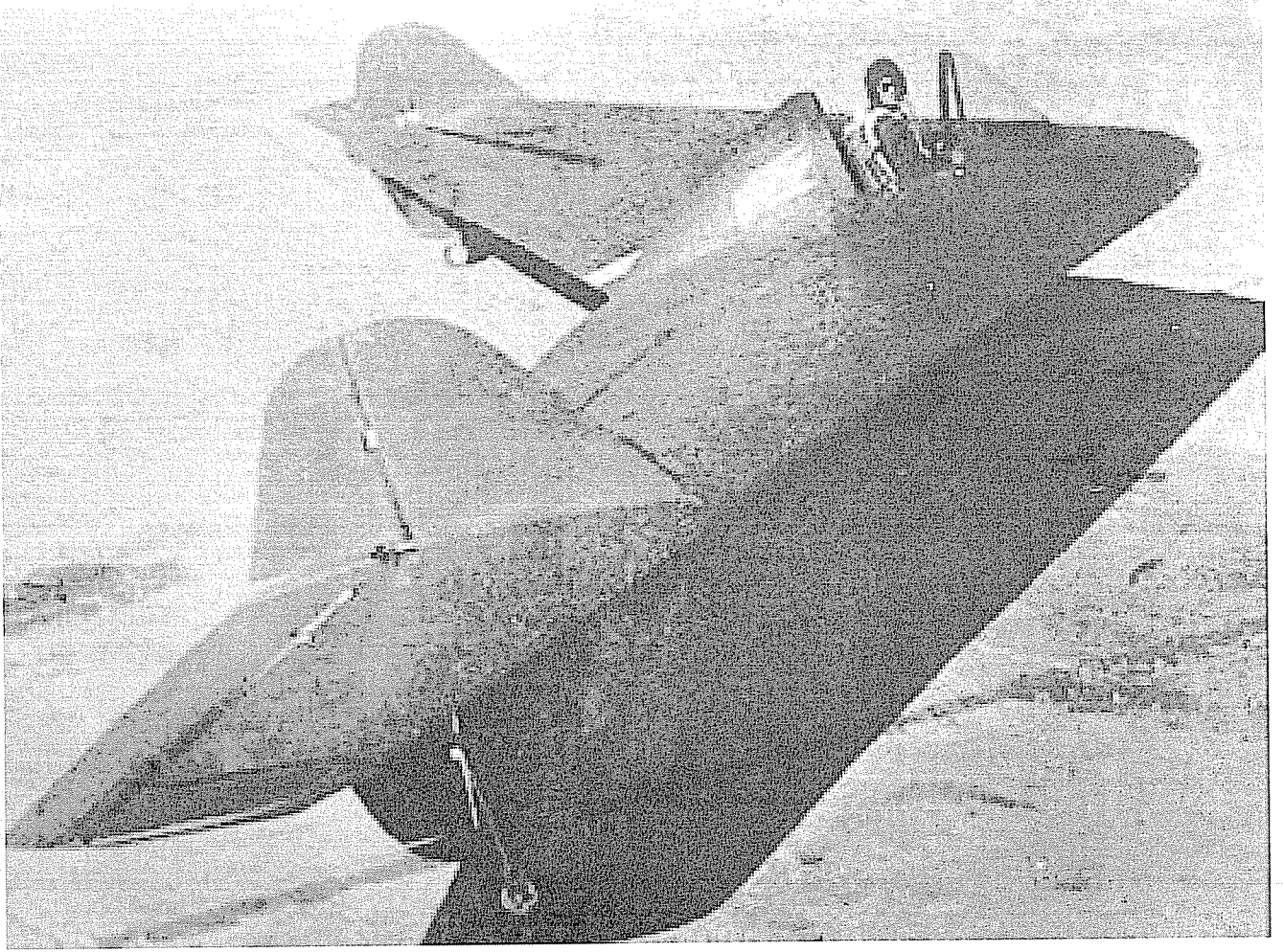
./.

tesis ve gelişmesine müsaait olup olmadığı hususunda daha fazla geçikmeden bir prensip kararına varılmasında zaruret görmekteyiz.

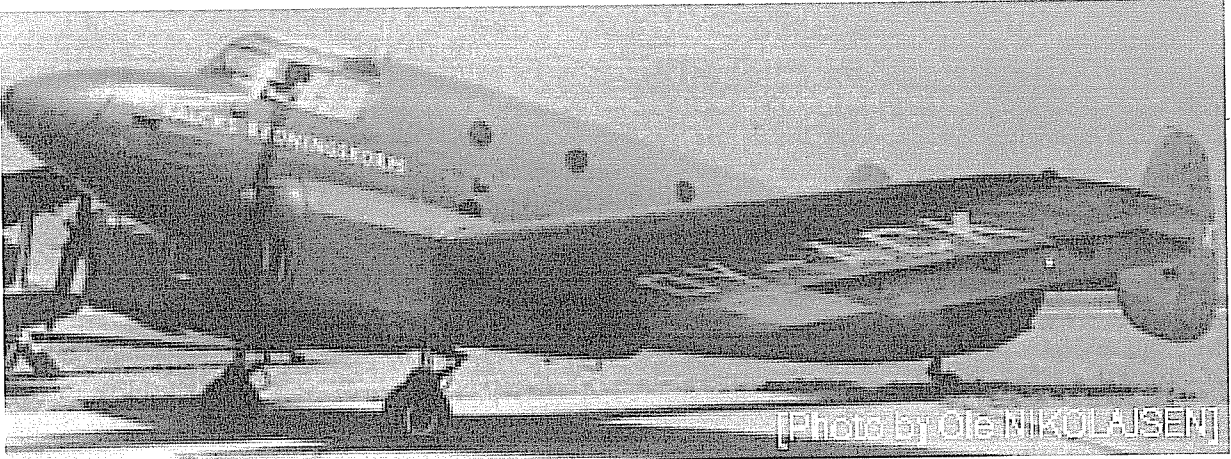
Mevcut şartlar bu fabrikaların kuruluş gayelerine uygun olarak faaliyette bulunmalarına müsaait görüldüğü takdirde buna göre vechelendirilmesi, aksi hâlde ise yıllardanberi müstahsil olmaktan ziyade müstehlik bir vaziyette çalışmakta olan bu işletmelerin ya doğrudan doğruya veya birer müstakil müessese hâlinde ilgili Bakanlıklara bağlanması ve her hâlde Hava Kurumu ile bir an evvel alâkalarının kesilmesi gerektiğini belirtmek isteriz.

EK-10 Bay WEDRYCHOWSKI(sağda)

EK-11 THK-13 Uçağı

EK-12 THK-5/5A Uçağı

Ankara, 28.6.1944 132m

T. C.
 BAŞBAKANLIK
 CUMHURİYET ARŞIVI

Türk Hava Kurumu
 Genel Merkez:
 Fab. Şubesi
 488

13236 Yüksek Başvekâlete

Fransız Kurtuluş Komitesi'nin Ankaradaki delegesinden aldığı bir mektubun kopyasını ilişik olarak sunuyorum.

Delegenin memuru Etimesgut Tayyare Fabrikamızda imal etmekte olduğumuz mektep tayyarelerinden Yakın Şark Fransız Hava Kuvvetleri için 100 tane kadar Kurumumuza sipariş vermek arzusun-
 da bulduklarını şifahen bildirdi.

Bu mevzu üzerinde bir müzakereye girişmenin uygun olup olmadığı hususunda yüksek direktiflerinizin bildirilmesine musadelerini saygılarımla arz ederim.

Yüksek Başvekâlete ve Genelkurmay Başkanlığına arz olunmuştur.

Türk Hava Kurumu Başkanı
 Erzurum Mebusu
 Ş. Kuvşun

İzgi: 2

030	10		61	410	24
-----	----	--	----	-----	----

28.6.1944 2271 2

T.C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

Ankara,

Eürk Hava Kurumu

Genel Merkezi

Şubesi

LE MINISTRE PLENIPOTENTIAIRE
DELEGUE DU COMITE FRANÇAIS
DE LA LIBERATION NATIONALE

Ankara, le 27
Juin 1944

Monsieur le Président,

Vous avez bien voulu recevoir ce matin le lieutenant COTENTIN de l'Air du Moyen Orient. Il vous a entretenu du désir des Autorités Françaises du Levant de se procurer en Turquie le matériel nécessaire à son aviation. J'ai bon espoir que de cette façon un accord pourra intervenir entre la ligue que vous présidez et les Forces Françaises Aériennes du Moyen Orient, accord ouvrant la voie à une collaboration longue et fructueuse.

Vous voudrez bien trouver en annexe à cette lettre une note dans laquelle le Lieutenant Cotentin vous donne la liste des achats pouvant être effectués éventuellement auprès de vos Services.

Veillez agréer, Monsieur le Président, les assurances de ma haute considération.

Monsieur le Président du
Hava Kurumu

İlgili:

A n k a r a

030	10			61	410	24
-----	----	--	--	----	-----	----

Telgraf adresi: Ankara Hava kurumu

2

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

Ankara,

Türk Hava Kurumu
Genel Merkez
Şubesi

Achats pouvant être effectués
éventuellement de la Turk Hava Kurumu
par l'Air du Moyen Orient:

- Avions Ecole
- Moteurs de puissance 100 à 140 cv.
- Bois et contreplaques
- Pièces de rechange pour avions et moteurs
- Avions Hanriot 182 usagés

İlgi:

Telgraf adresi: Ankara Hava kurumu

030	10			61	410	24
-----	----	--	--	----	-----	----

EK-13 Fransız Hava Kuvvetlerinin THK'dan Talep Ettiği Uçak Siparişi Sayfa-3
B.C.A.030-0-001-000-000-61-410-24

BEYAZ MEMORLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ZARFI

T. C. BASBAKANLIK HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ	Yazan memur	Dosya No
	Yazı tarihi	Gidiş No
	Beyaz tarihi	Gidiş tarihi
		Eklere

Ankara
May 5, 1951.

Dear Mr. Munro

I received your letter of May 4,
1951 and the two copies of the statement
by Mr. Brooke Claxton.

I thank your kind interest.

Yours sincerely,

Basri Aktaş
Director of Cabinet
of the Prime Minister's Office

Mr. Donald W. Munro
Third Secretary
of the Canadian Embassy
Ankara

030 01 125 807 7

EK-14 Kanada'ya Havacılık Eğitimi İçin Gönderilecek Personel Hakkında Yapılan
Diplomatik Yazışma Sayfa-1

B.C.A.030-0-001-000-000-125-807-7

DEVLET KUTUPHANESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara
May 4, 1951.

*Pollock,
Rog
and
Vul...*

Dear Mr. Aktaş

I am enclosing for your information and for the information of your Minister two copies of a statement by Mr. Brooke Claxton, our Minister of National Defence, about the "Aircrew Training Programme" made in the House of Commons on March 21, 1951.

I hope that this statement will be of interest to you and your Minister.

Yours sincerely,

Donald W. Munro
Third Secretary
for the Ambassador

Mr. Basri Aktaş
Director of Cabinet
of the Prime Minister's Office
Ankara

030	01			125	807	7
-----	----	--	--	-----	-----	---

2

EK-14 Kanada'ya Havacılık Eğitimi İçin Gönderilecek Personel Hakkında Yapılan
Diplomatik Yazışma Sayfa-2
B.C.A.030-0-001-000-000-125-807-7

DEWLET ARŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GÜVENLİK ARŞIVI

GOUVERNEMENT

DU CANADA

DÉCLARATIONS ET DISCOURS

DIVISION DE L'INFORMATION
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
OTTAWA - CANADA

No. 51/12

PROGRAMME DE FORMATION DES AVIATEURS

Déclaration faite à la Chambre des communes
par le ministre de la Défense nationale,
M. Brooke Claxton, le 21 mars 1951.

Comme la Chambre s'en souvient, j'ai déclaré le 5 février que le Gouvernement avait offert à l'Organisation du Traité de l'Atlantique-Nord de former de nouveaux équipages aériens. Nous avons proposé d'en former 1,100 par année, ce qui porterait à plus de 1,300 le nombre d'aviateurs qui seraient formés chaque année pour le Royaume-Uni et l'OTAN.

Depuis, le Groupe permanent nous a demandé de réserver au Royaume-Uni toutes les places qui, jusqu'au 31 décembre prochain, deviendront disponibles par suite de l'extension du programme. Après cette date, on examinera à nouveau le régime d'allocation.

Pour le moment, nous projetons de former chaque année plus de 3,000 aviateurs, six fois plus qu'en 1950 et quinze fois plus que l'année précédente.

En même temps, nous allons quintupler nos aménagements en vue de la formation des équipes de terre.

Les services administratifs seront également amplifiés, mais pas de façon aussi marquée.

Il faudra à cette fin remettre en service un certain nombre d'aéroports militaires. Pendant la guerre, nous avions en tout 56 aéroports militaires où se donnait l'instruction sous l'empire du Plan d'entraînement des aviateurs du Commonwealth britannique ou d'autres programmes.

Voici les écoles de pilotage et d'instruction en vue des opérations militaires, et autres écoles, qui sont soit en activité de service soit en voie d'aménagement: Goose-Bay et Torbay (utilisation très limitée), à Terre-Neuve; Summerside, dans l'île du Prince-Édouard; Dartmouth et Greenwood, en Nouvelle-Écosse; Moncton (utilisation limitée) et Chatham, au Nouveau-Brunswick; Bagotville, Saint-Hubert, Saint-Jean et Dorval, dans le Québec; Rockcliffe, Uplands, Arnprior, Tranton, Downsview, North-Bay, Centralia, Clinton et Aylmer, en Ontario; Winnipeg, Gimli et Rivers, au Manitoba; Edmonton, Calgary et Suffield, en Alberta; Patricia-Bay (utilisation limitée, là aussi) et Vancouver, en Colombie-Britannique. Il y a évidemment d'autres quartiers généraux et d'autres dépôts.

L'expérience acquise durant la seconde Grande Guerre, alors qu'on a formé, au Canada, 131,000 aviateurs, a montré que les endroits qui se prêtent le mieux à l'entraînement au vol sont situés dans les provinces des Prairies. On y trouve plusieurs terrains pourvus de pistes d'envol, de hangars et de bâtiments assez bien entretenus et qu'on pourrait remettre en parfait état rapidement et économiquement.

En conséquence, toutes les nouvelles écoles de formation aérienne seront aménagées au Manitoba, en Saskatchewan et en Alberta.

030	01			125	807	7
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-14 Kanada'ya Havacılık Eğitimi İçin Gönderilecek Personel Hakkında Yapılan
Diplomatik Yazışma Sayfa-3

B.C.A.030-0-001-000-000-125-807-7

LETTRE
COMMUNIQUE
COMMISSION

- 2 -

En outre, pour faciliter l'entretien et l'administration et pour profiter de la température qui convient le mieux, on groupera toutes les écoles élémentaires d'entraînement au vol dans la partie ouest de la région, tandis que les écoles plus avancées seront réunies dans la partie est.

Les nouvelles écoles qui seront rouvertes pour l'entraînement au vol seront celles de Clearsholm et de Panhold, en Alberta, et celle de Moose-Jaw, en Saskatchewan. Les écoles supérieures d'aviation seront situées à Saskatoon, en Saskatchewan, et à Portage-la-Prairie, au Manitoba. Il y aura une école de mitrailleurs à Macdonald. L'école de pilotage à Gimli sera plus tard transformée en école supérieure. On établira à Winnipeg une importante école de navigation aérienne qui s'ajoutera à celle que nous possédons déjà à Summerside (I. du P.-E.).

Des établissements existants, ceux d'Aylmer, de Camp-Borden et de Clinton, en Ontario, se spécialiseront dans l'enseignement des métiers. Il y aura à Saint-Jean, province de Québec, un très important établissement qui servira de centre de sélection et de dépôt d'effectifs.

Tous les autres établissements, presque sans exception, seront agrandis au fur et à mesure de l'expansion du programme. On formera cet été, à Abbotsford, quelques-unes des escadrilles auxiliaires; les autres recevront leur instruction à d'autres écoles. Il est tout probable qu'Abbotsford serve plus tard de centres de manoeuvres.

Je tiens à dire que des membres du Parlement, des maires, des chambres de commerce et d'autres représentants, non seulement de la plupart des endroits mentionnés mais d'autres également, ont présenté une foule d'instances à ce sujet. Tous ont offert de collaborer le plus étroitement possible avec le CARG et de bien accueillir ce corps avec lequel ils ont entretenu de si bonnes relations durant la guerre. Nous apprécions beaucoup cet esprit de coopération.

Les endroits ont été choisis en tenant compte de deux facteurs seulement: d'abord, leur adaptation aux fins visées; et en second lieu, l'état des aménagements, de façon à pouvoir les rétablir le plus rapidement et le plus économiquement possible.

Nous utiliserons le plus pleinement possible les aménagements de tous les centres. En améliorant, par exemple, les méthodes de formation, nous comptons avoir 300 élèves-pilotes par école d'aviation, au lieu de 240, comme lors de la seconde guerre mondiale. A chaque école, le nombre d'heures de vol dépendra des conditions climatiques et de la superficie du champ d'aviation.

Afin de mettre à exécution ce plan, il faudra beaucoup plus d'avions d'instruction. Mon collègue, le ministre du Commerce (M. Howe), a annoncé à la Chambre le 5 mars que nous fabriquerons des avions Harvard du dernier modèle, de même que des moteurs. Après avoir fait face à nos propres besoins, nous comptons vendre un certain nombre de ces avions aux Etats-Unis. En attendant nous nous servirons de ceux que nous avons en réserve, quites à en emprunter d'autres, au besoin, des Etats-Unis, et à les remplacer plus tard par de nouveaux avions de fabrication canadienne.

Nous achèterons aussi des Etats-Unis des avions à réaction à deux sièges pour fins d'instruction, jusqu'à ce que notre production de ce genre d'avion puisse répondre à nos besoins.

Le bilan de nos réalisations durant la seconde guerre mondiale, sous le régime du plan d'entraînement aérien du Commonwealth britannique, a démontré que le Canada est particulièrement bien préparé pour exécuter cette partie importante du programme de sécurité collective.

030	01			125	807	7
-----	----	--	--	-----	-----	---

S/A

BASIN-YAYIN VE TURİZM
UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
ANKARA

5/5

BÜLTEN NO. 4

11.12.1959

AMERİKA REİSİCUMHURU EISENHOWER'IN
ANKARA'YI ZİYARETİNİN
HARIÇTEKİ AKISLARI

+++++

asılilahi
4/8

12.12.1959

020 01 133 863 3

EK-15 Amerika Reiscumhuru EISENHOWER'IN Ankara'yı Ziyaretinin Hariçteki Akisleri
Sayfa-1
B.C.A.030-0-001-000-000-133-863-3

AMERİKAN BASININDA
GÖSTERİLEN KARŞILANMA
CEREMONYELERİ

S

AMERİKAN BASININDA

9.12.1959

Başkan Eisenhower'ın Türkiye'deki harikulâde karşılanışının akisleri Amerikan Basınında ve Televizyonlarında devam etmektedir. Amerika'da intişar etmekte olan haftalık mecmualar da Başkan Eisenhower'ın Türkiye'yi ziyaretine büyük ehemmiyet vermişlerdir. Nitekim bu arada TIME ve NEWS WEEK dergileri, Ankara'daki muazzam karşılanışı gösteren resimler neşretmişler ve Türk milletinin İke'ya gösterdiği büyük hüsnu kabulden sitayişle bahsetmişlerdir.

TIME mecmuası bu hususla ilgili olarak neşrettiği bir yazısında Başkan Eisenhower'ın Roma'daki temaslarından ve Papa ile mülâkatından kısaca bahsettikten sonra, sözü Başkanın Türkiye'yi ziyaretine getirerek Ankaralıların Eisenhower'ı karşılayışını "harikulâde" olarak vasıflandırmıştır. TIME müteakiben Başkan Eisenhower'ı yüz binlerce Ankaralının nasıl karşıladığını ve güzergâh üzerine kurulmuş olan tekları tasvir etmekte ve bunların üzerindeki dövizleri zikreylemektedir. TIME daha sonraki satırlarında İke'in hava alanında Sayın Reiscumhurbaş Celâl Bayar tarafından karşılanışını ve Türk Merasim kât'asını teftişini nakletmektedir. Mezkûr mecmuada, müteakiben Ankara'da Başkan Eisenhower'ın gösterilen hüsnu kabulün, geçen yaz Başkanın Londra, Bonn ve Paris'te karşılanışlarını geride bıraktığı ifade olunarak, Başkan Eisenhower'ın, Atatürk'ün 1934 modeli Lincoln marka otomobiline

./...

030	01			133	863	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-15 Amerika Reiscumhuru EISENHOWER'IN Ankara'yı Ziyaretinin Hariçteki Akisleri
Sayfa-2

B.C.A.030-0-001-000-000-133-863-3

AMERİKA REİSİCUMHURU
EISENHOWER

(Sahife - 2)

rakiben Ankara oaddelerinden geçişi ve halkı selâmlayışı anlatılmaktadır. Daha sonraki satırlarda folklor ekiplerimizden de bahsedilmekte ve Başkan Eisenhower'e Ankara Üniversitesi tarafından Siyasal İlimler Fahri Doktorluğu payesinin tevcih edildiği ifade olmaktadır. Mecmuada daha sonra Başkan Eisenhower'in ziyareti münasebetiyle ilgili izahat verilmekte ve Başkan tarafından Anıt-Kabre gelenek konulu anlatılmaktadır. TIME müteakip satırlarında Ankara'da cereyan eden görüşmelere ve müşterek tebliğe de temas etmektedir.

Diğer taraftan Amerika'nın mühim gazetelerinden olan CHRISTIAN SCIENCE MONITOR da bu hususta çok mühim bir makale neşretmiş bulunmaktadır. "Müthiş Türk" başlığını taşıyan bu makalede şöyle derilmektedir:

Başkan Eisenhower, Batılı memleketlerin en doğusunda halka kendini daha iyi tanıtmak ve aynı zamanda onları daha iyi tanımak için 17 saat kadar kaldı. Oradan doğulu milletler arasında batılısı olan Pakistan'a geçti ve bu memleket halkı da kendisini parlak bir şekilde istikbal etti.

Muhtemel olarak Türkler arasında iki taraflı dostluk yolunda her iki istikamete doğru Batı dünyasında bir çok kimsenin tahmin edeceğinden daha fazla ilerlemiştir. Bu başarının izahı Türk halkının ve Başkan Eisenhower'in karakterinde mündemiçtir. Bu bilhassa kararlı bir doğru sözlülük, ıvazsız bir dostluk gerçek bir samimiyetin eseridir ki, bunlar Amerikan ve Türk karakterinin vasıflarıdır. Muhtemeldir ki bütün Atlantik oamiası içinde müttefikleri ve komşuları tarafından Türkler kadar az tanınan millet yoktur. Batılı memleketler halkının ekseriyeti, inkiraz bulmuş ŞÇM. ./...

030	01			133	863	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-15 Amerika Reısicumhuru EISENHOWER'IN Ankara'yı Ziyaretinin Hariçteki Akisleri
Sayfa-3

B.C.A.030-0-001-000-000-133-863-3

Genel Kurul
GEMERİYET ARŞİVİ

(Sahife - 3)

olan Osmanlı İmparatorluğu devrinin estetik ifratları ve ziyadesiyle nefislerine düşkünlükleri ile tamayüz eden ve "Müthiş Türk"ler olarak nam salan hükümdarların hatırası içinde yetişmiştir. Batılıların çoğu Türkiye'yi halâ hakiki bir "Şarklı" olarak tanıyan ve takdir edenlerdir. Bunlar Türkleri İslâm hakimiyetinde olan diğer ırkların arasına ithal etmektedirler. Anadolu'da "Namaz Seccadesi Oyunları" gibi görüldü politikaocular için halâ mesele olmasına rağmen, Türkler umumiyetle İslâmiyet'le bir tutulan taassubtan beri olmak üzere hareket etmektedirler.

Türkiye'nin Batılı müttefikleri ve bilhassa Amerika ile bu günkü münasebetleri, ATATÜRK'ün işbirliğine büyük ehemmiyet veren prensibine dayanmakta olup nadiren Osmanlı tarzını andırmaktadır. Tabiatın korkusuz olan Türkler, hudutsuz derecede iyimserdiler, sık sık düştükleri hatalardan sıyrılmaları ile kendilerine güvenlerinin teyid olduğunu görmektedirler. Muvaffakiyet hemen tamamiyle tesadüf olduğu zaman dahî, bunu tesfiriğe daima muktedir veya arzulu olamamakta ve başarısızlık da onlara tesir etmemektedir.

Ankara'da Başkan Eisenhower bu dağdağlı enerjiyi en taze şekliyle müşahade etmiştir. Ankara etrafını çevreleyen dağlara doğru başdöndürücü bir süratle yayılmaktadır. Hava meydanından şehre giden Arizona hatıra geliyor. Bu bilenler için Amerika'da Petrole ve altınca hücum zamanını aklı getiriyor. Eski İstanbullular size bunun başlıca sebebinin bir takım eski Şark adetlerinin halâ iş hayatına ve hükümet teşkilâtına kemirimsinden ileri geldiğini ve "bir dayı" ya sahip olmanın muvaffakiyet için kabiliyet kadar müessir olduğunu söyleyeceklerdir. SÇH. ./...

030	01			133	863	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-15 Amerika Reisicumhuru EISENHOWER'IN Ankara'yı Ziyaretinin Hariçteki Akisleri
Sayfa-4

B.C.A.030-0-001-000-000-133-863-3

(Sahife - 4)

Türkler İke'ı bazan bir İmparatorluk bazan da bugün oldukları gibi 25.000.000 luk bir devlet olarak 400 senelik bir harp ve sulh devresi içinde Şimal'deki devden ayrı kalabilmenin memnuniyeti içinde karşılaşmışlardır. Komşunun dış görünüşü 1848 de Macaristan'a asker sevkedilen Çar Nikola'dan Sovyet Başveki Hruşçov'un aynı derecede/Rus tebesümüne kadar değişebilir.

Türkiye Batı ittifakına dahil olduğu zaman Türk halkı "nihayet yalnızlıktan kurtulduk" diye sevinçle haykırmışlardır. Eisenhower'in ziyareti bunun umidin fevkinde bir teyidi olmuştur. Bu ziyaret aynı zamanda fertler veya milletler arasında mevcut derin dostluk bağlarının bir sembolü olmuştur. Amerikan Reisi Cumhuriyeti de, Türk halkı da gördükleri gibidirler.

FRANSAZ BASININDA

8.12.1959

"LE MONDE" gazetesi "Türk Merhalesi" başlıklı başmakalesinde aynen şunları yazmaktadır:

"Peace, yes; concessions, no." (Barış, Evet; Taviz hayır.)

Başkan Eisenhower'in, Ankara'da yükselen zafer taklarının üzerine de okuduğu bu döviz, Pazar günü Amerikan ve Türk Devlet adamları arasında cereyan eden görüşmelere esas teşkil etmiştir.

"Fihakika, Doğu ile Batı arasında beliren gevşemede, Türkiye'nin, Batının budala yerine konulmasından korktuğu herkes bilinmektedir. Türkiye halen, Batı tesaütünün ve teyakuzunun lüzumlu olduğu ve samimî bir gevşemenin ancak müsbet güvenlik şartlarının gerçekleştirilmesiyle elde edilebileceği kanaatinde-dir.

./...

030 01 133 863 3

5

EK-15 Amerika Reiscumhuru EISENHOWER'IN Ankara'yı Ziyaretinin Hariçteki Akisleri
Sayfa-5

B.C.A.030-0-001-000-000-133-863-3

(Sahife - 5)

Birleşik Amerika her ne kadar bu görüş tarzını paylaşmıyorsa da bundan Türk idarecileri ile aynı pratik sonuçları çıkarmıyor. Bundan başka yaptığı dünya seyahatini bir barış misyonu olarak ele alan Başkan Eisenhower, tarafsız memleketlerde veya komünist âleminde soğuk harbin yeniden hızlandırılması gibi tefsir edilebilecek her türlü inisiyatiften, bariz bir şekilde kaçınmak istiyor.

Böylece, Başkan Eisenhower ile Reiscumhur Bayar arasındaki görüşmelerden sonra Pazar günü yayınlanan müşterek tebliğ, anlaşma noktalarını uzun uzun zikretmesine rağmen, gene de bir nevi anlaşmazlık sahası mevcut olduğunu aksettirmektedir. Öceden de tahmin edildiği gibi, Amerikan Başkanı, aylardan beri Ankara'nın olduğu kadar Karaçil ve Tahran'ın da ısrarla iltizam ettikleri Birleşik Amerika'nın CENTO ile bağlarını sıkılaştırması hususunda hiç bir teahhüde girişmemiştir. Buna mukabil tebliğde, Yakın Doğu'daki "bozguncu faaliyetler" karşısında iki hükümetin duyduğu endişe belirtilmektedir. Bölge üzerine göken ve Yakın Doğu'daki askerî sistemin takviyesi lehinde Türkiye'nin başlıca delilini teşkil eden komünist tehdidine yapılan gegâne ima budur.

Amerikan-Türk görüşmeleri sırasında aynı veçhiyle, Birleşik Amerika'nın Türkiye'ye yapabileceği yardım da konuşulmuştur. Bu yardım 1947 - 1959 seneleri arasında önemli olmuştur. Üçte ikisi askerî yardım olarak Türkiye'ye yapılan yardım takriben 3 milyar dolara baliğ olmaktadır.

SÇM. ./....

030	01			133	863	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-15 Amerika Reiscumhuru EISENHOWER'IN Ankara'yi Ziyaretinin Hariçteki Akisleri
Sayfa-6

B.C.A.030-0-001-000-000-133-863-3

(Sahife - 6)

Memleketinin sosyal davalarını komünist tehlikesine ekleyen Reisi cumhur Bayar, Amerikan Başkanından Türkiye'ye yardımın devam edeceğine dair teminat almıştır. Fakat, Washington'un ısrarla üzerinde durduğu bir tesi ele alan tebliğde, bu hususta iktisadî yardımın yalnız Amerikan yardımı olmayacağı ilâve edilmektedir. Bu yardımı aynı zamanda "dost ve müttefik" devletler de temin edeceklerdir.

Az gelişmiş memleketlere bir yardım teşkilâtının kurulması imkânına gelince, Türk-Amerikan tebliği bu hususta, Cumartesi günü Roma'da yayınlanan tebliğden daha da sarıhtır. İki memleket, böyle bir sistemin semereli olabilmesi için ancak aynı "ideallerle" meşbu memleketleri yardım eden ve yardım gören memleketler olarak bünyesine dahil edebileceği, kanaatinde dir.

Pek tabii geriye bu müşterek idealleri tayin etmek kalıyor. Seyahatî sırasında Başkan Eisenhower, Pakistan ve İran gibi "angagé" memleketlerin olduğu gibi Afganistan ve Hindistan gibi kesin olarak tarafsız memleketlerin taleplerini de inceliyecektir.

Tebliğin, Türk diplomatlarının lehine kaydedilmeğe değer sonumou bir noktası da şudur: Başkan Eisenhower, ister gelecek milletlerarası müzakerelerde, ister Doğu-Batı "Zirve" konferansında Türkiye'yi ilgilendiren bir mesele bahis konusu edildiği zaman, her defasında Ankara ile istişarelerde bulunulması lüzumunu kabul etmiştir. Bu tavır, yalnız Türkiye'yi değil, fakat ikinci derecede ortaklar nazariyle bakılmak istemeyen diğer Avrupalı müttefikleri de tatmin edecek mahiyettedir.

030	01			133	863	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-15 Amerika Reisi cumhuru EISENHOWER'IN Ankara'yı Ziyaretinin Hariçteki Akisleri
Sayfa-7

B.C.A.030-0-001-000-000-133-863-3

DEVLET BAŞKANLIĞI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
R K I Y E
R İ Y A S E T İ C U M H U R
U M U M İ K A T İ P L İ C İ

Hususi

4-242 2457

Florya, 28 Ağustos 1958

Sayın Muzaffer Ersü

Başvekâlet Hususi Kalem Müdürü

Reisicumhurumuz, Amerika Reisicumhuru Dwight
Eisenhower'in 12 Ağustos 1958 tarihli mesajından bir nüshasının
Sayın Başvekilimize arzedilmesini arzu buyurdular.

Delâletinizi saygılarımla rica ederim.

Umumi Kâtip

[Handwritten signature]

[Handwritten note]

030	01			41	245	7
-----	----	--	--	----	-----	---

EK-16 A.B.D. Başkanı EISENHOWER'IN Başbakan Andan MENDERES'e yazdığı mektup
Sayfa-1

B.C.A. 030-0-001-000-000-41-245-7

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
KURUMSAL KAYIT

Muhterem Reisiscumhur Hazretleri,

Türkiye'ye yapılacak iktisadî yardım ile ilgili olarak Paris'te neticelendirilen müzakereler münasebetiyle, bana 5 Ağustosda tevdi edilen mektubumuzda ifade etmiş olduğumuz nazik hislere teşekkür ve mukabele etmek isterim.

13 Haziran tarihli mektubumda da ifade ettiğim gibi, memleketinizin iktisadî durumu ile ilgili inkişafları yakından takip etmekte idim. Hariciye Vekili, Maliye Vekili ve bu iki vekâlet erkânı, ricam üzerine, Türk iktisadiyatını takviye etmek için Hükümetinizin sarfetmekte olduğu gayretlere yardım etmek maksadı ile hususî bir alâka gösterdiler. Stabilizasyon programı ile ilgili olarak Türkiye tarafından talep edilmiş olan malî yardımı, Beynelmîlel Para Fonu'nun ve Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı Üyelerinin ehemmiyetli bir şekilde iştirak etmiş olduklarını kaydetmiş bulunuyorum. Bununla beraber, Hükümetinizin, Türk iktisadiyatını stabilize etmek için gerekli tedbirleri almak ve tatbik etmek hususundaki azmi olmasaydı bu müzakereler muvaffakiyetle neticelendirilemeyecekti. Bu teşebbüsü - nüzde muvaffak olmanızı temennî ederiz.

Bu müzakerelerin mesut neticesini memleketlerimiz arasında mevcut mütakabil işbirliğinin ve Beynelmîlel Para Fonu ile Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının müessiriyetinin diğer bir misali olarak telâkî etmekteyim.

Hürmetlerimle

Dwight D. Eisenhower

030	01			41	245	7
-----	----	--	--	----	-----	---

EK-16 A.B.D. Başkanı EISENHOWER'IN Başbakan Andan MENDERES'e yazdığı mektup Sayfa-2

B.C.A. 030-0-001-000-000-41-245-7

BİRLEŞİK-AMERİKA ERKANI - HARBIYE REİSİ GEORGE
C. MARSHALL TARAFINDAN HARBI NAZIRINA VERİLEN

RAPOR

RİSİ. 1.-KUVVET YOLU İLE EMNİYET

Vaşington, birinciteşrin 9.- Birleşik-Amerika ordusu Erkani-Harbiye Reisi General George C. Marshall, daimi sulhu tesis etmek gayretinin, şimdiye kadar tarihte müşahade edildiğinden çok daha fazla bir muvaffakiyet ihtimali olduğuna inanmaktadır. Bu akşam Harbiye Nazirına tevdi ettiği raporunda General Marshall şöyle demektedir: "Birleşik-Amerika'nın âkibeti, daimi bir emniyet siyasetine istinad etmektedir."

General, bu siyasetin ehemmiyetli kısımlarını şöyle belirtmiştir:

1.- Milletler-arası askerî talim ve terbiyeye istinad edecek sulh devresi sivil ordusunun inkışafı ve fen alarında önemli araştırmalarda bulunmak.

General Marshall devamla:

"Bir devleti kurmak veya sulhu idame ettirmek için kolay edilecek bir yol yoktur. Önümüzdeki yıllarda Birleşik-Milletler, sürekli sulh tesis etmek uğrunda suâl kabul etmeyecek bir şekilde bütün enerjilerini kullanacaklardır."

Düşünceme göre, bu gayret için şimdi tarihte tesadüf edildiğinden çok daha fazla bir muvaffakiyet ihtimali mevcuttur.

"Pek tabii olarak otom iştiafının neticeleri, mahkemeye sahip olan kimseleri; sulh ve adalet içinde yaşamalarını sağlamak maksadıyla bir usûl araştırmak hususunda her zamandan fazla teşvik edecektir.

"Her ne hal ise, bu ümidlerin itimada şayan oldukları muhakkaktır. Eğer insan dünyası barışına bir sureti hal bulacak olursa, bu vaziyet, kendisi hakkında şimdiye kadar bilinen en inkılapçı ve zid hükmü teşkil edecektir. Bu gayretler bakımından bizim de büyük mesuliyetimiz vardır. Diplomasimiz tecrübeli ve kuvvetli olmalıdır."

030 01 56 1344 30

"Diplomasınız, elverişli bir emniyet siyasetile desteklenmediği takdirde, muvaffakiyetsizliğe yol açılmış olur. Devletimizin doğuşundanberi zafiyet göstererek sulhseverliğinizi yükseltmeğe gayret ettik. Bu seyr bizi tam manasile bir muvaffakiye tsizliğe sürükledi. Mitkin, milyonlarca insan ölmüş ve hazinemize milyarlarca zarar görmüştük.

"Dünya, zayıf olanların arzularına ciddi telâkki etmez. Zayıflık kuvvêtlüyü, bilhassa zenginlik ve kuvvet isteginde bulunanlara tam manasile bağdan çıkarır. Eğer daimî barış hakkındaki ümidlerinizi tahakkuk ettirmek istiyorsak, sulh hakkındaki bu arzularınızı iyice takviye etmeliyiz. Barışımızı ortadan kaldırmak teşebbüsünde bulunacak dünyanın kudretli gangsterlerine bunu, çok büyük tehlike! ni göze almak suretile yapabileceklerini bariz bir şekilde belirtmeli."

Atomik kudret hakkında General Marshall şunları söylemiştir:

"Atomik bomba, insanın en büyük istifadesine önayak olabilir ve insanı yok edebilir. İşte bu ikinci korkunç ihtimale karşı bu devlet hazırlanmalıdır veyahut da yok olması göze alınmalıdır.

"Atomik bomba, istikbalî korkunç bir duruma sokan son fennî inkişaf alanında yalnız değildir. Uçaklar, roketler ve elektronikler de heybetli yenilikler meyanındadır.

"Şimdi, bir milletin idame ettirebileceği en müessir müdafaa, hücum kuvvetidir. Bu kuvvet, sadece makinaya istinad etmez. Düşmanla yakından temas etmek, harekâta geçtiği üsleri ve seavaş sona ermeden verimli müesseseleri ortadan kaldırmak için, insanlara ihtiyaç vardır."

Bu sebeplerden dolayı General Marshall, milletler-arası bir askerî talim ve terbiye tavsiye etmektedir. Bu talim ve terbiye usûlü topyekûn bir ordu prensipleri dahilinde tesis edilmiyip, kudretli bir hava hakimiyetine sahip olan toplu bir nizâmî orduyu destekliyebilecek bir mahiyet arz etmelidir, demektedir.

Bu hususda General şöyle devam etmektedir:

"Başgösterecek diğer bir millî durum karşısında milletin talim

./..

gören veya görmekte olan yardımcı insan gücü, sulh devresinde bahriye-
de, nizâmî orduda, millî muhafız teşkilâtında veya ihtiyat olarak
derhal yer alabilir.

"Bunun bir neticesi olarak, silâhlı kuvvetlerimiz herhangi bir
savaş başlangıcına karşı koyup, sahayimize ve evlerimize karşı tahri-
bedici bir hücumu geçilebilmesine elverişli olacak bir noktanın elc
geçirilmesine mani olacaklardır.

"Bu usûl, gelecekteki nesiller için bir millî askerî siyaset
tesis edecektir:

- 1.- Bu, sulh devresine ait olan iktisadımızın finans inkânları
dahilindedir ve şekil itibarile de tamamen demokrasiye uy-
undur.
- 2.- Diğer taraftan, muazzam zenginlik ve istihşâl kaynaklarınıza
zincirlenen bu vasi kudretin derhal işe elverişli olacak bir
durumda bulunduğu, askerî ve siyasi dünyaya belirtilmiş
olacak.

"Bütün dünya milletleri, noktanezarınıza uygun bir şekilde
harekat edecek ve böylece, en azından yer yüzünde sulh inkânı vucuda
geçtirilecektir. Diğer taraftan, birçok medenî usûllerin bile durmadan
tehdit edildiği bu dünyada mütemadî fevkat yerine insanlar arasında
iyi niyetler başgöstercektir."

KISIL II.- JAPONYA'NIN İSTİLÂSI

Geçen ağustos ayında Japonların kayıtsız şartsız teslim olmaları,
sonbaharda cenubî Japonya'ya yapılacak amerikan istilâsına ait plânla-
rın tatbik edilmesine mani olmuştur. Bundan sonra da, gelecek yaz Tok-
yo mantıkası istilâ edilecekti.

Birleşik-Amerika ordusunun Erkânı-Harbiye Reisi General Marshall,
Amerika Harbiye Nazarına verdiği raporunda bu plânları açığa vurarak,
şöyle demiştir:

"Japonya'nın kayıtsız şartsız teslim olmasından evvel General MacAr-
thur Filipin'lerde, Okinawa'da ve Filipin'lerin cenubundaki-üslerde
/..

nihaî tasarrufla geçmek için asker. yağlıyordu. Diğer taraftan amiral Chester W. Nimitz'le işbirliği yapan Rearthur iki harekâta bulunmağa hazırlanıyordu. Bunlardan birine Olympic, diğerine de Coronet ismi verilmiştir."

Marshall'ın raporunda bu iki hareketin deniz safhası tahlil edilmiştir.

Olympic hareket, bu sonbaharda Kyushu'nun cenubuna yapılacak 5 sürekli hücumu lüzum gösteriyordu. Son zamanlarda Kongre'ye izahat veren Marshall, hedef tutulan tarihin 1 ^{şrin} birinçekte/olduğunu bildirmişti. Başlıca hareketten evvel Kyushu'nun batı adaları olan Koshiki'de başlangıç aşiyetinde bazı harekâta bulunulduktan sonra, 3 tümen deniz ibaret olan gruplar, arka arkaya Kyushu'nun cenup parçasının doğu-cenup ve batı kısımlarına çıkacaklardı.

Coronet hareket hakkında General Marshall, raporunda şöyle demektedir:

"Bu hareket, 1946 yılının yaz mevsiminin bidayetinde yapılacaktır. 9 piyade, 2 zırhlı tümeni ile 3 silâhendaz birliklerinden ibaret olan 8.ci ve 10.cu ordular Kanton ve Tokyo'vasına hücum edeceklerdir.

"Pasifik'de tecrübe görmüş olan bu ikinci orduyu, Avrupa'da zaferden zaferine koşan 1.ci ordu takip edecektir. Bu 3 ordunun misyonu, düşmanı kendi kara topraklarında yok edip Tokyo ve Yokohama'yı işgal etmekten ibarettir.

"İkinci dünya savaşında nihaî zafer için hazırladığımız plânlar bunlardı."

Netice itibarile General Marshall, bu hususda şöyle demektedir:

"6 ağustos günü, ilk ateşi ağan ve bundan sonra muhtelif çarpışma neticesinde ikinci dünya savaşına yol ağan millet, birdenbire feci bir durumda bulunuyordu. Düşmanın durumu umidsizdi. 10 ağustosda japon hükümeti, Düttefik Devletlerin Potsdam Konferansında açığa vurdukları şartlar dahilinde barış sondajları yaptı. /./.

"Amerikan demokrasisinin muazzam kudreti, zaferi sağlamak için yor yüzünde mevcut olan her şeyden faydalandı.

"Birleşik-Amerika ordusu, iyi silâhlanmış ve iyi teçhiz edilmiştir. Kit'aların sayısı bakımından stratejik madûnlukla bütün dünyada harekâta bulabilmek hususunda gösterdiğimiz cesaret, bu hakikatin başka bir delilidir. Hava, deniz ve yer değiştirme üstünlüğü, Birleşik-Amerika ve müttefik kuvvetlerine, hücum için seçilen noktalarda taktik bir hakimiyet sağladı.

"Amerikan sanayi müesseseleri, orduyu teçhiz etmekle kalmayıp aynı zamanda diğer Birleşmiş Devletlerin devâmî kuvvetlerine büyük makyasda faydalı olmuşlardır.

"Müttefiklerimize vermiş olduğumuz silâhların dolar bakımından değeri 588 mihli ve 2.000 piyade tümeni teçhiz etmeğe kâfi gelirdi."

General Marshall'ın raporu, savaşın son 2 yılında Birleşik-Amerika'nın müttefiklerine temin ettiği askerî ödünç ve/ve kiralama imkânları hakkında ilâve olarak şu statistikleri vermiştir:

"İngiltere imparatorluğu, her biri Birleşik-Amerika'nın 9.cu hava kuvvetleri büyüklüğünde olan 4 hava kuvvetine kâfi gelecek kadar uçak almıştır. (Nitekim, batı Avrupa istilâsında bunlar, dünyanın en büyük hava kuvvetlerini teşkil ediyorlardı.)

Sovyet Birliği, 9.cu Hava kuvvetleri büyüklüğünde 2 hava kuvvetine kâfi gelecek kadar uçak almıştır.

"Amerika'nın ham maddeleri, İngiliz ve sovyet harp istihsalâtına büyük makyasda elverişli olmuştur. Diğer taraftan, istihsalâtına durumda teslim edilen teçhizat da şudur:

"İngiltere'ye 76.737 cip, 98.201 kamyon, 12.431 tank ve 1.051 parça ağır top verilmiştir.

"Sovyet Birliğine 28.356 cip, 208.888 kamyon, 1.137 tank ve 352 parça ağır top verilmiştir.

"Kırsal Ordunun yer değiştirme ve işe imkânları, Amerikan Lokomotifleri ve demiryolları teçhizatı ile daha da arttırılmıştır."

General Marshall, Birleşik-Amerika'nın Fransız ordusuna ve taktik hava kuvvetine yeniden hayat verme işinde lâzım olan bütün teçhizatı temin ettiğini ve çin kıt'alarının talim ve terbiyesi ve teçhizat edilmesi bakımından yardıma bulunmağı üzerine aldığını bildirmiştir.

Diğer taraftan General Marshall, bütün dünyada savaşan Amerikan kuvvetlerinin, ödünç verme ve kiralama esaslarına nazaran durumları müsait olan Müttefiklerden karşılıklı yardım gördüklerine işaret etmiştir. Bu yardımlar, daha ziyade ikamet kolaylıkları, üs tesisatı ve gıda maddelerinden ibaretti.

General Marshall, gıda maddeleri bakımından Amerika'ya yapılan aşağıdaki yardımları açığa vurmuştur:

İngiltere: 218 milyon kilo, Avustralya 835 milyon kilo, Yeni-Zelanda 800 milyon kilo, Hindistan, 524 milyon kilo.

KISIM IV.- KOLDIĞI EDİLMİŞ STRATEJİ

Bu savaşta Müttefiklerin işbirliği ve müşterek stratejisine mukabil, düşman devletlerin plânlarında tam bir âhenksizlik mevcuttu.

İngiliz ve Rus milletlerinin, önüne geçilmez bir durum halinde beliren hesinetti red etmeleri Birleşik-Amerika'ya 2 yarım kürede savaş ve Müttefiklere yardım etmek için insan gücü^{nü} ve kaynaklarına bir araya getirmek imkânını bahsetti.

İngiliz ve Rus milletlerinin kahramanca karşı koymaları, Birleşik-Amerika'ya kendi topraklarında savaşmaktan kurtardı. Diğer taraftan, Mihverin Avrupa'daki azası, diğerile savaşını âhenleştiremedi ve Japonya da şarkdaki savaşını kendi menfaatini gözönünde tutmak suretilo yaptı. Böylece, mihver yalnız kâğıt üzerinde mevcuttu. //..

General Marshall, birincikâmun 1941 de Reis Roosevelt, Başvekil Churchill ve Vaşington'daki Erkânı-Harbiye Reisleri tarafından alınan tedbirler neticesinde amerikan ve ingiliz kuvvetlerinin tek bir stratejik kontrol altına alınmalarının iki müttefik devlet tarafından şimdiye kadar vucuda getirilen askerî gayretin en tam bir birleşmesini teşkil ettiğini bildirerek şöyle demiştir:

"Bu birleşme, sadece Amerika ve İngiltere arasında olmuştur. Aynı zamanda topyekûn savaşta Sovyet Birliğine, Çin'e ve diğer müttefiklere yardım edilmiştir. Nazi Almanya'sının nihâî hezimetini sağlayacak olan plânlara, Yalta Konferansında hazırlanmıştır. Bu Konferansa Reis Roosevelt, Başvekil Churchill ve Mareşal Stalin iştirâk etmişlerdir. Bu sırada, şarkdaki müttefik stratejisi Kahire'de yapılan konferansda tekmül ettirilmiştir. Bu Konferansa da Reis Roosevelt, Başvekil Churchill ve Mareşal Çankay Çelik iştirâk etmişlerdir.

"Yüksek alman Kumandasının toplu bir stratejik plâna mâlik oluşuna dair hiçbir delil yoktu. Böyle olmakla beraber Yüksek Kumanda, Hitler'in, alman askerî iktidarı haricinde bulunan zorlu siyasetini prensip itibarıyla kabul etmiş bulunuyordu.

"Mussolini; Yunanistan ve Mısır'a hücum etmekle bir taraftan harekete geçiyordu. Bu şekilde, Almanları Balkan ve Afrika savaşlarında tahakkük altına sokuyorlardı. Japonya'da birleşmiş stratejik plâna göre değil, fakat tek başına harekete geçiyordu.

"Burada, ganimete susanmış ve savaş yolu ile kendi menfaatlerini ilerletmeye yeltenen 3 mücerim, tamahkâr millet vardı. Böyle olmakla beraber, müşterek hedefleri tahakkük ettirmek için lâzım olan toplu stratejik plân üzerinde karar vermek hususunda âcizdiler."

General Marshall bu hususta raporunda şöyle devam etmektedir:

"Ordu Teşkilatlarının faaliyeti, yeni ilâçlar ve koruyucular, inkişaf çözümleri sayesinde bu savaşta yaralananların % 58,8 nisbetinde

Tekrar harp sahnelerindeki harekâta iştirâk etmeğe muvaffak olmuşlardır.

KISIM V.- MALİYET

İhvar ve müttefik devletlere ait ordularda 93 milyon erkek ve kadın toplayan ikinci dünya savaşı, Birleşik-Amerika'ya diğer savaşlarda olduğundan daha pahalıya mal olduğu general Marshall raporunda bildirilmektedir.

"Nitekim, ikinci dünya savaşında, Birleşik-Amerika ordusundaki ölümlerin sayısı 201.567 ye baliğ olmuştur. Bu da, birinci dünya savaşına nazaran 2 kerre daha fazla idi.

Amerikan, İngiliz, Fransız ve Çin kuvvetlerine karşı yaptığı savaşta düşman 1.592.600 ölü vermiştir. Aynı müttefik kuvvetleri, düşman 503.700 kişiyi daimî sakat yapıp, 8.150.447 kişiyi de silândan teorit etmişlerdir. Çin'de ölümlerin sayısı yükseldiği bir sırada Birleşik-Amerika ordusundaki ölümlerin nisbeti bazı sebeplere dolayla azaldı. Bu da, savaş cerrahîsinin ve tıbbî ihtimamların gayet nisbet bir durum arzemesinden ileri gelmiştir. Bu muvaffakiyetin bir sonucu olarak, bu harpte geçen savaşa nazaran yaradan ölümlerin nisbeti, o zamanki nisbetten bir buçuk kerre daha azdır."

General Marshall bu hususta raporunda şöyle demektedir:

"Ordu Tıp Birliklerinin faaliyeti, yeni ilâçlar ve koruyucular, inkişaf etmiş teknik sayesinde bu savaşta yaralananlar % 58,8 nisbetinde tekrar harp sahnelerindeki harekâta iştirâk etmeğe muvaffak olmuşlardır."

KISIM VI.- V. ZİFE

General Marshall raporuna şöyle devam etmektedir:

"Müttefik seferberliği 62 milyona baliğ olmuştu. Düşmanın yapmış olduğu seferberlik, 32 milyondan ibaretti. Erkek ve kadın seferberliği bakımından Birleşik-Amerika diğer müttefikler arasında ikinci ve

savaşa iştirâk eden bütün milletler arasında da üçüncü mevki işgâl ediyordu."

General raporunda seferberlik yekûnlarına şöyle belirtmektedir:

Sovyet Birliği: 22 milyon.

Almanya: 17 milyon.

Birleşik-Amerika: 14 milyon.

İngiltere: 12 milyon.

Çin: 6 milyon.

"Bu savaşta Amerika'nın insan gücü seferberliği emsalsizdi. Savaş hususiyetleri birçok yeni âmillere önayak olmuştur. Belki de, Birleşik-Amerika sanayiinin istihşâl kudreti Birleşik-Milletlerin diğer bir avantajından daha büyüktü. Böylece, ordu ve deniz kuvvetleri tarafından müstacelen hizmet altına almak suretile Amerika'nın insan gücü kudretini müşkil bir duruma sokmağa lüzum yoktu. Savaşı muvafakiyetli bir duruma sokmak için icabeden muazzam orduyu vucuda getirirken hem kendimizi ve hem de mütteliklerimizi silâhlandırmanız lâzımdır. Münakale hatlarımızⁱⁿ bütün dünyada ve tamamen genişletilmesi lâzımdır. Bu işleri görmek için büyük makyasda insana ihtiyaç vardı."

General Marshall bu hususda raporunda şöyle demiştir:

"Seferberlik plânının zafer ihtiyacına ne kadar mükemmeliyetle uyduğu bilhassa calibi dikkattir. Geçen mayıs ayında Almanya'nın istihşâsında bütün ameriken tümenleri, harekât sahasında bulunuyorlardı. Lâkin, bu tümenlerden sadece ikisi savaş görmüştü. Avrupa'da zafer gayretini sağlamak ve nihai hezimet için Japonya'ya elverişli olacak kadar tezyik için Birleşik-Amerika'nın bütün hazırlanmış kuvvetleri denizaşırı yerlere sevk edilmişti.

"Bu delillerin ifade ettiği manaları dikkatle gözönünde tutmak lâzımdır. Alman ordusunun 3/2 isininⁿⁱⁿ Rusya'da savaşmakta olmasına rağmen, Avrupa'daki rolümüzü oynamak ve Pasifik'deki düşmanı kontrol altında bulandırmak için Birleşik-Amerika'da işe elverişli olabilecek her insan vazife başına getirildi.

./..

Kızıl Ordu hazinete uğrasaydı ve İngiliz adaları istilâ edilseydi, neti-
cenin ne olacağını tahmin edebiliriz. Bu ihtimâl bile korku saçılacağı
bir mahiyettedir."

KISIM VII.- İSTİKBAL.

Birleşik-Amerika ordusu Erkânı-Harbiye Reisi General George C.
Marshall, bu akşam Amerika Harbiye Nazarına vermiş olduğu raporunda
şöyle demektedir:

"Eğer, bundan böyle diğer bir savaş başgösterirse, bundan daha
topryckân olacağına tam manasile kanaat getirebiliriz."

Sürekli sulh tesis etmek gayesiyle sarfedilecek gayretlerin her
zamankinden daha başarılı olacağı inancına açığa vuran General Mar-
shall, Birleşik-Amerika'nın silâhlı kuvvetlerinin ve hücum kudretinin
idame ettirilmesi, gerek kendi emniyeti ve gerekse müstakbel dünyanın
sulh ve sukûnu için en iyi teminat olacağını belirtmiştir.

General Marshall raporunda şöyle devam etmektedir:

"Son savaşta, Amerika Birleşik-Devletlerinin emniyeti, deniz mesa-
fesi, müttefikler ve hazırlanmış bir düşmanın hatalarile kurtarılmış-
tır. Diğerlerine bel bağlamayı tekrar seçebiliriz. Lâkin, bu şekilde
hareket edecek olursak, bu büyük milletin hazinesini ve hürriyetini
kâğıttan yapılmış bir çanta içinde taşımış oluruz.

"Dünya işlerinin büyük realitelerine bigâne kaldık. Tam manasile
idealist olarak davrandık. Zannedersen bu feci yanlış anlamayı doğrul-
tarak emniyet siyasetinin bir savaş siyaseti olduğunu nazarı itibara
almalıyız."

General Marshall, daimî emniyet için lâzım olacak siyaseti şöyle
sıralamıştır:

- 1.- Büyük çapta fennî araştırmalarda bulunmak ve uzaktan yapılacak
düşman bombardımanı altında sanayi seferberliği için plân inki-
şaf ettirmek.

•/••

3.- Luhtemel ve müstacel bir durum karşısında, kudretli bir hava kuvvetine sahip olacak nizâmî bir orduyu desteklemek gayesile bir senede 4 milyon kişiyi seferber edebilmek inkânını verecek sulh devresine ait daimî bir halk ordusu.

General Marshall, halk ordusu düşüncesi esasına dayanan bir emniyet plânının muvaffakiyeti için bir sene müddetle beynelmilel bir askerî talim ve terbiyenin lüzumlu olduğunu belirtmiştir.

Birleşik-Amerika'nın kendisini korumak için insan gücüne değil, fakat makine kudretine belbağlamak ihtiyacında olduğu şeklindeki ihtilâfa karşıkoyarak, şöyle demiştir:

"Bu, Fransayı yok eden menfî müdafaa doktrinine pek çok benzemektedir."

"Atomik kudret, yer yüzündeki bütün insanlara ve bütün tahrip teknik'ine ve âletlerine tesir edecektir."

Diğer korkunç savaş âletlerinden bahsederek General, General H.H. Arnold'un gizli inkişafı hakkında şöyle demiştir:

"General Arnold, ordunun 22,5 tonluk bomba ve bunu taşıyabilecek uçak inâl etmekte olduğunu açığa vurdu. Bu uçaklar, hararet, ıçık ve manyetizm kaynaklarına doğrudan doğruya ve tam isabetle roket atabileceklerdir. Stratosfer de, sesin fevkinde bir sür'atle faaliyete geçecek ve 50 tondan fazla bomba taşıyabilecek bir bombardıman uçağının inkişafı daha şimdiden bir hakikat olmuştur.

"Bu uçaklar, yer yüzündeki herhangi bir hedefe hücum edip, dost bir üsse dönebilecek kadar bir faaliyet sahasına sahip olacaklardır."

Diğer taraftan General Marshall, şöyle demektedir:

"Savaşlara mani olmak gayesile milletler-arası bir sistem tesis etmek için, dünyadaki sulhsever milletler, pratik bir suretihal bulmak ümidile Dumbarton Oaks, San Francisco Konferanslarına mümessil göndermek hususunda derin bir alâka duymaktadırlar.

"Fakat, savaşa mani olacak böyle bir suretihal bulunduğu ispat edilinceye kadar, tarihinizde, her savaştan sonra yaptığımız gibi, zengin

bir millet silâhlarını yere bırakacak olursa, felâket talebinde bulunmuş sayılır. Mütecavizleri ikazetmek ve bunların bize karşı yapacakları modern ve tahribedici savaşa mani olmak için, silâhlar vucuda getirip kit'aları idame ettirmek ve lâzıngülecek teknik'i tahakkuk ettirmek sure/milletimizi emniyet altına almamız lâzımdır."

General Marshall, savaş tekniklerinin Birleşik-Amerika'ya, evlerini, fabrikalarını ve dünya savaş hatlarına götürdüğüne işaret ederek, şöyle demiştir:

"Bir zamanlar tasavvur edildiği gibi, yarın küre müdafaası emniyetimiz için tatmin edici bir esas olabileceği keyfiyetini takibetmenin artık pratik olmadığı belirmektedir."

"İskorî teşkilâtta teknolojik tesirler, millî iktisatta yapacağı tesirden farksızdır. Otomobil atın yerini alıp, milyonlarca insana iş ağı gibi, atomik iştiâller de, eğer savaşlarımızda istimal edecek olursak, milyonlarca insanın hizmetine ihtiyaç gösterecektir."

RESİM VIII.- İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ
HÜLÂSASI

Bu hususta General Marshall, raporunda şöyle demektedir:

"Atomik iştiâllerin inkişafında olduğu gibi, alman teknolojisi, bu korkunç silâhı bize çevirmeden evvel hücumu geçmemiz için bir emrivaki teşkil etti."

Avrupa ve Uzak-Şark savaşlarını alâkadar eden Konferanslara temas eden General Marshall, Birleşmiş milletlerin, mihverin birleşmiş bir stratejiye malik olmayışından istifade etmek suretile düşmanlarını ayrı ayrı hezimete uğrattıklarını belirtmiştir. İtalya, savaş haribi edilmişti. ve batı Avrupa istilâsı yapıldıktan sonra Japonya teslim icbar edilmişti.

General Marshall, daha 1942 yazında sahilden sahile geçmek suretile yapılacak bir batı Avrupa istilâsı plânlarının hazırlandığını..

ve böylece Rusya'yı tazyikten kurtarmak için bir şaşkırtma hareketi olarak yapılmak istendiğini, ancak malzeme ve bilhassa ihraç botlarının eksikliği yüzünden, tasavvur edilen bütün orijinal hesapların fevkinde addedilebilecek bir muvaffakiyetle cereyan eden şimalî-Amerika istilâsı lehine olarak bu tasavvurdan vazgeçildiğini bildirmiştir.

Birleşik-Amerika ve İngiltere 1940 da Normandya istilâsı için kuvvet toplarlarken ve diğer Müttefikleriyle birlikte Akdeniz savaşını muvaffakiyetle inkişaf ettirirlerken, zaferi tahakkuk ettirmek için bütün dünyada büyük makyasda amerikan demokrasisine ait kudretin sarfedildiğini bildirmiştir.

Diğer taraftan, amerikan sanayiinin yalnız milletin ordusunu teçhiz etmekle kalmayıp, aynı zamanda Birleşmiş-Devletlerin savaş kudretlerine de belli başlı yardımlarda bulunduğunu tebarüz ettirmiştir.

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayı

KARARNAME

1. BAKANLIK
CUMHURİYET ARSIVI

309

Amerika'dan (M.S.A.) kanalı ile satın alınacak eşya ve mevad arasında bulunan Amerikan ihraç Lisans ve 77-620-00/M.053 No.11 tedarik müsaadesini haiz (1.786.000) dolarlık tayyare benzininin en son bakiyesi olan takriben (5200) longtonluk kısmının, Hava kuvvetlerinin ikmal organı Petrol Ofisi Genel Müdürlüğünün yapmış olduğu anlaşma esasları dahilinde, İzmit-Derince limanına teslim (501.107) dolar tahmini bedel mukabilinde, sözleşme akdedilmemek ve teminat aranmamak suretiyle (California Texasas Oil Co.) Amerikan Şirketinden satın alınması ve bedelinin 1952 malî yılı Hava Harp Gereçleri ödeneğinden T.C.Merkez Bankası vasıtasıyla açılacak akreditiften ödenmesi; Millî Savunma Vekâletinin 31/12/1952 tarihli ve 406474 sayılı yazısı ve Maliye Vekâletinin 20/2/1953 tarihli ve 113310-39/2231 sayılı mütalâası üzerine, 4097 sayılı kanunun 1 inci maddesine tevfikan, İcra Vekilleri Heyetince 25/2/1953 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayar

030 18 01 131 16 8

Başvekil <i>C. Bayar</i>	Devlet Vekili <i>M. İ. İsmailoğlu</i>	Adalet Vekili <i>D. Ş. Çiğdem</i>	Millî Savunma Vekili <i>R. K. K.</i>
İçişleri Vekili <i>E. Ç. M. K.</i>	Dışişleri Vekili <i>F. Köprülü</i>	Maliye Vekili <i>M. T. K.</i>	Millî Eğitim Vekili <i>O. K.</i>
Bayındırlık Vekili <i>R. K. K.</i>	İktisat ve Ticaret Vekili <i>A. K.</i>	Sa. ve So. Y. Vekili <i>D. K.</i>	G. ve Tekel Vekili ---
Tarım Vekili <i>R. K. K.</i>	Ulaştırma Vekili <i>R. K.</i>	Çalışma Vekili <i>S. K.</i>	İşletmeler Vekili ve Güm. ve T.V.V. <i>S. K.</i>

EK-18 A.B.D.'den Satın Alınacak Uçak Yakıtının Ödemesi Hakkındaki Kararname

B.C.A. 030-0-018-001-002-131-16-8

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısın

KARARNAME

I 728

Hava Kuvvetlerinin hizmetinde bulunan muhtelif tipteki tayyare ve motorlarının bakım, tamir, revizyon işleri ve bu işlerde kullanılmak üzere lüzum görülecek her türlü mamul ve gayri mamul eğitim ve savaş tayyare malzemesinin ve buna müteferri yedek parçaların, kauçuk ham malzeme, cilâ, hususî tayyare ve motor boyalarının ve bunlardan gay Amerikan Yardımından verilemeyen bilcümle tayyare ve motor malzemesinin ve Jet tayyarelerinin kaynak işlerinde kullanılan hususî gazların ve hususî tezgâh ve avadanlıkların, araya mutavassıt ve komisyoncu girmeksizin doğrudan doğruya firmalarla sözleşme yapılmak, teminat aranmamak ve Muhasebei Umumiye kanununun 83 üncü maddesinin (H) fıkrası hükümleri uygulanmamak ve tutarlarının azlığı dolayısıyla sözleşme yapmak külfeti ne katlanmak istemeyen firmaların verecekleri proforma faturalarına istinaden bedelleri Hava Ataşeliği; Hava Ataşeliği bulunmayan memleketlerde Ticaret Ataşeliği veya doğrudan doğruya firmalar adına açılacak kredi ödönmek suretiyle pazarlıkla satın alınması; Maliye Vekâletinin muvafık mütalâasına dayanan Millî Savunma Vekâletinin 28/10/1953 tarihli ve 254477 sayılı yazısı üzerine, 4097 sayılı kanunun 1 inci maddesine tevfi kan, İcra Vekilleri Heyetince 5 AI/1953 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayaz

030 18 01 133 87 7

Başvekil
Devlet Vekili
Devlet Vekili
Adalet Vekili
Millî Savunma Vekili
İçişleri Vekili
Dışişleri Vekili
Maliye Vekili
Millî Eğitim Vekili
Bayındırlık Vekili
Eko. ve Ticaret Vekili
Sa. ve So. Y. Vekili
G. ve Tekel Vekili
Tâmm Vekili
Üretim Vekili
Çalışma Vekili
İşletmeler Vekili

EK-19 Hava Kuvvetleri Uçaklarının Bakımı Hakkındaki Kararname
B.C.A. 030-0-018-001-002-133-87-7

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

KARARNAME

Karar Sayısı

4

5256

Hava Kuvvetleri Kumandanlığımızla Thunderjet F-84 uçaklarımızın revizyon ve tamir işini görmek üzere 27/6/1954 tarihinde Ankara'ya gelip 28/6/1954 tarihinde dönecek olan Paris'deki Republic Aviation Corporation of France mensuplarından ve Amerikan tebaasından L.R.Collins G.De Munck, R.Watson, Mundy I.Peale, Mundy I.Peale Jr.John Ryan, Eugene Gobles, A.R.Grawford ve R.B.Kenkead'ın hemil oldukları fotoğraf makineleriyle yurdumuzun tabii güzellikleri ve tarihi abidelerine ait çekecekleri renkli veya renksiz filmlerin yurt dışına çıkarılmasına izin verilmesi; Hariciye Vekâletinin 14/6/1954 tarihli ve 85094/196 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 25/6/1954 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Sağcı

Başvekil <i>U. M. ...</i>	Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı <i>Z. ...</i>	Devlet Vekili <i>Y. ...</i>	Devlet Vekili <i>Emankaparı</i>	Adliye Vekili <i>O. S. ...</i>
Mılli Müdafaa Vekili <i>R. ...</i>	Dahiliye Vekili <i>Y. ...</i>	Hariciye Vekili <i>F. Köpçü</i>	Maliye Vekili <i>Y. ...</i>	Maarif Vekili <i>Y. ...</i>
Nafza Vekili <i>K. ...</i>	İkt. ve Ticaret Vekili <i>Y. ...</i>	Sih. ve İc. Mun. Vekili <i>S. B. ...</i>	Güm. ve İnh. Vekili <i>Y. ...</i>	
Ziraat Vekili <i>Y. ...</i>	Münakalat Vekili <i>Y. ...</i>	Çalışma Vekili <i>Y. ...</i>	İstisnalar Vekili <i>Y. ...</i>	

EK-20 F-84 Uçaklarının Revizyonu Hakkındaki Kararname
B.C.A. 030-0-018-001-002-136-60-11

DEVLET ARŞİVENİN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Telex

Telex
29.12.1955

A/71
His Excellency Hazza el Majali
Prime Minister
Amman

On the occasion of your assuming the office of Prime Minister it gives me great pleasure to convey to Your Excellency my most sincere congratulations stop I am convinced that under the valuable guidance of His Majesty and the enlightened leadership of a sagacious and resolute statesman like Your Excellency the brother country of Jordan will move further towards assuming the very important part that it is destined to play in the attainment of peace, security and stability in our area; and that the brotherly relations which so happily exist between our two countries will continue to flourish stop I send Your Excellency my respectful greetings and my best wishes for your success

Adnan Menderes

A. Menderes

030 01 28 163 3

6

EK-21 Başbakan Adnan MENDERES'in A.B.D.'ye Gönderdiği Mektup Sayfa-1
B.C.A. 030-0-001-000-000-28-163-3

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Adnan Menderes

Başvekil

Ankara

Vaşington D.C. Radyo ile

11
Amerika/dostlarınızla ben, istediğiniz istikrazın Amerika tarafından red edildiği hakkında yapmış olduğunuz beyanatı müteakip Türk basınında hâsıl olan reaksiyona pek üzüldük. memleketinize karşı beslediğim takdir hislerim dolayısıyla, Konsolide borçlarınızı ödemek için Amerika'daki hususî malî muesseselerle müzakerelere devam etmeği acilen tavsiye ediyorum.

Teminick ve Domin Envestisman Bankaları ile ve şahsî dostunuz Graham Madisonla görüştim. Bu hususun, dediğim şekilde hal edileceği yolunda bana cesaret verdiler. Bir ay evvel, May Zorlu'dan gelip istişarelere başlamasını telgrafla istedim, fakat cevap alamadım. Vaşington'da, kendisine, Yugoslav Kraliğinin Almanya, Fransa, Brezilya ve Avusturya Bankalarındaki bloke edilmiş paralarını kullanmak üzere istemesini söyledim. Ben, bu işin Başkanı, üyesi ve diğer bazı devletlerin de Vekili olmak hasebiyle, bu hususta istediğimi yapabilirim. Hata yapmak kolaydır, fakat bu hatayı düzeltmek mümkün olmayabilir. En iyi temennilerimle.

Miloye M. Sokitch

030	01			28	163	3
-----	----	--	--	----	-----	---

EK-21 Başbakan Adnan MENDERES'in A.B.D.'ye Gönderdiği Mektup Sayfa-2
B.C.A. 030-0-001-000-000-28-163-3

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü

KARAR

Karar sayısı
3

13056

Hava kuvvetlerinin İngiltere'den satın aldığı uçaklar için ihtiyaç bulunan I.163.000 liralık motor, kanat bezi, emayit boya, paraşüt, uçak telsizleri ve bunların yere ait kısımları ile tayyarecilikte kullanılan bilimum mevad ve malzemenin, araya aracı veya komisyoncu girmeksizin, doğrudan doğruya firmaların sahibi veya kanuni temsilcileriyle sözleşme yapılmak, gerektiği takdirde teminat aranmaksızın firmalara üçte bir nisbetinden fazla avans verilmek şartıyla pazarlıkla satın alınması; Millî Savunma Bakanlığının 28/4/1951 tarihli ve 401098 sayılı yazısı ve Maliye Bakanlığının 25/5/1951 tarihli ve 113310-6/6824 sayılı mütalâası üzerine, 4097 sayılı kanunun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 26 / 5 /1951 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

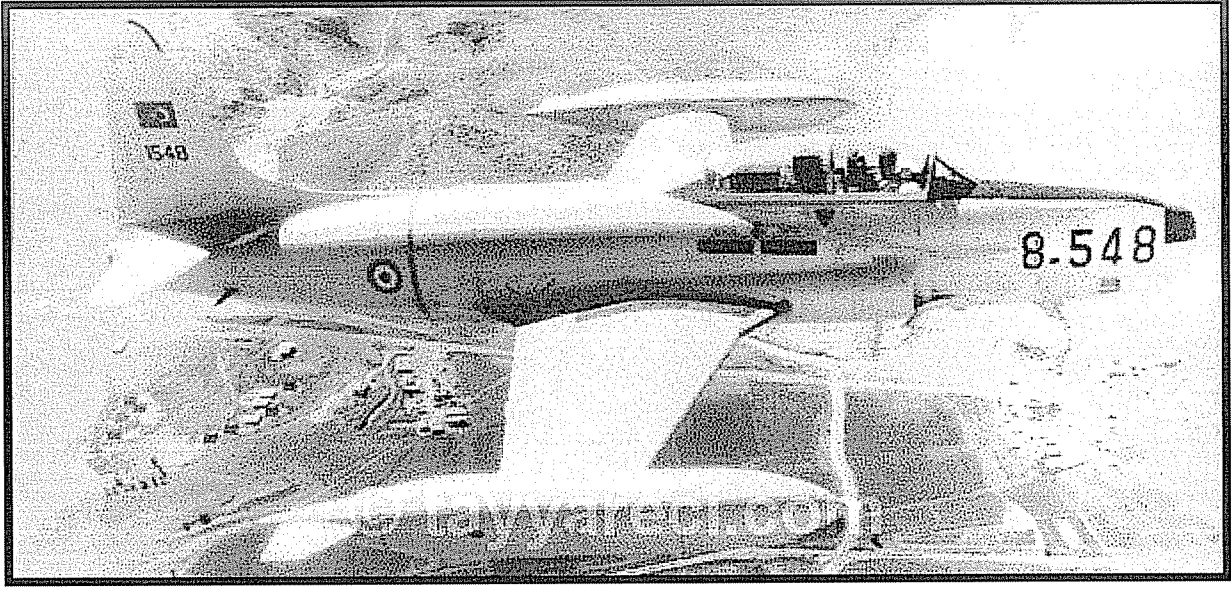
C. Zeynep
CUMHURBAŞKANI

030 18 01 102 185 39 4

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı	Devlet Bakanı	Adalet Bakanı
<i>U. Uluğ</i>	<i>S. Ağal</i>		<i>G. Man</i>
Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dişleri Bakanı	Maliye Bakanı
<i>M. Mün</i>	<i>M. Mün</i>	<i>F. Köprülü</i>	<i>M. Mün</i>
Millî Eğitim Bakanı	Başvurular Bakanı	Ek. ve Ticaret Bakanı	Sa. ve So. Y. Bakanı
<i>M. Mün</i>	<i>K. Keleş</i>	<i>M. Mün</i>	<i>D. Keleş</i>
G. ve Tekel Bakanı	Tarım Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı
<i>M. Mün</i>	<i>M. Mün</i>	<i>M. Mün</i>	<i>M. Mün</i>
			İşletmeler Bakanı
			<i>M. Mün</i>

36

EK-22 İngiltere'den Satın Alınan Uçakların Yedek Parçalarının Teminiyle İlgili Kararname
B.C.A. 030-0-018-001-002-125-39-7

EK-23 LOCKHEED T-33 Uçağı

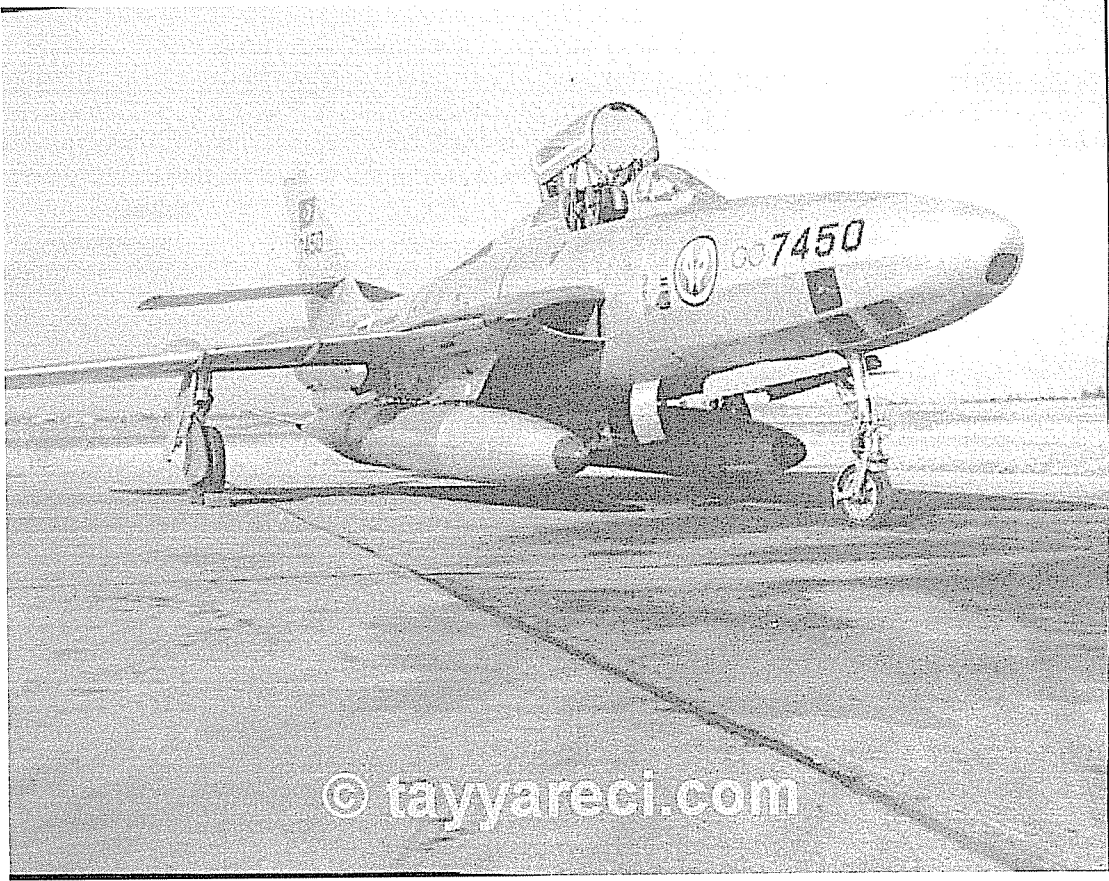
EK-24 REPUBLIC F-84 Uçağı

EK-25 CANADAIR F-86 Uçağı

EK-26 BEEHCRAFT T-34/A Uçağı

EK-27 REPUBLIC RF-84F Uçağı

EK-28 - NORTH AMERICAN F-100C/D/F Uçağı

EK-29 DOUGLAS C-54 Uçağı

EK-30 UĞUR-4 Uçağı

ARŞİVLEME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
M. S. B.
HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ
ANKARA

5/13

SAYI : 3981-3-63

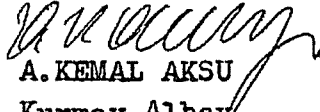
KONU :

27 MART 1963

Sayın Necdet CALP
Başbakanlık Özel Kalem Müdürü
ANKARA

A.B.D. Askeri Yardım Direktörü Robert J. WOOD'un Türkiye'ye yaptığı seyahatin dönüşünde Millî Savunma Bakanı İlhamî SANÇAR'a yazdığı mektubun sureti, Sayın Başbakan'a arz edilmek üzere ilişikte sunulmuştur.

Hürmetlerimle.

A. KEMAL AKSU
Kurmay Albay
Hususi Kalem Müdürü

EKLER:

Ek:1 (Yazı Sureti)

-2-

030	01			59	362	9
-----	----	--	--	----	-----	---

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
SAVUNMA BAKANLIĞI YARDIMCISI
WASHINGTON 25, D.C.

AMERİKA Birleşik Devletleri
Savunma Bakanlığı
Milletlerarası Güvenlik İşleri

19 Mart 1963

Sayın Bay Bakan:

Geçen hafta Ankara'ya yaptığım ziyaret, her bakımdan hatırlanacak ve zevkli bir tecrübe olmuştur. Müzakerelerimizin samimi ve açık mahiyeti, ülkelerimiz için müşterek olan mühim hedeflerin tahakkuk ettirilmesinde müşahhas şekilde yardımcı olacaktır. (Zevkli ziyafet de dahil olmak üzere) Şahsıma göstermiş olduğunuz misafirperverlik, ve , Türkiye'nin birliği ve gelişmesi yolundaki muvaffakiyetleri Birleşik Devletlerde uzun zamandır hayranlıkla takip olunan Başbakan İNÖNÜ'yü ziyaret edebilmem imkânı dolayısıyla size bilhassa müteşekkirim.

Bakan McNamara, görüşmelerimiz ile ilgili raporu incelemiş ve ortaya koyduğunuz meselelerin her ikisi üzerinde de çalışmalar yapılması için direktif vermiştir. Meselelerin her biri, kendisi tarafından dikkatle mütalea edilecektir. Bakan McNAMARA, memleketlerimiz arasındaki ittifakın mütehammil ve devamlı mahiyeti hakkındaki ifadenizi bilhassa dikkate almış ve memnuniyetle okumuştur.

Memurlarınıza, fevkalade çalışmaları ve misafirperverlikleri dolayısıyla tebrik ve teşekkürlerimi iletmenizi istirham ederim. Ayrıca, büyük bir değerle saklayacağım, ziyaretim esnasındaki resimlerden müteşekkil albüm tarzındaki fevkalâde hatıra da çok teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Robert J. WOOD
General, A.B.D.
Askeri Yardım Direktörü

Sayın İlhami SANÇAR
Millî Savunma Bakanı
Ankara-TÜRKİYE

Aslı Gibidir.

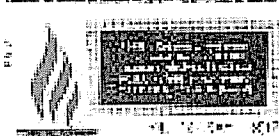
M.S.B. Huk. Kal. Md. 7.
[Handwritten Signature]

2

030	01			59	362	9
-----	----	--	--	----	-----	---

EK-31 A.B.D. Askeri yardım direktörü Robert J.WOOD'un Ankara ziyaretinin ardından yazdığı mektup Sayfa-2

B.C.A. 030-0-001-000-000-59-362-9

İsmet İnönü

İNÖNÜ'nün Johnson'a CEVABI

"Mektubunuz hayâl kırıcı olmuş ve önemli görüş ayrılıkları belirmiştir."

14 Ocak 1964, Ankara. İsmet İnönü'nün Johnson'a yazdığı mektubun içeriği.

JOHNSON'UN MEKTUBU

"Bizimle ilişare elmelisiniz..."

Nato silâhı kullanamazsınız...

Çağlayangil: "İki mektubu da açıklama kararı aldık.. dedi"

BAŞBAKAN ÇAĞLAYANGİL, İsmet İnönü'nün Johnson'a yazdığı mektubun içeriğini açıkladı.

İnönü'nün Johnson'a yazdığı mektubun içeriği, Başbakan Çaylayangil tarafından açıklanmıştır.

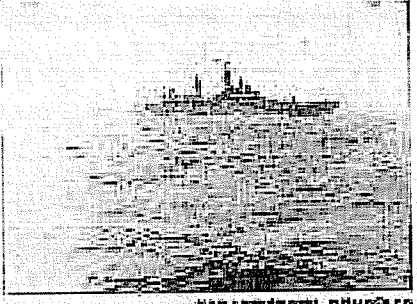
ACIKLAMA VEŞİKALARI

İsmet İnönü'nün Johnson'a yazdığı mektubun içeriği, Başbakan Çaylayangil tarafından açıklanmıştır. Mektup, Türkiye'nin NATO silahları kullanmaması gerektiğini belirtmektedir.

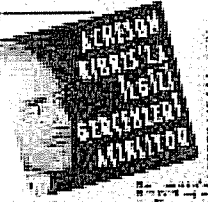
Çirseli Açıklama yapılmalı

85 MİLİTARYE YAKŞER MEMUR TAYİN EDELDİ

İsmet İnönü'nün Johnson'a yazdığı mektubun içeriği, Başbakan Çaylayangil tarafından açıklanmıştır. Mektup, Türkiye'nin NATO silahları kullanmaması gerektiğini belirtmektedir.

KARADENİZDEKİ DÜNDÜLER

Amerika'nın serri müdahalesiyle çıkartma durduruldu

Amerika'nın serri müdahalesiyle çıkartma durduruldu. Bu kararın alınması, Türkiye'nin dış politikasındaki önemli bir gelişmedir.

YARIMCI OKUL KİTAPLARI
YARIMCI OKUL KİTAPLARI
YARIMCI OKUL KİTAPLARI
YARIMCI OKUL KİTAPLARI

BÜYÜK
SAYFA
25
KURUCUSU

Milliyet

YARIMCI OKUL KİTAPLARI
YARIMCI OKUL KİTAPLARI
YARIMCI OKUL KİTAPLARI
YARIMCI OKUL KİTAPLARI

22
MİLLİYET
1964

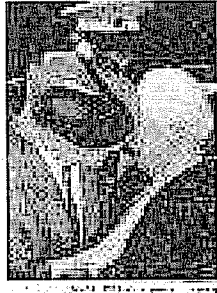

İsmet İnönü - Johnson

Garanti formülü arıyacak

Garanti formülü arıyacak

İsmet İnönü, Amerika'da...

Kıbrıs işini tartışmak üzere...

Görüşmeler bugün

Başbakan Amerika'da

İsmet İnönü: "Mesele ne kadar çetin olursa olsun bul yolu bulabiliriz."

**Başbakan
WASIL
UĞURLANDI**

Türkler protesto yürüyüşü yaptı

Almanya'dan geçen Türkler...

**Birinci yedek
Nemco gitti
Ayhan'a**

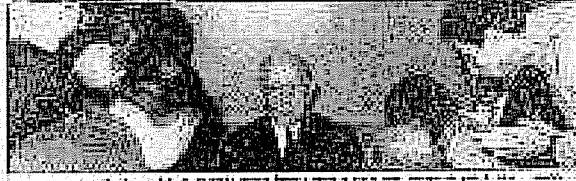
Birinci yedek Nemco gitti Ayhan'a

AP II milletvekili hakkında en sert kararlar alınacak

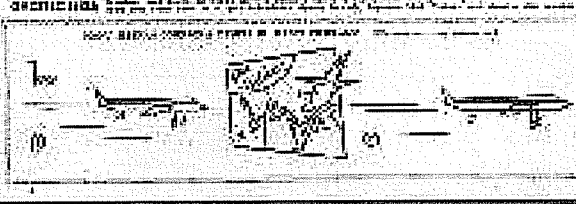
AP II milletvekili hakkında en sert kararlar alınacak

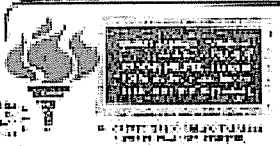
Van ve Konya'da sel yüzünden 14 kişi öldü

Gözetiminde 4 kişi selin kurbanı oldu. Konya'da ise 12 kişi öldü

SİYAHI

İTİP İKİNCİ İZMİR TOPLANTISINDA

İTİP'in İzmir'deki ikinci toplantısı, İsmet İnönü'nün başkanlığında, 23 Haziran günü saat 10.00'te başladı.

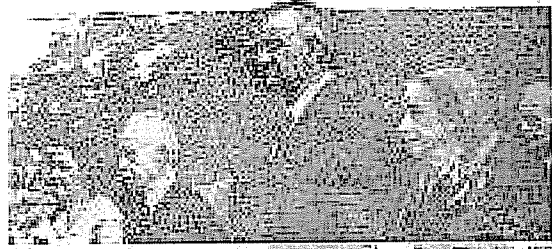
GÖRÜŞME BAŞLADI

JOHNSON : Johnson, görüşme sırasında İnönü'ye, Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında bilgi verdi. İnönü de Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında Johnson'a bilgi verdi.

İNÖNÜ : İnönü, görüşme sırasında Johnson'a, Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında bilgi verdi. Johnson da Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında İnönü'ye bilgi verdi.

Amerika ve İngiltere bir zirve toplantısına çalışıyor

AB ülkeleri, bir zirve toplantısına çalışıyor. Amerika ve İngiltere bir zirve toplantısına çalışıyor.

AB ülkeleri bir zirve toplantısına çalışıyor

Grivas'ın Kıbrıs'ta olduğu açıklandı

Grivas'ın Kıbrıs'ta olduğu açıklandı. Kıbrıs'ta Grivas'ın olduğu açıklandı.

14 A.P. Milletvekili Haysiyet Divanında

14 A.P. Milletvekili Haysiyet Divanında. Haysiyet Divanı, 14 milletvekili hakkında karar verdi.

İşçi Sigortaları küçük esnafa da kredi açacak

İşçi Sigortaları küçük esnafa da kredi açacak. İşçi Sigortaları, küçük esnafa da kredi açacak.

İşçi Sigortaları küçük esnafa da kredi açacak

NEZARİN SİGORTA KURULUŞU

NEZARİN SİGORTA KURULUŞU. Nezarin Sigorta Kuruluşu, işçi sigortaları için kredi açacak.

NİÇİN ADAYA DÖNDÜ?

NİÇİN ADAYA DÖNDÜ? Nizamiye adasına döndü.

AP Milletvekili Haysiyet Divanında

Amerika Dışişleri Bakanı Rusk'un
WALLACE'la özel konuşması

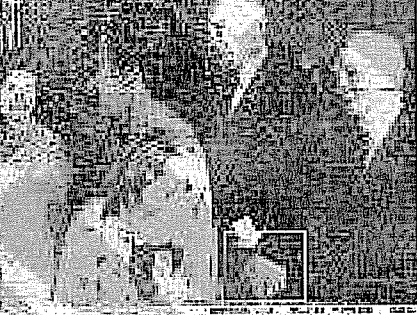
AMERİKADA, KIBRIS'IN TÜRKİYE VE TÜRKİSTAN
TARAFINDAN BİRLİKTE İDARESİ ÜZERİNDE DURULUYOR
ABD NİBELERİ WASHINGTON'DAN DAIRYCI
GÖRÜŞMELER BİTTİ

İki lider, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladılar

Jackson'la tekrar görüşen Rusk, New-York'a gitti

ABD NİBELERİ WASHINGTON'DAN DAIRYCI

Washington'da ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Rusk'un, Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel ile görüşmesi değerlendirildi. Rusk'un, Demirel ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

İKİLİ görüşme

Washington'da ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Rusk'un, Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel ile görüşmesi değerlendirildi. Rusk'un, Demirel ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

'Türklerin menfaati ile ilgileneceğiz'

Demirel, bir hafta önce Bakanlar Kurulu'na ve daha önce Bakanlar Kurulu'na

ABD NİBELERİ WASHINGTON'DAN DAIRYCI

Washington'da ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Rusk'un, Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel ile görüşmesi değerlendirildi. Rusk'un, Demirel ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

Rusk'la, Washington'da görüşmelerden bahsediyor

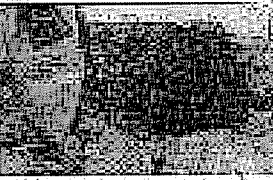
Washington'da ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Rusk'un, Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel ile görüşmesi değerlendirildi. Rusk'un, Demirel ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

İRETLERİ BİLDİRİ

İstanbul'da bir toplantı yapıldı. Toplantıda Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel'in, ABD Dışişleri Bakanı Rusk ile görüşmesi değerlendirildi. Demirel'in, Rusk ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

Grivas, Kıbrıs'ta gerginliği arttırdı

ABD büyükelçisi John Acheson'la görüşen Kıbrıs Türk lideri Nikos Sampson

ABD büyükelçisi John Acheson'la görüşen Kıbrıs Türk lideri Nikos Sampson

Washington'da ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Rusk'un, Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel ile görüşmesi değerlendirildi. Rusk'un, Demirel ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

Papandreu da Amerika'ya din gece vardı

Atina'da bir toplantı yapıldı. Toplantıda Yunan Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda Yunan Dışişleri Bakanı Papandreu'nun, ABD Dışişleri Bakanı Rusk ile görüşmesi değerlendirildi. Papandreu'nun, Rusk ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

ABD NİBELERİ WASHINGTON'DAN DAIRYCI

Washington'da ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Rusk'un, Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel ile görüşmesi değerlendirildi. Rusk'un, Demirel ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

Rusk'la, Washington'da görüşmelerden bahsediyor

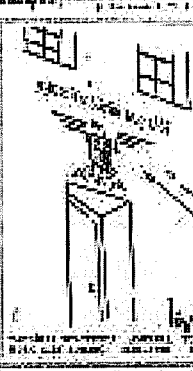
Washington'da ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Rusk'un, Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel ile görüşmesi değerlendirildi. Rusk'un, Demirel ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

İRETLERİ BİLDİRİ

İstanbul'da bir toplantı yapıldı. Toplantıda Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel'in, ABD Dışişleri Bakanı Rusk ile görüşmesi değerlendirildi. Demirel'in, Rusk ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

Bir mahkûm cezaevi duvarını delip kaçtı

İstanbul'da bir toplantı yapıldı. Toplantıda Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nda bir toplantı yapıldı. Toplantıda Türkiye Dışişleri Bakanı Demirel'in, ABD Dışişleri Bakanı Rusk ile görüşmesi değerlendirildi. Demirel'in, Rusk ile görüşmesinde, Kibris meselesine değinildiği ve iki liderin, anlaşmaların bağlayıcı olduğu ve meselelerin müzakere ile halli üzerinde durduklarını açıkladıkları belirtildi.

Milliyet
GÜNCEL
SAYI 25
MİLLİYET

25
MİLLİYET

Milliyet
GÜNCEL
SAYI 25
MİLLİYET

ATLASLI COĞRAFYA
ATLASLI TARİH
İHMETLİ TABİAT BİLGESİ
GÜNCEL FAYDAKAR

25
MİLLİYET

**İNÖNÜ NUN
MİLİYETE
ÖTELE
DEĞELİ**

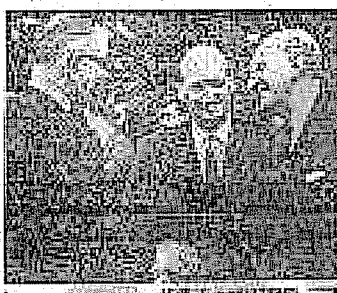
BASBAKAN, "İLK ÇALIŞMA KESİF VE CİDDİ OLDU. TERLİĞDE BİLDİRDİĞİMİZ GİBİ ESASLI TEDBİRLER DÜŞÜNÜLDÜ, İNÖNÜ AĞRI PERÇİ WASHINGTON'DAN BİLDİRİYOR"

MEMLEKETE İYİ UMİTLE GELECEĞİM

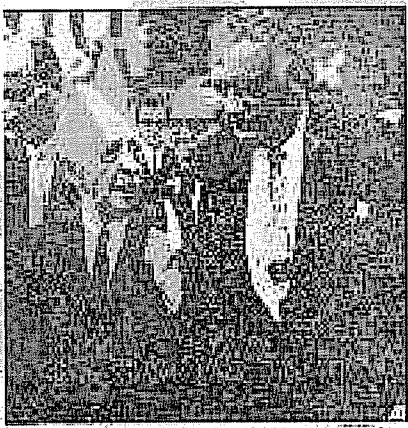
Başbakan, sonucu süratle vermek istendiğini, söyledi

İLE OLUMLU SONUÇ

İsmet İnönü, Başbakan İsmet İnönü'nün Washington'da yaptığı konuşmasını değerlendirerek, "İnönü'nün Washington'da yaptığı konuşma, Türkiye için büyük bir başarıdır. İnönü'nün bu konuşması, Türkiye'nin dış politikasını ve ekonomik durumunu dünya kamuoyuna duyurmuştur. İnönü'nün bu konuşması, Türkiye'nin geleceğine olan güveni göstermektedir. İnönü'nün bu konuşması, Türkiye'nin geleceğine olan güveni göstermektedir. İnönü'nün bu konuşması, Türkiye'nin geleceğine olan güveni göstermektedir."

**Ein Wacker
nach Ankara
am 25. Juni 1964**

Johnson, Papandreu ile bir saat konuştu

Washington, 25. Juni 1964. Amerikan Devletleri Başkanı Lyndon B. Johnson, Yunanistan Başbakanı Konstantinos Papandreu ile bir saat süreyle görüşme yaptı. Görüşme, Johnson'un Yunanistan'ın ekonomik durumu ve dış politikası hakkında bilgi edinmek amacıyla yapıldı. Johnson, Papandreu'ye Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında da bilgi verdi.

İnönü, New-Yorkta U Thant ile görüşti

Washington, 25. Juni 1964. Türkiye Başbakanı İsmet İnönü, New-York'ta Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant ile görüşme yaptı. İnönü, Thant'a Türkiye'nin ekonomik durumu ve dış politikası hakkında bilgi verdi. Thant, İnönü'ye Türkiye'nin geleceğine olan güvenini bildirdi.

Sağlık Bakanı İzzet doktorları karşı mücadele açıyor

Ankara, 25. Juni 1964. Sağlık Bakanı İzzet, doktorları karşı mücadele açıyor. İzzet, doktorların ücretlerini artırmayı istediğini bildirdi. İzzet, doktorların ücretlerini artırmayı istediğini bildirdi. İzzet, doktorların ücretlerini artırmayı istediğini bildirdi.

Ortak Bilimci Yunanlıları Fena Halde Uzdur

Atina, 25. Juni 1964. Yunanistan'da ortak bilimci Yunanlıları fena halde uzdur. Yunanistan'da ortak bilimci Yunanlıları fena halde uzdur. Yunanistan'da ortak bilimci Yunanlıları fena halde uzdur.

Ortak bilimci Türk laboratuvarcıları takipyor

Atina, 25. Juni 1964. Ortak bilimci Türk laboratuvarcıları takipyor. Ortak bilimci Türk laboratuvarcıları takipyor. Ortak bilimci Türk laboratuvarcıları takipyor.

Rumlar, Barış Gücü'ne tekrar ailesi açılar

Atina, 25. Juni 1964. Rumlar, Barış Gücü'ne tekrar ailesi açılar. Rumlar, Barış Gücü'ne tekrar ailesi açılar. Rumlar, Barış Gücü'ne tekrar ailesi açılar.

ANZAMU'N İNİ HİHADAN SEÇİZ BARELİDİ

Atina, 25. Juni 1964. ANZAMU'N İNİ HİHADAN SEÇİZ BARELİDİ. ANZAMU'N İNİ HİHADAN SEÇİZ BARELİDİ. ANZAMU'N İNİ HİHADAN SEÇİZ BARELİDİ.

Narman Kurucuları'nı Paris'te takip etti

Paris, 25. Juni 1964. Narman Kurucuları'nı Paris'te takip etti. Narman Kurucuları'nı Paris'te takip etti. Narman Kurucuları'nı Paris'te takip etti.

Ein Wacker nach Ankara

Atina, 25. Juni 1964. Ein Wacker nach Ankara. Ein Wacker nach Ankara. Ein Wacker nach Ankara.

Ein Wacker nach Ankara

Atina, 25. Juni 1964. Ein Wacker nach Ankara. Ein Wacker nach Ankara. Ein Wacker nach Ankara.

Ein Wacker nach Ankara

Atina, 25. Juni 1964. Ein Wacker nach Ankara. Ein Wacker nach Ankara. Ein Wacker nach Ankara.

Ein Wacker nach Ankara

Atina, 25. Juni 1964. Ein Wacker nach Ankara. Ein Wacker nach Ankara. Ein Wacker nach Ankara.

© 2009 Doğan Gazetecilik A.Ş.

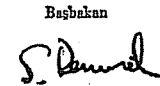

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

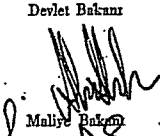

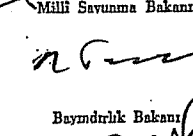
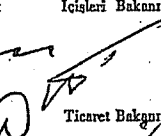
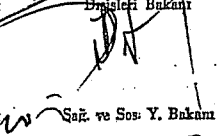
Sayı: 6/7012

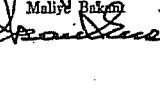
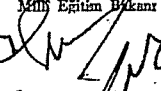
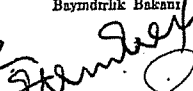
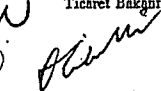
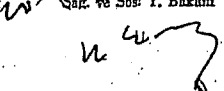
KARARNAME

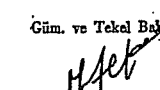
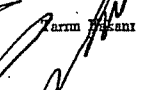
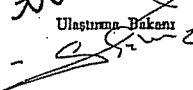
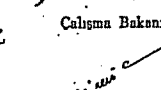
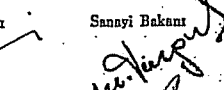
Memleketimiz ile Amerika Birleşik Devletlerini ilgilendiren muhtelif meseleleri, bu arada Amerika Birleşik Devletlerinin memleketimize yapmakta olduğu askerî yardımla ilgili konuları Washington'da Amerikan devlet ricali ile görüşmek ve ayrıca Birleşmiş Milletler'de bazı temaslarda bulunmak üzere 8 ilâ 20 Eylül 1966 tarihlerinde Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlıyngil'in Başkanlığında Dışişleri Bakanlığında Genel Sekreter İktisadî İşler Yardımcısı Kâmuran Gürün, NATO Dairesi Reisi Şükrü Elekdağ, Birinci Daire Genel Müdür Yardımcısı Talat Kulay ve Özel Kalem Müdürü Nazmi Akıman, Genelkurmay Başkanlığından Genel Plân ve Program Dairesi Başkanı Tümgeneral Adnan Orel'den müteşekkil Heyetin, yolluk ve dış seyahat yevmiyeleri Dışişleri Bakanlığı bütçesinden ödenmek üzere, Hükümetimizi temsilen Amerika Birleşik Devletlerine izam olunmaları ve mezkûr temaslara icabı yapılacak büro, taşıt, temsil vesair masraflarının da Dışişleri Bakanlığı bütçesinden ödemesi; Dışişleri Bakanlığınının 6/9/1966 tarihli ve 5396-NATO sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 7/9/1966 tarihinde kararlaştırılmıştır.

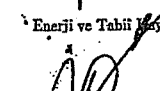
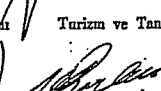
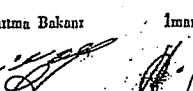
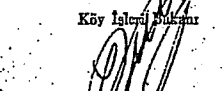

CUMHURBAŞKANI

Başbakan Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı

Devlet Bakanı Adalet Bakanı Millî Savunma Bakanı İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı

Maliye Bakanı Millî Eğitim Bakanı Bayındırlık Bakanı Ticaret Bakanı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

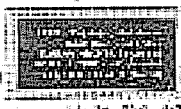
Güm. ve Tekel Bakanı Tarım Bakanı Ulaştırma Bakanı Çalışma Bakanı Sanayi Bakanı

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı Turizm ve Tanıtma Bakanı İmar ve İskân Bakanı Köy İşleri Bakanı

Dosya No:
105-32

1452

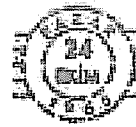
EK-37 A.B.D.'ye Gönderilecek Diplomatik Heyet Hakkındaki Kararname
B.C.A. 030-0-018-001-002-188-63-8

22
25
1965

Milliyet

Vicks
Formül 44

DEMİREL BAŞBAKAN

Cumhurbaşkanı Gönül'den sonra
Çankırı'da AP Genel Başkanı
Demirel kabul ederken kendisini
Hükümetin kurmakla görevlendirdi

GENEL HURUF YAYINI
BUGÜN YAYILYOR

Sokağa çıkış

Radıo ile

İlan edilecek

"VAADLER GERÇEKLEŞECEK"

Demirel Bakanlar'ın görüşlerini
Başbakan Gönül'e iletileceğini söyledi

BEDRİ
MECLİSTE

BOZBEYLİ: "Tarafsız olacağım"

Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

Cumhurbaşkanı Gönül'den sonra...
Çankırı'da AP Genel Başkanı...
Demirel kabul ederken kendisini...
Hükümetin kurmakla görevlendirdi

5 yıllık yanlış
kulum bugünkü
sonucu doğurdu

Genel HURUF YAYINI
BUGÜN YAYILYOR

Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

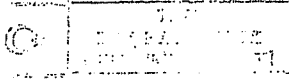
Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

Bozbeyli, bugün...
tarafsız olacağını...

T. C.
B A Ş B A K A N L I K
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı : 6/ 10006

Bk

Jandarma Genel Komutanlığının ihtiyacı için (6) adet komple AGUSTA BELL 206 A JET RANGER tipi helikopter ve yedek parçalarının, mukavelesindeki esaslar dairesinde, (araya mütevassıt veya komisyoncu girseksizin doğrudan doğruya İtalyan Dastruzioni Aeronautiche Giovanni Agusta Firmasına veya kanuni vekillerine sipariş verilerek, ithalatta Dış Ticaret Rejimi, ithalat tebliğleri ile 22/1/1968 gün ve 3014 sayılı Maliye Bakanlığının temini esaslarına uyulmak şartıyla) pazetlikle satın alınması; Maliye Bakanlığının uygun mütalifasına dayanan İçişleri Bakanlığının 20/4/1968 gün ve Loj. 6862-2068. Ord. 2.Ys. sayılı yazısı üzerine, 5246 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 9/5/1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

Başbakan Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı
 Adalet Bakanı Millî Savunma Bakanı İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı Maliye Bakanı
 Millî Eğitim Bakanı Bayındırlık Bakanı Ticaret Bakanı Sağlık ve Sos. Y. Bakanı Gümrük ve Tekef. Bakanı
 Turizm Bakanı Ulaştırma Bakanı Çalışma Bakanı Sanayi Bakanı Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
 Tuzlama ve Tarım Bakanı İmar ve İskân Bakanı Köy İşleri Bakanı

Dosya No:
5-228

689

EK-39 Jandarma Genel Komutanlığı için satın alınacak Helikopterler ile ilgili kararname
B.C.A. 030-0-018-001-002-219-34-20

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı: 6/10951

Eld

Jandarma Genel Komutanlığının helikopterlerinin ihtiyacı için (160) kalem yedek parçanın (araya mutavası veya komisyoncu girmeksizin doğrudan doğruya İngiltere'deki ROLLS-ROYCE LIMITED firması ile veya kanuni vekiliyle sözleşme yapılmak, dönülmez akreditif açılmak, sevk evrakı mukabilinde bedelleri ödenmek, ithalâta ithalât rejimi ve ithalât tebliğleri esaslarına uyulma şartıyla) pazarlıkla satın alınması; Maliye Bakanlığının uygun mütalâasına dayanan İçişleri Bakanlığının 23.10.1968 gün ve J.Gn.K.lığının Loj. 6862-76-68 ORD.2.Ks. (ARÇ) sayılı yazısı üzerine, 6246 sayılı Kanunun I inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 12/11/1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

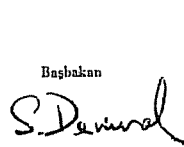

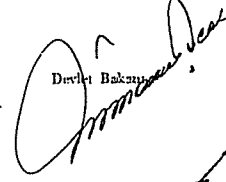
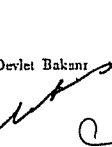

CUMHURBAŞKANI

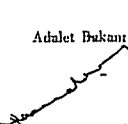
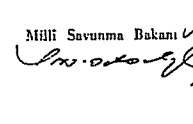

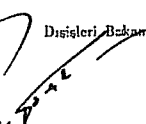
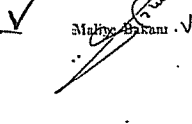
030 10 01 227 57 3

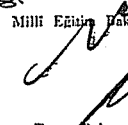
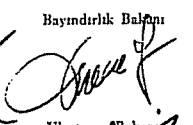
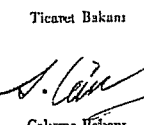
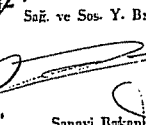
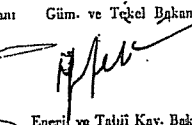
Dosya No

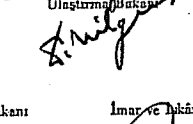
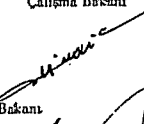
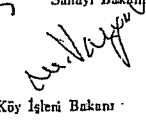
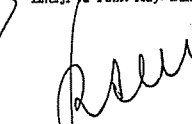
5-267

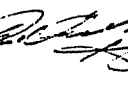
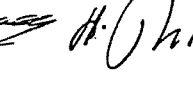

1/68

Başbakan Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı

Adalet Bakanı Milli Savunma Bakanı İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı Maliye Bakanı

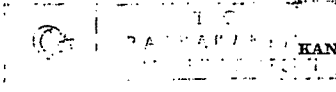
Millî Eğitim Bakanı Bayındırlık Bakanı Ticaret Bakanı Sağlık ve Sos. Y. Bakanı Güm. ve Teşkel Bakanı

Tarım Bakanı Ulaştırma Bakanı Çalışma Bakanı Sanayi Bakanı Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

Turizm ve Tanıtma Bakanı İmar ve İkân Bakanı Köy İşleri Bakanı

EK-40 Jandarma Genel Komutanlığı Helikopterleri için yedek parça alımı hakkındaki kararname

B.C.A. 030-0-018-001-002-227-82-3

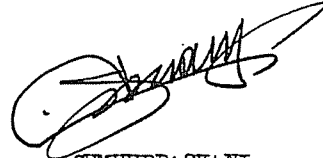
T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

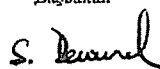
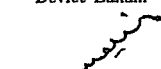
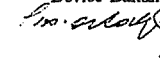
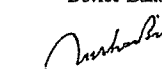

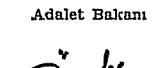
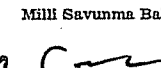
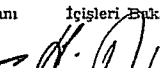
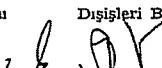
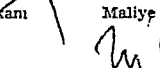
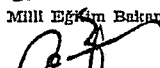
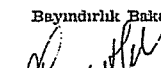
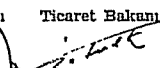
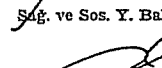
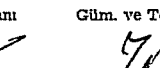
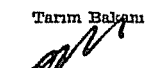
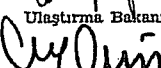
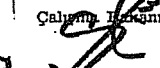
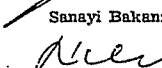
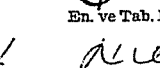
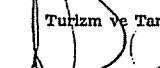
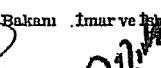
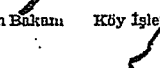
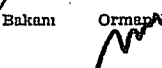
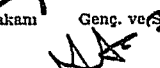
Sayı: 7/ 1635

Ekl

Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına vergi muafiyeti tanınması; Maliye Bakanlığının 25/11/1970 tarih ve 22101-337/52066 sayılı yazısı üzerine, 13/7/1967 tarih ve 903 sayılı Kanunun 4 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 26 / 11 /1970 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

030 78 01 259 83 5

Başbakan	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
				
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
				
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
				
Tarım Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
				
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskan Bakanı	Köy İşleri Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı
				

Dosya No:

68-89

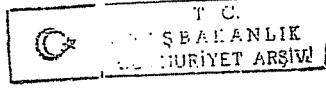
1828

EK-41 Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının Vergi Muafiyeti Hakkındaki Kararname
B.C.A. 030-0-018-001-002-259-83-5

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı: 7/ 8495

Fantom F-4E uçakları alımında kullanılmak üzere Amerika Birleşik Devletlerinden 75 Milyon Dolar tutarında Kredi sağlanmasına dair olup Bakanlar Kurulunun 15/1/1974 tarihli ve 7/7713 sayılı Kararı ile verilen yetkiye dayanılarak imzalanmış bulunan ilişik "Geçici Kredi Anlaşması" ile bu Anlaşmanın öngördüğü kredi tutarından 45 Milyon Dolarının Yabancı Askeri Satışlar (FMS) kredisi çerçevesinden sağlanmasına dair "Kredi Anlaşması" ve 30 Milyon Dolarının da "National Bank of Detroit" ve "Manufacturers National Bank Detroit" adlı iki bankadan alınmasını öngören dört adet Ticari Kredi Anlaşması ve bütün bu anlaşmalara ait eklerin onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 22/5/1974 tarihli ve MGGM (MGPD) 3606/A-74-AS/2252 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 ve 6 ncı maddelerine göre, Bakanlar Kurulunca 25 / 6 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Ekt

6

Tamir Kuvveti
CUMHURBAŞKANI

030 18 01 36 4 10

Başbakan ✓

Devlet Bakanı
Başbakan Yrd.

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

[Signature]
Adalet Bakanı

[Signature]
Milli Savunma Bakanı

[Signature]
İçişleri Bakanı

[Signature]
Dışişleri Bakanı

[Signature]
Maliye Bakanı

[Signature]
Millî Eğitim Bakanı

[Signature]
Bayındırlık Bakanı

[Signature]
Ticaret Bakanı

[Signature]
Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

[Signature]
Güm. ve Tekel Bakanı

[Signature]
Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı

[Signature]
Ulaştırma Bakanı

[Signature]
Çalışma Bakanı

[Signature]
Sanayi ve Tek. Bakanı

[Signature]
En. ve Tab. Kay. Bakanı

[Signature]
Turizm ve Tab. Bakanı

[Signature]
İmar ve İskân Bakanı

[Signature]
Köy İşleri ve Koop. Bakanı

[Signature]
Orman Bakanı

[Signature]
Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No:

84-174

894

EK-42 F-4 Uçaklarının Satın Alımında Kullanılmak Üzere A.B.D.'den Alınan 75 Milyon Dolar Kredi Hakkındaki Kararname

B.C.A. 030-0-018-001-002-316-41-10

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

KARARNAME

Sayı: 7/12744

Yüksek Plânlama Kurulu'nun, TUSAŞ Genel Müdürlüğüne ait "Uçak Fabrikası Etüd ve Proje İşleri" ve "Telefon Santrali" Projelerinin 1976 Yılı Programına alınması hakkındaki 1/7/1976 tarih ve 52 sayılı raporunun kabulü; 30/9/1960 tarih ve 91 sayılı Kanunun 15 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 21 / 7 / 1976 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Ed
In

CUMHURBAŞKANI
Fahri S. Köknar

Başbakan <i>S. Dündar</i>	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd. <i>A. Köker</i>	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd. V <i>S. Uzun</i>	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd. <i>A. Köker</i>	Devlet Bakanı <i>A. Köker</i>
Devlet Bakanı <i>M. Arslan</i>	Devlet Bakanı <i>A. Köker</i>	Devlet Bakanı <i>A. Köker</i>	Adale: Bakanı <i>A. Köker</i>	Milli S. Bakanı <i>S. Uzun</i>
İçişleri Bakanı <i>A. Köker</i>	Dışişleri Bakanı <i>A. Köker</i>	Maliye Bakanı <i>A. Köker</i>	Milli E. Bakanı <i>A. Köker</i>	Bayındırlık Bakanı <i>A. Köker</i>
Ticaret Bakanı <i>A. Köker</i>	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı <i>A. Köker</i>	Ğüm. ve T. Bakanı <i>A. Köker</i>	Grda - T. ve H. Bakanı <i>A. Köker</i>	Ulaştırma Bakanı <i>A. Köker</i>
Çalışma Bakanı <i>A. Köker</i>	Sansyi ve T. Bakanı <i>A. Köker</i>	En. ve T. Kay. Bakanı <i>A. Köker</i>	Turizm ve T. Bakanı <i>A. Köker</i>	İmar ve İ. Bakanı <i>A. Köker</i>
Köylüleri Bakanı <i>A. Köker</i>	Orman Bakanı <i>A. Köker</i>	Genç. ve Spor Bakanı <i>A. Köker</i>	Kültür Bakanı <i>A. Köker</i>	Sosyal Güvenlik Bakanı <i>A. Köker</i>

030 18 01 02 357 1569

İ.N./H.O.
5/7/1976

Dosya No:
166-78
1296

EK-43 TUSAŞ'ın Yatırım Programına Alınacak Projeler Hakkındaki Kararname Sayfa-1
B.C.A. 030-0-018-001-002-357-156-9

DEVLET PLANLAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
MÜHÜR VE ARŞİVİ

T. C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
MÜSTESARLIĞI

MGS : 6.1.5-72-76-3176

Ankara
27/7/1976

KONU : TUSAŞ'ın Yatırım Programına
Alınacak Projeleri Hk.

Başbakanlık Makamına
(Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığı)

Yüksek Planlama Kurulu Raporunun Tarihi : 1.7.1976
Numarası : 52
Konusu : TUSAŞ'ın Yatırım Programına
Alınacak Projeleri Hk.

Yukarıda tarihi, numarası ve konusu gösterilmiş olan
Yüksek Planlama Kurulu Raporu 91 sayılı Kanunun 15 nci
maddesi gereğince Bakanlar Kurulunca bir karara varılmak
üzere ilişikte sunulmuştur.

Gereği saygı ile arz olunur.

Ek: 6 adet YPK Raporu

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
CAFER CANLI
Genel Sekreter
Müsteşar Adına

İLHAMİ ALBANT

2

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

YÜKSEK PLANLAMA KURULU
RAPORU

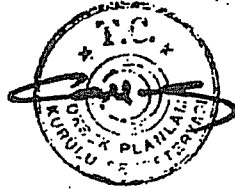
Tarih : 1.7.1976

Numara : 52

Konu : TUSAŞ'ın Yatırım Programına Alınacak Projeleri Hk.

TUSAŞ Genel Müdürlüğünün 10.5.1976 gün ve 000360 sayılı yazılarıyla; Üçüncü Beş Yıllık Planda öngörülen çalışmaların bir an önce gerçekleştirilebilmesini sağlamak amacıyla Uçak Fabrikası Etüd ve Proje İşleri ve Telefon Santrali projelerinin 1976 Yılı programına alınması istenmektedir.

Konu Kurulumuzca incelenmiş ve TUSAŞ Genel Müdürlüğüne ait 76C230010 no.lu "Uçak Fabrikası Etüd ve Proje İşleri" ile 76C230020 no.lu "Telefon Santrali" projelerinin ekli cetvaldaki esaslarla 1976 Yılı Programına alınması ve finansmanının TUSAŞ'ın öz sermayesinden karşılanması uygun görülerek konunun Bakanlar Kuruluna arzına

3

YÜKSEK PLANLAMA KURULU DEVLET AŞIŞLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (Sayfa ...2....)
CUMHURİYET ARŞİVİ

91 sayılı Kanununun 15 nci maddesi uyarınca karar verilmiştir.

S. Demirel
Başkan
Süleyman DEMİREL
Başbakan

Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN
Uye
Prof. Dr. Necmettin ERBAKAN
Devlet Bakanı
Başbakan Yardımcısı

Prof. Dr. Turhan FEYZİOĞLU
Uye
Prof. Dr. Turhan FEYZİOĞLU
Devlet Bakanı
Başbakan Yardımcısı

Alpaalan TÜRKES
Uye
Alpaalan TÜRKES
Devlet Bakanı
Başbakan Yardımcısı

Mustafa Kemal ERKOVA
Uye
Mustafa Kemal ERKOVA
Devlet Bakanı

Kemal CANTÜRK
Uye
Kemal CANTÜRK
Devlet Planlama Teşkilatı
Müsteşarı

Hikmet ÇETİN
Uye
Hikmet ÇETİN
Devlet Planlama Teşkilatı
İktisadi Planlama Dairesi
Başkanı

İcen BÖRTÜCENİ
Uye
İcen BÖRTÜCENİ
Devlet Planlama Teşkilatı
Sosyal Planlama Dairesi
Başkanı

Faruk MÖLÜ
Uye
Faruk MÖLÜ
Devlet Planlama Teşkilatı
Koordinasyon Dairesi
Başkanı

DEVLET A.Ş. GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1976 Yılına Alınacak İşler Cetveli

Kuruluş : Türk Uçak Sanayi A.Ş.

Sektör : Taşıt Onarım İmalât Sanayii

(1.000 TL.)

Proje No	Proje Adı	Baş. Bit. Tarihi	Proje Toplamı	1976 Yılı Ödeneği
76C230010	Uçak Fabrikası Etüd ve Projesi	1976 - 1976	10.000	10.000
76C230020	Telefon Santrali	1976 - 1976	400	400

[Handwritten Signature]

030 12 01 02 357 156 9

ÖZGEÇMİŞ

Erdem ÇELFİŞ, 1981 Kütahya doğumludur. İlk ve orta öğrenimini 1995'te Soma/MANİSA'da tamamladıktan sonra lise öğrenimini Maltepe Askeri Lisesi / İzmir'de tamamlamıştır.

Lisans eğitimini Kara Harp Okulunda 2003 yılında tamamlamayı müteakip, Kara Havacı Teğmen olarak Kara Havacılık Okuluna katılmış; 2004 yılında Helikopter Pilot Subay Temel Kursunu bitirerek Ankara'ya atanmıştır.

2007 Yılı sonbahar döneminde Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

2009 Yılında Uçuş Öğretmen Kursunu bitirerek aynı yıl Kara Havacılık Okuluna helikopter uçuş öğretmeni olarak atanmış ve halen bu görevde Türk Silahlı Kuvvetlerine helikopter savaş pilotu yetiştirmeye devam etmektedir.

2006 Yılından bu yana Öncü ÇELFİŞ ile evli olan Erdem ÇELFİŞ bir çocuk babasıdır.